

pta non solum invenitur indecora, sed etiam mortua: ita certè lucerna fidei, nisi bonorum operum habeat nutrimenta, citatim videtur extincta. Sic corporalis vita hominis, nisi ciborum competentia vegetetur, in labem morientis inducitur. Ita denique nisi vegetet hoc vitalis spiritus, erit mortuum corpus. Sic plantatio nemoris, nisi coalescat rivulis humoris, continuò extinguitur ureidine siccitatis. Consequens ergo est, ut præcedentem fidem sequantur opera, quoniam nec ædificium operum sine fidei fundamento, sine instructura operis inanescit. Est ergo homini tunc magna felicitas, quando fides illa, quæ per dilectionem operatur, ipsius dilectionis operatione munitur, ut si diligit qui credit, operis exhibitione probetur.

CAPUT LXXXIV.

Quòd spes non nisi bonarum et futurarum rerum.

Spes non nisi bonarum rerum est, nec nisi futurarum, et ad eum pertinentium, qui earum spem gerere perhibetur. Unde Aposto-

Rom. 8. 24.

lus: *Spes quæ videtur non est spes. Quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus.*

CAPUT LXXXV.

Quòd ex fide nascatur spes.

Ex illa ergo fidei confessione, quæ breviter Symbolo continetur, et carnaliter cogitata lac parvulorum est, spiritaliter autem con-

siderata atque tractata cibus est fortium, nascitur spes bona fidelium, cui sancta caritas comitatur.

CAPUT LXXXVI.

Unde dicta spes.

Spes inde dicta, quòd sit proferandi pes. Per hanc enim progredimur, et patienter sustinemus dilationem promissorum bonorum in huius sæculi tentationibus constituti, donec in patientia nostra possidentes animas nostras, per adiutorium divinum a malo liberati perveniamus ad beatitudinem repromissam, in qua vivemus in omni bono.

Ex Isid. *Etymlib.* 8. cap. 2. n. 5.

CAPUT LXXXVII.

Quòd spei contraria desperatio sit.

Spei porro contraria est desperatio. Ad progrediendum, et sustinendum pes animi deest. Dum enim quisque iniquus peccatum amat, nec tentationem suffert, nec vitæ coronam sperat.

Ex Isid. *ibid.*

CAPUT LXXXVIII.

De sententia Pauli, qua fidem, spem, et caritatem decenter contexta demonstrat.

Huius fidei accessum, et spei statum ad remunerationem beatitudinis pertendentem competentibus et verbis et rebus Paulus commendat, cum dicit: *Iustificati ex fide pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem et accessum habemus in gratia ista, in qua stamus, et gloria-*

Rom. 5. 1. usq. ad 5

riamur in spe gloriæ filiorum Dei. Non solùm autem, sed et gloriamur in tribulationibus, scientes quòd tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò spem. Spes autem non confundit, quia caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Totus iste locus ita quodam articulo instruendi compactus est et concretus, ut tota ipsa principaliter tria, quæ sunt fides, spes, et caritas, initio, statu, et complemento sui sint vel texendo completa, vel complendo contexta.

CAPUT LXXXIX.

Expositio eiusdem sententiæ Pauli.

Initium itaque salutis humanæ ex fide esse proposuit, dicens: *Iustificati ex fide pacem habeamus ad Deum*; et acsi quæretur, per quid fieri posset ipsius pacis effectus, adiungit, *per Dominum nostrum Iesum Christum*. Et quid in hoc agit ipse Dominus noster Iesus Christus? sequitur: *Per ipsum habeamus accessum in gratia ista, in qua stamus, et gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei*. Ecce prædixit initium fidei, quæ cum fuerit in Christo, erit iustificatio credenti. Post iustificationem erit pax ad Deum, ad quam ordinatè venit per gratiam Dei, in qua iam omnis qui credit, stat contra omnia adversa immobilis, et gloriatur in spe filiorum Dei. Et ex hoc inchoant solida esse media,

cuius fidelia extiterant prima. Primò namque per fidem iustificatus, quia iustus ex fide vivit. Deinde per iustificationem Deo pacificatus, quia pacifici filii Dei vocabuntur. Et hæc fiunt non per aliam fidem, nisi per eam, quæ est in Christo Iesu, per quem accessum habemus in gratia eiusdem fidei, in qua stamus, et gloriamur, quæ præparatur a Deo in bona voluntate credenti, in qua dictum est: *Credens stat solidatus in petra, qui est Christus, et gloriatur sperans promissam sibi hæreditatem filiorum Dei*. Et hoc medium eius, in quo sustinet luctamen adversitatis, et certamina passionis; quoniam cum homo excruciatum vel occultis tentationibus, vel apertæ persecutionis obiectibus, veræ fidei solidatus spe invisibilia expectat, ea quæ nondum videntur, ventura confidit, ea quæ in futurum retributio adducet, iam in præsentis expectatione firma complectitur, nec dubitat ut quandoque percipiat, qui ut verè percipiat, iam evidenter sperat. Unde adiungit: *Non solùm autem, sed et gloriamur in tribulationibus*. Quid hoc est, non solùm? Ergo est et aliud, in quo gloriatio est? Illud videlicet quòd gloriatur in accepta fide, cuius mercedem sperat, retributionem æternæ vitæ. Gloriatur autem et in alio lucro, id est, in tribulationibus, quas sustinere facit: *Scientes quòd tribulatio patientiam operatur*. Hinc dicitur: *Patientia vobis necessaria est*; quia nisi patientia tribulationem temperet, dum præsuram tribulationis vim patientiæ

Galat. 3. 11.

Matth. 5. 9.

Hebr. 10. 36.

ex-

extinguit, negotium certaminis non ad probationem extendit, sed mox ad reprobationem elidit. Iam patientia, quam tribulatio operata fuerit, extenditur ad probationem, ut hoc quod toleratur, si ad æternitatis amorem tendit, verè probetur; ne in sinu tolerantia lateat murmur vocis iniquæ, et quod stabat sub fasce pressuræ solidum, dilabatur in murmuris fluxum; sicque probitatis dignitate careat quod in reprobatione murmuris venit. Iam probatio fidelis inventa venit ad bonorum spem, quæ tanta dulcedine conditoris anhelat, ut cupiat corpore dissolvi, et esse cum Christo; tanta sui soliditate robusta, ut confundi non possit. Salus itaque illa, quæ per fidem cœpit, quæ iustificationem invenit, quæ ad pacem Dei pervenit, quæ in Christo solidata accessum gratiæ reperit, in qua firmissimè stans veraciter gloriatur, quam tribulatio exercitavit, quam probatio idoneam reddidit, spes deinde sine confusione ad remunerationis æternitatem inducit, et hæc non aliter, nisi quia illa ultima et quæ maior est horum caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Hoc spei tempore, quod est medium inter fidem et caritatem, numquam autem a fide et caritate seiunctum, fit exercitium operum bonorum, ut fidem opera commendent, ne mortua sine operibus habeatur; ut spes indesinenter opus exercent, perducens intentionem usque ad perseverantiæ salutem, tolerans quid-

quid adversum, aut ex tentatione aut ex passione concurrerit. Et ita cuncta æquo animo sustinet, ut inter angustias dolorum et præsentis lætitiæ gloriatur, et in futuræ gloriæ expectatione lætetur.

CAPUT XC.

De caritate, et nomine eius.

De caritatis bono quantum quisque dicere poterit, cum satis Paulum dixisse sufficiat? qui prosequens virtutes eius tanta numerositate complexus est, quanta et ubertate fructus eius opimos esse pensavit. Nomen caritatis Græcum est: quod latinè dilectio dicitur. Hæc a duobus incipit, vel ab homine et Deo, vel coram Deo ab homine et proximo. In uno enim experimentum dilectionis minimè patet, quia cui se, vel quid sibi quisque connectat, singularitas non habet. Hæc primùm a Deo ad homines venit, dicente Ioanne: *Non quia nos dileximus Deum, sed quia Deus prior dilexit nos, dans nobis pignus spiritus, ut diligamus eum in operibus pietatis.* Dehinc ut demonstraretur dilectio Dei, ostenditur dilectio proximi. Nam denuntiante Apostolo, *si proximum, quem videmus, non diligimus, quomodo Deum, quem non videmus, diligere poterimus?* Testimonium ergo dilectionis Dei est dilectio proximi. Et tunc verè diligere probabitur Deus, quando in Deum amicus, propter Deum dilectus vincitur inimicus. Hæc ubi vera consistit, intercidi nescit; quia interruptionem non habet quod per-

Philip. 1. 23.

1. Cor. 13. 13.

Rom. 5. 5.

Ex Isid. Etym. lib. 8. cap. 2. n. 5.

2. Ioan. 4. 10.

Ibid. v. 20.

permanebit in æternitatis hereditate : tantum effectu suæ operationis idonea , ut non quærens quæ sua sunt , sese periculis ingerrat proximorum , atque quicquid lucrandum adsciverit , aut propriæ prosperitatis communione refoveat , aut susceptæ adversita-

1. Cor. 13. 5.

tis expugnatione defendat : robustis exercitiis invida , dum semper avida proximi salutis aut quod lucraverit non amittit , aut quod lucrare nequiverit compassione simplici dolet , nunquam bonitatis vacuata mercede.

EXPLICIT LIBER DE PROGRESSU SPIRITALIS DESERTI.

MONITUM.

De Ildephonsi epistolis iam superius monuimus , omnes præter has duas ad Quiricum missas periisse , cum magna eius doctrinæ iactura. Et enim satis multas scripsisse nobis indicio est , quòd in iustam unius voluminis molem excreverint , secundam suorum operum partem conficientis , ut auctor est S. Iulianus. Quod ad hasce attinet quas edimus , Quirici epistolæ maximam continent divini illius operis DE VIRGINITATE S. MARIE commendationem ; quod tantus vir non solum summa animi voluptate , atque spiritali fructu perlegerit , verùm (quod miraculi speciem præsefert) corpus eius effractum , atque infirmum iucundissima libri lectione ita fuit erectum , et confirmatum , ut continuò ad sua munia obeunda aptum sese præstiterit ; et ipse qui choro iamdiù aberat infirmitatibus detentus , exinde divinis laudibus integris viribus interesse potuerit. In nostri verò Ildephonsi responsionibus maxima omni ex parte animi humilitas summa cum sapientia coniuncta elucet ; qua viri æquissimi laudes a se omnino avertens , in unum Deum omnium bonorum auctorem refundendas esse demonstrat. Secuti sumus Florezii editionem , qui tom. v. Hispan. Sac. Ildephonsi epistolas , tom. verò XXIX. eas iterum cum Quirici epistolis emendatiores nobis post Acherium exhibuit.

QUIRICI EPISCOPI BARCINONENSIS

EPISTOLA

AD ILDEPHONSUM EPISCOPUM TOLETANUM.

Ei gratias agit de libro ad se misso DE VIRGINITATE S. MARIE , quem mirificè laudat , fructum referens , quem ex eius lectione perceperat.

I Cum a vobis remeans ad laboris magnitudine fessus , et ovilis crediti loca redissem , ita vi lassitudinis resolutus debebam

bam

bam in cellula mea, ut nulla valetudo sineret vel ad sacrum officium properare: tandem cum tractatu mentis quærerem quod adiumentum meo labori prodesset, illico memoratus sum vestri muneris: quod cum ardua intentione percurrerem, ac mentis acie defixa, universa quæ in morem pigmentorum redolentia extabant, saporare conarer; ita diffugit a me quidquid languidum, quidquid detritum, quidquid erat adversa valetudine anxium, ut in robur plenæ incolunitatis exurgens, valenter ad gremium piæ et sanctæ matris Ecclesiæ cucurrerim, atque unigenito Domino et Redemptori nostro Iesu Christo Dei filio gratias retulerim, quod ita vobis inspirationis suæ flatu vivifico in arcano pectoris insufflaverit, sanctique Spiritus unctione ad universa de se dicenda instruxerit, et quàm decenter novi ac veteris Instrumenti series Incarnationis, seu Nativitatis Dominicæ mysteria continebat, tam evidenter vos earundem Scripturarum vestem expandere fecerit, atque, ut ita dicam, ea quæ opaca videbantur pro sui quantitate mysterii, luce clariùs manifesta ac nota pusillis et magnis effecerit: ita ut ex hoc hebetescat Iovinianus, dissipetur Helvidius, simulque et incredulus ac mente perfidus decidat Iudeus.

2 *Gaudeo in hoc dono gratiæ vobis a Deo distributæ, quod ipse qui ad Virginem Mariam Gabrielem in plenitudine temporum nuntiaturum mise-*

rat, quod Spiritus Sanctus superveniret in illam, ac virtus Altissimi obumbraret eam, oris vestri introitum tangens, et cordis vestri stratum præmuniens, tam lucidè universa de tanto mysterio dicere fecerit, quàm veraciter adimplevit. Cuius rei gratiâ benedicimus Dominum, quod memor promissorum suorum dignatur esse nobiscum in hoc novissimo tempore sæculorum, et quidquid imbecillitas nostrarum mentium, ac socordia animorum in sacris Scripturæ paginis scrutari tam sufficienter aggravata curis exterioribus non valebat, gratiæ suæ ubertate donante, per vos plenissimè instructi de Incarnationis ac Nativitatis Christi mysterio sumimus. Gratias agimus sanctæ Trinitati, quæ Deus est, quia formavit hominem in Virginis utero, quem tamen pro nostra redemptione suscepit sola Filii persona.

3 *Item gratias agimus sanctitati vestræ, quod ipse Dei unicus, qui incarnatus in Virginis utero extitit, ad vos veniens, ac penes vos faciens mansionem, famis nostræ inediam per vos verbi sui ubertate refecit, gratiæ suæ puritate stabilivit, veritatis suæ dono locupletavit. Sit tibi Domino meo bonum mercedis repositum coram Christo Domino nostro, et Angelis eius; sis letus ex fructu operis boni inter æternæ felicitatis gaudia permansura, quia letos nos cælestis oraculi participatione fecisti.*

4 *Ecce, etsi non ut volui,*

Kk

ta

tamen ut potui, sanctitati vestræ hæc non temeritatis ausu sed humilitatis affectu suggerere curavi. Quod etsi ruralis intelligentia non ita nitidum aut saporum formare valuit, cari-

tas tamen, quæ me invitavit ut suggererem, vobis inspiret, ut quæ suggesta sunt placidè suscipere dignemini. Incolumem Dominum nostrum divina gratia conservet. Amen.

ILDEPHONSI RESPONSIO.

Laudes a Quirico acceptas in Deum refundit.

SANCTISSIMO AC VENERABILI DOMINO QUIRICO EPISCOPO

ILDEPHONSUS FAMULUS VESTER.

1 **D**edi gloriam Domino Iesu meo, cum accepi epistolam beatitudinis vestræ, gratiarum orsu confectam. Dederas enim et ipse in bonis, ut devota mortalitas quivit, beatæ immortalitati honorem debitum, tenens in æqualitate iudicii pondus, ut illi soli laudem infèras, cuius opus agnoscis. Quia ergo gratia Dei ad te misit pro quibus a te vota laudationis accepi, benedicamus illum simul in unum, qui et per me intulit materiam piæ prosecutionis, et a te accepit sibi soli debitam gloriam laudis.

2 In ceteris autem sto ego in memetipso in reatu conscius, in pavore anxius, ante Iudicem confusus, ante adventum Iudicis terrore commotus; rursum autem ex redemptione fidus redemptionis, actionis prorsus Redempto-

ris pietate salvandus. Cuius si quæras opus, peccatum est; si quæras vitæ rationem, peccati confessio est; si quæras iudicium, pœna peccati est. Pro quibus cunctis et peccatis et peccatorum meorum meritis, obsecro te per eum cuius iudicio absolvi cupimus a reatu, ut defigas pro me manum orationis coram vultu pietatis ipsius, quò non tuis illaqueatus sed adiutus verbis, obtineam me absolvi et erui a delictis; dari mihi, vel augeri promerens, ut loquar de illo vera, diligamque piè, quæ de illo dixerim, et glorificetur idem in confessionibus meis et præsentibus et æternitate sæculis permansuris. Dicere plura vellem, si miseriarum pressura sineret; sed totum satisfactum sibi reputet caritas, quod vel minimum permittit tædiosa necessitas.

AL-

ALTERA QUIRICI EPISTOLA AD EUMDEM ILDEPHONSUM.

Eum ut Scripturis interpretandis operam det , hortatur.

DOMNO SANCTISSIMO , ET VERE MIHI SPECIALITER PERTIMENDO
ILDEPHONSO ARCHIEPISCOPO

QUIRICUS SERVULUS VESTER.

1 *Cum ad omnia nova , ut nostis , omnipotens Deus non novo sed sempiterno utatur consilio , ad egestatem nostri temporis talentorum vobis summam distribuens , ne plurimum inedia labefactaremur , vestri oris pabulo nos sustentare curavit. Ac proinde quia summo Patrifamilias duplicatione eorumdem talentorum rationis summam referre curatis , obsecro , ut si qua in opacitatibus divinarum Scripturarum ad utilitatem matris carissimæ , quæ et nunc nobiscum gemit in terra , et ad quam suspiramus in celo , sedula revolutione invenitis , et invenire intenditis , ad profectum eiusdem sanctæ matris stili oraculo promere non cessetis decenter : et in eo prosit ut tu , Domine , qui in cubiculum Regis æterni introduceris , sacrarum Scripturarum vestem aperias , atque illa quæ senioribus tegmine vestimentorum adoperta latebant , palam facere solito labore intendas. Nam ex distributione gratiæ supernæ , ut confidimus , aperitur vobis ostium sermonis ad loquendum mysterium suum. Erit enim respectus operis ve-*

stri cum retributione æternæ mercedis , cum infirmantium mentes ad salutem interioris hominis per vos Christus provexerit , ut tibi , quæ animæ salutem initiaverant , pleno robore convalescant ; iactuque seminum spiritualium per doctrinam sanctæ prædicationis , cum alios ab errore pertraxeris , aliosque ne errent servaveris , collectis manipulis sancti laboris post cursum longioris ævi eas ad conspectum æterni iudicis positurus gaudia sempiterna.

2 *Me igitur , quem torpore mentis obtusum , et sermone prædicationis ignarum tu , mi Domine sanctissime , nosti , ut ministrante gratia Spiritus sancti quæcumque dixeris piè , quæcumque deprompseris sanctè , quæcumque manifestaveris rectè , quo et idem sanctus Spiritus agnoscat , et omnes qui illo pleni sunt diligant , ut me munire his donis non dedigneris , suggero. Sic glorificetis et portetis Christum in confessionibus vestris et presentibus et æternitate sæculis permansuris.*

3 *De cetero his excursis , ut manu sanctæ orationis erigas imbecillum , atque ut iugitate*

Kk 2

pre-

precum apud communem Dominum obtineas, ut donec me perficiat suæ pietatis curatione, meis languoribus suam medici-

nam non subtrahat, præcor. Christi gratia incolumem servet Dominum meum in longævitate perennis ævi. Amen.

ILDEPHONSI RESPONSIO.

Id se quidem libenter præstiturum, sed iniquitate temporum retardari significat.

DOMINO MEO QUIRICO EPISCOPO

ILDEPHONSUS FAMULUS VESTER.

1 Imperas mihi, carissime Domine, aut loqui si taceo, aut ne taceam loquens, et Dominicæ vestis, quæ non habet maculam aut rugam, abdita contactaque devolvens, unius obiectu luminis et desideriiis fidelium luceam, et insipientiam perfidorum extinguam. Non ergo possum, sed ille faciat in me hanc gloriam sibi, qui erigit elisos, solvit compeditos, et illuminat cæcos. Qui erigat me ad se manibus piæ crucis, quem cecidisse constat de manibus suæ divinitatis; qui solvat me imperiis pietatis a vinculo sceleris; qui illuminet me prævenienti misericordia, quem caligavit malorum culpa; et tunc ab Iesu apprehensus audiam: *Dimissus es ab infirmitate tua;* confestimque erectus glorificem eum. Tunc quoque solutum abire sinat, et curram post eum in odore unguentorum eius: quodque afflatu virtutis attraxerim, eloquii

flatu respirem. Illuminet etiam cæcum, et cum lumen miserationis eius agnovero, ego quoque et omnis plebs demus laudem Deo.

2 Nunc certè quia non me, sed gloriam Christi mei quæris in me, et ego non me ipsum commendo, sed Christum meum in omni quod loqui appeto, spectantibus amabilem ardentem exhibeo, ut hunc dilectum meum diligens loquar, loquens annuntiem, annuntians notum faciam, agnitum celebrem, reddam post celebritatem mortalitatis Angelorum hymnis laudem sæculis sempiternis: igitur, ut præcipis, appeterem loqui frequenter, et hoc mihi pia devotione adest, ut in meditatione legis Dei lingua simul et vita silentium non haberet; sed ita necessitas temporum vires atterit animorum, ut nec delectet vita propter imminencia mala.

MO-

MONITUM.

Librum S. Ildephonsi DE VIRIS ILLUSTRIBUS edituri, facere non potuimus, quin prius S. Isidori tractatum de eodem argumento representarem; propterea quod non diversum ab hoc opus, sed Isidoriani libelli continuatio sit, ipsi in omnibus codicibus adiuncta: qua ratione nec S. Isidori editores unum ab alio voluerunt seiunctum. Sequimur regiam operum huius S. D. editionem cum notis et animadversionibus Cl. viri D. Ioan. Bap. Perezii, Canonici Toletani: quibus nos quandoque pauca addidimus. Variantes lectiones nullas ferè adnotavimus, præterquam in libello S. Ildephonsi, easque non multas, quas ex Cod. MS. Bibliothecæ S. Eccl. Toletanæ pluteo 31. num. 20. eruimus.

DIVI ISIDORI HISPALENSIS EPISCOPI
DE VIRIS ILLUSTRIBUS LIBER.

PRÆFATIO.

Quamvis⁽¹⁾ superius plurimi veterum tractatorum inter Græcos et Latinos scriptores, doctissimi annotentur: tamen reor ipse etiam paucorum memoriam facere, quorum lectionem recolo me attigisse.

- I. *Sixtus Papa Romanus.*
- II. *Macrobius Diaconus.*
- III. *Philastrius Episcopus Brixienis.*
- IV. *Theodorus Episcopus Mopsuestenus.*
- V. *Osius Episcopus Cordubensis.*
- VI. *Toranius Rufinus Presbyter Aquileiensis.*
- VII. *Verecundus Episcopus Africanus.*
- VIII. *Victorinus Episcopus.*
- IX. *Itatius Episcopus Gallæciæ.*
- X. *Eusebius Episcopus Dorolitanus.*
- XI. *Cerealis Episcopus Castellanus in Africa.*
- XII. *Ferrandus Diaconus Carthaginensis.*
- XIII. *Petrus Episcopus Herdensis.*
- XIV. *Marcellinus Presbyter.*
- XV. *Itatius Clarus Episcopus Hispanus.*
- XVI. *Siricius Pontifex Romanus.*
- XVII. *Paulinus Presbyter Mediolanensis postea Episcopus Nolanus.*
- XVIII. *Proba uxor Adelphi.*
- XIX. *Ioannes Chrysostomus Episcopus Constantinop.*

XX.

(1) *Superius, id est, in Hieronymo, & Gennadio.*

- XX. *Sedulius Presbyter.*
 XXI. *Posidius Episcopus Africanus.*
 XXII. *Primasius Episcopus Africanus.*
 XXIII. *Proterius Episcopus Alexandrinus.*
 XXIV. *Paschasinus Episcopus Siciliensis.*
 XXV. *Iulianus Pomerius.*
 XXVI. *Eugipius Abbas Lucullanensis.*
 XXVII. *Fulgentius Episcopus Ruspensis in Africa.*
 XXVIII. *Eucherius Episcopus Lugdunensis Franciæ.*
 XXIX. *Hilarius Episcopus Arelatensis.*
 XXX. *Apringius Episcopus Pacensis in Hispania.*
 XXXI. *Iustinianus Imperator.*
 XXXII. *Facundus Episcopus Hermianensis.*
 XXXIII. *Iustinianus Episcopus Valentinus.*
 XXXIV. *Iustus Episcopus Urgelitanus.*
 XXXV. *Martinus Episcopus Dumiensis.*
 XXXVI. *Avitus Episcopus Viennensis.*
 XXXVII. *Dracontius.*
 XXXVIII. *Victor Episcopus Tunnensis.*
 XXXIX. *Ioannes Episcopus Constantinopolitanus.*
 XL. *Gregorius Papa Romanus.*
 XLI. *Leander Episcopus Hispalensis.*
 XLII. *Lucinianus Episcopus Carthaginensis.*
 XLIII. *Severus Episcopus Malacitanus.*
 XLIV. *Ioannes Episcopus Gerundensis.*
 XLV. *Eutropius Episcopus Valentinus.*
 XLVI. *Maximus Episcopus Cesaraugustanus.*
 Hactenus Isidorus.
 Hinc Braulio Episcopus Cesaraugustanus.
 XLVII. *Isidorus Episcopus Hispalensis.*

CAPUT I.

Sixtus⁽¹⁾ Episcopus Romanæ urbis et martyr, composuit ad instar Salomonis librum Proverbiorum tam brevi eloquio, ut in singulis versiculis singulæ explicentur⁽²⁾ sententiæ. Cui quidem

opusculo hæretici quædam contra ecclesiasticam fidem inseruerunt, quo facilius sub nomine tanti martyris perversorum dogmatum reciperetur assertio. Sed is qui Catholicum sese meminit, probando legat, et ea quæ veritati contraria non sunt, recipiat. Qui-

(1) Vel primus anno Christi 117. vel secundus a. n. 257. Hic, et qui sequuntur tredecim usque ad Marcellinum, ex unico exemplari Fontis sancti apud Gallistæum Cauriensis Diœcesis descripti sunt. In reliquis libris desiderabantur, qui ab

Osio incipiebant, et ex ipso, et Marcelino unum fecerant caput.

(2) Sententias esse Xysti Philosophi, non Martyris, ait Hieronymus ad Ctesiphontem, et 18. *Ezech. et 1. lib. in Iovinian.* in quo deceptus Ruffinus, et retractat Augustinus.

Quidam autem putant eundem librum ⁽¹⁾ ab hæreticis, non a Sixto fuisse dictatum. Refellit autem hanc opinionem beatissimus Augustinus, qui in quodam opere suo ab eodem martyre hoc opus compositum esse fatetur.

CAPUT II.

Macrobius ⁽²⁾ Diaconus studium sancti Cypriani ingeniumque sequutus, complexus est congrua ex utroque Testamento adversus versutias hæreticorum capitula, de scilicet Dei Patris maiestate, et Filii Dei adventu, eius Incarnatione, sive Passione, Resurrectione, et Ascensione in cælos; parique modo et de electione gentium, et reprobatione Iudæorum. Deinde subiecit etiam cetera ad utilitatem vitæ, et disciplinæ religionis pertinentia: omnia hæc in centum distincta capitulis.

CAPUT III.

Philastrius Brixienis Episcopus, hic ⁽³⁾ longe ante beatissimum Au-

(1) Ab hæreticis ait Gelasius 15. *distinct.*

(2) Apud Gennadium dicitur Presbyter Afer, hæreticus, Donatianus, sive Montensis.

(3) Anno Christi 380.

(4) August. ad *Quodvult-Deum*, de hæresibus.

(5) Etiam laudatur a Theodoro, Sozomeno, et Evagrio, sed damnatur a Synodo Constantinop. V. et a Gregorio *lib. 6. epist. 195.*

(6) Isidorus aliquot locis huius libri, nempe agens de Theodoro, Iustiniano Imperatore, Facundo, et Victore Tunnensi, quin et *lib. 8. Etymolog. cap. 5.* et in Chronico, loquens de Iustiniano, aliquibus videri potest non satis fuisse æquus Concilio quinto Œcumenico Constantinopolitano. Res tota sic gesta est: Theodoretus Cyrensis Episcopus, cuius multa habemus

gustinum edidit librum de hæresibus, singulas quasque demonstrans, sive quæ in populo Iudæorum ante Incarnationem Christi fuerunt, quas viginti octo enumerat, sive quæ post Domini adventum Salvatoris adversus Catholicam Fidem exortæ sunt; quas idem centum viginti octo esse describit, sicut de eo idem vir magnæ gloriæ ⁽⁴⁾ Augustinus et Doctor clarissimus meminit.

CAPUT IV.

Theodorus ⁽⁵⁾ Mopsuestenæ urbis Episcopus, ita clarè copiosèque scientiæ doctrina refulsisse refertur, ut prædicaretur (si referre fas est) mille voluminum summam in Græco conscripsisse adversus omnium hæreticorum errores. ⁽⁶⁾ Hunc Acephalorum Episcopi in præiudicio Chalcedonensis Concilii, Iustiniano Principe compellente, damnare post mortem cum Iba, Theodoreto Episcopis censuerunt; dum constet, eum laudabilium virorum testimoniis clarissimæ Ecclesiæ Do-

doctissima opera, et Ibas Episcopus Edesenus, anno Christi 448. in Concilio hæretico Ephesino secundo (factione Dioscori Episcopi Alexandrini qui fuit hæreticus Eutychianista) absentes damnati sunt, suisque Ecclesiis pulsati. Vide Evagrium *lib. 1. Hist. Eccles. cap. 10.* Causa est addita, quod Theodoretus adversus duodecim anathemata Cyrilli scripsisset: Ibas verò ad Marin Persam Epistolam haud Catholicam misisset. Deinde anno 451. in Chalcedonensi Synodo Generali sub Leone Papa Romano illa secunda Ephesina Synodus abrogata, et Theodoretus atque Ibas Episcopi Ecclesiis suis restituti sunt. Evagr. *lib. 1. cap. 4. et lib. 2. cap. ult.* Inde magnæ Tragœdiæ ortæ, provinciis et Imperatoribus ipsis diversa sententibus de recipienda Synodo Chalcedonensi, quæ in hoc ipso Evagrio, et Liberato Cartha-

Doctorem fuisse: vixit usque ad imperium senioris Leonis. ⁽¹⁾

CAPUT V.

Osius Cordubensis Ecclesiæ civitatis Hispaniarum Episcopus, eloquentiæ viribus exercitatus. Scripsit ad sororem suam de laude virginitatis epistolam pulchro ac disserto comptam eloquio: composuitque et aliud opus de interpretatione vestium sacerdotalium, quæ sunt in veteri Testamento, egregio quidem sensu, et ingenio elaboratum. In ⁽²⁾ Sardicensi etiam Concilio quamplurimas edidit ipse sententias.

ginensi, atque Paulo Diacono leges: donec tandem in quinta Synodo Generali Constantinopoli habita sub Vigilio Papa, et Iustiniano Imperatore anno 553. damnata sunt scripta Theodoretæ adversus Cyrillum, et Ibæ Edesseni Epistola ad Marin, Theodorique Mopsuesteni Episcopi opera, quæ in ea epistola valde laudabantur. Hæc quidem graviter a multis accepta sunt, quasi in eo Chalcedonensis Synodi auctoritas improbaretur. (Evagr. *lib. 4. cap. 37.*) Legentes enim in Chalcedonensi Synodo illos Ecclesiis suis restitutos, simul illorum opera approbata fuisse existimarunt. At distinguere auctores ab operibus valde oportuerat, ut docet Iustinianus Imperat. in fidei suæ professione, et Proclus Constantinopolitanus in epistola quæ in ista Synodo Constantinopolitana recitatur. Inde postea diutinæ contentiones in Ecclesia viguerunt de recipienda hac Synodo Constantinopolitana. Cuius defensores ab adversa parte per calumniam vocabantur hæretici Acephali, et impugnatores trium capitulorum Synodi Chalcedonensis. Itaque Ægyptus, et Africa, ut Liberatus et Victor Tunnensis nondum editus testantur, Illyricum quoque, ut est apud Paulum Diaconum Aquileiensem *lib. 18.* Romanis Pontificibus hoc Concilium Constantinopolitanum probantibus aliquandiu restiterunt. Ausi etiam sunt hi duo auctores Africani, Liberatus Carthaginensis, et Victor Tunnensis Vigilio Papæ imponere, illum operâ Theodoræ Augustæ eorum trium capitulorum defensorem extitisse. Quæ calumnia

Hic autem post longum senium vetustatis, id est, post centesimum primum annum in ipso iam limite vitæ a fidei limitibus subruens, serpentis iaculo concidit. Nam accersitus a Constantio Principe, minisque perterritus, metuens ne senex et dives damnarum vel exilium pateretur, illico Arianæ impietati consensit, et vocabulum *homousion*, quod simul cum Patribus sanctis ceteris Ecclesiis sequendum traderat, arreptus impietatis furore damnavit: ⁽³⁾ cuius quidem vitam, ut meruit, confestim exitus crudelis finivit.

ex tribus Vigiliæ epistolis, quæ in quinta Synodo recitantur, facillè convincitur, et ex iis quæ Patres in sexta Synodo falsò de Vigilio conficta quærentur. Hispaniam porrò in Africanorum aliquando fuisse sententia suspicor ex tam multis verbis Isidori ad defensionem trium capitulorum inclinantibus. Nisi fortasse Isidorus hæc verba ex sui Victoris Tunnensis Chronico hausit, quo auctore libens utitur: vel certè serò ad Isidorum et Hispanos pervenire potuit Constantinopolitanæ Synodi approbatio a Romanis Pontificibus, Vigilio, Pelagio, et Gregorio in primis facta. Præsertim cum ignorasse aliquanto tempore Hispania eius Synodi auctoritatem potuerit, in qua noluisse adesse Vigiliam Papam Romanum audivisset. Hinc factum puto, ut Isidorus *6. lib. Etymolog. cap. 16.* post quatuor Synodos generales, huius quintæ Constantinopolitanæ iam pridem habitæ non meminerit, quam tamen Papa Gregorius eius æqualis ceteris quatuor prioribus parem esse auctoritate definivit. Plura leges in ipso Gregorio de huiusmodi defensoribus trium capitulorum, nempe *2. lib. Registri, epist. 36. et Indict. 11. epist. 10. et lib. 3. epist. 4.* Nam vitiatum fuisse exemplar Synodi Chalcedonensis a Constantinopolitanis, ait Gregorius *5. lib. Regist. epist. 14. et lib. 7. epist. 52. Indict. 2.*

(1) Ann. Christi 457. At Theodoretus ait, sub Theodosio iuniore.

(2) Anno Christi 347.

(3) Vide infra in Marcellino, *cap. 14.* *Ibi nos totam hanc historiam de execranda Osii morte, velut meram fabulam explodemus.*

CA-

CAPUT VI.

Toranius ⁽¹⁾ Ruffinus scripsit ad quemdam Paulinum Presbyterum de benedictionibus Patriarcharum triplici intelligentia librum satis succinctum, et clara brevitate compositum. Hic autem iuxta mysticum sensum, ea quæ de Dan filio Iacob scripta sunt, non rectè de Domino nostro interpretatur, dum proculdubio ad Antichristum eadem pertinere sanctorum Patrum probet assertio.

CAPUT VII.

Verecundus ⁽²⁾ Africanus Episcopus studiis liberalium litterarum dissertus edidit carmine dactylico duos modicos brevesque libellos, quorum primum de Resurrectione et Iudicio scripsit, alterum verò de Pœnitentia, in

(1) Meminit Gennadius : vide Gelas. dist. 15.

(2) Anno Christi 552. Verecundus quidam Iunensis Episcopus in Provincia Africæ Bizacena defensor trium capitulorum, anno antè habitam Synodum Constantinopolitanam quintam generalem iussu Iustiniani Imperatoris exul Chalcedone moritur. Hæc Victor Tunnensis narrat. Puto autem omnino hunc fuisse de quo loquitur Isidorus. Vidi porrò huius Verecundi ipsum libellum de pœnitentia hexametris scriptum, cuius hoc est initium: *Quis mihi mæsta dabit lacrymosis imbribus ora.* Is liber Gothicis litteris descriptus, fuit olim Ecclesiæ Ovetensis, postea apud Michaelem Ruyzium Azagrium amicum meum, Rodolphi Imperatoris Secretarium. *Hic ipse codex est, cuius iam superius mentionem fecimus in editione operum S. Eugenii, quemque diximus in Bibliotheca S. Eccles. Toletan. hodie dum asservari.*

(3) Victorini duo referuntur a Hieronymo, unus Episcopus Pitabionensis Martyr: alter Rhetor Afer. Alii quoque duo a Gennadio, unus Rhetor et Poeta Massiliensis, qui Commentaria in Genesim versibus scripsit, quæ ad nos usque perve-

quo lamentabili carmine propria delicta deplorat.

CAPUT VIII.

Victorinus ⁽³⁾ Episcopus composuit et ipse versibus duo opuscula admodum brevia: unum adversus Manichæos reprobantes veteris Testamenti Deum, veramque Incarnationem Christi contradicentes; alium autem adversus ⁽⁴⁾ Marcionistas, qui duo principia, id est, duos Deos fingunt: unum malum, iustum creaturarum conditorem, et retributorem factorum: alterum bonum, animarum susceptorem, et indultorem criminum.

CAPUT IX.

Itacius ⁽⁵⁾ Provinciæ Gallæciæ Episcopus, sequutus Chronicam

LI EU-

nerunt, et postremus Aquitanus. Ego opus Victorini adversus Manichæos, et Marcionistas, quod ab Isidoro refertur, non vidi, neque usquam scio extare; sed puto fuisse illius Massiliensis Poetæ, nam Episcopum fuisse non meminit Gennadius.

(4) Vide August. *de Hæres. lib. 1. cap. 21.* et Iræneum *lib. 1. cap. 28.*

(5) Anno Christi 481. Idacios sive Itacios duos ponit Isidorus, quos quia falsò in unum multi etiam nostrates confundunt, facturus rem gratam videbor, si Idacios omnes distinguam. Reperio enim quinque hoc nomine Hispanos, qui ad tres redigi posse videntur. Vide Scholion de Idaciis tribus. Primus est Itacius (sic enim hic scribitur in vetustis omnibus codicibus) cognomento Clarus, Episcopus Osasonobensis, relegatus ob cædem Priscilliani cum Ursatio, anno fere Christi 390. de quo Sulpitius Severus in Historia Ecclesiastica, Hieronymus, et Isidorus. Is scripsit contra Priscillianum, ut ait Isidorus, sed non extat. Secundus Idacius Episcopus Emeritensis iisdem temporibus cum superiore, persecutor quoque Priscilliani, ex eodem Sulpicio Severo. Uterque verò subscribit in Synodo Cæsaraugu-

Eusebii Cæsariensis Episcopi, si-
ve Hieronymi Presbyteri, quæ
usque hodie in Valentis Augusti
imperium edita declaratur, de-
hinc ab anno primo Theodosii
Augusti usque in annum impe-
rii Leonis octavum subiunctam
sequitur historiam, in qua magis
barbararum gentium bella crude-
lia narrat, quæ premebant Hispa-
niam. Decessit sub Leone Prin-
cipe, ultima iam penè senectute,
sicut etiam præfationis suæ de-
monstratur indicio.

CAPUT X.

Eusebius Borolitanæ urbis Epi-
scopus, in cœtu ⁽¹⁾ Chalcedo-
nensis Concilii contra Diosco-
rum hæreticum Alexandrinæ ur-
bis Episcopum librum obtulit,
ac præsentì Synodo omnes Dio-
scori errores et blasphemias re-
citavit. Hunc enim, ac sanctum
Flavianum Constantinopolita-
num Episcopum idem Diosco-
rus in ⁽²⁾ Ephesina secunda Sy-
nodo excommunicationis senti-
entiâ deiecerat, eo quod pro ortho-
doxa fide contra hæresim repu-
gnarent. Unde postea idem Eu-
sebius in ⁽³⁾ Chalcedonensi Sy-

gustana. Tertius Idacius, sive Itacius (nam
utroque modo scriptum reperio) Episco-
pus Lamecensis in Gallæcia, auctor Chro-
nici nondum editi, quod manuscriptum
habeo. Is se conversum ait anno Christi
417. scripsisse verò usque ad octavum
annum Leonis, ait Isidorus, nempe annum
481. Sigebertus ait usque ad annum 490.
Trithemius primum cum tertio confundit.
Poterat et videri quartus Idacius Cla-
rus, cuius opus extat adversus Varidam-
um Arianum. Sed is, ut puto, idem est
cum primo Osionobensi exule. Potuit enim
dum peregrinatur, opus Varidami videre
Neapoli urbe Campaniæ, quod de se ipse

nodo innumerabilium malorum
eius crimina vel blasphemias de-
tegens, damnationis eius senten-
tiam super eum a sancto Conci-
lio imprecatur; scilicet, ut quod
iniustè ille aliis intulerat, in eo
iustè retorqueretur.

CAPUT XI.

Cerealis Castellanus Ecclesiæ
Episcopus. Hic, dum apud Car-
thaginensem Africæ Provinciæ
urbem venisset, de fide sanctæ
Trinitatis cum Maximiano Am-
monitarum Episcopo concerta-
tus est, respondens propositioni-
bus eius, non eloquiorum argu-
mentis, sed de testimoniis san-
ctorum Scripturarum. ⁽⁴⁾ Extat
hoc ipsum eiusdem opusculum
novem et decem responsionum
capitulis præsignatum.

CAPUT XII.

Ferrandus Carthaginensis Eccle-
siæ Diaconus, multum in sacris
Scripturis floruisse asseritur, mul-
tasque cum beato Fulgentio pro-
positiones alternis epistolis ha-
buisse narratur. Iste ad Pelagium
et Anatolium Romanos Diaconos
con-

narrat. Quartum (*quintum*) etiam adde-
ret aliquis illum Idacium Episcopum, qui
cum Turibio Asturicensi Concilium cele-
bravit adversus Priscillianistas, iussu Leo-
nis Papæ, anno 447. ut est in epistola
Leonis ad Turibium, et in altera epistola
ipsius Turibii ad Idacium et Ceponium,
quam habeo manuscriptam. Sed hic Ida-
cius ex comparatione temporis, et Gal-
laciæ Provinciæ, potuit esse idem cum
tertio illo Lamecensi Chronographo.

(1) Actione 3. Concil. Chalced.

(2) Anno Christi 448.

(3) Anno 451.

(4) Extat cum aliis in Hæreseologia.

consulentes eum , utrùm liceat quemquam damnare post mortem , edidit ⁽¹⁾ rescriptum , ubi inter alia sic loquutus est , dicens : ⁽²⁾ Quid prodest dormientibus Ecclesiam perturbare ? Si quis adhuc in corpore mortis huius accusatus et damnatus , antequam mereretur absolvi de Ecclesia raptus est , absolvi non potest humano iudicio. Si quis accusatus et absolutus in pace Catholicæ Ecclesiæ transivit ad Deum , condemnari non potest ulterius humano iudicio. Si quis accusatus ante diem sacri examinis , repentina vocatione præventus est , intra sinum matris Ecclesiæ constitutus , divino intelligendus est iudicio reservari , et de hoc nullus homo potest manifestam proferre sententiam : cui si Deus indulgentiam dedit , nihil nocet nostra severitas ; sed si supplicium præparavit , nihil prodest nostra benignitas. ⁽³⁾

CAPUT XIII.

Petrus Ilerdensis , Hispaniarum Ecclesiæ Episcopus , edidit diversis Solemnitatibus congruentes

(1) Editus est Romæ ab Achille Statio.

(2) Idem scripsit Pontianus Episcopus Afer ad Iustinianum Imp.

(3) Contra definit Concil. V. Constantinop. act. 5. de Theod. Mopsuesteno. Vide causam 24. quæst. 2. can. 6.

(4) Huius meminit Gennadius in Faustino presbytero.

(5) Anno 559.

(6) Marcellini historia de Osii Cordubensis morte iisdem verbis , sed paulo fusior extat in codice Gothico Bibliothecæ Complutensis ad finem Isidori de *Viris illustribus* , sine nomine auctoris Marcellini. Porrò Osius nobilissimus olim confessor , et doctissimus , ab Augustino et Athanasio laudatus , Constantino Impera-

orationes , et Missas eleganti sensu , et aperto sermone.

CAPUT XIV.

Marcellinus ⁽⁴⁾ Italiæ Presbyter , scripsit Theodosio minori Arcadioque Imperatoribus opusculum unum : in quo retexit gesta Episcoporum , qui ad destructionem *Homousion* Arimini ⁽⁵⁾ conveniunt , quique ita totum mundum perfidia impii dogmatis turbaverunt , ut vix pauci Antistites existerent , qui in inviolabili fidei cultu perseverarent. Exponit quoque de Ario , dum ad Synodum pergeret cum Alexandro disputaturus , qualiter conversus in via ad necessariam causam , viscera eius fuissent diffusa. De fine quoque Osii , ⁽⁶⁾ Cordubensis urbis Episcopi , qui metu Imperatoris fidem prævaricatus , perfidiæ assertor et impietatis effectus fuerat assequutor , sic talia profert : Nam post impiam , inquit , Osii prævaricationem , dum sanctus Gregorius Eliberitanus Episcopus in Cordubensi urbe iuxta imperiale decretum fuisset adductus , ac minimè vellet illi com-

Ll 2 mu-

tori etiam per litteras familiaris ; (ut est in codice Theodos. titul. *de Sacrosanctis Ecclesiis*) quique in Conciliis Eliberitano , Nicæno , et Sardicensi cum magna sui laude fuerat Catholicorum propugnator , tandem senio delirans , in Syrmienti Synodo ad Arianos defecit. De quo vide etiam Hilarium *lib. de Synodis* , Athanasium *lib. de Unitate Trinitatis* , Sulpitii Severi historiam , et Honorium Augustodun. *lib. de Scriptoribus Eccles. Hæc Ioann. Bapt. Perez.*

Verùm religio nobis esset , nihil hoc loco prædictis superaddere in tanti , tamque venerabilis viri Ecclesiæque Patris defensionem , cuius vindicias gravissimi inter Historicos etiam exteri adornarunt ; novissi-

si-

municare, commotus Osius dicit Clementino Constantii Præfecto Vicario, ut mitteret eum in exilium. At ille inquit: Non audeo Episcopum in exilium mittere, nisi prius eum ab Episcopatu deieceris. Ut autem vidit sanctus Gregorius, quòd Osius vellet ferre sententiam, appellat Christum totis fidei suæ visceribus, exclamans ita: Christe Deus, qui venturus es iudicare vivos et mortuos, ne patiaris hodie humanam proferri sententiam adversus me, minimum servum tuum, qui pro fide nominis tui ut reus assistens spectaculum factus sum:

simè verò erud. P. Florez, dum Ecclesiæ Cordubensis res pertractaret, singulari dissertatione est persequutus. Nos super Marcellini in Osium testimonio ex historicis pauca delibabimus, quibus exploratum sit, totam hanc historiam de infelici eius obitu meram esse fabulam in eius nominis odium confictam, putumque commentum, quod nullam fidem promereatur. Quis enim fidem adhibeat Marcellino, Faustinoque (nempe ambo libellum prædictum Theodosio et Arcadio Imperatoribus obtulerunt) testimonium adversum Osium dicentibus, hominibus scilicet Luciferianis schismaticis, qui Osium reliquosque Episcopos in persecutione Constantii Imperatoris, præcipue verò in Concilio Ariminensi lapsos, usque adeo fuere aversati, ut maluerint ab Ecclesiæ Catholicæ communionem divelli, quàm cum lapsis reconciliari, et cum illis communionem inire. Præterea nullus auctor coævus vel suppar illis suffragatur; nulla apud historicos illius rei memoria. Quin extat ex adverso S. Athanasii testimonium locupletissimum, qui in libris post Osii obitum scriptis numquam non de illo honorificentissime loquitur, ut in Apologia de sua fuga, et in Epistola ad Solitarios. Nec dissimulat illius lapsum, quem tamen humanissime excusat et propter senium, et propter summam malorum vim, quibus ab impio Imperatore pene confectus, et attritus est vir centenario maior. Sed ad eius obitum quod spectat, dissertè tradit, antequam evenisset, Arianorum hæresim abiurasse, dirisque omnibus devovisse. Quod si multò ali-

sed tu ipse, quæso, in causa tua hodie iudica, ipse sententiam proferre dignare per ultionem. Non ego quasi metuens exilium fugere cupio, cum mihi pro tuo nomine nullum supplicium grave sit: sed ut multi prævaricationis errore liberentur, cum præsentem viderint ultionem. His dictis, ecce repente Osius residens fastu quasi regalis Imperii, cum sententiam conaretur exprimere, os vertit, distortuens pariter et cervicem, ac de sessu in terram eliditur, atque illicò expiravit. Tunc admirantibus cunctis, etiam Clementinus ille Gentilis expavit, et

ter, ut commentatur Marcellinus contigisset, e re Athanasii erat illud minime tacuisse, ex quo firmissimum pro catholica Athanasii doctrina argumentum exurgeret. Accedit, quòd qui apertissimas ac putidas calumnias in ipsum Athanasium Hilariumque in eodem ipso libello congerere non erubuerunt, nulla re prohibebantur, quominus cum Osio facerent similiter. Deinde multa alia omnino inverisimilia continet historia: Quis enim animum inducat, ut credat Clementinum Præfectum, hominem Ethnicum tanta fuisse erga Episcopum Catholicum observantia, ut illum in exilium mittere recusaverit, etiam urgente Imperatoris Decreto? tanta animi religione, ut id se facturum negaret, nisi canonum iurisque ordine servato, prius ab Osio deponeretur? scilicet ordine iuris, quem in ea crudelissima persecutione toties prætermisum legimus. Tandem incredibile est Osium propria auctoritate, et absque Ecclesiastico iudicio Episcopum deponere aggressum fuisse.

Hæc qui attento animo perpenderit, absdubio intelliget, nihil esse Marcellini testimonio infirmius ad æternam ac turpissimam labem tanti nominis viro, Conciliorum præsidi, Constantini Cathecistæ, acerrimo Athanasii defensori, et firmissimo adversus Arianos propugnaculo inurendam: cui, cum veritatis historicæ iura asserimus, debita pietatis et observantiæ officia quodammodo persolvimus. Qui plura velit, adeat Nat. Alexand. tom. 4. *Historiæ Eccl. sæc. 4. dissert. 32. art. 2.*

et licet esset iudex, tamen timens ne in se simili supplicio iudicaretur, prostravit se ad pedes sancti viri obsecrans, ut sibi parceret, qui in eum divinæ legis ignorantia peccasset, et non tam proprio arbitrio, quam mandantis imperio. Inde est, quod solus Gregorius ex numero ⁽¹⁾ vindicantium integram fidem, nec in fugam versus est, nec passus est exilium; unusquisque enim timuit de illo ulterius iudicare.

CAPUT XV.

Itatius Hispaniarum Episcopus, cognomento et eloquio Clarus, scripsit quemdam librum sub Apologetici specie, in quo detestanda ⁽²⁾ Priscilliani dogmata, et maleficiorum eius artes, libidinumque eius probra demonstrat: ostendens Marcum quemdam Memphiticum, magicæ artis scientissimum, discipulum fuisse ⁽³⁾ Manis, et Priscilliani magistrum. Hic autem cum Ursatio Episcopo ob necem eiusdem Priscilliani, cuius accusatores extiterant, Ecclesiæ communione

(1) Vindicat Martyres apud Optatum, lib. 1.

(2) Vide Epiph. lib. 1. cap. 34. et Iræn. lib. 1. cap. 8. et 9.

(3) De Mane Cyrillus cateches. 60. et Epiph. lib. 2. cap. 661.

(4) Anno 385.

(5) Extant epistolæ.

(6) Eumerius semper vocatur in U. C. non Himerius.

(7) De qua vide Ambros. epist. 8. et 81.

(8) Anno 410. fuit Episcopus Nolanus.

(9) Paulinus hic est Episcopus Nolanus, de quo multa mentio apud Hieronymum, Augustinum, Ambrosium, Gregorium, et Gennadium. Frustra enim multi nostra ætate Honorium Augustodunensem sequuti Paulinos duos faciunt: unum Nolanum

privatus, exilio condemnatur, ibique die ultimo fungitur, Theodosio maiore et Valentiniano regnantibus.

CAPUT XVI.

Siricius ⁽⁴⁾ clarissimus Pontifex, et Romanæ Sedis Antistes scripsit ⁽⁵⁾ decretale opusculum directum ad ⁽⁶⁾ Eumerium Tarraconensem Episcopum. In quo inter alias Ecclesiasticas disciplinas, constituit hæreticorum baptisma nequam ab Ecclesia rescidendum. Reperimus et ⁽⁷⁾ aliam eius epistolam ad diversos Episcopos missam, in qua condemnat Iovinianum hæreticum, atque Auxentium, ceterosque eorundem sequaces. Præfuit Romæ annos quatuordecim. Obiit Theodosio et Valentiniano regnantibus.

CAPUT XVII.

Paulinus ⁽⁸⁾ presbyter explicuit in benedictionibus Patriarcharum triplici intelligentiæ genere librum, satis succincta brevitate compositum. Idem etiam ⁽⁹⁾ pe-

ten-
Episcopum, alterum Presbyterum Mediolanensem, auctorem vitæ sancti Ambrosii. Cum ipse Paulinus in epistola ad Alipium scribat, se licet in Hispania ordinatus fuerit Presbyter a Lampio Episcopo Barcinonensi, tamen beneficio sancti Ambrosii assequutum esse, ut ubicumque terrarum degeret, Ambrosii Presbyter diceretur. Porro huiusmodi vitæ, quæ ab Isidoro commemorantur, nempe Ambrosii Mediolanensis, Germani Antisiodorensis, et Paulini Nolani Episcoporum editæ a Paulino, Constantio, et Oranio, extant in vetustissimo exemplari Ecclesiæ Toletanæ, et feruntur impressæ apud Laurentium Surium. *Hæc Ioan. Bapt. Perez.*

Nulla modo probare possumus, quod ait cl. annotator, frustra ab aliquibus duos distin-

tente Augustino conscripsit Ambrosii vitam, signis florentem atque doctrinis, et meritis Apostolorum non imparem. Siquidem et Constantius Episcopus Germani vitam contexit: obitumque Paulini Oranius edidit.

CAPUT XVIII.

Proba ⁽¹⁾ uxor Adelphii Proconsulis, femina idcirco inter viros ecclesiasticos posita sola pro eo quod in laude Christi versata est, componens ⁽²⁾ centonem de Christo Virgilianis coaptatum versiculis. Cuius quidem non miramur studium, sed laudamus ingenium: ⁽³⁾ quod tamen opusculum inter apocryphas scripturas inseritur.

stingui Paulinos, alterum Episcopum Nolanum, Mediolanensem alterum, S. Ambrosii Diaconum; neque id sine gravissimorum historicorum iniuria dici posse putamus, qui fere unanimi consensu in eam sententiam convenere, quam nos libenter amplectimur. Equidem non frustra prædictam distinctionem asseruisse, validissimis demonstrant argumentis, adeo ut præter nomen vix quidquam aliud utrique Paulino commune fuisse videatur. Nolanus enim in Aquitania natus, Presbyter in Hispania ordinatus est a Lampio Barcinonensi Episcopo, priusquam ad Ambrosium Mediolanum venisset, apud quem tantam iniit gratiam, ut deinceps Ambrosii Presbyter ubique diceretur: non tamen apud eum semper mansit, sed Nolam petiit, ubi tandem Episcopus renunciatus est. Multa scripsit; præcipua tamen sunt, variae epistolæ, Natales X. S. Felicis Martyris, et alia complura eleganti metro. Alter Paulinus Ecclesiæ Mediolanensis perpetuus Clericus fuit inferioris Ordinis, Casti Diaconi subditus disciplinæ, S. Ambrosii a sacris scriptionibus; cuius lateri usque ad S. Viri obitum constanter adhæsit. Tantum abest, ut Presbyter fuerit vivente Ambrosio ordinatus, ut merito dubitetur an aliquando Presbyter factus sit:

CAPUT XIX.

Ioannes ⁽⁴⁾ sanctissimus Constantinopolitanæ Sedis Episcopus, cognomento Chrysostomus, cuius oratio et plurimam cordis compunctionem, et magnam suaviloquentiam tribuit, condidit Græco eloquio multa et præclara opuscula. E quibus utitur latinitas duobus eius delapsis libellis scriptis ad quemdam Theodorum lamentis et exhortationibus plenis, utpote illum a bona conversatione deiectum. Et quia monachi vitam cum eo in uno eodemque monasterio exercuerat, ideò conversationis ibi factæ eum in libris ipsis admonuit, provocans eum ad propositum, atque ostendens, nulli peccatori vel impio, si ad pœnitentiam redeat, des-

a nemine enim, si unicum Isidorum excipias, Presbyter dicitur: ab omnibus verò appellatur etiam post mortem Ambrosii Diaconus. Scripsit rogante S. Augustino vitam illius: deinde adversus Cælestium Pelagianum obtulit libellum Aurelio Carthag. Episcopo: deinde alium adversus eundem Zosimo Papæ: quod ex Marii Mercatoris testimonio intelligimus, cuius hæc sunt verba in suo commonitorio, cap. 1. *Cælestius apud Aurelium Episcopum memoratæ urbis, per libellum a quodam Paulino Diacono sanctæ mem. Ambrosii Mediolanensis Episcopi, est accusatus.* Tum styli huius libelli similitudo, sicut unum probat auctorem cum scriptore vitæ S. Ambrosii, ita omnino diversum a Nolano demonstrat: de quo absdubio non loquitur S. Isidorus, quum nulla eius explorata opera recenseat. Plura dicere, præter instituti nostri rationem fore putamus. Itaque qui multa de hac re legere velit, adeat Baronium cum Pagi animadversionibus ad ann. 397. Nat. Alex. Miræum, Fabricium, ceteros.

(1) Anno Christi 410. Extat cognomine Falconia Valeria.

(2) Meminit Hieron. ad Paulinum.

(3) Apocryphum vocat Gelas. *dist. 15. c. 3.*

(4) Anno 398.

desperandum. Legimus eiusdem et librum alium, cuius prænotatio est: *Neminem posse lædi ab alio, nisi a semetipso.* Ad personam quoque cuiusdam nobilissimæ matronæ Gregoriæ reperitur opus eius insigne de conversatione vitæ, et institutione morum, sive de compugnantia virtutum et vitiorum. Est etiam et alius liber eiusdem apud Latinos de compunctione cordis. Alter quoque scriptus ad quemdam Eutropium, cum palatio pulsus ad altarium confugisset. Multos præterea composuit, diversosque tractatus, quos enumerare perlongum est. Cuius quidem studii, etsi non omnia, tamen quàm plurima eloquentiæ eius fluentia de Græco in Latinum sermonem translata sunt. Hic autem ⁽¹⁾ decimotertio anno Episcopatus sui discordia Theophili Alexandrini Episcopi oppressus. Faventes Episcopi nostri Arcadio Imperatori damnaverunt eum innocentem, atque ab Episcopatu ⁽²⁾ deiectum Pontum in exilium retruserunt. ⁽³⁾ Corpus trigesimoquinto anno die functionis ab exilio Constantinopolim revocatur; etiam in Apostolorum Ecclesia sepelitur.

CAPUT XX.

Sedulius ⁽⁴⁾ presbyter edidit ⁽⁵⁾ tres libros, dactylico heroico me-

(1) Forte anno 7. nam annos 6. sedisse constat ex Marcellino, et Niceph. Constantinop.

(2) Deiectus, ann. Christi 404. ex Marcellino: mortuus exul anno 407. ex Paulo Diac.

(3) Hæc adduntur in uno exemplari.

(4) Anno 430.

(5) Laudat Gelasius *dist. 15. can. 3. §. 25.*

tro compositos, quorum primus signa, et virtutes veteris Testamenti potentissimè resonat; reliqui verò gestorum Christi sacramenta vel miracula intonant.

CAPUT XXI.

Posidius ⁽⁶⁾ Africanæ Provinciæ Episcopus. Hic stylo persequutus est vitam ⁽⁷⁾ sancti Augustini, cui etiam operi subiecit indiculum scriptorum eius, enumerans quanta idem beatissimus doctor scripsit, ubi plusquam quadringentorum librorum volumina supputantur. Homiliarum verò, et epistolarum, quæstionumque infinitus modus est, ut penè vix possit quisquam articulo suo aliena tanta scribere, quanta ille proprio labore composuit.

CAPUT XXII.

Primasius ⁽⁸⁾ Africanus Episcopus, composuit sermone scholastico de hæresibus tres libros directos ad ⁽⁹⁾ Fortunatum Episcopum, explicans in eis quod olim beatissimus Augustinus in libro hæreseon imperfectum, morte interveniente, reliquerat. In primo namque ostendens quid hæreticum faciat: in secundo, et tertio digerens quid hæreticum demonstret. ⁽¹⁰⁾

(6) Ita U. C. non Possidonius: fuit Episcopus Calamensis in Numidia, in VII. Concil. Carthag. anno 418.

(7) Extat.

(8) Anno 553.

(9) Provinciæ Byzacenæ dicitur in V. Concil. Constantinop. *collat. 2.*

(10) Extant eius comment. in Apocalyps.

CAPUT XXIII.

Proterius ⁽¹⁾ Alexandrinæ Ecclesiæ Antistes, scripsit Epistolas ad Leonem Romanæ Sedis Episcopum de festivitate Paschali. Hunc autem Leonis Augusti temporibus Dioscori hæretici successores, auctore Timotheo, seditione facta crudelissime peremerunt, ipsumque Timotheum sibi pro Alexandrino Episcopo statuerunt.

CAPUT XXIV.

Paschasinus Siciliensis Episcopus, edidit unam ⁽²⁾ epistolam Paschalem ad Leonem suprascriptum Papam directam, in qua refert Paschalis mysterii miraculum his verbis: Est, inquit, possessio, quæ appellatur Meltinas, in montibus arduis ac silvis densissimis constituta: illic perparva atque vili opere constructa Ecclesia est, ⁽³⁾ in cuius baptisterio nocte sacrosancta Paschali, baptizandi hora, cum nullus canalis sit vel fistula, nec aqua omninò vicina, fons ex sese repletur: paucisque, qui fuerint, consecratis, cum deductorium nullum sit, ut venerat aqua, ex sese discedit. Clauit sub Theodosio Iuniore, Arcadii Imperatoris filio.

(1) Niceph. *lib. 15. cap. 15.* Liberatus *cap. 16. anno 457.*

(2) Anno 445. scripta est epistola. Extat cum epistolis Leonis *tom. 1. Conciliorum.* Paschasinus hic Lilybetanus Episcopus (*in Sicilia*) fuit Legatus Leonis Papæ in Concilio Chalcedonensi anno 451.

(3) Contigit anno 417. Simile miraculum in Hispania, anno 583. Ex Gregor.

CAPUT XXV.

Iulianus ⁽⁴⁾ quidam ⁽⁵⁾ Gallus, cognomento Pomerius, hic octo libros de animæ natura in Dialogi morem conscripsit. Horum primus continet quid sit anima, vel qualiter credatur ad Dei imaginem facta. In secundo loquitur, utrum anima corporea, an incorporea sit. In tertio disserit, primo homini unde anima sit facta. In quarto, utrum nova anima sine peccato fiat: an peccatum primi hominis ex illo propagata originaliter trahat. In quinto describit, quæ sit facultas animæ. In sexto eloquitur, unde sit illa discordia, qua carni spiritus, vel caro spiritui adversatur. In septimo autem scribit de differentia vitarum, et mortium, vel resurrectione carnis et animæ, sive de morte carnis, ac de eius resurrectione. In octavo loquitur de his quæ in fine mundi futura sunt, vel de quæstionibus quæ solent de resurrectione proponi, sive de finibus bonorum atque malorum. Hic tamen in secundo eiusdem operis libro, Tertulliani erroribus consentiens, animam corpoream esse dixit, quibusdam hoc fallacibus argumentis adstruere contendens. Edidit etiam unum libellum de virginibus insti-

Turon. lib. 10. cap. 22. et Sigeberto. Vide quæ nos superius de hac re disseruimus ad cap. 105. lib. S. Ildeph. de recognit. Bapt.

(4) Anno 450.

(5) Maurum ait fuisse Gennadius. Falsò ergo confundunt quidam Pomerium cum Iuliano Episcopo Toletano, qui obiit anno 690. *Hunc errorem expendemus, cum ad S. Juliani vitam eius operibus præfigendam pervenerimus.*

stituendis, alios quoque tres de futura vitæ contemplatione, vel actuali conversatione, necnon de vitiis atque virtutibus.

CAPUT XXVI.

Eugipius ⁽¹⁾ Abbas Lucullanensis oppidi Neapoli Campaniæ. Hic ad quemdam Paschasium Diaconum libellum de vita sancti monachi Severini transmissum brevi stylo composuit. Scripsit et regulam monachis consistentibus in monasterio sancti Severini, quam eisdem moriens quasi testamentario iure reliquit. Claruit post consulatum ⁽²⁾ Importuni Iunioris, Anastasio Imperatore regnante.

CAPUT XXVII.

Fulgentius Afer Ecclesiæ Ruspensis Episcopus, in confessione fidei clarus, in Scripturis divinis copiosissimè eruditus, in loquendo quoque dulcis, in docendo ac disserendo subtilis, scripsit multa; e quibus legimus, de gratia Dei, et libero arbitrio libros responsionum septem, in quibus Fausto Galliæ Regiensiæ urbis Episcopo Pelagianæ pravitati consentienti respondens, obnititur eius profundam destruere calliditatem. Legimus et eiusdem librum de sancta Trinitate ad Felicem directum Notarium. Librum quoque regulæ veræ fidei;

(1) Extat vita apud Surium. De Severino Greg. *lib. 7. epist. 84.* Paul. Diac. *lib. 1. cap. 12.*

(2) Importunus cos. anno Christi 509. Ad Eugipium extat epist. Fulgentii Ru-

et alium de sacramento Incarnationis Domini nostri Iesu-Christi. Extant et duo eiusdem libri de veritate prædestinationis ad Episcopos missi: in quibus demonstratur, quòd gratia Dei in bonis voluntatem humanam prævenit; et quòd Deus quosdam prædestinationis suæ munere iustificans præeligit; quosdam verò in suis reprobis moribus occulto quodam iudicio derelinquit. Est et liber altercationis eius, quo de fide cum Thrasamundo Rege idem beatus Fulgentius disputavit. Ad Ferrandum quoque Ecclesiæ Carthaginensis Diaconum unum de interrogatis quæstionibus scripsit libellum. Inter hæc composuit multos tractatus, quibus Sacerdotes in Ecclesiis uterentur. Plurima quoque feruntur ingenii eius monumenta. Hæc tantum ex pretiosis doctrinæ eius floribus carpsimus. Sors melior, cui delicias omnium librorum eius præstiterit Dominus. Claruit sub Trasmundo Rege Wandalorum, Anastasio Imperatore ⁽³⁾ regnante.

CAPUT XXVIII.

Eucherius ⁽⁴⁾ Franciæ Episcopus, elegans sententiis, ornatus in verbis, edidit ad Hilarium Arelatensem Antistitem eremi deserta petentem, unum opusculum de laude eiusdem eremi luculentissimum, et dulci sermone dictatum, in quo opere laudamus

Mm Do-

sensis. Eugipium se vidisse, ait Casiod. *lib. 1. Divin. Inst.*

(3) Anno 500.

(4) Anno 450. Lugdunensis Episcopus fuit apud Gennadium et Marcellinum.

Doctorem , etsi pauca tamen pulchra dicentem. ⁽¹⁾ Brevitas, ut ait quidam , laus est interdum in aliqua parte dicendi ; in universa eloquentia laudem non habet.

CAPUT XXIX.

Hilarius ⁽²⁾ Arelatensis Episcopus scripsit vitam parentis et prædecessoris sui sanctissimi ac venerabilis Honorati Episcopi , suavi ac præclaro prædictatam eloquio.

CAPUT XXX.

Apringius ⁽³⁾ Ecclesiæ Pacensis Hispaniarum Episcopus , disertus lingua , et scientia eruditus , interpretatus est Apocalypsim Ioannis Apostoli subtili sensu atque illustri sermone , meliùs penè quàm veteres ecclesiastici viri exposuisse videntur. Scripsit et nonnulla quæ tamen ad notitiam nostræ lectionis minimè pervenerunt. Claruit temporibus Theudis Principis Gothorum.

CAPUT XXXI.

Iustinianus ⁽⁴⁾ Imperator , quosdam libros de Incarnatione Domini edidit , quos etiam per diversas Provincias missit. Condi-

(1) Ciceronis sunt verba.

(2) Anno 432. de hac Gennadius.

(3) Anno Christi 540. Apringii nomine multorum manibus circumfertur opus ingens manuscriptum in Apocalypsin. Sed ego cum viderem codicem ipsum Gothicum Legionensem , scriptum æra millesima octava , animadverti inde auctoris nomen non constare , sed editum opus in gratiam cuiusdam Eterii. Quin et in præfatione ille auctor ait , se collegisse sua ex libris Victorini , Isidori , et Apringii. Ut mani-

dit quoque et rescriptum contra ⁽⁵⁾ Illyricianam Synodum , et adversus Africanos Episcopos Chalcedonensis Synodi defensores perverso studio : in quo tria capitula damnare contendit , id est, ⁽⁶⁾ Theodori Mopsuesteni Episcopi dicta , sive rescripta Theodoretæ , et Epistolam quæ dicitur Ibæ Edesseni Episcopi.

CAPUT XXXII.

Facundus ⁽⁷⁾ Afer , Hermianensis Ecclesiæ Episcopus , duodecim libros pro defensione trium capitulorum scripsit , quorum stylo elicit , præfata tria capitula in præscriptione Apostolicæ fidei , et Chalcedonensis Synodi impugnatione fuisse damnata. Id est , epistolam Ibæ Edesseni Episcopi ad Marim Persam directam , et Theodorum Mopsuestenum Episcopum , et Theodoretæ Cyri Episcopi dicta. ⁽⁸⁾ Claruit post consulatum Basilii anno decimo , regnante Iustiniano Imperatore.

CAPUT XXXIII.

Iustinianus ⁽⁹⁾ de Hispania , Ecclesiæ Valentiniæ Episcopus , ex quatuor fratribus Episcopis eadem matre progenitis unus , scripsit li-

festò constet non esse illum Apringium cuius Isidorus meminit.

(4) Anno 553. Sumpta hæc ex Liberato , et Victore Tunnensi.

(5) Illyriciana anno 549. Damnat etiam Iustinianus in fidei suæ professione , quæ extat 1. tom. Concil.

(6) Vide Scholion de Theodoro sup. Mopsuesteno ad *cap.* 4.

(7) Sumpta ex Victore Tunnensi.

(8) Anno Christi 551.

(9) Anno 531.

librum responsionum ad quemdam Rusticum de interrogatis quæstionibus : quarum prima responsio est de Spiritu sancto : secunda est contra Bonosianos , qui Christum adoptivum filium , et non proprium dicunt : tertia responsio est de baptismo Christi, quod iterare non licet : quarta responsio est de distinctione baptismi Ioannis et Christi : quinta responsio est , quia Filius sicut Pater invisibilis sit. Floruit in Hispaniis temporibus Theudis Principis Gothorum.

CAPUT XXXIV.

Iustus Urgellitanae Ecclesiae Hispaniarum Episcopus , et frater prædicti Iustiniani , ⁽¹⁾ edidit libellum expositionis in Cantica Canticorum , totum valde breviter atque apertè , per allegoriam sensum discutiens. Huius quoque fratres ⁽²⁾ Nebridius , et Elpidius quædam scripsisse feruntur , e quibus , quia incogniti sumus, magis reticenda fatemur.

CAPUT XXXV.

Martinus ⁽³⁾ Dumiensis monasterii sanctissimus Pontifex , ex

(1) Extat.

(2) Nebridius Episcopus Egarensis subscribit in II. Concil. Tol. anno Christi 527. et in Concil. Tarrac. anno 516.

(3) Martinus Episcopus Dumiensis , natione Pannonius fuit , ut ex Gregorii Turonensis historia constat , et ex ipsius Martini epitaphio a se composito , quod ex vetusto libro descriptum habemus. Eius hoc est initium:

*Pannoniis genitus transcendens æquora vasta,
Gallæciæ in gremium divinis nutibus actus,
&c.*

Fundavit monasterium Dumiense in Gal-

Orientis partibus navigans in Gallæciam venit , ibique conversis ab Ariana impietate ad fidem Catholicam Suevorum populis, regulam fidei et sanctæ Religionis constituit ; Ecclesias confirmavit , monasteria condidit, copiosaque præcepta piæ institutionis composuit. Cuius quidem ego ipse legi librum de differentiis quatuor virtutum , et aliud volumen epistolarum , in quibus hortatur vitæ emendationem , et conversationem fidei , orationis instantiam , et eleemosynarum distributionem , et super omnia cultum virtutum omnium et pietatem. Floruit regnante Theodemiro Rege Suevorum , temporibus illis quibus Iustinianus in Republica , et Athanagildus in Hispaniis imperium tenuerunt.

CAPUT XXXVI.

Avitus ⁽⁴⁾ Viennensis Episcopus , scientia sæcularium litterarum doctissimus edidit quinque ⁽⁵⁾ libellos heroico metro compositos , quorum primus est de origine mundi , secundus de originali peccato , tertius de essentia Dei , quartus de diluvio mundi, quintus de transitu maris rubri.

Mm 2 Scri-

læcia , ut dicitur in X. Concil. Tolet. Itaque subscribit Martinus Episcopus in Concil. primo Bracar. anno Christi 561. inde factus Archiepiscopus Bracar. subscribit in II. Concil. Bracar. anno 572. præfuit verò his Ecclesiis annos triginta ex Gregorio Turonensi in Chron. et lib. primo de miraculis Martini Turonensis *cap. 11.* et Aimoino *lib. 3. cap. 39.* Eius aliqua opuscula feruntur impressa : plura nos habemus nondum edita.

(4) Anno Christi 490. vide Gregor. Turonens. Sigebertum , et Adonem.

(5) Extant impressi.

Scrpsit et ad Fuscina[m] sororem de laude virginitatis librum unum, pulcherrimo compositum carmine, et eleganti epigrammate coaptatum.

CAPUT XXXVII.

Dracontius composuit heroicis versibus ⁽¹⁾ Hexameron creationis mundi; et luculenter quidem composuit et scripsit.

CAPUT XXXVIII.

Victor ⁽²⁾ Tunnensis Ecclesie Africanus Episcopus. Hic a principio mundi usque ad primum Iustini Iunioris imperii annum brevem per Consules annuos bellicarum Ecclesiasticarumque rerum nobilissimam promulgavit historiam, laude et notatione illustrem, ac memoria dignissimam. Hic pro defensione trium capitulorum a Iustiniano Augusto Ecclesia sua pulsus, exilio in Ægyptum transportatur. Inde rursus Constantinopolim vocatus, dum Iustiniano Imperatori et Eutychio Constantinopolitanæ urbis Episcopo obtrectatoribus eorumdem trium capitulorum resisteret, rursus in monasterio eiusdem civitatis custodiendus

(1) Extat impr. Vide infra in Eugenio III.

(2) Victoris Tunnensis Episcopi habeo Chronicon manuscriptum, in quo post Eusebium, Hieronymum, et Prosperum, tempora prosequitur a Consulatu XVIII. Theodosii Iunioris, id est, anno Christi 444. usque ad annum primum Iustini Iunioris, id est, Christi 567. Ibi suum deplorat exilium, quo mihi valde dignus fuisse videtur. Restitit enim Vigilli Papæ, Iustiniani Imp. et Synodi Constantinop. decretis: dum tria capitula, de quibus supra diximus, mordicè defendit. Hic apud Isi-

mittitur, atque in eadem damnatione (ut dicunt) permanens moritur.

CAPUT XXXIX.

Ioannes sanctæ memoriæ Constantinopolitanus Episcopus, natione Cappadox, ad quem beatus Gregorius librum regulæ pastoralis scripsit, vir ⁽³⁾ inæstimabilis abstinentiæ, et eleemosynis tantum largissimus, ut zelo avaritiæ adversus eum Imperator Mauritius permotus, urbe pauperes pellendos ediceret. Hic græco eloquio edidit de Sacramento Baptismatis rescriptum ad bonæ recordationis dominum nostrum et prædecessorem Leandrum Episcopum, in quo nihil proprium ponit, sed tantummodo antiquorum Patrum replicat de trina mersione sententias. Claruit temporibus Mauriti Principis, defunctusque est Augusto eodem regnante.

CAPUT XL.

Gregorius Papa, Romanæ Sedis Apostolicæ Præsul, compunctione timoris Dei plenus, et humanitate summus, tantoque per gratiam Spiritus sancti scientiæ lumine præditus, ut non modo illi

in
dorum *lib. 5. Etymolog. cap. 38.* falsò Turonensis scribitur, ab aliis Tununensis, Trithemio Cummenensis, sed ipse se in vetusto codice Tunnensem vocat. Puto esse oppidum Africæ Proconsularis, quod Tunis Polybio et Straboni vocatur, Tunisen- se Plinio, Livio autem *Tunes Tunetis* inflectitur: nobile his temporibus ob expeditionem Caroli Quinti Cæsaris. Huius Victoris meminerunt etiam Ado Viennensis et Otho Frisingen. *lib. 5. cap. 4.*

(3) Ieiunator vocatur a Niceph. Constantinop.

in præsentibus temporibus quisquam Doctorum, sed nec in præteritis quidem par fuerit unquam. Hic in exordio episcopatus edidit librum regulæ pastoralis directum ad ⁽¹⁾ Ioannem Constantinopolitanæ Sedis Episcopum: in quo docet, qualis quisque ad officium regiminis veniat, vel qualiter, dum venerit, vivere vel docere subiectos studeat. Idem etiam, efflagitante Leandro Episcopo, librum beati Iob mystico ac morali sensu disseruit, totamque eius propheticam historiam triginta quinque voluminibus largo eloquentiæ fonte explicuit. In quibus quidem quanta mysteria sacramentorum aperiantur, quantaque sint in amorem vitæ æternæ præcepta, vel quanta clareant ornamenta verborum, nemo sapiens explicare valebit, etiam si omnes artus eius vertantur in linguas. Scripsit etiam ⁽²⁾ et quasdam epistolas ad prædictum Leandrum; e quibus una in eisdem libris Iob titulo præfationis adnectitur: ⁽³⁾ altera eloquitur de mersione Baptismatis, in qua inter cetera ita scriptum est: Reprehensibile, inquit, esse nullatenus potest infantem in Baptismate mergere, vel semel, vel ter; quando in tribus mersionibus personarum Trinitas, et in una potest divinitatis singularitas designari. Fertur tamen idem sanctissimus vir et alios libros mo-

rales scripsisse, totumque textum quatuor ⁽⁴⁾ Evangeliorum sermoninando in populis exposuisse: incognitum scilicet nobis opus. Felix tamen, et nimium felix, qui omnia studiorum eius potuit cognoscere. Floruit autem Mauritio Augusto Imperatore: obiit ⁽⁵⁾ in ipso exordio Phocatis Romani Principis.

CAPUT XLI.

Leander genitus patre Severiano Carthaginensis Provinciæ, ⁽⁶⁾ professione monachus, et ex monacho Hispalensis Ecclesiæ Provinciæ Baticæ constitutus Episcopus, vir suavis eloquio, ingenio præstantissimus, vita quoque etiam atque doctrina clarissimus, ut et fide eius atque industria populi gentis Gothorum ⁽⁷⁾ ab Ariana insania ad fidem Catholicam reverterentur. Hic namque in exilii sui peregrinatione composuit duos adversus hæreticorum dogmata libros, eruditione sacrarum Scripturarum ditissimos, in quibus vehementi stylo Ariana impietatis confodit atque detegit pravitatem: ostendens scilicet quid contra eosdem habeat Catholica Ecclesia, vel quantum distat ab eis religione vel fidei Sacramentis. Extat et aliud laudabile eius opusculum adversus instituta Arianorum, in quo propositis eorum dictis suas respon-

(1) Ita *1. lib. Regist. epist. 4.* Non ergo ad Ioannem Ravennatem, ut in impressis.

(2) Et aliæ *lib. 4. Regist. epist. 46. cap. 90. et lib. 7. epist. 125.*

(3) *Primo lib. Regist. epist. 41.*

(4) Extant homil. 40. in Evangelia.

(5) Anno Christi 604.

(6) Falso Lucas Tudensis et alii addunt: *Duce.*

(7) In Concil. 3. Tolet. ann. 589. Greg. 3. *dialog. cap. 31.* et Greg. Turon.

siones opponit. Præterea edidit unum ad Florentinam sororem ⁽¹⁾ de institutione virginum et contemptu mundi libellum, titulorum distinctionibus prænotatum. Siquidem et in ecclesiasticis Officiis idem non parvo laboravit studio: in toto enim Psalterio duplici editione orationes conscripsit: in sacrificio quoque, laudibus, atque Psalmis, multa dulci sono composuit. Scripsit et epistolas multas: ad Papam Gregorium de baptismo unam, alteram ad fratrem, in qua præmonet, cuique mortem non esse timendam. Ad ceteros quoque Episcopos plurimas promulgavit familiares epistolas, etsi non satis splendidas verbis, acutas tamen sententiis. ⁽²⁾ Floruit sub Reccaredo viro religioso ac Principe glorioso, cuius etiam temporibus mirabili obitu ⁽³⁾ vitæ terminum clausit.

(2) Liber de Virgin. extat Oveti.

(2) Anno Christi 600.

(3) Leander Hispalensis quo anno fuerit mortuus, ambigunt nostri historici. Itaque libet in gratiam nostri Isidori, qui et illius germanus, et successor in Ecclesia Hispalensi fuit, annum mortis Leandri certò constituere. Ego Leandrum anno Christi 600. mortuum colligo ex his coniecturis. Primùm quod illum, ait Isidorus frater, vita functum tempore Recaredi Regis, quem Regem constat obiisse anno Christi 600. Nam successisse Recaredo Liuvam Regem æra 639. id est Christi 601. tradit Isidorus libro de Gothis. Non verò mortuum Leandrum ante istum annum 600. ex eo liquet, quod Gregorius Papa ad Leandrum Hispalensem scribit 7. lib. *Regist. epist.* 125. *indict.* 2. anno nono sui Pontificatus, nempe anno Christi 599. Ita constabit summa annorum Episcopatus Isidori, qui fratri Leandro successit, ut diximus. Præfuit enim Isidorus suæ Ecclesiæ Hispalensi prope quadraginta annos, auctore sancto Ildephonso. Cum verò certissimum sit Isido-

CAPUT XLII.

Lucinianus ⁽⁴⁾ Carthaginis Spartariæ Episcopus in Scripturis doctus, cuius quidem multas epistolas legimus: de Sacramento denique baptismatis unam, et ad Eutropium Abbatem (qui postea Valentia Episcopus fuit) plurimas. Reliqua verò industriæ et laboris eius ad nostram notitiam minimè venerunt. ⁽⁵⁾ Claruit temporibus Mauritii Augusti: occubuit Constantinopoli, veneno (ut ferunt) extinctus ab æmulis; sed, ut scriptum est, ⁽⁶⁾ iustus quacumque morte præoccupatus fuerit, anima eius in refrigerio erit.

CAPUT XLIII.

Severus Malacitanæ Sedis Antistes, collega et socius Luciniani Episcopi, edidit libellum unum ad-

rum mortuum anno Christi 636. id quod paulo post in Isidoro confirmabimus, si quis retrocedat, facilè et mortem Leandri, et initium Isidori reperiat; verèque illud de quadraginta prope annis ab Ildephonso dictum cognoscet.

(4) Lucinianum sive Licinianum (utroque enim modo scriptum reperio) quidam ex nostris nuper tradiderunt Carthagine translatum fuisse ad Episcopatum Valentinum, non satis intellectis verbis Isidori, qui non Lucinianum, sed Eutropium ait fuisse Episcopum Valentinum, ad quem scripserit Lucinianus multas epistolas. Huius Luciniani epistola ad Papam Gregorium edita est cum ipsis Moralibus. Ego verò præterea habeo et huius Luciniani, atque Severi eius Collegæ doctissimam epistolam manuscriptam ad Epiphanium Diaconum, ubi Angelos probat esse incorporeos, et alteram ad Vincentium, non Cæsaraugustanum, sed Ebusitanæ insulæ Episcopum, credentem epistolas quasdam de cælo cecidisse.

(5) Circa ann. 590.

(6) *Sapient.* 4.

adversus ⁽¹⁾ Vincentium Cæsaraugustanæ urbis Episcopum, qui ex catholico ad Arianam pravitatem fuerat devolutus. Est et alius eiusdem de virginitate ad sororem libellus, qui dicitur *Anulus*: cuius quidem fatemur cognovisse titulum, ignorare eloquium. ⁽²⁾ Claruit temporibus prædicti Imperatoris, quo etiam regnante vitam finivit.

CAPUT XLIV.

Ioannes ⁽³⁾ Gerundensis Ecclesiæ Episcopus, nativitate Gothus, Provinciæ Lusitaniæ Scalabi natus. Hic cum esset adolescens Constantinopolim perrexit, ibique Græca et Latina eruditione munitus, post decem et septem annos in Hispanias reversus est, eodem tempore, quo incitante Leovigildo Rege Ariana fervebat insania. Hunc supradictus Rex, cum ad nefandæ hæresis credulitatem compelleret, et hic omnino resisteret, exilio trusus, et Barcinonem relegatus, per decem annos multas insidias et persecutiones ab Arianis perpressus est. Qui postea condidit monasterium quod nomine Biclaro dicitur, ubi congregata monachorum societate scripsit regulam ipsi monasterio profuturam, sed et cunctis

(1) De Vincentio Isidorus lib. de Gothis in Leovigildo.

(2) Anno 590.

(3) Ioannis Biclarensis Abbatis Chronicon cuius Isidorus meminit, habeo descriptum ex vetustissimo libro Gothico. Hic auctor, ut de se ipse ait, Victoris Tunnensis Chronicon ulterius perduxit ab anno Christi 566. usque ad 590. ubi nostrorum Regum Leovigildi et Reccaredi historiam per singulos Imperatorum an-

Deum timentibus satis necessariam. Addidit in libro Chronicorum ab anno primo Iustini Iunioris principatus usque in annum octavum Mauriti Principis Romanorum, et quartum Reccaredi Regis annum, historico compositoque sermone valde utilem historiam: et multa alia scribere dicitur, quæ ad nostram notitiam non pervenerunt.

CAPUT XLV.

Eutropius ⁽⁴⁾ Ecclesiæ Valentiniæ Episcopus dum adhuc in monasterio ⁽⁵⁾ Servitano degeret, et pater esset monachorum, scripsit ad Papam Lucinianum, cuius supra fecimus mentionem, valde utilem epistolam, in qua petit ab eodem, quare baptizatis infantibus chrisma, post hæc unctio tribuatur. Scripsit et ad Petrum Episcopum ⁽⁶⁾ Ercavicensem de districtione monachorum salubri sermone compositam epistolam, et valde monachis necessariam.

CAPUT XLVI.

Maximus ⁽⁷⁾ Cæsaraugustanæ Civitatis Episcopus multa versu prosaque componere dicitur. Scripsit et brevi stylo historiolum de iis quæ temporibus Gothorum in

nos doctissimè persequitur.

(4) Penès Eutropium Abbatem Servitanum, et Leandrum Episcopum fuit summa Concilii III. Tolet. ait Ioan. Biclar. ann. 589.

(5) De Servitano Ildephonsus in Donato.

(6) Fortè Ercavicensem.

(7) Subscribit in tribus Concil. MS. Barcinon. Tolet. et Egaren. anno 599. 610. 614. Itaque Isidorus scribit hunc librum usque ad annum 610.

in Hispaniis acta sunt, historico et composito sermone : sed et multa alia scribere dicitur, quæ necdum legi.

CAPUT XLVII.

Prænotatio librorum D. Isidori a Braulione Cæsaraugustano Episcopo edita.

Isidorus ⁽¹⁾ vir egregius, Hispalensis Ecclesiæ Episcopus, Leandri Episcopi successor, et germanus, floruit a tempore Mauricii Imperatoris et Reccaredi Regis, in quo quiddam sibi antiquitas vindicavit, immò nostrum tempus antiquitatis in eo scientiam imaginavit: vir in omni locutionis genere formatus, ut imperito doctoque secundùm qualitatem sermonis existeret aptus, congrua verò opportunitate loci incomparabili eloquentia clarus. Iam verò quantus sapientia fuerit, ex eius diversis studiis et elaboratis opusculis perfacilè prudens lector intelligere poterit. Denique de iis, quæ ad notitiam nostram venerunt, ista commemoravi. Edidit libros Differentiarum duos, in quibus subtili discretione ea quæ confusè usu proferuntur, sensu discrevit. Procæmiorum librum unum, in quo quid quisque liber sanctæ contineat Scripturæ, brevi subnotatione distinxit. De ortu et obitu Patrum librum unum, in quo eorum gesta, dignitatem quoque et mortem eorum, atque sepulturam sententiali bre-

(1) Braulio Episcopus Cæsaraugustanus, cuius Ildephonsus meminit, auctor est huius vitæ Isidori, ut ex libris vestustis constat, et ex his epistolis Brau-

litate subnotavit. Ad germanum suum Fulgentium Episcopum Astigitanum Officiorum libros duos, in quibus originem Officiorum, cur unumquodque in Ecclesia Dei agatur, interprete suo stylo, non sine maiorum auctoritate elicuit. Synonymorum libros duos, quibus ad consolationem animæ, et ad spem percipiendæ veniæ, intercedente rationis exhortatione, erexit. De natura rerum ad Sisebutum Regem librum unum, in quo tam de Ecclesiasticorum Doctorum, quam etiam de Philosophorum indagatione obscura quædam de elementis absolvit. De numeris librum unum, in quo Arithmeticam propter numeros ecclesiasticis Scripturis insertos ex parte tetigit disciplinam. De nominibus Legis et Evangeliorum librum unum, in quo ostendit, quid memoratæ personæ mysterialiter significant. De hæresibus librum unum, in quo maiorum sequutus exempla, brevitate qua potuit, diffusa collegit. Sententiarum libros tres, quos floribus ex libris Papæ Gregorii Moralibus decoravit. Chronicorum a principio mundi usque ad tempus suum librum unum, nimia brevitate collectum. Contra Iudæos, postulante Florentina germana sua, proposito virgine, libros duos, in quibus omnia quæ Fides Catholica credit, ex legis et Prophetarum testimoniis approbavit. De Viris illustribus librum unum, cui nos

i-
lionis, quæ Etymologiis Isidori solent præponi. Nam et hic testatur rogatu suo Etymologiarum librum ab Isidoro compositum.

ista subiunximus. Monasticæ regulæ librum unum, quem pro patriæ usu, et invalidorum animis decentissimè temperavit. De origine Gothorum, et regno Suevorum, et etiam Wandalorum historia librum unum. Quæstionum libros duos, quos qui legit, veterum tractatorum multam suppellectilem recognoscit. Etymologiarum codicem nimia magnitudine, distinctum ab eo titulis, non libris; quem quia rogatu meo fecit, quamvis imperfectum ipse reliquerit, ego in viginti libros divisi: quod opus omni modo Philosophiæ conveniens quisquis crebra meditatione perlegerit, non ignotus divinarum humanarumque rerum scientia meritò erit. Ibi redundans diversarum artium elegantia, ubi quæcumque ferè sciri debentur, restricta collegit. Sunt et alia eius viri multa opuscula, et in Ecclesia Dei multo cum ornamento inscripta. Quem Deus post tot defectus Hispaniæ novissimis temporibus suscitans, credo ad restauranda antiquorum monumenta, ne us-

quequaque rusticitate veterasceremus, ⁽¹⁾ quasi quamdam apposuit destinam. Cui non immerito illud philosophicum a nobis aptatur: Nos, inquit, in nostra urbe peregrinantes errantesque tamquam hospites, tui libri quasi domum reduxerunt; ut possimus aliquando, qui, et ubi essemus, agnoscere. Tu ætatem patriæ, tu descriptiones temporum, tu sacrorum iura, tu sacerdotum, tu domesticam publicamque disciplinam, tu sedium, regionum, locorum, tu omnium divinarum humanarumque rerum nomina, genera, officia, causas aperuisti. Quo verò flumine eloquentiæ, et quot iaculis divinarum Scripturarum, seu Patrum testimonii-Acephalitarum hæresim confoderit, Synodalia gesta coram eo Hispali acta declarant. In qua contra Gregorium præfatæ hæresis antistitem eam asseruit veritatem. Obiit temporibus Heraclii Imperatoris, et Christianissimi ⁽²⁾ Chintilani Regis, sana doctrina præstantior cunctis, et copiosior operibus caritatis.

N D.

(1) *Quasi quamdam apposuit destinam, &c.* Ita omnino in vetusto codice, quem locum alii non intelligentes, ex ingenio reposuerunt: *Quamdam apposuit lucem destinare.* Utitur ea voce Corippus Poeta Afer libro de laudibus Iustini Iunioris nuper edito a doctissimo Ruyzio Azagrio: *Et Thomas Lybiciæ nutantis destina terræ.*

(2) Isidorum mortuum sub Chintila Gothorum Rege ait Braulio. Ex quo multorum nostratium errores convincuntur de anno mortis Isidori, in quo mirum est, quàm variant inter se Hispani historici. Itaque in gratiam nostri auctoris Isidori, quem in primis illustrandum suscepimus, diem et annum, quo mortuus fuerit, definiamus. Aio certissimè mortuum anno Christi 636. Primum quia Redemptus eius discipulus, obitum Isidori, quem præ-

sens viderat, describens ait, mortuum æra 664. de quo nemo dubitat, quin sit annus Christi 636. Idem quoque Redemptus Isidorum inducit populum alloquentem quadriduo ante mortem his verbis: *Ita* (inquit) *sacri fontis unda, quam hodiè devotus est populus percepturus, sit vobis in remissionem peccatorum.* Cum verò compertum sit ex omnibus Martyrologiis, Isidorum mortuum pridie nonas Aprilis, si Paschales Cyclos consulas, reperies planè isto anno 636. Pascha fuisse pridie Kalendarum Aprilis, et ita baptismum Catechumenorum solemnem quadriduo præcessisse mortem Isidori. Præterea si mortuus est sub Chintila, ut ait Braulio, necesse est anno primo Chintilæ mortuum; nam Chintilam cœpisse æra 674. id est Christi 636. cognoscitur ex Concilio quinto

D. ILDEPHONSI TOLETANÆ SEDIS EPISCOPI
DE VIRORUM ILLUSTRIVM SCRIPTIS

P R Æ F A T I O.

I Virorum⁽¹⁾ adnotationem illorum, quorum edictis atque doctrinis sancta Ecclesia toto terrarum orbe diffusa illustratur in bonis, atque defenditur ex adversis, mox post ascensionem Christi ab Apostolorum exordio vir beatus atque doctissimus Hieronymus presbyter plenè dicitur adnotasse, qui singulatim nomina eorum, seriem temporum, monumenta librorum, diversitates opusculorum in laudabilem necessariamque memoriam usque ad seipsum stylo evidenti conscribens, et innotescendo monstravit, et retexendo posteris commendavit. Hunc sequutus Gennadius, renotationis ordinem textu simili percucurrit. Deinceps vir prudentissimus Hispalensis Sedis Isidorus Episcopus eodem ductu quosque viros optimos reperit, in adnotationem subiunxit. Siquidem non omnia præscrutatus abscessit. Post hunc in nostris partibus incuria cunctos invasit, ita ut quædam vetusta antiquitas operiret, et quàm plurima nova neglectus oblivionis absconderet.

2 Ast ego procul valde im-

to Toletano: anno autem secundo Chintilæ videmus habitum sextum Concilium Toletanum, cui iam non Isidorus (erat enim vita functus) sed Honoratus Isidori successor interfuit. Itaque verè dictum ab Ildephonso cognoscimus, floruisse Isidorum usque ad Sisenandum Regem, nulla omnino facta mentione Chintilæ, qui Sisenandum sequutus est: nempe quòd ipso primo anno Chintilæ Isidorus decesserit. Verè quoque illud ab eodem Ildephonso

par et his quos adnotatio retinet, et illis quos renotatio delectavit, indignusque satis et absque substantia totius boni operis, successorque sanctæ memoriæ alterius Eugenii factus in Sede illa gloriosa Toletanæ urbis (quam non ex hominum immenso conventu gloriosam dico, cum hanc et gloriosorum illustret præsentia Principum, sed ex hoc, quod coram timentibus Dominum iniquis atque iustis habetur locus terribilis, omnique veneratione sublimis) conatus sum, etsi non elegans studium, vel obsequelam voluntatis bonæ illorum miscere memoriæ gloriosæ Sedis; ne incurrerem ex silentio damnum, si tam gloriosæ Sedis, tamque gloriosorum virorum clarescentem memoriæ lucem tenebrosa nube silentii contexissem.

3 Fertur namque ex antiquitate veteri, quod potuisse fieri cernitur exemplo temporis novi. Nam Montanus sedis eiusdem beatissimus Præsul, ut a se coniugalis conversationis infamiam propulsaret, tandiu adsumptos veste candentes narratur tenuisse

car-

dictum, præfuisse Isidorum Ecclesiæ Hispalensi fere quadraginta annis: nempe quòd omnino triginta septem anni fuerint, ab anno 600. usque ad 636. ut paulo ante in Leandro, et nunc in Isidoro supputavimus.

(1) Sancti Ildephonsi librum de *Viris illustribus* addidimus, quoniam propter argumenti similitudinem in omnibus nostris libris Isidoro adiunctus reperitur. Quin et Ildephonsus ipse eum se Isidoro addidisse præfatur.

carbones, donec Domino consecrans oblationem, totius per semetipsum compleret Missæ celebritatem. Quo sacrificio expleto, prunarum ignis cum decore vestis adeo in concordiam venit, ut nec vestis vim extingueret ignis, nec vis ignis statum læderet vestis.

4 Rursum cùm Helladio Episcopo sedis eius Iustus Diaconus fastu superbiæ insultaret, post mortem quidem sui Pontificis vixit Episcopus, et ipse tabefactus; sed in reprobum versus sensum, ob intemperantiam morum a ministris altaris sui dormiens strangulatus laqueo expiravit.

5 Item, cùm successori eius Iusto Episcopo Gerontius presbyter, Principis oblectamine fatus, contemptum adversitatemque deferret, tam repentino motu vim perdidit intellectus, ut multis medicorum * curationibus acto, quicquid in medelam fieret, totum in pestis augmentum cresceret. Sicque perinvaluit commotio mentis, ut usque ad obitum suum horror esset homini eius vel participatio visionis, vel colloquium oris.

6 Adhuc etiam successori in

locum eius Eugenio priori Lucidius Diaconus suus, cum innexus amicitiae sæculari violenter honorem presbyterii et quædam prædia extorsisset, tam in reprobum sensum, tamque in languoris supereminentem pervenit statum, ut cum vivere recusaret, tam mori esset quòd viveret, quàm vivere quòd mori vellet.

7 Horum ergo bonorum studiis provocatus, quæque vetera antiquorum relatu reperi, quæque nova exhibitione temporis didici, orsu linguæ quo potui subnotavi, ut illorum bonæ memoriæ iungar, a quibus prava operatione disiungor. Et qui cum illis in templo Dei non infero doctrinæ copiam, offerentium commendem fidei obsequela memoriam, obsecrans omnes ut me divinæ ingerant pietati. Quare illos humanæ memoriæ, ex qua labi poterant, tenaciter commendavi. Sanè beatissimum Gregorium sanctæ memoriæ Isidorus adnotaverat: sed quia non tantum de operibus eius dixit, quantum nos sumus experti, ideò renotationem illius submoventes, quæque de illo novimus, stylo pleniore notamus.

I. *Gregorius Papa Romanus.*

II. *Asturius Episcopus Toletanus.*

III. *Montanus Episcopus Toletanus.*

IV. *Donatus * Monachus Afer.*

V. *Aurasius Episcopus Toletanus.*

VI. *Ioannes Episcopus Cesaraugustanus.*

VII. *Helladius Episcopus Toletanus.*

VIII. *Iustus Episcopus Toletanus.*

IX. *Isidorus Episcopus Hispalensis.*

X. *Nonnitus Episcopus Gerundensis.*

XI. *Conantius Episcopus Palentinus.*

N 2

XII.

* Ita edit. reg. et MS. Tolet. Non curatoribus, quod edit Florez.

* Abbas Servitanus: MS. Tolet.

XII. *Braulio Episcopus Cesaraugustanus.*

XIII. *Eugenius Episcopus Toletanus.*

XIV. *Eugenius alter Episcopus Toletanus.*

CAPUT I.

Gregorius ⁽¹⁾ Papa Romanæ Sedis et Apostolicæ Præsul, compunctione timoris Dei plenus, et humilitate summus, tantoque per gratiam Spiritus sancti scientiæ lumine præditus, ut non modo illi præsentium temporum quisquam, sed nec in præteritis quidem par fuerit unquam. Ita enim cunctorum meritorum claruit perfectione sublimis, ut exclusis omnibus illustrium virorum comparisonibus, nihil illi simile demonstraret antiquitas. Vicit enim sanctitate Antonium, eloquentia Cyprianum, sapientia Augustinum. Hic namque in exordio Episcopatus sui edidit librum regulæ pastoralis, directum ad Ioannem ⁽²⁾ Constantinopolitanæ Sedis Episcopum, in quo docet qualis quisque ad officium regiminis veniat, vel qualiter dum venerit, vivere vel docere subiectos studeat. Scripsit præterea, exceptis opusculis de quibus Isidorus beatæ memoriæ mentionem facit, idem excellentissimus Doctor et alios libros morales, videlicet super Ezechielem Prophetam Homilias viginti duas in libris duobus compactas, in quibus multa de Divinis Scripturis mystico ac

morali sensu * luculenter, necnon et facundo sermone disseruit. Super librum Salomonis, cui titulus est *Canticum Canticorum*, quàm mirè scribens, morali sensu opus omne exponendo percurrit. De vitis Patrum per Italiam commorantium edidit etiam libros quatuor, quos volumine uno compegit, quem quidem codicem Dialogorum maluit appellari. In quibus libris quanta divinitatis lateant sacramenta, et in amore cælestis patriæ mira documenta, studiosus potest facillè cognoscere lector. Extant et ipsius ad diversos epistolæ plurimæ, limato quidem et claro stylo digestæ; quas qui perlegerit, liquidò advertet et in eo ad Deum rectam fuisse intentionem, et ad animarum zelum omni vigilantia et cura extitisse solertem. Has itaque uno volumine arctans, in libris duodecim distinxit, Registrum nominandum esse decrevit. Fertur et alia opuscula edidisse egregia; sed ad manus nostras nondum pervenerunt. Felicissimus tamen et nimium felix, cui dedit Deus studiorum eius omnia perpendere dicta. Floruit namque vir iste sublimis ac beatissimus Doctor et Præsul Mauritio Augusto regnante.

(1) Gregorii Papæ vita, quam se scripsisse Ildephonsus ait, in omnibus desiderabatur exemplaribus Ildephonsi, præter unum illud Monasterii Fontis-sancti,

unde nos bonam partem libelli Isidori de *Viris illustribus* sumpsimus.

(2) Ita Isidorus, licèt in impressis, *Ravennatem*.

CAPUT II.

Asturius ⁽¹⁾ post ⁽²⁾ Audentium in Toletana urbe Sedis Metropolis Provinciæ Carthaginis Pontifex successor obvenit; vir egregius adsignans opera virtutum plus exemplo vivendi, quàm calamo scribentis. Hic et sacerdotio beatus, et miraculo dignus, quia quibus iungeretur in cælo, eorum terreno reperire membra meruit in sepulcro. Nam cum Sedis suæ sacerdotio fungeretur, divina dicitur revelatione commonitus, Complutensi sepultos municipio (quod ab urbe eius ferme sexagesimo milliario situm est) ⁽³⁾ Dei Martyres perscrutari. Qui concitus adcurrrens, quos et tellus aggeris et oblivio temporis presserat, in lucem et gloriam terrenæ cognitionis provehendos invenit. Quibus repertis, redire in sedem renuens, servitute simul et assiduitate sanctis innexus, diem clausit extremum. Cuius tamen sedem donec vixit, nemo adiit. Inde, ut antiquitas fert, in Toletto Sacerdos nonus, et in Compluto agnoscitur primus.

CAPUT III.

Montanus ⁽⁴⁾ post Celsum primæ Sedis Provinciæ Carthaginis Toletanæ urbis Cathedram tenuit:

(1) Asturius, forte qui in I. Concil. Tolet.
(2) Audentii Episcopi Hispani meminit Gennadius.

(3) Sanctos Iustum et Pastorem passos sub Datiano, de quibus Prudentius.

(4) Montani Archiepiscopi Toletani duas epistolas, quarum Ildephonsus meminit, nos habemus nondum editas. Is verò Turibius, ad quem Montanus scribit, monachus fuit Palentinus, valde diversus a

homo et virtute spiritus nitens, et eloquii opportunitate decorus, regimen honoris retentavit ac disposuit, condigno cælestique iure simul et ordine. Scripsit epistolas duas ecclesiasticæ utilitatis disciplina consertas, e quibus unam Palentiæ habitatoribus, in qua Presbyteros chrisma conficere, Episcoposque alienæ Diœcesis alterius territorii Ecclesias consecrare, magna perhibetur prohibere auctoritate; sacrarum litterarum testimoniis affirmans id ipsum fieri penitùs non licere. Amatores quoque Priscillianæ sectæ, licèt non operarentur eadem, quia tamen memoriam eius amore retinerent, abdicat et exprobrat, commemorans quòd in libris beatissimi Turibii Episcopi ad Leonem Papam missis eadem Priscillianorum hæresis detecta, convicta, atque decenter maneat abdicata. Aliam verò epistolam ad Turibium religiosum, in qua collaudans eum, quòd culturam destruxerit idolorum, committit ei sacerdotalis auctoritatem vigoris, per quam Presbyteros chrisma conficere, et Episcopos alienæ sortis alterius Diœcesis Ecclesias consecrare magna compescat invectione. Hic vir antiquissima fidelique relatione narratur ad exprobrationem infamiæ tamdiu prunas tenuisse in vestimen-

sancto Turibio Asturicensi Episcopo, cuius corpus Lebanæ apud Astures colitur. Est et tertius Turibius Notarius Romanæ Sedis, cuius mentio fit primo Concilio Bracarensi. *Prædictæ epistolæ editæ postea fuere ab Eminentissimo C. Aguirrio, deinde a P. Florez: tertio tandem a nobis in hoc opere recusæ. Vide supra in Montano; ubi de Turibiorum numero ex Aguirrii annotationibus.*

mento ardentis, donec coram Sedis suæ sacro altari totius Missæ celebritatem per semetipsum expereret. Peractis autem solemnibus nec prunæ ignem, nec vestis inventa est amisisse decorem. Tunc Deo relatis gratiarum actionibus, per simplicem naturam ignis convicta est et fallacia detestabilis accusantis, et innocentia beatissimi Sacerdotis. Gloriosus habitus fuit ⁽¹⁾ temporibus Amalarici regis : annis novem Pontificatus tenuit dignitatem.

CAPUT IV.

Donatus ⁽²⁾ et professione, et opere monachus, cuiusdam eremitæ fertur in Africa extitisse discipulus. Hic violentias barbararum gentium imminere conspiciens, atque ovilis dissipationem et gregis monachorum pericula pertimescens, fermè cum septuaginta monachis copiosisque librorum codicibus navali vehiculo in Hispaniam commeavit. Cui ab illustri religiosaque femina Minicea subsidiis ac rerum opibus ministratis, ⁽³⁾ Sirvitanum monasterium visus est construxisse. Iste prior in Hispaniam monasticæ observantiæ usum et regulam dicitur adduxisse : tam vivens virtutum exemplis nobilis, quàm defunctus memoriæ clari-

(1) Et ita subscribit Montanus in II. Concil. Tolet. anno 5. Amalarici.

(2) Donatum mirabilium operatorem vocat Ioannes Biclari. ann. 572.

(3) De Sirvitano Isidorus in Eutropio.

(4) Extat apud nos manuscripta eius epistola ad quemdam Froganem Iudæorum partes foventem. Vidit eam aliquando ipse Ioan. Bapt. Perez, et habuit transcriptam

tate sublimis. Hic * in præsentiluce subsistens, et in crypta sepulcri quiescens, signis quibusdam proditur effulgere salutis: unde et monumentum eius honorabiliter colere perhibentur incolæ regionis.

* Hic et in præsentii: Tol. et cod. Marianæ apud Florez.

CAPUT V.

Aurasius Toletanæ Ecclesiæ Pontifex Metropolis urbis, post Adelphium in loco adsciscitur Sacerdotis, vir bonus, regiminis auctoritate * præclarus, domesticis rebus benè dispositus, adversitatibus infixis constanter erectus: qui quantò extitit temperatior mansuetis, tantò fortior semper fuit inventus adversis. Plus illi intentio in defensione veritatis, quàm in scribendi exercitio mansit ⁽⁴⁾ : unde perfectissimis viris compar habetur, quia quæ de verbo illorum prædicatio seminavit, defensionis huius custodia præmunivit. Vixit in Sacerdotio temporibus Witterici, Gundemari, et exordiis Sisebuti regum, annis ferme duodecim.

* præclarens: Tol.

CAPUT VI.

Ioannes ⁽⁵⁾ in Pontificatu ⁽⁶⁾ Maximum sequutus Ecclesiæ Cæsaraugustanæ Sedem ascendit. Primò Pater monachorum, et ex hoc

ex vetusto C. Biblioth. S. Laurentii, eamque annotavit. Ex illa licet brevi id quod scribit hoc loco S. Ildephonsus, facile confirmatur; nempe in arguendo et reprehendendo acerrimum, in scribendo verò parum accuratum extitisse.

(5) Ioannes frater Braulionis infr. cap. 12.

(6) De Maximo Isidorus de Viris illustribus, cap. 46.

hoc Præsul factus in regimine populorum: vir in sacris litteris eruditus, plus verbis intendens docere, quàm scriptis: tam largus et hilaris dato, quàm hilaris et vultu. Uctionem namque spiritus Dei, qua fovebatur interiùs, tam largitate muneris quàm habitudine vultus adeò præferebat, ut et datum gratia commendaret, et non datum gratia excusaret. In ecclesiasticis Officiis quædam eleganter et sono et oratione composuit. Annotavit inter hæc inquirendæ Paschalis solemnitatis tam subtile atque utile argumentum, ut lectori et brevitatis contracta, et veritas pateat patefacta. Duodecim annis tenuit sedem honoris, adeptus vitam gaudio, ad quam anhelavit desiderabili voto. Substitit in Sacerdotio temporibus Sisebuti et Suinthilani regum.

CAPUT VII.

Helladius post Aurasium Sedis eius adeptus est locum. Hic cum regiæ aulæ illustrissimus, * publicanusque: Tol. publicarumque rector existeret rerum, sub sæculari habitu monachi votum pariter explebat et opus. Nam ad monasterium nostrum (illud Agaliense dico, cuius me susceptio monachum tenuit, quod munere Dei perennisque ac patentis sanctitatis decore et opinabile cunctis, et palàm est totis) quum sæpè discursantium negotiorum ductus itinere perveniret, remota clientum sæculique pompa decoris, adeò monachorum peculiaritatibus inhærebat, ut turmis iunctus eo-

rum, stipularum fasciculos ad cli- banum deportaret. Cumque inter- decorem insolentiamque sæculi, solitudinis et amaret et sectaretur arcana, celeri fuga, relictis omnibus quæ esse noverat mundi, * ad id sanctum monaste- rium, quod frequentaverat voto, venit permansurus optabili usu. Ibi factus monachis Pater, meritis studiisque sanctis et vitam monachorum debite rexit, et statum monasterii totius communis rei divitiis cumulavit. Ex hoc fessis penè senio artibus ad Pon- tificatus apicem evocatur; et quia vocaretur vi * coactus, pariter et ignotus, illic maiora virtutum exempla quàm monachus dedit: quia statum mundi, quem contempsit virtute, magna perhibetur rexisse discretione. Miserationes, eleemosynarumque copias tam largiter egenis intulisse probatur, ac si de illius stomacho putasset inopum et artus descendere, et viscera confoveri. Scribere renuit, quia quod scribendum fuit, quotidianæ operationis pagina demonstravit. Me, ad monasterium rediens memoratum, ultimo vitæ suæ tempore Levitam fecit. Senex obiit: decem et octo annis sacrum regimen tenuit. Temporibus Sisebuti, Suinthilani, et exordiis Sisenandi Regum beatus habitus fuit: qui post beatior gloriam cælestis regni bona plenus senectute promeruit.

CAPUT VIII.

Iustus Helladii discipulus, illique successor innexus est: vir habi-
tu-

* Ita Tol. Cod. et Florez. Editio Martit. adiit.

* Vi coactus: Tol.

* publicanusque: Tol.

tudine corporis, ingenioque mentis decorus, atque subtilis, ab infantia monachus; ab Helladio ad virtutem monasticæ institutionis affatim educatus pariter et instructus, in Agaliensi monasterio tertius post illum rector est factus. In Pontificatu autem mox illi successor inductus, vir ingenio acer, et eloquio sufficiens, magna spe profuturus, nisi hunc ante longævam vitam dies abstulisset extrema. Scripsit ad Richilanem, Agaliensis Monasterii Patrem, epistolam debita et sufficienti prosecutione constructam, in qua patenter adstruit susceptum gregem relinquere penitus non debere. Exiit rector annis tribus: ⁽¹⁾ tempore Sisenandi obiit, qui Rex post hunc die nona decima defunctus abscessit.

CAPUT IX.

Isidorus post Leandrum fratrem Hispalensis Sedis Provinciæ Bæticæ Cathedram tenuit: vir decore simul et ingenio pollens; nam tantæ iucunditatis affluentem copiam in eloquendo promeruit, ut ubertas admiranda dicendi ex eo in stuporem verteret audientes, ex quo audita * bis qui audisset, non nisi repetita sæpius commendaret. Scripsit opera et eximia, et non parva: id est, librum de genere officiorum, librum proœmiorum, librum de ortu, et obitu Patrum, librum lamentationis,

* *Bis* legitur in edit. omn. Nos in MS. Tol. legimus *his*, quod non cohæret, nisi malè scriptum dicamus *his* pro *is* in nominandi casu: quæ lectio omnibus esset probanda: nisi placeret *vix* pro *bis* coniectari.

quem ipse synonymorum vocavit, libellos duos ad Florentinam sororem contra nequitiam Iudæorum, librum de natura rerum ad Sisebutum Principem, librum differentiarum, librum sententiarum. Collegit etiam de diversis auctoribus, quod ipse cognominat, secretorum expositiones sacramentorum: quibus in unum congestis, idem liber dicitur Quæstionum. Scripsit quoque in ultimo ad petitionem Braulionis Cæsaraugustani Episcopi librum Etymologiarum, quem cum multis annis conaretur perficere, in eius opere diem extremum visus est conclusisse. Floruit temporibus Reccaredi, Liuvanis, Witterici, Gundemari, Sisebuti, Suinthilani, et Sisenandi Regum, annis ferè quadraginta tenens Pontificatus honorem, insignemque doctrinæ sanctæ gloriam pariter et decorem.

CAPUT X.

Nonnitus post ⁽²⁾ Ioannem in Gerundensi Sede Pontifex accessit, vir professione monachus, simplicitate perspicuus, actibus sanctus, non hominum diutina deliberatione, sed Dei per homines celeri definitione in Pontificatum adscitus: adhærens instanter obsequiis sepulcri sancti ⁽³⁾ Felicis martyris. Rexit Ecclesiam Dei meritorum exemplis amplius quàm verborum edictis. Hic et in corpore degens, et in sepulcro

(1) Subscribit in IV. Concil. Tolet. ann. 3. Sisenandi.

(2) Ioannem Biclarensem Abbatem, de

quo Isidorus cap. 44.

(3) Felix Gerundensis Martyr, de quo Prudentius in 18. Martyr. et Eulogius.

ero quiescens, fertur salvationis operari virtutes. Substitit temporibus Suinthilanis et Sisenandi Regum.

CAPUT XI.

Conantius ⁽¹⁾ post Maurilanem ⁽²⁾ Ecclesiæ Palentinæ Sedem adeptus est, vir tam pondere mentis, quàm habitudine speciei gravis, communi eloquio facundus, et

* *gratus* : Tol.

* *gravis*, ecclesiasticorum Officiorum ordinibus intentus, et providus: nam melodias soni multas noviter edidit. Orationum quoque libellum de omnium decenter conscripsit proprietate Psalmorum. ⁽³⁾ Vixit in Pontificatu ampliùs triginta annos, dignus habitus fuit ab ultimo tempore Witterici per tempora Gudemari, Sisebuti, Suinthilanis, Sisenandi, et Chintilæ Regum.

CAPUT XII.

Braulio ⁽⁴⁾ frater Ioannis in Cæsaraugusta decedentis adeptus est locum: vir sicut germanitate coniunctus, ita non ⁽⁵⁾ minimum ingenio minoratus. Clarus et iste habitus canoribus, et quibusdam opusculis. Scripsit ⁽⁶⁾ vitam Æmi-

liani cuiusdam Monachi, qui memoriam huius, et virtutem illius sancti viri suo tenore commendat pariter et illustrat. Habuit Sacerdotium fermè viginti annis: quibus expletis clausit diem vitæ præsentis. ⁽⁷⁾ Duravit in regimine temporibus Sisenandi, Chintilæ, Tulganis, et Chindasvinthi Regum.

CAPUT XIII.

Eugenius ⁽⁸⁾ discipulus Helladii, conlector et consors Iusti, Pontifex post Iustum accedit, ab infantia monachus, ab Helladio cum Iusto pariter sacris in monasterio institutionibus eruditus. Hunc secum Helladius a monasterio tulit ad Pontificatum tractus, qui rursus ab eo Clericalibus institutus ordinibus, Sedis eius post illum tertius rector accessit. Et bonum meritum senis, qui duobus discipulis sanctisque filiis Ecclesiæ Dei hæreditatem meruit relinquere gubernandam. Idem Eugenius moribus incessuque gravis, ingenio callens. Nam numeros, statum, incrementa, decrementaque, cursus recursusque lunarum tanta peritia novit, ut considerationes disputationis eius

Oo au-

(1) Conant. in Concil. Tolet. ann. 636.

(2) Maurila subscribit in III. Concil. Tolet. Episcopus Palentinus, non Amalensis, ut in impressis.

(3) Itaque moritur circa annum 638.

(4) Ad quem scribit Isidorus.

(5) Al. *nimum*.

(6) Extat manuscripta.

(7) Itaque moritur circa annum 646.

(8) Eugenios Archiepiscopus Toletanos videntur Gothi cognovisse duos tantum. Itaque secundum, sive alterum vocant Ildephonsus, Iulianus, et Felix illum quem nos tertium. Temporis enim vetustas oblivione obruerat Eugenium primum Marty-

rem a Dionysio Areopagita Toletanis missum, de quo meminit Ilduinus Abbas, et sancti Gerardi vita, et concors denique Ecclesia Parisiorum, atque Toletanorum. Anno tandem Christi 1148. Raymundus Archiepiscopus Toletanus ad Concilium Remense profectus, in Eugenio monumentum Lutetiæ incidit, et rei gestæ historiam sepulcrique locum nostris primus nuntiavit. Nuper autem Philippus Secundus Rex Hispaniarum religiosissimus, huius S. Eugenio Martyris corpus ex Gallia ad se allatum anno 1565. celeberrima pompa excepit, et Ecclesiæ donavit Toletanæ.

auditorem et in stuporem vertent, et in desiderabilem doctrinam inducerent. Vixit in Sacerdotio ferè undecim annis, regnantibus Chintila, Tulgane, et Chindasvintho Regibus.

CAPUT XIV.

Item Eugenius alter post Eugenium Pontifex subrogatur. Hic cum Ecclesiæ regiæ Clericus esset egregius, vita monachi delectatus est. Qui sagaci fuga urbem Cæsaraugustanam petens, illic Martyrum sepulcris inhæsit, ibique studia sapientiæ, et propositum monachi decenter incoluit: unde principali violentia reductus, atque in Pontificatum adscitus, vitam plus virtutum meritis, quàm viribus egit. Fuit namque corpore tenuis, parvus robore, sed validè fervescens spiritus virtute; studiorum bonorum vim persequens, cantus pessimis usibus vitiatos melodiæ cognitione correxit, officiorum omisos ordines curamque discrevit. Scripsit de sancta Trinitate libellum et eloquio nitidum, et rei veritate perspicuum, qui Libyæ, et Orientis partibus mitti

quamtotius poterat, nisi procellis resultantia freta incertum pavidis iter viatoribus distulissent. Scripsit et duos libellos, unum diversi carminis metro, alium diversi operis prosa concretos, qui ad multorum industriam eius ex hoc tenaciter sanctam valuerunt commendare memoriam. Libellos quoque ⁽¹⁾ Dracontii de creatione mundi conscriptos, quos antiquitas protulerat vitiatos, ea quæ inconvenientia reperit, subtrahendo, immutando, vel meliora coniiciendo, ita in pulchritudinis formam coëgit, ut pulchriores de artificio corrigentis, quàm de manu processisse videantur auctoris. Et quia de die septimo idem Dracontius omnino reticendo, semiplenum opus visus est reliquisse, iste et sex dierum recapitulationem singulis versiculis renotavit, et de die septimo, quæ illi visa sunt, eleganter dicta subiunxit. Clarus habitus fuit temporibus Chindasvinthi, et Recesvinthi Regum, ferè duodecim annis tenens dignitatem simul et gloriam Sacerdotis, sicque post lucis mundialis occasum in Basilica S. Leocadiæ tenet habitatione sepulcrum.

HUCUSQUE ILDEPHONSUS.

(1) De Dracontio Isidorus, cap. 37.

Dracontius porro Poeta, cuius hic fit mentio, iam diu fertur impressus, non tamen ut fuerat ab Eugenio emendatus: sed hanc Eugenii emendationem vidi in illo vetusto Codice Ruicii Azagrii, cuius su-

pra mentionem feci. *Et hic Dracontius, ut ab Eugenio emendatus fuit, editus sæpius est; primùm a doctissimo Sirmondo, deinde in PP. Biblioth. tandem a nobis hic inter cetera S. Eugenii cetera supra recensus.*

S. ILDEPHONSI ARCHIEPISCOPI TOLETANI
OPERA DUBIA.

MONITUM.

Quæ dubia dicimus, lector optime, illa opera velimus intelligas, quæ aliquando non sine probabili ratione S. Doctoris credita sunt; quamvis procedente tempore, scriptisque ad iustum criterium diligentius examinatis, potiora momenta deprehenderint viri docti, quare ipsa S. Doctori abiudicanda putaverint. In his primum locum damus opusculo de PARTURITIONE B. M. VIRGINIS, ET EIUS PERPETUA VIRGINITATE, pauca de eo præfaturi, quoniam habemus super eius legitimo auctore animadversiones eruditiss. Viri Ioannis Mabillonii (sæcul. II. act. SS. Ordin. S. Bened. in observ. ad vitam S. Ildephonsi), quem exscribere operæ prætitium duximus cum Luca D' Achery tomo I. sui spicilegii fol. 43. novæ editionis per Ludovicum de l' Barre correctæ et expurgatæ.

Franciscus (inquit) Feu-ardentius, Theologus Parisiensis in Bibliotheca Patrum nonnulla Ildephonsi opuscula vulgavit: in his librum DE VIRGINITATE S. MARIE CONTRA TRES INFIDELES, cuius hic prologus: *Deus, lumen verum, etc.* et initium: *O Domina mea! Dominatrix mea, etc.* Cui libro alium Ildephonso itidem attributum subiecit, DE PERPETUA VIRGINITATE S. MARIE, ET EIUS PARTURITIONE cum hoc exordio: *Quamvis omnium Ecclesiarum virginitas, etc.* Primum libellum esse Ildephonsi, posteriorem verò Ratberti Abbatis Corbeiensis certissimis deprehendimus argumentis. Ildephonsus librum DE VIRGINITATE testimoniis veteris, ac novi Testamenti plenum edidit, inquit Cixilanes: qui dicendi modus in priore libro evidenter, non in posteriori apparet. Præterea Ildephonsus, auctore Iuliano, librum de virginitate scripsit CONTRA TRES INFIDELES, et quidem CONTRA IOVINIANUM, HELVIDIUM, ET IUDÆOS; quemadmodum ex Quirici epistola, quæ præfixa est operibus Ildephonsi in MS. codice, manifestum est. Atqui Ildephonsus eosdem omnino Infideles nomine tenus in priore hocce libro interpellat et exagitat; in posteriore verò libro alius omnino quæstionis status: Patrum testimonia passim in confirmationem adducuntur, quos inter laudantur et citantur Gregorii Magni Moralia, Augustinus, Hieronymus, Cyrillus Alexandrinus, Petrus Ravenas, aliique, quos ne salutat quidem in opere suo Ildephonsus. Denique magna est inter utrumque opus styli diversitas. Ildephonsus conglobatis synonymis adversarios urget; Ratbertus maiori sententiarum gravitate, qui modus senem decebat, in posteriori libro procedit: opusque suum dedicat Abbatissæ, et Sanctimonialibus B. Ma-

riæ apud Suessionas , ubi educatus fuerat ; quod ex operis inscriptione postea referenda patebit. Unde eas *Matres , et Matronas charissimas* sæpe appellat.

Non ergo Ildephonsus, sed Ratbertus posterioris istius libri auctor censendus est. Huius tempore emersit controversia quædam inter catholicos de modo quo B. Maria Christum peperit. Eum naturali et communi ceterorum hominum via et lege natum asseriebant nonnulli : alii contra , quos inter Ratbertus , reclamabant. Quæstio ista in Germania orta est , uti docet Ratrammus Corbeiensis Monachus Ratberti sententiæ contrarius , in libello quem de hoc argumento composuit , et cuidam sibi *ignoto* (non proinde Ratberto Monasterii sui Abbati) inscripsit. Ratrammo respondere videtur Ratbertus *Fratrum* nomine adversarios appellans his verbis : *Sed quia quorundam nunc Fratrum rursus impudica quasi percunctando laborat temeritas , decrevi ad vos , Matronæ Christi , de iis scribere , quæ ipsi curiosiùs contra eius pudicitiam quàm religiosiùs conantur explorare : Et ut statum controversiæ intelligas , non dico , inquit , quòd dicant virginitatem amisisse , quæ nesciens virum , virgo concepit , virgo peperit , et virgo permansit ; sed quia id ipsum quod confitentur negant , dum dicunt eam communi lege naturæ filium edidisse.*

Hinc apparet magna inter utrumque Ildephonsi , et Ratberti opus diversitas. Ildephonsus agit **CONTRA TRES INFIDELIS** ; Ratbertus **ADVERSUS FRATRES**. Ildephonsus arguit **HELVIDIUM** , **ET IUDÆOS** virginitatem Deiparæ pernegantes ; Ratbertus catholicos Theologos eandem Deiparæ virginitatem admittentes , at non rectè explicantes , ut qui Mariam dilatatis virginalibus claustris Christum peperisse dicerent : quod certè iam voluerat Iovinianus , quem Ildephonsus impugnat. Ratbertus opus suum in duos partitus est libros , Sanctimonialibus Suessionensibus nuncupatos hac inscriptione , qualis in apographis Corbeiensibus reperitur : *Venerabili Matronæ Christi unà cum sacris virginibus Vesona* (legendum *Suessona*) *monasticè degentibus P. R.* (idest *Paschasius Ratbertus*) *Monachorum omnium peripsema*. Hanc inscriptionem si vidisset Feu-ardentius , Ratberto sine dubio proprium ac germanum foetum tribuisset. Post hæc sic liber incipit : *Quoniam omnium Ecclesiarum , etc.* quæ in Bibliotheca Patrum habentur ad medium usque libellum. Nam ab eo loco ubi legitur hæc nota : *hic aliquid desideratur* , codices MSS. ab editis omnino discrepant , substituantque partem Sermonis Ildephonso adscripti , qui inter editos **DE PURIFICATIONE S. MARIE** inscribitur : secundus verò Ratberti liber est ipsa Homilia , quæ in impressis prædicto sermoni subiicitur cum hoc exordio : *Inter sanctarum Scripturarum eloquia , etc.* *Hucusque Acherius ex Mabillonio : quibus satis apertè evincitur huius opusculi auctorem longe alium fuisse ab Ildephonso*

nostro : cui nos sententiæ libenter subscribimus. Unum tantum habemus quod lectorem hoc loco moneamus : Mabillonii superiora argumenta ex eo pondus præcipuè desumere , quod vix in dubium revocari potest , nempe unicum de Virginitate opusculum fuisse ab Ildephonso conscriptum , illudque tot singularibus notis distinctum , prout ex Iuliano et Cixila accepimus , ut faciliè a quocumque alio sæcerni possit ; neque enim si aliud conscripsisset Ildephonsus in Deiparæ Virginis defensionem alios sortitus adversarios , credimus eius vitæ scriptores silentio fuisse prætermisuros. Quo præiacto fundamento , tota ista collatio inter utrumque opus a Mabillonio doctè instituta , firmissimè constat ; continuoque elicitur , hoc alterum opusculum quod et propter styli differentiam , et argumenti dissimilitudinem , et adversariorum quos oppugnat diversitatem , nullatenus potest ad illud Ildephonsi tamquam eius pars aliqua referri , esse alteri adiudicandum.

Quod reliqua spectat , postquam Acherii editionem cum illa Feu-ardentii , et codice nostro MS. Ameliano (de quo multa iam mentio in præfatione libelli DE VIRGINITATE) diligenter contulimus , quamquam Manuscriptum cum Feu-ardentio consentire deprehenderimus , hos tamen deserere , atque Acherii editionem , uno vel altero loco excepto , sequi decrevimus. Nec temerè ; est enim hic tractatus in Acherio ut plurimum correctior quam in nostris , in quibus , ut iam indicavit Mabillonius , perturbatus est ordo , et interpollatus contextus. Non ideo tamen codicis nostri parvipendenda est auctoritas : namque scriptura illius correctissima est , quæ sæpè sæpiùs cum MSS. Corbeiensibus Acherii consentit , eorumque lectionem confirmat contra Feu-ardentium , ut ex variantibus lectionibus apparebit. Deinde in eo ipso codice secundi libelli conclusionem reperimus , qualis habetur in Feu-ardentio , desideratur verò in Acheriana editione. Et nostro quidem iudicio quicumque attentè utramque perlegerit , fatebitur secundam huius opusculi partem in Acherio esse mutilam , quippe quæ in media cuiusdam Isaiaë sententiæ expositione desinit , hærente adhuc et suspensa oratione ; in nostris verò perfectam extare , in quibus non ante finis sermoni imponitur , quam tota sententia explicata ad rem accommodata sit , D. Augustini verbis oratione conclusa. Quare non dubitavimus ex nostro supplere , quæ Acherianæ editioni deesse cognovimus.

Interea tamen necessariò factum est , ut duo fragmenta , quæ ex loco non suo meritò reiecta sunt , separata remanserint. Quæ ne omnino perirent , huic opusculo ante sermones subiecimus : scilicet exordium sermonis (ut est in Feu-ardentio) DE PARTURITIONE ET PURIFICATIONE S. MARIE , et mediam partem TRACTATUS DE PARTURITIONE , apud ipsum. De iis admonitus , vale.

OPU-

OPUSCULUM ⁽¹⁾ DE PARTU VIRGINIS

PASCHASIO RATBERTO

Abbati Corbeia veteris probabilius attribuendum.

⁽²⁾ Quamvis omnium Ecclesiarum virginitas beatæ et gloriosæ genitricis Dei Mariæ sit decus, honor, et forma virtutis, maximè tamen Sanctimonialium virginum, quarum castitas eius ⁽³⁾ specialiùs illustratur virtutibus, informatur exemplis, corroboratur et meritis. Unde sacratissimum eius puerperium animo et corde devotissimè venerari ac retexere, divini muneris est gratia. Pro ea verò contra hæreticam pravitatem dimicare ac vincere, opus est Spiritus sancti et virtus Altissimi, qui eam obumbravit, ut sine coitu viri, et sine ulla corruptione ⁽⁴⁾ Deum et hominem pareret, virgoque semper maneret. Pro qua iam olim beatum Hieronymum contra Helvidium hæreticum et contra eius compli-

ces scripsisse legimus; quos ita debellavit ac devicit, ut deinceps usque ad præsens nihil ⁽⁵⁾ recidivum erroris contra eam surrexerit.

Sed quia nunc quorumdam fratrum rursus impudica quasi percunctando laborat temeritas, decrevi ad vos, Matronæ Christi, de his scribere, quæ ipsi curiosiùs contra eius pudicitiam quàm religiosiùs conantur explorare. Explorando verò partum virginitatis eius et uterum pudicitia, introducunt ⁽⁶⁾ ac si peritissimi physiologi ⁽⁷⁾ callidè satis disputatione sua conluvionem vitiorum, in qua concurrunt plurima erroris discrimina.

Dicunt enim non aliter beatam virginem Mariam parere potuisse, neque aliter debuisse quàm com-

(1) In Acherio inscribitur hic liber *de Partu virginis*: In Feu-ardentio verò, et codice nostro Ameliano eius titulus est: *Liber contra eos qui disputant de perpetua virginitate S. Mariæ, et eius parturitione.*

(2) Sic incipit liber in nostris absque ulla præfatione: In codicibus tamen Corbeiensibus legitur hæc, prout ab Acherio edita est: *Venerabili Matronæ Christi unà cum sacris Virginibus Vesona monasticè degentibus Paschasius Ratbertus Monachorum omnium peripsema.*

Quætionem, Charissimæ, de partu B. Mariæ Virginis mihi nuper allatam vobis persolvere decrevi, quoniam vos eam plurimum amare non ambigo; ut ex hoc sciatis quantum vos diligam longe diù a puero vester alumnus, multo iam senio confectus.

Illud autem *Vesona* Mabillonius cum Acherio contendit legendum *Suessona*, seu

Suessione; Ludovicus verò de la Barre retineri posse putat, cum in Petragoricensi provincia in Gallis fuerit urbs *Vesona*, seu *Vesonna*, aut *Vesuna* dicta, ut omnes norunt.

(3) Ita Acherius et noster cod. MS. Feu-ard. edidit *specialiter illustrata*. Paulò infra edimus *Pro ea verò*, ut est in Feu-ard. et Am. meliùs quàm *Propter ea*, quod habet Acherius.

(4) In Acher. *Dominum*.

(5) *Recidivum* habent Feu-ard. et Acherius: dissentit cod. Am. qui scribit *residuum*: quæ lectio in altero Corbeiensium reperitur, nec improbatur a L. de la Barre.

(6) *Ac si*: hæc verba parenthesi inclusa voluit L. de la Barre, quasi a librario superaddita, sensumque perturbantia. Non negamus: sed nullus illa codex non habet, nec omnino intolerabilia sunt.

(7) *Callida*: Amel.

communi lege naturæ, et sicut mos ⁽¹⁾ est omnium feminarum, ut vera nativitas Christi dici possit. ⁽²⁾ Aliàs autem (inquiunt) si non ita natus est ut ceteri nascuntur infantes, vera nativitas non est. Et ideo ne fantasia putetur, aut ne sicut aqua per alveum transisse, ita per uterum virginis absque nascentis ordine natus credatur, pium est sentire, sic eum lege naturæ natum fuisse, quomodo nascuntur ceteri infantes, et eam sic peperisse sicut reliquæ pariunt mulieres.

O cæca pietas, quæ tam impiè sentit de Maria virgine, et cæca præsumptio, quæ tam impiè loquitur de Christo! Non dico quòd dicant virginitatem amisisse quæ nesciens virum virgo concepit, virgo peperit, et virgo permansit; sed quia idipsum quod confitentur negant, dum dicunt eam communi lege naturæ puerperam filium edidisse. Quod si ita est, ut astruunt et affirmant, (quod absit) iam Maria virgo non est, Christus sub maledicto natus est, iræ filius de carne peccati, et ipsa quæ benedicta ab angelo prædicatur, in maledictione adhuc permanens sub maledicto peperit. Alioquin quid est, quòd legem naturæ requirunt in Maria, ubi totum quicquid in ea fuit, possedit Spiritus sanctus? ⁽³⁾ quam virtus Altissimi obumbravit? Quòd si virtus Altissimi ab omni æstu peccati eam obumbravit, in con-

ceptu et in partu sicut ab omni æstu libidinis libera fuit, ita et ab omni pressura maledictionis, non ex sese, sed ex virtute Altissimi immunis et aliena fuit. ⁽⁴⁾ Quapropter cogitent et divinarum rerum iura, quia non ex natura rerum divinæ leges pendent, sed ex divinis legibus naturæ rerum et leges manare probantur. Idcirco temerarium est asserere de Christo, quòd secundum communem legis naturam sit natus, qui non secundum usum naturæ in utero de carne Virginis est procreatus. Nam et ipsa lex naturæ, sub qua nunc mulieres concipiunt et pariunt, ut ita dicam, verè non est lex naturæ quodammodo, sed maledictionis et culpæ; quoniam nisi Adam et Eva primùm peccassent in paradiso, nemo deinceps nasceretur sub culpa peccati. Et ideo ista communis lex nascendi non naturæ est, sed corruptionis et vitii. Maria autem quia benedicta culpam corruptionis non habuit, propterea Christum non in dolore neque sub corruptione genuit. Quòd si ex corruptione aut cum dolore natus est Christus, iam ex maledicto natus est: de quo maledicto Genesis testatur quòd dixerit Dominus Evæ: *Multiplicans, inquit, multiplicabo dolores tuos, et conceptus tuos.* Pro quo Symmachus *afflictiones tuas* dixit. Origenes verò et Theodotion, necnon et Se-

(1) *Est* deest in Feu-ardentio: at habet cum Acher. Amel. cod.

(2) *Aliàs* etiam in Amel. solus Feu-ard. alii.

(3) Solus Feu-ardent. legit *quoniam* pro

quam, ut est in ceter.

(4) In Amel. et Feu-ard. legitur: *Quapropter cogitent isti disputatores naturarum leges, cogitent et divinarum rerum (virtutem Feu-ard.) iura Amel.*

Gen. 3. 16.

Septuaginta *tristitias tuas* dixerunt *et gemitus*: ubi et Theodotion et Symmachus pro gemitibus *ærumnas* posuerunt. In quibus omnibus non lex naturæ designatur, ut isti phisiologi volunt ⁽¹⁾ imperitè satis, sed lex vindictæ multiplicatur, et augetur causa peccati, labores in partu, afflictiones, tristitiæ, et ærumnæ atque gemitus. Pro quo in Hebræo habetur: *הַרְבָּה אֲרָבָה עֲצִבּוֹנָה: הַרְבָּה: הַרְבָּה:*. Unde omnes quæ pariunt, non ex natura primæ originis sic pariunt, sed ex vitio culpæ, et ex maledicto iustæ vindictæ Dei. At verò benedicta et gloriosissima virgo Maria, non dico quòd non ex communi lege naturæ, verùm etiam nec ex natura primæ originis filium, neque ex semine viri, sed de Spiritu sancto ex sua carne divinitus procreatum, sine ulla vitiorum colluvione Deum et hominem profudit. Et ideo partus eius non sic tractandus est, ut ceteri nascuntur; quoniam ⁽²⁾ sicut Doctor egregius Athanasius ait inter cetera in libello fidei suæ, quem quasi sub dialogo edidit, Incarnatus est Unigenitus secreto suo mysterio, quod ipse novit. Unde prosequitur: Nostrum est, inquit, credere, et illius nosse. Audiant quapropter, quia solummodo illius est nosse quomodo conceptus, quomodo in utero conversatus, quomodo Verbum Deus et homo de Virgine natus sit unus Christus: quia, ut ipse ait,

Deus Verbum totum suscipiens quod est hominis, ut homo sit, et assumptus homo totum accipiendo quod Dei est, ⁽³⁾ aliud quàm quod Deus est, esse non potuit. Ac per hoc si Deus Verbum, totum suscipiendo quod est hominis, homo est, et assumptus homo totum accipiendo quod Dei est, utique Deus est. Quod si ita est, ut iste confessus est, immo quia est, ubi quæso est communis lex in nascendo, ubi colluvio vitiorum? Nam Christus Deus qui numquam non fuit, ex quo homo factus est et assumptus in unitate personæ, semper mansit et permanet verus Deus et homo: non duo quidem, ut esset alter Deus, et alter homo: sed unus idemque Deus et homo. Quamvis enim aliud per quod Deus, et aliud per quod homo, in utroque tamen unus Deus et homo; quia non fuit aliquando purus sine Deo conceptus vel natus homo. Sed quia conceptus est de Spiritu sancto ex virginea carne, et natus homo verè, mox ex ipsa conceptione, ineffabili nativitate Deus verus processit, et natus est homo. Quomodo ergo commune dicitur, quod est ineffabile? Vel quomodo non semper totus est verus Deus Christus, ⁽⁴⁾ qui numquam sine vero Deo nec conceptus est, nec natus? Et ideo sicut clausis visceribus iure creditur conceptus, ita omninò et clauso utero natus. Nec enim illi accessit

(1) Feu-ard. *imperiosè*.

(2) Pro *sicut Doctor* scribit *doctè* Feu-ar.

(3) Edimus hunc locum ad cod. Amel. et Feu-ard. edition. In Acherio desideratur tota sequens periodus, et præsentem

concludit illis verbis: *utique Deus est. Quod si &c.*

(4) *Qui numquam* est in Am. et Feu-ard. meliùs quàm *quicumque* quod legitur in Acher.

sit ⁽¹⁾ de homine impotentia, quo modo nasceretur ex virgine, sicut nec aliquando ei accessit, ne esset Deus et unus Christus, qui voluit sic nasci in unitate veri Dei et hominis, ut esset totum veritas quod nascebatur, et esset ineffabile prout nascebatur, atque totum credibile quod ex Virgine nascebatur sine colluvione peccati, sicut ex nulla contagione primæ originis.

Quapropter audiant temerarii perscrutatores tanti mysterii, et intelligant quòd non sunt hæc humanitatis iura in nascendo, neque lex, non dico damnatæ naturæ, verùm etiam nec lex primæ originis ante peccatum, ut Deus et homo unus de Virgine sic Christus nasceretur; quia, ut ait beatus Cyrillus in epistola ad Nestorium: Non est natus communis homo de sancta Virgine, quia in ipsa vulva Virginis, ut ipse fatetur, utero virginali se Verbum cum carne coniunxit, et sustinuit generationem carnalem, quia carnis suæ nativitatem suam fecit, et ⁽²⁾ qui in forma Dei fecit hominem, in forma servi factus est homo; sed utrumque Deus de potentia suscipientis, et utrumque homo de humilitate suscepti. Ac per hoc talis partus non est communis lege naturæ, sed sicut mirabiliter conceptus, ita mirabiliter Deus et homo natus. Ergo non illum ut ceteros

adoptio filios Dei fecit filium, sed divinitatis natura illum in proprium Dei filium exaltavit, et donavit illi nomen, quod est *Philip. 2. 9.* super omne nomen; ut esset totus Dei filius homo et Verbum, quia numquam non fuit Dei filius, qui sempiternus permanet unici genitoris unigenitus. Numquam igitur ipse purus homo conceptus, neque natus, sicut ceteri nascuntur infantes, ut ei ⁽³⁾ ex adoptionis gratia, aut ex emolumento virtutum prærogativa filii præstaretur; sed Dei Verbum, quia caro factum est, assumpsit hominem in se sine persona hominis, ut totus esset Christus ⁽⁴⁾ proprius Dei filius, non ex dono gratiæ renascendo, ut ceteri, sed salva proprietate utriusque naturæ. Personam verò hominis ideo non assumpsit, sed tantùm hominem, quia ipse persona tertia cum Patre et Spiritu ⁽⁵⁾ sancto in Trinitate Deus unus semper fuit. Idcirco iure quod habuit in æternitate, personam non assumpsit, sed hominem in tempore, antea quem non habuit: ita ut qui suscepit et quod susceptum est, sicut ait beatus Augustinus in libro de prædestinatione, una esset in Trinitate persona; quia sicut ipse alibi ait, natus est de Patre Deus Verbum, natus est de matre Verbum caro factum, unus atque idem Deus Dei filius, natus ante sæcula, et natus in sæculo, et

Pp

utra-

(1) Feu-ard. et Amel. aliter habent: *Nec enim illi accessit de hominis impotentia, quo nasceretur ex virgine &c.*

(2) Quia Feu-ard.

(3) Cod. Amel. *ex adoptionis gloria: deinde Feu-ard. aut ex molimento virtutum.*

(4) *Proprius Dei filius*: retinimus lectionem cod. nostr. Amel. et Feu-ard. meliorem absdubio quàm Acherii, qui edidit: *Esset Christus proprius non ex dono gratiæ &c.*

(5) *Sancto* deest in Acherio; sed habent Am. et Feu-ard.

utraque nativitas unius est filii Dei; ac per hoc virgo Maria iure Dei genitrix vocatur, ⁽¹⁾ quia genuit Deum et hominem. Verbum caro factum, non ut ceteri nascuntur infantes, aut ut ex dono gratiæ fiunt homines; sed sicut beatus Gregorius ait in *Moralibus*, salva proprietate utriusque naturæ, essentialiter in suam assumpsit personam hominem, per quod mirabile sacramentum et æternus ex Patre, et temporalis ex matre, unus idemque esset verus Dei hominisque filius; quoniam, sicut ipse ait in eisdem *Moralibus*, aliud est natos homines gratiam adoptionis per eum accipere, aliud ⁽²⁾ unum singulariter per divinitatis potentiam Deum ex ipso conceptu prodisse.

Quapropter, quæso, cessent isti dicere, sic eum esse natum, ut ceteri nascuntur; quia non genuit eum Virgo Dei genitrix ex origine primæ prævaricationis ut renascatur, sed de Spiritu sancto ut Deus credatur, sine dolore, et sine gemitu, sine molestia et ærumna, sine tristitia et afflictione; ⁽³⁾ quoniam hæc omnia iustissimè damnatæ carnis in prima origine retributiones sunt et vindictæ. At verò beata Maria, licèt ipsa de carne peccati sit nata et procreata, ipsaque quamvis caro peccati fuerit, non tunc iam ⁽⁴⁾ quando præveniente Spi-

ritus sancti gratia ab Angelo præ omnibus mulieribus benedicta vocatur: *Spiritus sanctus*, Luc. I. 35. inquit, *superveniet in te, et virtus Altissimi obumbravit tibi.*

Alioquin si non eodem ⁽⁵⁾ Spiritu sancto sanctificata est et emundata, quomodo caro eius non caro peccati fuit? Et si caro eius de massa primæ prævaricationis venit, quomodo Christus Verbum caro sine peccato fuit, qui de carne peccati carnem assumpsit, nisi quia Verbum quod caro factum est, eam primùm obumbravit, in quam Spiritus sanctus supervenit, et virtus Altissimi eam totam possedit? Propterea verè caro ⁽⁶⁾ eius iam non caro peccati fuit, in qua Deus se totum infudit, et Verbum quod caro factum est, sine peccato ad nos venit; qui iure non solùm legem naturæ vitiatæ in nascendo non tenuit, ⁽⁷⁾ verùm nec legem primæ originis, quam haberent feminæ, si mandatum servasset mater omnium Eva in paradiso. Aliàs autem quomodo Spiritu sancto eam replente non sine originali peccato fuit, cuius etiam nativitas gloriosa, catholica in omni Ecclesia Christi ab omnibus felix et beata prædicatur? Enimverò si non beata esset et gloriosa, nequaquam ⁽⁸⁾ eius festivitas celebraretur ubique ab omnibus. Sed quia tam solemniter colitur, constat ex auctoritate Ecclesiæ, quòd

(1) *Quæ* Feu-ard.
 (2) *Unum* deest in Feu-ard. et cod. Am. qui scribunt: *aliud est singulariter &c.*
 (3) *Quoniam hæc omnia*: est in Acher. et cod. Amel. *Hæc* deest in Feu-ard.
 (4) *Quando* desideratur in nost. Am. et Feu. qui habent: *non tunc iam ex præveniente.*

(5) *Spiritu sancto*: Acherius et Amel. cod. deest verò *sancto* in Feu-ard.
 (6) *Eius* est in Am. et Feu-ard. desideratur in Acherio.
 (7) *Verè* scribit Feu-ard.
 (8) Feu-ard. et Amel. *tam festiva celebraretur ubique ab omnibus.*

quòd nullis quando nata est subiacuit delictis, neque contraxit in utero sanctificata originale peccatum. Unde etsi Ieremiæ dies atque Iob maledicta pronuntiatur, dies, inquam, nativitatis eorum; dies tamen quando inchoata est felix Mariæ nativitas, beata pronuntiatur, et colitur religiosè satis. Quòd si in peccato esset, iure maledicta diceretur et gemebunda potiusquàm benedicta, quando nunciatum est patri eius, quòd nata esset in sæculo. Nunc autem quia universam benedictione sua beata virgo Maria illustrat Ecclesiam, non immeritò sanctificata in Spiritu sancto colitur veneranda. Nullius igitur nativitas celebratur in mundo nisi Christi, et eius, atque beati Ioannis; ⁽¹⁾ Ioannis autem quia et ipse in utero sanctificatus legitur: sic et beata virgo Maria nisi in utero matris sanctificata esset, minimè nativitas eius colenda esset. Nunc autem quia ex auctoritate totius Ecclesiæ veneratur, constat eam ab omni originali peccato immunem fuisse, per quam non solum maledictio matris Evæ soluta est, verumetiam benedictio omnibus condonatur. Quòd si præclara sacratissimæ Virginis nativitas universaliter tam sancta et tam gloriosa iure colitur et veneratur; quantò magis ipsa, quando ab Angelo

iam gratia plena officiosissimè salutatur? Nam cum dicit ei *Ave*, Luc. 1. 28. cæleste venerationis obsequium exhibet. Cum autem dicit *gratia plena*, ex integro ⁽²⁾ iram expulsam ostendit, et restitutam gratiam declarat. Cum dicit *benedicta tu*, fructum benedictionis demonstrat, quia quando Spiritus sanctus in eam advenit, totam defæcavit a sordibus Virginem et decoxit, ut esset sanctior quàm astra cæli. Porrò quando virtus Altissimi totam eam obumbravit, ⁽³⁾ factum est ut eius in utero veniens Verbum, quod erat in principio sempiternum apud Patrem, caro fieret ex tempore, et habitaret in nobis.

Audiant igitur novi disputatores et investigatores novi et inauditi partus, audiant et intelligant primùm quia viri sunt, quomodo benè disputare queant de natura et sexu mulierum: deinde recogitent ⁽⁴⁾ ut quid naturam requirunt et communem legem nascendi, ubi totum divinum est et ineffabile, divina virtus quod operatur? *Generationem eius* (inquit ⁽⁵⁾ Propheta) *quis enarrabit?* Nam *quis* hoc loco pro ⁽⁶⁾ impossibili accipitur; quia nemo sanctorum est, non dico divinam, verumetiam qui humanitatis eius generationem ad liquidum queat enarrare, quamvis utrasque omnes debeant credere. Hinc ergo col-

Pp 2 li-

(1) Quæ sequuntur usque ad illa *sic et beata*, desiderantur in Acherio, neque prætermittenda erant.

(2) Ubi Acherius habet *iram expulsam*, est in Feu-ard. *tam exclusam*.

(3) Hanc lectionem, quæ est in Feu-ard. et Amel. nostro retinendam putavimus: neque enim quidquam in ea corruptum animadvertimus, sicut in illa *factum eius*

in utero, &c. quam emendare volens L'Barre sic edidit: *Statim eius in utero veniens Verbum, quod erat in principio sempiternum apud Patrem, ut caro fieret* &c.

(4) *Ut quid*: nihil mutavimus ex nostris. Acherius habet *ut qui*.

(5) *Propheta* deest in Acher.

(6) Amel. *impossibilitate*.

ligitur, quòd superstitiosa sit istorum cunctatio, et superflua disputatio, quia dicunt ostia ventris et vulvæ eum aperuisse, et colluvionem sanguinis, ut ceteri omnes, et ⁽¹⁾ fecundarum spurcitas post se traxisse: in quibus omnibus gemitus et dolor multiplicatur, tristitia et ærumnæ augentur, ⁽²⁾ ut nemo sine his pariat filium. Sed absit a cordibus fidelium, ut tale aliquid suspicentur de Maria virgine, quæ pro maledictione primæ originis benedictionem attulit mundo. Unde et ipsa siquidem, ut dixi, ab Luc. 1.28. Angelo benedicta prædicatur in mulieribus, et salutatur officiosissimè ut mater Domini præ omnibus gloriosa, et ab Elisabeth in spiritu prophetiæ benedicta pronuntiatur, et benedictus fructus ventris eius creditur et veneratur. ⁽³⁾ Ergo in qua, et per quam tanta benedictio effloruit, et gratia manavit, non est credendum quòd eius puerperium doloribus et gemitibus more feminarum subiacuerit. Et quia beata Dei genitrix tristitiis non subiacuit et ærumnis, libera ab omni maledictionis nævo fuit, quam Spiritus sanctus adimplevit, et totam ⁽⁴⁾ Domino dedicavit; quam virtus Altissimi obumbravit, ⁽⁵⁾ et ex sanctificata carne Virginis. Verbum carnem as-

(1) Feu-ard. *secundas spurcitas*. Amel. *immundarum spurcitas*.

(2) *Ut nemo*: ita Acher. et Amel. cod. et nemo Feu-ard.

(3) *Ergo (inquis) per quam*, ita Feu-ardent. Paulò post nec Amel. nec ipse habent *beata Dei genitrix*: et pro nævo quod est in Ach. legunt *nodo*.

(4) *Totam eam* (Amel.) *Domino dicavit*. *Quoniam virtus* &c. ipse et Feu-ard.

(5) *Et sanctificata carne Virginis Ver-*

sumpsit, ⁽⁶⁾ et counivit in unitate personæ. Et hoc est quod dicitur: *Verbum caro factum* Ioan. 1. 14. est, non commixtione naturæ, sed ex unitate personæ. Et ideo etiam de hac nativitate, ut dixi, iure dictum credimus: *Generationem eius quis enarrabit?* Isai. 53.8. Quia et ista ineffabilis est mira nativitas carnis: non sicut isti ⁽⁷⁾ cæcuciant, communis ex lege naturæ, sed sacramento gratiæ. Nam quòd nascitur Deus homo ex Virgine, ⁽⁸⁾ non est consuetudo, sed mysterium; non est natura, sed virtus, sed dignatio; non est ordo nascendi, sed potestas. Et ideo non est quod requirat humana sapientia in hac nativitate, nisi quia Verbum caro factum est, et natus est ut voluit, vel quando, et quomodo voluit. Alioquin quis capiat quod inauditum et ineffabile est? ⁽⁹⁾ Vel quid intelligentia carnis iure in eo requirit, ubi totum et divinum et incomprehensibile, quod narratur? Ait namque Evangelista: *Generatio Christi sic erat*. Math. 1. 18. Utique generatio ista carnalis sic erat, de qua non dixit, sic facta est, sed sic erat; quia Christi generatio erat apud Patrem ineffabilis, quando per hanc præscriptam et ineffabilem generatus est ex matre. Unde quod erat, utique semper erat. Et quod

bum carnem sibi &c. Feu-ard. et Amel.

(6) *Et convenit*: Feu-ard.

(7) *Sicut isti canunt, communi lege naturæ*, &c. Ita Feu-ard. et Amel.

(8) Ex his quæ sequuntur, sola ultima verba habet Feu-ard. *non est ordo nascendi* &c. Amel. verò cum Acherio consentit.

(9) Feu-ard. et Amel. cod. *Vel quis intelligentiam carnis iure requirit in eo, ubi totum est divinum, et incomprehensibile quod narratur?*

quod semper erat ex æternitate, potuit fieri ex tempore, quicquid factum est in eo ⁽¹⁾ mirabile.

Unde plurimum desipiunt qui dicunt eum communi lege naturæ esse natum, ⁽²⁾ qui non ea lege constat esse conceptus; quoniam hæc lex nascendi, quæ nunc lex naturæ vocatur, ex vitio primæ damnationis est. Et *Ephes. 2. 3.* ideo ait Apostolus: *Fuimus nos omnes aliquando filii iræ, sicut et ceteri.* Sed absit a fidelium cordibus, ut ita Christus natus credatur filius iræ, sicut ceteri nascuntur in vitio corruptionis, de qua corruptione dolor et gemitus multiplicatur. Aliàs autem secundum carnem nec gemitus nec dolor sine corruptione viscerum, nec corruptio sine ⁽³⁾ dolore et gemitu: gemitus et corruptio in partu feminarum non nisi ex delicto et maledictione primæ originis veniunt. Unde interrogemus istos sequaces Helvidii hæretici, qui etsi virginem eam non denegant permansisse, pudicitiam tamen commaculant et gratiam qua plena prædicatur, quando communi lege vitiatæ naturæ dicunt eam peperisse. Quòd si ita peperit, ergò adhuc acsi in massa primæ damnationis contra Angeli vocem maledictioni subiavit, et Verbum Patris de car-

ne peccati, (quod absit) ut caro fieret, hominem assumpsit. Sed quia contra fidem Catholicam est sic sapere, beata Virgo plena gratiâ neque dolorem sensit, neque corruptionem viscerum pertulit, quia quantum aliena fuit a culpa, Spiritu sancto in ea cooperante, et virtute Altissimi ⁽⁴⁾ qua adumbratur, in tantum extranea a maledicto primæ damnationis, ⁽⁵⁾ et tantum immunis permansit a corruptione carnis, necnon et a gemitu et doloribus, quibus vexantur omnes filiæ Evæ cum pariunt. Unde Propheta in persona Christi ad Patrem: *Tu es, inquit, qui extraxisti me de ventre, spes mea ab uberibus matris meæ.* *Psalm. 21. 10.* Ergo cum dicit: *Tu es qui extraxisti me,* singularem suam declarat nativitatem, ⁽⁶⁾ suaviter de ventre enixus. ⁽⁷⁾ Aliàs autem omnis qui de ventre matris venit ad lucem in mundo, non nisi nutu et operatione Dei procreatus venit. Christus autem de Virgine speciali et ineffabili quodam modo procreatus, absque vexatione matris ingressus est mundum. Et ideo pium est credere, quòd non sicut ceteri, sed novo et admirabili ordine Deus et homo natus est in mundo. Hinc ergo est quòd Ieremias testatur: *Faciet Dominus novum super terram, mulier*

(1) Non mirabile edidit Acherius ex suis, quod an sit meritò a nobis reiectum, nostrorum lectione servata, iudicet lector.

(2) Amel. cod. *Qui alia lege constat esse natus et conceptus.* Et paulo post, ubi Acherius habet *lex naturæ*, Feu-ard. et Amel. *lex nascendi.*

(3) *Dolore cordis:* Feu-ard. et Am.

(4) *Qua adumbratur, in totum &c.* Ita

Feu-ard. contra Acher. et Amel.

(5) *Et tantum immunis permansit a corruptione carnis;* ita legitur in Amel. cod. et Feu-ard. neque extrudere hæc verba volumus, ex quibus verbum *permansit* orationem planiorem redit.

(6) Nihil mutamus in his quæ habet Amel. cum Feu-ardentio: quamquam aliter Acherius: *Suavitatem de utero enixus.*

(7) Solus Feu-ard. scribit *alius* pro *aliàs.*

circumdabit virum. Quod si utique novum fuit et admirabile, quòd Virgo concepit sine semine et sine corruptione viri, vetustas esse non potuit in partu; et ideo nihilominus credendum quòd simili modo, novo et admirabili ordine natus sit in mundo sine dolore, et sine gemitu, et sine ulla corruptione carnis. Et hinc est ac si pro gratiarum actione, quòd speciali modo in Psalmo, qui de ipso totus est, ad Patrem ait: *Tu es qui extraxisti me de ventre.* Ac si ⁽¹⁾ patenter dicat: Extraxisti me, quia non eo ordine sum egressus de utero, ut ceteri nascuntur, cum ingenti vexatione matris, sed novo egressu ⁽²⁾ sine corruptione pudoris. Extraxisti me quidem de ventre matris, et non ego viscera corrupti integritatis. Et ne putaremus phantasma fuisse, ut multi hæreticorum dixerunt, addidit: *Spes mea ab uberibus matris meæ.* Ergo ubi mater et ubera narrantur, veritas carnis et non phantasma prædicatur; qui licet clauso utero sit natus, ⁽³⁾ quem ipse sibi pervium fecit salvo sigillo pudoris, sicut et conceptus, tamen de carne Virginis procreatus est, et ideo uberibus iure lactatus commemoratur. Sic itaque totum factum est, ut fieret novum super terram, ⁽⁴⁾ quando Verbum caro factum est, et vocatum

est Emmanuel, quod est, nobiscum Deus. Hic est itaque hortus ille conclusus in Canticis, fons signatus: hortus siquidem conclusus, quia quando ⁽⁵⁾ Deus ingressus est ad eam, incorruptam invenit; sed fons signatus permansit, quando Deus et homo natus est ex ea, nec tamen fontem pudoris, aut sanguinis integritatem violavit. Nam sanguis et fons pudoris, qui corruptus non fuit in conceptione prolis ex coitu viri, non credo quòd corrumpi debuerit in nativitate, quòd cruciationem matris et contaminationem honestatis habuerit. Hinc est sanè quòd Ecclesia ex auctoritate sanctorum Patrum canit de nativitate eius: *Et gaudium matris habens* (inquit) ⁽⁶⁾ *cum virginitatis pudore.* Ubi alii quàm egregii viri emendarunt *cum virginitatis honore.* Virginitatis autem honor permaximus est, si et virgo Deum pariat et hominem; et tamen ex homine nato nullis affligatur Kakiis sigillum pudoris. Kakiæ namque dicuntur græcè vexationes, quibus quàm dirè affligitur corpus et animus. Sed beata Maria nihil horum pertulit, quæ et gaudium habuit in fructu, et honorem in partu: hinc quoque dicitur concepisse virgo, et peperisse, et permansisse. Æqua igitur conditione dicitur concepisse, ac peperisse, æqua et permansisse.

Non vocatum est &c.

(5) Quando ingressus est ad eam: ita Feu-ard. et Amel. meliùs quàm Ach. quando ingressus est, et eam incorruptam &c.

(6) Cum virginitate pudoris Acherius, qui paulo post: emendarunt cum virginitate honoris: quod ex sequentibus patet esse corruptum in Corbeiensibus.

Psalm. 21. 10.

Cant. 4. 12.

Sedulius lib. 2. Carm.

(1) Apertè Amel.

(2) Mutilus est apertè hic locus in nostris, in quibus ita legitur: Sed novo egressu, ut multi hæreticorum dixerunt, &c.

(3) Quoniam est in Feu-ard. et Amel.

(4) Quoniam Verbum &c. habet Feu-ard. et Amel. ex quibus postea supplevimus et quod desideratur in Acherio, qui scribit

Non enim in partu solent ⁽¹⁾ coïre puerperæ cum viris, ut virgo tunc negetur virginitatem perdidisse, quando nullus est appetitus, neque ulla possibilitas coëundi; sed integritas commendatur virginis, et honor atque incorruptio carnis. Alioquin nos viri, quia nescimus illius sexus naturam, interrogemus virgines, interrogemus æquè et matronas coniugio copulatas; virgines quidem, ut sciamus quid sit integritas carnis et sanguinis, conjugatas verò, si est ulla corruptio in partu aut dolor, nisi præcesserit sanguinis contaminatio, et seminis susceptio. Non enim libenter vobis verecundiam incutimus, carissimæ, qui non sine magno pudore de iis loquimur. Sed eximiæ pietatis ⁽²⁾ honor est vobis, et decus virtutis beatissimæ Virginis pudicitiam prædicare incorruptam et incontaminatam, et ab omni contagione primæ originis confiteri alienam. De qua si interrogemus virgines, norunt incorruptionis gratiam, sed nesciunt fœcunditatem prolis. Si verò quæramus apud coniugio dedicatas, sciunt quidem maledictionis Evæ pressuras et gemitus, sciunt et inter ærumnas et tristitias fœcunditatem seminis; sed nesciunt integritatem virginitatis nec in conceptu, nec in partu. Beata ⁽³⁾ verò mater Domini in utroque virgo permansit, id est, et in conceptu mater, et in partu virgo; quia in nullo horum contaminata re-

liquarum exemplo ⁽⁴⁾ feminarum fuit, quæ nec Adam ad se admisit, nec ex Evæ colluvione filium suscepit, nec sub maledicto in doloribus et angustiis enixa Dominum peperit. Unde constat, quia sicut clauso utero concepit, ita et clauso peperit: non communi lege naturæ vitiata, et maledictionibus damnata, sed Spiritus sancti gratia, et virtute Altissimi, qua legitur adumbrata. At verò isti nisu quo possunt, conantur astipulari Virginem in vitio peperisse, et pudicitiae contumelias inferre. Unde assumunt illud ex Evangelio: *Cùm impleti essent dies* Luc. 2. 22. *purgationis eius, quòd obtulerunt Iesum in Ierusalem, ut sisterent eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini,* Exod. 13. 2. *quia omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur.* Ecce, inquit, cum dicit completos dies purgationis eius, ostendit Evangelista ⁽⁵⁾ legi naturæ eam subiaccuisse, et sordibus coinquinatam fuisse, simul et Iesum vulvam matris aperuisse. Qui profectò temerarii assertores, dum ita sentiunt, in totum desipiunt, et destruunt quod sanæ doctrinæ est, quod rudimenta fidei de Christo Ecclesiis commendarunt, quod gratia Spiritus sancti ⁽⁶⁾ in mysterio promulgavit. Non enim sic completi dies purgationis eius dicuntur, quasi beata Virgo purgatione eguerit ullius delicti, quia

(1) Coïre deest in Feu-ard.
 (2) Honorem Feu-ard. pro honor est.
 (3) Pro verò scribit Feu-ard. et Amel. virgo.

(4) Feminarum deest in Feu-ard. et Am.
 (5) Legali Feu-ard. et Amel. Cod.
 (6) Pro in mysterio scribunt Amel. et Feu-ard. ministerio.

pe-

peperit Dominum Iesum Christum de Spiritu sancto procreatum, sed quia ipsa sub lege erat, et Dominus Iesus Christus sub lege factus, factus de muliere, legis præcepta, et instituta ⁽¹⁾ veterum in eo servantur iure ad tempus, quousque cessante lege, gratia succederet. Et hæc est completio dierum secundum consuetudinem legis, et non secundum necessitatem purificationis: quia beata et intemerata virginitas immaculata et incorrupta permansit, nullis coinquinata sordibus, nullis vexata Evæ cruciatibus. Non potest fieri iuxta Angelum vocem, qui gaudium universorum affert, ut ⁽²⁾ ipse Christus tormenta in ortu suo matri attulerit. Inter Angelorum excubias et laudes non credo quod matri gemitus, et dolores, tristitiasque Evæ contraxerit. Et ideo alia erat purgatio illa feminarum, in qua purgabantur non minus delicta animarum, quam et vitia corporum; et alia purgatio Mariæ, in qua non ob aliud quam pro mysterio consuetudo legis servatur; quia nullis egebat purgamentis, quæ Deum de se omnium purificatorem genuit incarnatum. Porrò completio dierum purificationis eius nulla alia causa est, quam expletio et consuetudo legis. Purgatio verò et separatio reliquarum feminarum multis ex causis est, in qua et vi-

tia purgantur animarum, et vitia corporum. Unde septem deputantur dies immundi, quibus sedere iubetur mulier in sanguine immundo immundissima iuxta dies separationis eius, et triginta tres, ut sedeat in sanguine puro; omnibus tamen diebus istis mulier immunda erat et sordida multis ex vitiis, donec redintegraretur status totius corporis, et ⁽³⁾ sanarentur corpora, sanguisque cessaret a fervore vitiatus, sicque emundatis sordibus, mulier divinis purgaretur hostiis et muneribus. Sed beata Maria non talibus eguit sacrificiis, quæ sanctam de se genuit hostiam, per quam mundus purgatus est. Nam quod dicit Evangelista: *Quia omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur*, non ideo dicit ut nos cogat credere, quod Christus vulvam matris aperuit ut alii, sed ut doceret, quod ideo sistunt eum Domino, *ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo; quia omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur*, ⁽⁴⁾ in mysterio legis, et sacramento sacræ præfigurationis. Non enim Evangelista hoc testimonium de lege ideo adhibuit, ut monstraret Christum vulvam Virginis reserasse, sicut ceteri primogeniti; sed ut ostenderet eum sub lege factum, et de vulva Virginis prodisse, non qui vocaretur tantum, sed

Levit. 12. 2.

Ibi v. 4.

Luc. 2. 23.

(1) Verumtamen habet Feu-ard. mendose pro veterum, quod est in Ach. et Amel.

(2) Ipse Christus non legitur in Amel. nec habet Feu-ard.

(3) Et sanarentur thori: Feu-ard. et sa-

naretur thorus: Amel.

(4) In mysterio melius quam in ministerio, quod habet Feu-ard. cuius tamen in reliquo lectionem retinemus, qua deterior est Acherii: *Sacræ prævaricationis*. Am. cod. scribit suæ præfigurationis.

sed qui esset essentialiter sanctus, cui iure patet omne clausum.⁽¹⁾

Quod testimonium beatus Ambrosius exponens in Evangelio, ait: Non enim virilis coitus vulvæ virginalis secreta reseravit, sed immaculatum semen inviolabili utero Spiritus sanctus infudit. Quod sanè semen præfatus Doctor non sic dicit infusum, ut aliunde sit quàm ex carne Virginis et sanguine: neque ut Spiritus sanctus⁽²⁾ sementivum esse credatur carnis, ut Irenæus vult; sed per hoc verbum Spiritus sancti operatio designatur. Deinde addidit: Solus enim per omnia ex natis de femina sanctus Dominus Iesus, qui terrenæ contagia corruptelæ immaculati partus novitate non senserit, et cælesti maiestate depulerit. Et paulò post: Hic ergo, inquit, solus sibi aperuit vulvam: nec mirum; qui enim dixerat ad Prophetam: *Priusquam te formarem in utero, novi te, et in vulva matris sanctificavi te;* qui ergo vulvam sanctificavit⁽³⁾ alienam, ut nasceretur Propheeta, hic est qui aperuit matris suæ vulvam, ut immaculatus exiret.

Quibus profectò verbis non mihi videtur sibi contrarius, aut ceteris Doctoribus sanctis, quia dicit quòd solus sibi aperuit vulvam. Aperuit siquidem sibi sua

(1) Quæ sequuntur ea sunt, quæ in editione Feu-ardentii, et codice Ameliano extant in sermone de Purificatione. Sed ad præsentem tractatum pertinere præter MSS. Corbeiensia ipse contextus evincit, ut paulò inferius annotabimus. Sequimur itaque meritò Acherium, et quæ in Ameliano cod. et Feu-ard. hoc loco habentur, exclusimus.

potentia mirabiliter, ut esset ei pervium iter,⁽⁴⁾ ita ut virgineus clausus maneret uterus, sicut fuerunt ianuæ clausæ, et tamen per easdem ingressus est ad discipulos: sicut etiam sepulchrum signatum et clausum, quando resurgens egressus est per illud. Hinc quoque alibi ipse ait: Fit porta Christi pervia, referta plena gratia, transitque rex, et permanet clausa. Non hoc sic dicit, ut intelligas quod contra se sentiat, sed sic utique ut plenissimè cognoscas, eum de utero et per uterum Virginis natum, quem ipse sibi fecit pervium. Ac per hoc ipse sibi vulvam aperuit: sibi quidem, quia vulva Virginis licèt clausa, ei penetrabilis patuit,⁽⁵⁾ quam cum enixus intraret in mundum, clausam reliquit, et signatam sigillo pudoris omnino; quia Deo nihil difficile est, eo quòd, ut quidam ait, subditur omnis natura eius imperiis ritu solito. Idcirco constat eum absque ambiguo ita natum, ut esset secretum genitale matris et clausum, quod sibi ipse sua virtute fecit apertum. Aliàs autem ipse solus sanctæ Ecclesiæ, quam sibi sponsam dedicavit, ad generandos populos aperuit vulvam virginitatis, de qua nimirum vulva David propheta canit dicens:

Alienati sunt peccatores a vulva,

Qq

va,

(2) Pro sementivum habent nost. semen esse.

(3) Alienam non habet Amel. nec Feu-ard. et certè desiderabatur.

(4) Paulò aliter nostri: *Ita ut virginis clausus maneret uterus, sicut fuerunt ianuæ clausæ, cum per easdem ingressus est ad discipulos.*

(5) Tamen edidit Ach. pro quàm, quod est in nostris.

In quodam hymno.

Psalm. 57. 4.

S. Amb. lib. 2. in Lucam, cap. 2. post medium.

S. Ambr. ibidem.

Ibidem.

Jerem. 1. 5.

va, erraverunt ab utero, locuti sunt falsa: personam hæreticorum declarans, qui alienantur a vulva integritatis, ⁽¹⁾ falsa permiscendo, ut corrumpant castitatem virginitatis Ecclesiæ; quam sanè immaculatam servare contendit Apostolus, et virginem custodire, cùm dicit: *Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo*. Cuius genitale secretum tunc aperuit, quando per aquam et Spiritum sanctum renascendi gratiam concessit. Cui Propheta: *Letare, inquit, sterilis quæ non paris, erumpe et clama quæ non parturis, quoniam multi filii desertæ, magis quàm eius quæ habet virum*. Unde et Anna in cantico suo: *Donec sterilis (inquit) peperit plurimos, et quæ multos habebat filios infirmata est*. Iste est ergo solus essentialiter sanctus, non per quem mater corrumpatur, sed per quem vulva reseretur Ecclesiæ, primogenitus ex multis fratribus. Quem in figura futuri mysterii, ⁽²⁾ priora legis divinæ præscripta signabant in primogenitis suis, non quòd essent verè sancta, sed quia vocabantur ex mysterio legis. Alioquin si litteram sequimur, quomodo sanctus erat omnis masculus aperiens vulvam, cùm multos sceleratissimos fuisse

(1) *Falsa permiscendo, ut corrumpant castitatem integritatis Ecclesiæ, &c.* Locum hunc ad nostrum Amel. cod. et Feu-ard. editionem representamus, in quibus habemus hæc verba, in Acher. desiderata, et ad sensum satis opportuna.

(2) *Per ora legebat in suis Acherius, cuius loco priora legendum iam suspicabatur de L' Barre.* Nos verò non eguimus coniecturis, qui et in Feu-ard. et in Amel.

non lateat? Numquid sanctus Achab, aut Ioram, seu ceteri? Numquid sancti ⁽³⁾ Pseudoprophetae, quos ad Heliae preces ultor cælestis iniuriæ ignis absumpsit? Non utique, sed in sacramento futuræ præfigurationis vocabantur sancti, cùm ⁽⁴⁾ non essent, donec veniret Christus essentialiter sanctus, qui et sponsæ suæ vulvam aperiret, fecunditatemque pariendi filios refunderet. Ipse namque dominico dignus iudicatus est obtutu; ceteros omnes iuxta legis seriem typum fuisse futuri, nemo qui ambigat. Et ideo sistunt eum Domino, quoniam ipse est purgatio per resurrectionem octavi ⁽⁵⁾ diei in Ierusalem, ut in eo condonetur et offeratur omnis adoptio filiorum Dei. In eo namque quod lex ait: *Omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur*, ⁽⁶⁾ promittebatur Virginis partus verè sanctus, quia immaculatus, qui aperiret vulvam Ecclesiæ, ut in eo sanctificarentur reliqua omnia, et essent primogenita. Unde signanter Angelus ad Mariam: *Et quod nascetur (inquit) ex te sanctum, vocabitur filius Dei*. Non quòd corruperit matrem nascendo, quam integram et inviolatam reliquit virginem; sed quia ex ea natus Deus homo

apere-
cod. reperimus priora.

(3) *Sancti* deest in Ach. habent tamen nostri, et cod. Ambrosiani, ex quibus hæc desumpta sunt.

(4) *Non* deest etiam in Acherii edit. emendavit iam de L' Barre illud verbum supplendo, quod legitur in nostris.

(5) *Diei* desideratur in nostris.

(6) *Promittebatur*: ita Acherius, et codex Amel. non malè Feu-ard. edebat præfigurabatur.

2. Cor. 11. 2.

Isai. 54. 1.

1. Reg. 2. 5.

Exod. 13. 2.

Luc. 2. 53.

S. Ambr. ibid.

aperuit Ecclesiae vulvam, et in carne sua ⁽¹⁾ pervium sibi fecit iter, ita ut Virginis aulam clausam servaret, quatinus ex matre ⁽²⁾ virgine virginem sibi duxisse sponsam ostenderet, quam tali tantoque foedere nascendi virginem permansuram et immaculatam monstrabat.

Unde constat legaliter eum oblatum, sicut et circumcisum; alioquin circumcisione non eguit, quia originale peccatum nullum traxit, quo delendus esset ipse Christus de populo suo, nisi circumcideretur. Et tamen circumcisus est, quia volens sub

Galat. 4. 5. lege fuit, ut eos qui sub lege erant redimeret: sicut et oblatum, ut nos qui rei eramus, sacrificium Deo Patri in se offerret. Aliàs autem si ipse, quod absit, immundus esset ut matrem coinquinaret, quomodo nos emundaret in sua oblatione, et faceret hostiam Deo in odorem suavitatis? Idcirco etsi ipse do-

Isai. 53. 4. lores nostros et infirmitates in se pertulit et portavit languores, absit, ut matris pudorem ullis vexaverit iniuriarum molestiis. Absit, ⁽³⁾ per quam omnis maledictio Evæ soluta est, ut ipsa in partu maledictionibus subiacuerit primæ damnationis. Absit, ubi virtus nascitur, ut ibi tanta conludio vitiorum credatur; ubi gaudium omnium prædicatur, quòd

tanta tristitia et gemitus intervernerit; inter Angelorum discursus quòd immunda septem diebus in sanguine immundo sederit. Ad quam, si ita esset, nec pastores manè iuxta legem, ut ita dicam, ingredi liceret; nunc autem quia Angelus eos evangelizandi gratiâ devotus invitat, veniunt et vident, inveniunt et intelligunt de Verbo, quod eis ⁽⁴⁾ prædictum fuerat. Nequaquam igitur credendum, quòd invenerint Mariam in tantis spurcitiis, solam, multis ⁽⁵⁾ miseriis, ut adsolent puerperæ, consternatam, et obvolutam, ad cuius partum multitudo Angelorum canit: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Ergo ubi, et ⁽⁶⁾ per quem tanta pax prædicatur, non credo quòd illæ ignominie immaculatæ matri contigerint, aut dolores carnis.

Luc. 2. 14. Sed et Magi venerabiliter deinceps intrant domum, et inveniunt ⁽⁷⁾ quòd pastores inveniunt, Mariam, Ioseph, et puerum; inveniunt non vexatam doloribus, sed obsequentem puero: deinde procidunt, et adorant oblatis muneribus quem cum matre inveniunt. Adorant, inquam, eius primogenitum: primogenitum autem, non eum quem sequantur fratres, sed quem nullus antecedit. ⁽⁸⁾ Quamvis enim quidam vo-

Qq 2 lue

(1) Per uterum solus Feu-ard.

(2) Virgine non est in Ach. est verò in Feu-ard. et Am. retinendumque putavimus.

(3) Per quem solus Feu-ard.

(4) Prædicatum Feu-ard. et Amel. cod.

(5) Pro miseriis habet Feu-ard. mysteriis.

(6) Noster cum Feu-ard. scribit per quem tanta prædicantur, non credo quòd ullæ

ignominie &c.

(7) Quod pastores inveniunt hæc verba desiderantur in Feu-ar. et Am. nostro cod.

(8) Hunc locum ita repræsentat Feu-ard. Quamvis cum quidam posuerint potius unigenitum dici, qui primogenitum; cumque idioma &c. Amelianus verò consentit cum Acherio, quem sequimur.

luerint potius unigenitum debere dici, quàm primogenitum; tamen quia idioma Scripturarum est, quicquid primùm aperit vulvam, primogenitum vocari, sanctificatumque esse Domino, maluit Evangelista secundùm eundem ritum primogenitum, quàm unigenitum dicere; non quòd aperuit vulvam lege naturæ, ut mos est ceterarum feminarum, sicut isti aiunt, sed quia ex ea natus est tam primogenitus, quàm et unigenitus, lege divina factus sub lege, ut per eum lex tota impleretur in spiritu et ad litteram. Nam et ipse primogenitus ex resurrectione appellatur ex multis fratribus; unde quia colligitur in specie genus, quamvis unigenitus dici posset per naturam, magis tamen hic primogenitus debuit dici, ut esset indicium, quòd iam in eo, et per eum alii quàm multi fratres colligebantur filii Ecclesiæ per gratiam, cuius aperuit vulvam. In veteri quoque Testamento illis primogenita dabantur quàm sæpe, qui ⁽¹⁾ Dei gratia præelecti sunt, quorum non ex natura dignitas, sed ex gratia ⁽²⁾ meritum antefertur. Idcirco dicimus et nos, quòd primogenitus hìc significantiùs dicitur, quàm unigenitus; ut per eum omnes qui ex gratia colliguntur, illi solummodo coadunati in cælestibus habeantur. Hanc quippe figuram

gerebant omnia illa primogenita sub lege Domino consecrata: et ideo iustum erat ex iis omnibus primogenitis, qui vulvam ⁽³⁾ Domino aperiebant, ut Dominus inter eos legaliter offerretur, cuius formam illa omnia præferebant, ut esset ipse primogenitus, in omnibus primatum tenens, non qui vulvam vexaret matris, sed qui vulvam aperiret Ecclesiæ. Hæc idcirco dixerim, ut intelligat ⁽⁴⁾ prudens lector, quia primogenitum non sequentes fratres faciunt; sed ideo certè primogenitus Christus vocatur, quia omnes unigeniti, sicut ipse unigenitus fuit matris, primogeniti dici queunt, non tamen omnes primogeniti iure queunt unigeniti vocari. Ex quo colligitur primogenitum eum vocari debere, ante quem nullus, ⁽⁵⁾ et post quem nullus, et non eum tantùm quem fratres sequuntur. Iure igitur Christus primogenitus appellatur ex Virgine, non quòd vulvam vexaverit Virginis, et aulam reseraverit pudoris, sed quia qui erat ab initio primogenitus totius creaturæ, natus est ex ea et ipse tam unigenitus quàm et primogenitus, eo quo voluit modo, sine gemitu, et sine dolore ⁽⁶⁾ parturientis. Nam et de Baptismo primogenitus rectè vocatur, qui et in resurrectione primogenitus surrexisset ⁽⁷⁾ dicitur. In utraque

ta-

(1) *Dei gratia*: ita Acher. cum cod. nostr. Amel. at Feu-ard. mendosè edidit *dicitur gratia*.

(2) *Meritum* deest in nostris.

(3) *Domino*: deest similiter in nostris.

(4) Vel ex his verbis manifestum est hæc omnia ad libellum spectare lectoribus conscriptum, quale hoc est *de Partu Virgi-*

nis: nihilque minus esse quàm sermonis partem ad Moniales habiti, prout inscribitur in Feu-ardentii editione.

(5) *Et post quem nullus*: desiderantur hæc verba in nostris: et certè sine eis manca sententia est.

(6) *Parientis* Acher.

(7) *Dicatur* Acher.

tamen natura et nativitate quamvis primogenitus dicatur, iure unigenitus esse creditur, quoniam idem est hominis et Dei filius; non alius, ⁽¹⁾ et alius, sed unus, et in utraque unus.

Quibus profectò catholicæ veritatis regulis hinc inde patet sensus, quòd nemo nisi hæreticus dicit Christum non nisi communi lege naturæ natum, neque aliter quàm ut ceteri nascuntur infantes. Quamvis enim præfatus Doctor Hieronymus in eo opere, quod contra Helvidium ex hoc egit, videatur ei cessisse, et eo in loco, ubi ait, de hospitio vulvæ novem mensium, et de ⁽²⁾ vilitate nascendi, quod ille hæreticus insultando proposuerat, quasi indignum esset divinæ maiestati, ad tantam dignationem se humiliasse, ut inter viscera in utero versaretur Virginis, aut inter femora feminea nasceretur ⁽³⁾ tam sordidus: sic enim omnia in contrarium opponens quasi hæreticus, ut destrueret fidei Catholicæ veritatem. Cui e contrario egregius ille veritatis assertor, non cedendo, ut isti volunt, sed ⁽⁴⁾ dignitatem gloriosissimæ humilitatis Dei ampliùs commendando ait:

Quòd quantò viliora et inhonestiora pro nobis illa maiestas divina suscepit aut sustinuit, tanto cariùs nos redemit, et propensiùs honorandus est. Tali namque sensu, etsi non eisdem verbis, in quantum recolo, eidem respondens hæretico, videtur beatæ Vir-

gini non infamiam ullius colluvionis aut pœnam peccati intulisse, sed dignationem divinam et exinanitionem immensam in forma servi reverenter satis commendasse: non ut Virginem vexatam a Domino, et exhonoratam ostenderet, sed ut clementiam pii conditoris etiam huiusmodi hæreticis demonstraret. Idcirco non cessit istis cum Helvidio errantibus, sed corripuit, ut discerent non infamare Virginem, et ⁽⁵⁾ Deum non derogare in forma servi humilitatem. Non enim pudicitiam eius in aliquo læsam docet, qui tantum in eius laude triumphat; neque ad horam cessit eius adversariis, qui pro ea tantum et tam diu dimicavit verbi gladio, cui Deus contra hostes eius tantam resistendi contulit gratiam, et revincendi præbuit virtutem, ut nemo contra eum audeat insurgere.

Oro autem, sacratissimæ virginis Christi, vestris intervenientibus meritis, ut qui illi tantam præstitit dicendi peritiam, et debellandi adversarios fortitudinem, mihi quoque dare dignetur loquendi gratiam, et quæ digna sunt huic mysterio aperire in spiritu veritatis, quatinus hinc inde per vos, et propter vos, o matronæ Christi, dignus inveniar tantopere qui meis nullis suffragor meritis, ut aptè defendere queam ⁽⁶⁾ et matris Domini mei pudicitiam, non sanè credentibus pandere veritatem, ut resipiscant,

et

(1) *Et alius* non legitur in nost.

(2) *Vilitate* Ach. et cod. Amel. solus Feu-ard. *veritate*.

(3) *Cum sordibus*. Amel. cod.

(4) *Dignationem*: Feu-ard. et Amel.

(5) *Et Deum* Ach. *Domini* nostr.

(6) *Et sanè credentibus*, &c. solus Feu-ard. cod. noster Acher. consonat.

et cessent iam ultrà loqui ⁽¹⁾ falsitatem.

Dicunt autem quòd non aliter natus dici queat Christus, nisi æqua sorte naturæ ut ceteri; quasi æqua conditione in Scripturis divinis semper nativitas esse dicatur, cùm longè alia sit ista nativitas omnium, ⁽²⁾ qua sub sorte maledictionis nascuntur, et alia, si Eva non peccasset: quia ista sub maledicto est et ærumna, illa autem tota in flore benedictionis fructum afferret sine gemitu, et dolore. Unde quæso, saltem illam isti concedant nativitatem Christo de Maria Virgine, qua nascerentur communi lege omnes, si non peccasset Eva, quæ nunc nativitas nota est soli Deo, et ignota fortè hominibus, et non adscribant ei maledicta, gemitus et ærumnas pro gaudio matri attulisse, quæ tantò magis Virgo libera fuit a corruptione passionis, a dolore carnis, a sordibus ignominia, quantò gratia plena et incorrupta, ⁽³⁾ quantò Spiritu sancto ⁽⁴⁾ Domino dedicata, et virtute divina adumbrata. Habet enim Spiritus sanctus in se recessus suos, quibus modis dicatur nativitas in Scripturis sacris, et quibus occultetur legibus sempiternis. Alia namque est nativitas carnis de carne, alia Dei de Deo, et alia quarumlibet rerum innumerabilium: et tamen eorum o-

mnium non unus est modus nascendi, neque unus eorum ordo existendi, quamvis nativitas in singulis æquè dicatur, quibus est iure attributum, ut ⁽⁵⁾ nati de altero dicantur. Ac per hoc quolibet modo de Maria Virgine Christus rectè natus creditur, quia ex ea carnem assumpsit. Nativitas verò ipsa quomodo ad nos exierit, utrum ne ea conditione qua Eva peperisset, si non peccasset, an gloriosius, quia Deum et hominem genuit, et virgo permansit, quod illa non esset, neque reliquæ dum parerent, superfluè quæritur. In quo opere nemo Sanctorum voluit dubitare, sed catholica fide hoc certum omnes prædicant; quia ⁽⁶⁾ nec in delicto concepit, nec in delicto et dolore cum corruptione peperit, neque Christus ex ea ullum peccatum traxit: quod si ex ea peccatum non traxit, nec ⁽⁷⁾ admisit; quia nullis cruciatibus in nascendo matris vexavit pudorem, neque in aliquo eius commaculavit virginitatem.

Non dicimus itaque, ut aiunt, quod monstruosè sit natus, sed sicut præsignatum est olim in Prophetis, et traditum est nobis a sanctis Patribus, quòd ipsa sit porta quæ ostensa est Ezechieli, de qua dicit: *Vidi portam in domo Domini, et hæc erat clausa: et vir non transiet per eam, quia Dominus Deus exer-*

Ezech. 44. 2.

(1) *Contra veritatem nostri, ubi falsitatem Acher.*

(2) *Qui nostri.*

(3) *Quantò Amel. et Ach. Feu-ard. quasi.*

(4) *Domino deest in Acher.*

(5) *Pro nati habent Amel. et Feu-ard.*

nasci non malè.

(6) *Nec in delicto concepit: hæc verba desiderantur in nostr. Amel. et Feu-ard.*

(7) *Admisit: malè Feu-ard. amisit, no-ster cod. Ach. consentit.*

exercituum ingressus est per eam. De qua porta, beatus Ambrosius in eodem hymno de quo dixi, quem in honore sacratissimæ Virginis composuit: Fit porta (inquit) Christi pervia, referta plena gratia, transitque rex, et permanet clausa ut fuit per sæcula. Ergo cum dicit, fit pervia, semetipsum exponit, et ostendit transitum nativitatis eius: cùm dicit, permanet clausa, ostendit adimpletum quod erat in Prophetis. Clausa igitur non diceretur, si in aliquo læsa esset eius integritas: ⁽¹⁾ sed quia in nullo est violatus pudor virgineus, neque fons in aliquo resignatus, proculdubio patet sensus, quia clauso utero ad nos venit, sicut ianuis clausis ingressus est ad discipulos. Siquidem aspectus discipulorum utrumque tunc probavit, scilicet quòd et fores clausæ essent, et quòd Dominus per easdem introiens coram eis præsens astaret. Sic et fides nostra utrumque de Christo certissimum tenet: quod et pervia fuerit eius integritas nascente Domino ex ea, et tamen uterus non fuerit reseratus. Alioquin quomodo clausum dici potest permansisse, quod violatum est? Aut quomodo sine dolore et sine gemitu puerpera peperit, si more ceterarum feminarum vexatis visceribus filium edidit? Et si ita patuit, ut aiunt, quomodo clausa

permansit, ut fuit antequam pareret? Nec enim ianuæ illæ penetrabiliores erant clausæ, quàm uterus Virginis incorruptus. Idcirco non abs re creditur ad nos Dominum sic exisse, ut nativitas Christi de carne Virginis probaretur, et Virgo nullis cruciatibus vexaretur.

Fortè dicturi sunt isti, quòd corpus iam incorruptibile et immortale exilius esset ad penetrandum quo vellet, quàm esset priùs antequam resurgeret. ⁽²⁾ Nequaquam igitur hoc dicit quisque qui sanè sapit, quia ex quo conceptus est homo, idem semper qui ante Deus fuit. Unde quando super undas æquoreas ambulavit ante passionem, non minus homo quàm Deus fuit. Quòd si ad naturam respicias rerum, aut corpus sine pondere vexit, aut undas sua potentia, quo ⁽³⁾ sustinere possent pondus corporis, solidiùs confirmavit. Et ideo, ut beatus Gregorius ait in homiliis suis: Redemptoris nostri opera, quæ ex semetipsis comprehendere nequaquam possunt, ex alia eius operatione pensanda sunt, ut rebus mirabilibus fidem præbeant facta mirabiliora. Illud enim, inquit, corpus Domini intravit ad discipulos ianuis clausis, quod videlicet ad humanos oculos per nativitatem suam clauso exiit utero Virginis. Deinde addit: Quid ergo mirum, si clausis ianuis post re-

S. Greg. Pap. homil. 26. initio.

(1) Corruptus hic locus in Feu-ard. et Amel. cod. Sed in nullo est violatus pudor Virginis, nec fons in aliquo reseratus. Proculdubio &c.

(2) Non multò aliter Feu-ard. Nequaquam igitur dicito quisque sanè sapit.

(3) L'Barre emendavit *sustinerent* quoniam in Acherio legebatur corrupte *sustinere* solùm: Nos qui in nostr. Amelian. et Feu-ardent. reperimus *sustinere possent*, quod emendaremus non habuimus.

resurrectionem suam in æternum iam victurus intravit, qui ⁽¹⁾ moriturus veniens non aperto utero Virginis exivit? Ecce tantus talisque Doctor et summus Pontifex de hoc quid senserit, qui omnes ante se legerat, tam Latinos, quàm et Græcos eximios ⁽²⁾ tractatores. Ecce ex hoc uno, quod nulli dubium esse credidit, approbat quod fortè dubium esse poterat. ⁽³⁾ Nemo igitur qui sanè sapit de re multum dubia incertum aliquid affirmare contendit. Unde quia de illo corpore, quod videri poterat, fides intuentium dubitabat, dum fores cernebant clausas, magister veritatis ab eis omnem aufert dubietatem, cum eis manus et latus palpare et videre iubet. Ita et hic Auctor egregius de hoc quod omnibus in commune certum esse credidit, rem valde difficilem adstruxit et firmavit, quod corpus Dominicum post resurrectionem ianuis clausis introierit, fueritque incorruptibile ⁽⁴⁾ pari modo et palpabile. Tamen quolibet pacto ingressus ex Evangelio ad discipulos ianuis clausis probatur, sicut et clauso utero Virginis natus. ⁽⁵⁾ Quòd si natus sic per vulvam iurè dici non potest, ut isti volunt, omnino nec ingressus per

ianuas: et tamen ingressus ad eos convincitur, quando in medio eorum stetisse legitur; sicut et de sepulchro egressus ⁽⁶⁾ signato monumento monstratur, quando Angelus revolvit lapidem, et vacuum ostendit monumentum. Unde liquidò constat, quòd sicut saxum illud ostium ⁽⁷⁾ ei pervium et penetrabile fuit, nec potuit cohibere vivum, quem prius claudebat sub sigillo mortuum; ita et claustrum matricis atque genitale Virginis cùm esset clausum et signatum sigillo pudoris, cùm impleti essent dies pariendi, non potuit obstare partui integritas corporis: nec tamen ⁽⁸⁾ eguit reserari, quia ⁽⁹⁾ non oportuit, ut esset tormentum ei, qui erat honor matris et gaudium: quia Deo totum erat pervium in ea quicquid erat clausum; honor verò, quia totum erat deificum, ⁽¹⁰⁾ quod natum. . . .

Fateor planè quod non tanta materies disputandi valeat inveniri, cur signato sepulchro exierit, vel cur clausis ianuis introierit ad discipulos, quanta quod de Maria virgine clauso exierit utero. In illis siquidem declaratur divina maiestas, in hac autem monstratur divina dignatio: et secundum ⁽¹¹⁾ humanitatem debitus honor matris, et reverentia pudoris.

Hinc

(1) *Moriturus* habent Acher. et codex Am. solus Feu-ar. edebat *mortuus* pessimè.

(2) *Certatores* Feu-ard. et Amel.

(3) Aliter in Feu-ard. et in nostro Amel. *Nemo igitur qui sanè sapit de hac re multum dubitet, incertum aliquid affirmare contendat.*

(4) *Primo* scribit Feu-ard. solus.

(5) Aliter in Feu-ard. quam in Amel. et Acherio: *Quia si natus sit per vulvam, verè dici non potest, &c.*

(6) *Signato monumento*: est in nostr. Am. et Feu-ard. Acherius ediderat *signatus*, quòd emendavit de la Barre.

(7) *Et pro ei* habent nostri.

(8) *Cogit* Amel.

(9) *Non potuit* habent nostr.

(10) *Quod natum*: legebatur in Acherio *quo natum*, et restituit de L' Barre, ut est in nostris.

(11) *Humilitatem* Acher.

stus, virginitas tamen corrumpi non potuit; propterea Dei genitrix sola virgo post partum et incorrupta fuit. Talibus igitur et huiusmodi vaniloquiis ⁽¹⁾ dum sua diffundunt venena, sanctorum Patrum prætermittunt auctoritatem, et commaculant catholicam fidem. Unde quæso, quia nostra dedignantur audire, audiant beatum Augustinum, cui contradicere fas non est, de hac re in libro Enchiridii inter cetera disputantem. Ait enim: Nihil humanæ naturæ in illa susceptione fas est dicere defuisse. Non qualis de utroque sexu nascitur per concupiscentiam carnis cum obligatione delicti, cuius reatus regeneratione diluitur; sed qualem de Virgine nasci oportebat, quem fides matris, non libido conceperat; quoniam si vel per nascentem corrumpetur eius integritas, non iam ille de virgine nasceretur: eumque falsò, (quod absit) natum de virgine Maria tota confitetur Ecclesia, quæ imitans eius matrem quotidie parit membra eius, ⁽²⁾ et virgo est. De quo sanè opere ad Volusianum satis eleganter scribit, ad quem etiam librum nos legendum pro hoc remittit. Sed isti quia nec illum librum,

Ench. cap. 34.

nec hunc locum legere volunt, errant sua temeritate decepti. Alioquin ut hic egregius Doctor *Ibidem.* fatetur, si vel per nascentem corrumpetur integritas virginalis, non fas esset eam dicere virginem, corrupta a nascente virginitate. Et si corrupta esset vel per nascentem, quomodo integra esset et illæsa virgo? Audiant itaque ⁽³⁾ hi vaniloqui tantum Doctorem, et resipiscant, ne fortè introducant per suam falsam ⁽⁴⁾ assertionem Christum in delictis conceptum, et iniquitatibus natum. Quia ⁽⁵⁾ et si de virgine non est natus, falsum est quod Ecclesia confitetur, ut hic ait; falsum et quod omnis Scriptura novi ac veteris Testamenti de illa testatur. Sed quia omnino virgo permansit, nullis ⁽⁶⁾ pressa est doloribus, in nullo corrupta fuit. Et ideo ⁽⁷⁾ non fecundarum spurcitas traxit, non sanguinis fluxum emisit, non corruptiones viscerum ⁽⁸⁾ intra extraque pertulit. Quòd si talibus et huiusmodi pateret puerpera tormentis, proculdubio virgo non esset, quia virginalis integritas violata esset. Hinc Sedulius rhetor Romanæ Ecclesiæ in Paschali suo opere ait: Infans namque

(1) *Dum suas diffundunt nœnias* Acher. nostri verò ut edimus.

(2) *Et virgo est*: ita Amel. cod. cum Acher. est non legitur in Feu-ard.

(3) *Hic pro hi* habet Acher. sed nos lectionem Amel. et Feu-ard. retinere maluimus.

(4) *Affectionem* edebat Feu-ard.

(5) *Lubenter deleremus et hoc loco male insertum*; sed abstinuimus, quia in omnibus codic. reperitur.

(6) *Pressa*: Emendavit ita Acherius ductus coniecturis, pro *passa*, quod erat in

suis codicibus. Quam nos lectionem reperimus in nostro Amel. Feu-ardentius edebat *afflicta*.

(7) Amel. cod. *nullas sordium spurcitas traxit*.

(8) *Intra extraque*: Lectio emendatior, quam solus habet Amel. codex. Acherius enim, et Feu-ard. edidit *infra extraque*. Quod autem sequitur ad nostros similiter edimus, in quibus melior est lectio quàm in Acherio: *Quòd si talibus et huiusmodi pateretur puerpera tormenta*.

que parvus ac maximus, membris scilicet ⁽¹⁾ exiguus, sed deitate præcelsus; per hospitalis templi sinceram defluens castitatem, non læsit corpus abscedens, quod non læserat cùm venisset. Quod si ita est, imò quia est, non ita natus est, ut ceteri nascuntur corrupto corpore, sed illæsis visceribus Deus et homo natus est. Unde adhuc idem: Verè divinæ generationis hoc secretum testis virginis partus ostenditur, qui materni pudoris custos ingressus ⁽²⁾ clausis visceribus conceptus est et creatus. ⁽³⁾ Nihil ergo apertius dicere queunt, nihil manifestius ii sancti Doctores de partu Virginis, quàm quòd integra virgo clausaque permanserit, ut fuit antequam pareret; quod omnino non esset, si in partu more ceterarum feminarum corruptioni subiaceret. Nulla igitur virgo huiuscemodi subiacet passionibus, et ideo verè virgo, quia integra et incorrupta ⁽⁴⁾ est, iure dicitur. Sic et beata Dei genitrix, ut verè virgo dicatur dum parit, ex toto rectè clausa more virginum et incorrupta creditur. Quòd si non ita maneret incontaminata ut reliquæ virginæ, verè virgo non esset. Quod

ut ostenderet David propheta vaticinans de ea, satis congruo exemplo ita ait: *Descendet sicut pluvia in vellus*, ⁽⁵⁾ *et sicut stillicidia stillantia super terram.* Quem versum Cassiodorus Senator in expositione Psalmorum pertractans, vellus sacratissimam virginem Mariam intelligit detonsam ex ovibus Israël, ⁽⁶⁾ pluviam verò divinitati Verbi comparat; quia sicut pluvia in vellus cum summo silentio venit, ita perfudit ac replevit virgineum corpus, et possedit virgineam mentem. Miro itaque modo, miroque comparationis exemplo ⁽⁷⁾ firmavit vaticinando descensionis eius in uterum virginis adventum; quia sicut pluvia integrum et inviolatum perfudit vellus, ita et divinitas Verbi incontaminatam et illæsam servavit virginem. Integram quidem eam invenit et incorruptam, quando descendit sicut pluvia in vellus, et ingressus est virginea viscera; descendit autem et sicut stillicidia stillantia super terram. Unde idem Propheta in duabus istis prophetiæ sententiis perfectam Christi incarnationem explanat. ⁽⁸⁾ Per stillicidia namque terram germinare cernimus, ex qua ad infusionem et ⁽⁹⁾ humorem

Psalm. 71. 6.

Rr 2 plu-

(1) *Exiguus corpore* habent Amel. et Feu-ard. sed *corpore* certè redundabat, et non habet Acher.

(2) *Clausis* solus habet Acher.

(3) Retinemus hoc loco lectionem nostri Amel. et Feu-ard. eamque prætilimus Acherianæ, quæ talis est: *Nihil ergo apertius dici queunt, nihil manifestius hîc sancti Doctores de Partu Virginis, quòd integra virgo &c.*

(4) *Esse* Amelianus et Feu-ard.

(5) *Sicut stillicidia super terram* Feu-

ard. solus.

(6) *Pluviam* Acher. et Amel. pro quo Feu-ard. corruptè *primum* edidit. Deinde ipse et Amelianus codex habent *Divinitati*, quod sumus amplexati, reiicientes *Divinitatem*, quod edebat Acher.

(7) *Firmavit*, est in Acherio: noster Am. et Feu-ard. *formavit*.

(8) Feu-ard. *Per stillantia namque terram germinare dicimus.*

(9) Pro *humorem*, quod habent Ach. et Amel. cod. edebat Feu-ard. *honorem*.

pluviæ omne virgultum agri germinatur, et omnis terræ viror nascitur. Sic et divinitas Verbi descendens in Mariam, sicut stillicidia super terram, germinare eam ⁽¹⁾ fecit germen vitæ, et non aliunde quàm ex seipsa, ⁽²⁾ id est, de carne Virginis per infusionem divinæ maiestatis. Et ideo æquè quod natum est ex ea, divinum et humanum fuit, ita ut ex Maria neque divinitas Verbi nata credatur sine homine, neque homo sine Verbo; quia Verbum caro factum est, ac per hoc Deus et homo unus est Christus. Porrò per pluviam quæ descendit in vellus, non germinandi naturam expressit ex vellere, sed modum nascendi ex Virgine. Nam pluvia sereno tempore, quando perfundit vellus, æquè ad ingressum servat integritatem eius, æquè ad egressum quando refunditur, quia in nullo a pluvia velleris integritas violatur. Sic quippe de Maria virgine præfatus ille cælestis Orator sentit, sicque confitetur, quòd nec ad ingressum Filii Dei sit corrupta, nec ad egressum violata, ⁽³⁾ sed in omnibus plena gratia, integra et illæsa servata; nec cùm ingreditur, uterus aut viscera corrumpuntur, nec cùm evacuatur, reserantur. Manet quidem genitale secretum, sed clausum et immaculatum: evacuatur uterus, ut vellus a pluvia, sed non ⁽⁴⁾ quassantur viscera.

(1) Solus Feu-ard. *facit*.

(2) Lectionem Feu-ard. et cod. Ameliani retinemus pro qua edidit Acher. *idem*.

(3) Hæc verba usque ad illa *nec cum ingreditur*, unus habet Acherius.

(4) *Cassantur*, Feu-ard. et Amel.

(5) *Verbum meum*: deest *meum* in Acher.

Duabus itaque istis sententiis, ut præfatus Doctor insinuat, Spiritus sanctus voluit declarare, quod demum Isaias de Christo ^{Isai. 55. 10.} testatur dicens: *Quomodo descendit imber et nix de celo, et illuc ultra non revertitur, sed inebriat terram, et infundit eam, et germinare eam facit.... sic erit* ⁽⁵⁾ *verbum meum, quod egredietur de ore meo. Non revertetur ad me vacuum, sed faciet quæcumque volui, et prosperabitur in iis ad quæ misi illud.* Ecce quid per pluviam David voluit significare, et quid per stillicidia: profectò Spiritus sancti infusionem, et Verbi divinitatem, ⁽⁶⁾ ut germinaret in uterum Virginis, Verbumque caro fieret: non ut corrumpere virginem terram, sicut isti volunt, sed ut germen ex ea in fructum erumperet, terræque integritas illæsa maneret. Quòd si pluviæ tanta vis est et natura, ut inebriet terram, et infundat eam, germinareque faciat, multò magis Verbum Dei, cui est virtus et potestas, credendum quòd repleverit virginea viscera, et perfuderit, germinareque fecerit: nec tamen corrumpit eam suo ingressu, sicut nec violavit in egressu. Et hoc est quod David exorans Deo Patri ait: ^{Psal. 66. 4.} *Confiteantur tibi (inquit) populi, Deus, confiteantur tibi populi omnes.* Et ne quæres quare ita

con-

(6) Hæc desinit Acherius; prosequuntur autem Feu-ardentius, et codex Ameliani, ut iam supra diximus in monito ad lectorem, qui quidem per se iudicare poterit, utrum ea quæ adiciimus desiderentur necne ad debitam huius opusculi conclusionem.

confiteantur , continuò addidit: *Terra dedit fructum suum* : fructum utique vitæ , et fructum in-
 corruptionis : fructum itaque de
 ligno vitæ , quod plantatum legi-
 tur secus decursus aquarum , et
 non fructum de ligno inobedi-
 tiæ. Fructus namque inobedi-
 tiæ est mors , et luctus , tristitia ,
 gemitus , et dolor. Quia de fructu
 ligni vitæ magis gaudium et vi-
 ta metitur , quàm anxietas et mœ-
 stitia , magis integritas , quàm cor-
 ruptio , et disruptio viscerum. Qui-
 bus profectò exemplis propheta-
 lis sermo ubique magis iuxta al-
 legoriarum figuras fructum de-
 clarat prolis , et incorruptionem
 matris , quàm primæ damnationis
 illatas iusto Dei iudicio retribu-
 tiones. Et ideo religiosiùs per-
 tractandum est de partu Virgi-
 nis , quàm perscrutandum scru-
 pulosiùs , quod non licet , la-
 tebras ventris. Unde nuper re-
 peri in quodam authentico libro ,
 ut fertur a multis , beati Augu-
 stini de secreto Dominicæ incar-
 nationis sacramento , in quo in-

ter cetera legitur ad locum qua-
 si suo colloquens familiarissimo:
 Lege , inquit , cum timore , cau-
 tètè , et veni ad me , et dicam ti-
 bi quemadmodum Virgo conce-
 pit ; quia meliùs est , ut in ser-
 mone sit verecundia , quàm in
 fide periculum. Quibus profectò
 verbis insinuat , quàm periculo-
 sa sit temeritas , et quàm cautètè
 ac secretètè cum religiosis valde
 de talibus disputandum. Unde in
 eodem prosequitur opere funden-
 do preces ad Dominum magis
 quàm verba : Da mihi , inquit ,
 veniam Christe , et parce ori
 meo , quia incarnationis tuæ my-
 sterium temerarius narrator attingo.
 Et licèt tu clausum dimiseris
 uterum , nobis tamen permi-
 sisti aperire incredulis Evange-
 lium. Ecce inter cetera sacra-
 menta totum Deo tribuitur : un-
 de caritatis obsequio suppliciter
 imploro , quia longè ab eius lau-
 dibus impares sumus.

*Explicit tractatus DE PARTU
 VIRGINIS.*

FRAGMENTUM TRACTATUS DE PARTU VIRGINIS

EODEM AUCTORE.

MONITUM LECTORIS.

*Ex quo Acherii editionem in superiori tractatu sequi decre-
 vimus , constitueramus hocce illi fragmentum subiicere , cum ut
 ne omnino periret , tum quia in Feu-ardentii editione et cod. Ame-
 liano reperiebatur , apud quos maximam partem conficiebat libelli de
 PARTU VIRGINIS , a quo quidem argumento non erat alienum. Nunc
 autem postquam illud attentius perlegimus , non tam similis ,
 quàm eiusdem omnino cum superiori libello argumenti nobis visum
 est ; tantasque huius cum altero affinitatis notas deprehendimus ,
 ut si eius auctorem a nobis quæras , non dubitemus ipsum Pa-
 scha-*

schasium Ratbertum, (qui et superioris) asserere. Id ipsum iam antea ex stili similitudine subolueramus, nunc verò omnino exploratum habemus. Primò enim ad Sanctimoniales sicut in superiori scribit, quas frequenter in fine alloquitur: Unde quia tali ac tanto sponso, dilectissimæ, dicatæ estis, &c. Adversarios quos oppugnat Fratres sicut et supra appellat: Idcirco quatenus cessent fratres nostri, &c. Idem omnino argumentum persequitur: unde concludit: Quapropter cessent vaniloqui dicere, quòd communi lege sit natus de Virgine, &c. Demum, quod eundem auctorem apertissimè demonstrat, aliquas sententias ex superiori libello tamquam proprias non semel laudat. Ait enim: Quia si maledictio illa adhuc in Maria viguit, adhuc et ipse Christus, ut sæpe dictum est, sub maledicto fuit. Deinde alibi circa finem: Nullas adscribant sacratissimæ matri contumelias intulisse, non gemitus, non dolores, non ærumnas quia hæc omnia, sicut sæpe dictum est, in prima origine illatæ sunt vindictæ et retributiones iustissimæ primæ prævaricationis. Dixerat verò hæc omnia ferè totidem verbis in priori tractatu. Ergo de huius fragmenti auctore nulla amplius quæstio: quin credimus etiam partem esse ipsius libelli de PARTU VIRGINIS, quæ vel ad secundum tommum pertineret, vel tertium et ultimum conficeret; namque sermonem ad Moniales esse, nemo dixerit, qui animadverterit, hîc etiam auctorem sicut in prima parte lectorem alloqui: Si ad simplicitatem, ait, dictorum. . . attendas, lector, &c. De cetero Feu-ardentium cum codice nostro contulimus, ex cuius lectione certè correctiori multa emendavimus.

. secundum narrationem suam, quam luculenter diffiniens et breviter antè ait: ⁽¹⁾ Tu, inquit, clausum reliquisti uterum. Deinde addidit obscuriora mysterii, et ait: Dicam tamen quod in ⁽²⁾ cubili naturæ conficitur. In vulva igitur Virginis sanguis genitilis et semen eius humor fuit. Huius sanguinis humorisque substantiam celatam carnem intus fecit: accessit quoque Spiritus sanctus, et hæc quæ fuerant ⁽³⁾ ibi glutino commassata, animando formavit, formata quoque distinxit in formam hominis animatam, in

qua Deus inclusus liniamentis suis tenebatur. Ecce dixi tibi, inquit, quemadmodum peperit: ita peperit quemadmodum antè concepit. In quibus nimirum dictis, si ad simplicitatem dictorum, et ad familiaritatem personarum attendas, lector, hæc beati Augustini verba sunt. Si autem ad calumniantium astutias, nec Deus Verbum ullis inclusus est liniamentis corporeis, qui est immensus, quamvis totus in utero sit clausus factus homo: quia totus Deus totum suscepit hominem, in unitate personæ, ut Verbum caro es-

(1) Tunc Feu-ardent.

(2) In cubiculum Feu-ard.

(3) Verbi Feu-ard.

esset : nec se admiscuit , ut confunderetur substantia Verbi in carnem , acsi duo liquores adinvicem , sed ut uniret sibi suscipiendo hominem sine divisione , et sine ulla commixtione in Deum. Ac per hoc ineffabiliter , licèt factus sit iste quod potuit , operatus est Spiritus sanctus , a quo conceptus est Christus : sicut est mater de qua conceptus est , ne duo dicantur patres. Ceterùm de liquore seminis , et de coagulo humoris , quod fuit in virtute et potentia Verbi , quodammodo , prout loqui fas est , eleganter est locutus , quoniam ipse est mons Dei ille in Psalmis , mons pinguis , et coagulatus in utero Virginis : et non illi qui falsò suspicati sunt montes ⁽¹⁾ incaseati , sed solus ex Virgine Christus mons est , in quo beneplacitum est Deo Patri habitare in finem. Et ideo per Spiritum sanctum iure dicitur coagulatus , quia sicut lac ⁽²⁾ emulsus est , et concretus de humore vel sanguine , quod est , ut physici volunt , semen mulieris. Coagulatus est autem acsi ex lacte seminis , ut unus sit Christus , ex quo conceptus est Deus et homo potentiâ suæ deitatis , et virtute quam ipse novit : quia sicut beatus Augustinus ait , conceptus in carne non est carnaliter factus , cuius ortus ex carne ubertatem attulit , integritatem parientis non abstulit. Quapropter charissimæ , talia et huiusmodi , ut hic præmonuit vir egregius , cautè consideranda sunt , et prudenter in-

telligenda sunt. Deinde absque ambiguo corde credendum est , et ore confitendum , ut ait , quod Virgo Dei genitrix ita peperit quemadmodum concepit ; id est , quia Virgo immaculata , clausis concepit visceribus , sicut sacra confitetur Ecclesia , simili modo clausis et incorruptis peperit sine dolore , sine gemitu , et sine tristitia et ærumna ; sic quippe ut concepit , peperit. Nec enim aliter decebat , quia non esset virgo incorrupta , neque flore virginitatis , ut sunt reliquæ virgines , si esset vexata vel in partu. Unde beatissimus Leo in sermonibus de Christi Nativitate ita loquitur : Quòd nova natiuitate generatus sit , conceptus a virgine , natus ex virgine , sine paternæ carnis concupiscentia , sine maternæ integritatis iniuria ; quia futurum , inquit , hominum salvatorem talis decebat ortus , qui et in se haberet humanæ substantiæ naturam , et humanæ carnis inquinamenta nesciret. Ac deinde ait : Oportuit ut novo nasceretur ordine , qui novam impollutæ sinceritatis gratiam humanis corporibus inferebat. Oportuit ut primam genitricis integritatem nascens incorruptio custodiret , et complacitum claustrum pudoris , sanctitatis hospitium , virtus divini Spiritus infusa servaret ; ⁽³⁾ quæ statu erant deiecta erigeret , confracta solidaret , et superandis carnis illecebris multiplicatam pudicitæ donaret virtutem ; ut virginitas , quæ in aliis non

(1) *Incassatos* Feu-ard.
 (2) *Evulsus* Feu-ard.

(3) *Quæ lapsa statueret , confracta , &c.*
 Am. codex.

non poterat salva esse generando, fieret in aliis ⁽¹⁾ imitabilis confitendo et renascendo. Nam ut ipse testatur, hæc nativitas, licet sit in eo natura consimilis, origo est dissimilis, quæ humano usu et consuetudine, ut credimus, caret: quia divina potestate subnixa est, ut virgo concepit, virgo peperit, virgo permansit. Non hîc, inquit, cogitatur parientis conditio, sed nascentis arbitrium, qui sic homo natus est, ut volebat, et poterat. Ubi si veritatem quæris naturæ, humanam cognosce materiam: si rationem scrutaris originis, virtutem confitere divinam. Item ipse in alio sermone, de ipsa eademque Christi nativitate: Nativitas, inquit, domini nostri Jesu Christi omnem intelligentiam superavit, et cuncta exempla transcendit. Nec potest esse ⁽²⁾ ulli comparabilis, quæ est inter omnes singularis, quæ denunciatur ab Archangelo ⁽³⁾ esse sine damno pudoris. Beata fœcunditas sacram virginitatem nec conceptu ⁽⁴⁾ violavit nec partu. Superveniente quippe in ea Spiritu sancto, et

Altissimi obumbrante virtute, incommutabile Dei Verbum de incontaminato corpore habitum sibi humanæ carnis assumpsit, quæ etiam nullum contagium de concupiscentia traheret, et nihil eorum quæ ad animæ corporisque naturam pertinent, non haberet. Quapropter recedant procul hæreticorum monstra opinionum, recedant infra suas tenebras insanarum sacrilegia falsitatum. Nos autem venerantes adoremus partum Virginis cum Magis, et videamus atque intelligamus, quòd in principio erat Verbum apud Patrem, quod cum pastoribus Dominus ostendit nobis, in nullo dividentes visibilem ab invisibili, corporeum ab incorporeo, passibilem ab impassibili, formam Dei a forma servi, quia etsi unum manet ab æternitate, aliud cœpit a tempore: utraque tamen substantia sic in unam convenit personam, ut nisi fides credat, sermo explicare non possit. Hinc itaque Prudentius poëta suo præludens carmine idipsum confirmat dicens:

*Intactam thalami virtus divina puellam
Sincero afflatu per viscera casta maritat.
Incomperta ortus nativitas iubet ut Deus esse
Credatur Christus: sic conditus innuba virgo
Nubit Spiritui, vitium nec sensit amoris.
Pubertas signata manet gravis, intus et extra
Incolumis, florens de fertilitate pudica.
Virginitas et prompta fides Christum bibit alvo
Cordis, et intactis condit paritura latebris.*

Ergo, inquam, pubertas signata manet gravis: virginitas non viola-

(1) *Imitabilis* est in Am.Feu.ed.*mutabilis*.
(2) *Ulla* Feu-ard.

(3) *Esse* deest in Feu-ard.
(4) *Violatura* Feu-ard.

latur, quia integritas hospitii non corrumpitur. Hinc est omnino quod sequitur: ipsa pubertas signata manet, intus et extra incolumis, florens de fertilitate pudica virginitas. Quòd si intus et extra florens, incolumis manet, constat in nullo eam fuisse contaminatam, non in gemitu, non in dolore, non in ulla carnis aut sanguinis corruptione: si totam intus et extra floridam fuisse sine ulla molestiarum vexatione, dum concepit, dum gestavit, dum peperit; quia in iis omnibus florens, plena gratiâ, illæsa, et fœcunda, intactis latebris paritura permansit. Quia ubi corrumpitur genitale secretum, nulla integritas, nulla virginitas manet matris, non naturæ, non sexûs: ubi pudor carnis violatur, non ullius flos integritatis. Porrò partus iste genitricis Dei non fuit confusio matris, de cuius ortu multitudo Angelorum *Gloria in excelsis Deo* canit, sed honor et gaudium. Idcirco, sicut Petrus Ravennas in sermone suo monet, non te conceptus turbet, non te partus confundat auditus, quando virginitas quicquid est humani pudoris excusat. Quæ hic, inquit, verecundiæ læsio, ubi iniit divinitas cum amica sibi semper integritate consortium? Ubi est interpretes Angelus, fides pronuba, desponsatio castitas, dotatio virtus, iudex conscientia, causa Deus, conceptus integritas, virginitas partus, virgo mater? Ac deinde in eodem: Stulte, inquit, unde

sordes in virgine matre, ubi non est concubitus cum homine patre? Unde sordes in ea, quæ nec concipiendo libidinem, nec pariendo est passa dolorem? Unde sordes in domo, ad quam nullus hospes accessit, sed solus ad eam fabricator dominus venit, vestem quam non habebat induit, ⁽¹⁾ eamque sicut invenit clausam reliquit? Et sicut ille natus est solus inter mortuos liber, sic istius, ex qua natus est, matris pudor solus integer est. Et ideo nemo vestrum iudicet humano modo, quod divino geritur sacramento. Nemo mysterium cæleste discutiat ratione terrena. Nemo ex usu ⁽²⁾ tractet novitatis arcanum. Nemo quod singulare est, ullo metiatur exemplo. Hæc ille. Nos autem dicimus, quia omnino non esset virgo Maria, saltem ut sunt reliquæ virgines, si esset vexata vel in partu. Nec puto quòd ulla feminarum debet, teste conscientia, incorrupta vocari velle, etiamsi fas esset ei concipere sine viro, cùm esset in partu tot corruptionibus ⁽³⁾ pressa, quantis et quibus vexantur reliquæ, cùm pariunt, feminæ. Alioquin quid prodesset, si esset virgo pudica in conceptu, quæ esset tam misera sub maledicto in partu, multis afflicta doloribus, et corrupta impudicè satis pro peccato suis cruciatibus? Non esset utique talis virgo, talis et tam beata in partu, qualis fuerat in conceptu, si esset corrupta diris doloribus, ut corrumpuntur reliquæ femina-

Ss rum.

(1) *Eam quia* Feu-ard.

(2) *Tentet* Amel. cod.

(3) *Pressa* ex Amel. namque in Feu-ard. legebatur *perpressa* malè.

Luce 2.14.

Petrus Ravennas.

S. Ambrosius.

rum. Et non dico in partu, verumetiam nec post partum permansisset virgo. Et ideo quia non fuit huiusmodi partus sacratissimæ Virginis Mariæ, ut isti asserunt, canit et orat beatissimus Ambrosius: Veni, ait, redemptor gentium, ostende partum virginis: miretur omne sæculum: talis decet partus Deum. Non enim ait, ostende conceptum virginis, sed partum: ut istos revincat erroneos, quòd talis et tantus est, qualis Deum decet, et in quo miretur omne sæculum. Plus enim in partu, ut ita dicam, aliquid declaratur, quàm in conceptu. Quia in partu tota incorruptio ostenditur virginis; in conceptu verò non aliud quàm quia virgo sine coïtu gravidatur. Poterat namque, ut isti volunt, si lege humana nasceretur ex ea, demùm vel in partu corrumpi, ita ut ipse conceptus homo feminea⁽¹⁾ intacta corrumpere viscera. Sed quia in partu omnino fuit incorrupta, probatur ex hoc quia et in conceptu. Et ideo beatus Ambrosius non ignarus tanti mysterii exorat et exoptat, ut ostendatur partus virginis, quem isti ignorant, ut in utroque monstretur virgo; ⁽²⁾ quia si esset ut isti asseverant, beata Maria virgo non esset, neque partus eius talis esset ut deceret Deum, quia communis esset. Et si communis esset lege ceterarum mulierum, sub maledicto esset, sub quo pariunt omnes filiæ Evæ. Et ideo non esset in quo mirare-

tur omne sæculum, sed in quo et cum quo lugeret, quod absit, omnis mundus. Nunc autem quia claustrum pudoris permanet, ut iste testatur, in partu corrupta non est. Et ideo ipse est qui repromissus est, de quo Isaias vates ait: *Ecce virgo concipiet, et pariet filium.* Virgo utique concipiet, et pariet virgo; quia omnis divinitas Verbi, etsi virginis uterum non abhorruit, virginitatem tamen eius in nullo corrumpit, nec in partu, nec in conceptu. Quapropter si se tantum humiliavit, ut formam servi acciperet, noluit corrumpere matrem, qui venerat sanare corrupta, ut esset partus eius mirabilis, in quo miretur omne sæculum: quod non ⁽³⁾ faceret, si esset communis. Hoc namque est illud insigne miraculum, de quo præfatus Propheta canit: *Quia ipse Dominus dabit vobis signum.* Ipse quidem per se, et non per alium. Dederat namque multa signa per sanctos Patres, et Patriarchas; sed hoc unum per seipsum dedit, quod valde mirabile est, ita ut miretur in eo omnis mundus, eo quòd sit ineffabile. Et si signum est ut repromissum erat, sic completum est, ut natura nascentis comprobetur ex virgine, et signum, quod ipse dedit, per se mirabile prædicetur ex divinitatis operatione. Hinc sanè insaniunt, qui hanc geminam operationem in Christo ubique non intelligunt, vel non credunt, in quo

(1) *Femina* Feu-ard.(2) Hunc locum emendavimus ad cod. Amel. corruptus enim erat in Feu-ard. edit. ubi sic legitur: *Quia si esset ut isti**asseverant, beata Virgo Maria non esset, ut partus eius esset talis, ut deceret Deum, &c.*(3) *Faciet* Feu-ard.

quo nec divinitas sine homine operata est, nec humanitas sine divinitate Verbi. Et ideo ubicumque excellit divina virtus in homine Christo, divini Verbi est sacramentum: ubi verò ⁽¹⁾ humana operatur natura in eo, quia formam servi suscepit, divini Verbi exinanitio; ita ut in nullo divisus inveniatur Christus, in nullo confundatur duarum naturarum gemina operatio.

Isai. 11. 10.

Et ideo Christus iuxta Isaiaë vaticinium, totus est positus in signum populorum. Et non in qualicumque signo, sed sicut Simeon ait, in signum cui contradicetur, quod adhuc hodie comprobamus fieri. Et si ei ubique hactenus contradicatur, etiam in partu nativitatis. Nec mirum si contradictores istos habeat, cui repugnant et contradicunt ⁽²⁾ omnes adversarii consortes Antichristi. Et ideo tales et huiusmodi pestes nec immeritò cum Antichristo execramus; quia quorum una est perfidia in calumniando, una erit poena damnationis in perseverando. Idcirco quatenus cessent fratres nostri a talibus, et canant nobiscum fideliter cum

S. Ambrosius.

sancto Ambrosio: Veni redemptor gentium, ostende partum virginis: miretur omne sæculum: talis decet partus Deum. Talis ⁽³⁾ utique qualem Christi confetur Ecclesia, et non qualem isti autumant et confingunt sibi mendosè. Non in quo confundatur pudor virgineus, sed in quo mi-

retur omne sæculum, et conlaudetur Deus. Non qui materna corrumpat viscera, sed qui corrupta restauret, et innovet universa. Quoniam hoc est novum illud miraculum iuxta Ieremiam, quod Dominum facturum repro-

Jerem. 31. 22.

S. Augustinus.

Ss 2 suis,

(1) Opera humana habet Feu-ard. et paulo infra, ubi ex Amel. edimus *exinanitio*, ille habet *est ex animo*.

(2) Omnes desideratur in Feu-ard.

(3) Pro *utique* scribit Feu-ard. *ubique*: non malè, si post *qualem* inveniretur.

suis, ex quo cœpit esse, sine dubio in utero Virginis filius Dei unicus esse cœpit. Sed esse cœpisse dicitur, non secundum id quod Deus est, sed per id quod homo fieri temporaliter est dignatus. Nam qui semper erat Deus, ipse cœpit esse homo: non aliter ipse, quàm Christus Deus est homo; unde ab omnibus, sicut et ab ipso, ubique unicus Dei filius prædicatur. Hinc quoque in epistola sua ad Petrum: Quibus, inquit, verbis explicabitur carnis illius excellentia singularis, cuius divina est ex ipsa sui perceptione persona? Quia sic Verbum caro factum, ut in una persona esset cum carne sua unigenitus ac sempiternus Deus ipsa suæ carnis conceptione conceptus. Ipse unigenitus dum conciperetur, ⁽¹⁾ veritatem cœpit carnis ex Virgine. Et ista est, inquit, clausula, quòd Deus factus est filius Virginis Mariæ, et Maria Virgo mater facta est unigeniti Dei. De quo sanè mysterio Cyrillus ad Nestorium ita unum Christum confitetur, scilicet Deum et hominem, non tamquam hominem adorantes cum Verbo, ne per hoc divisio quædam Spiritus introducatur; sed unum eundemque adorantes in unitate personæ, quia non alienum a Verbo corpus suum est, neque divisum; quia Verbum caro factum est, et homo in Deum ita coïnitus et assumptus, ut unus sit Deus, cum quo iam ipse etiam assidet Patri

in Trinitate perfectus. Et ideo non Deus recens, neque homo purus; sed unus integer Christus cum Deo Patre, et cum Spiritu sancto colitur et adoratur. ⁽²⁾ Quod sanè mysterium non maledictionis est fructus, non concipientis gemitus, non dolor parturientis, non adoptio ventris. Et ideo non est ille adoptivus filius, sed adoptator, ut ita dicam, ceterorum; quia non in iniquitatibus concepit eum Virgo mater, neque in delictis peperit, sicut reliquæ pariunt mulieres, ⁽³⁾ quæ conceptum de Spiritu sancto, et natum, unum in utraque natura Deum veraciter peperit; quæ ut in conceptu, ita et in partu virgo permansit, quod nulli alteri unquam contingere potuit; quia quicquid corruptio humana in corruptis generat visceribus incorruptum esse non potest. Ideo corruptæ naturæ filii de concubitu iniquitatis concepti, et in delictis de matris utero cum doloribus proiecti, non aliud esse queunt quàm iræ filii. Hinc ergo est quòd regenerantur ex aqua et Spiritu sancto, ut per hanc regenerationem solvantur ex Christi gratia a delictis primæ damnationis, et adoptentur in filios Dei. At verò Christus non adoptivus, sed proprius Dei filius in plenitudine temporum venit, missus a Patre, natus ex muliere, factus sub lege, qui solus non eguit regenerationis sacramento, neque renasci, quoniam ⁽⁴⁾ conceptus et natus non

Cyrillus in epist. ad Nestorium.

(1) *Nativitatem* Feu-ard.

(2) *Quia* Feu-ard.

(3) *Quem* Feu-ard.

(4) Feu-ard. edidit: *Quoniam proprius Dei filius qui nobis, &c.* quæ verò nos ex Amel. supplevimus non habet.

Galat. 4. 4.

non aliud fuit quàm proprius Dei filius, qui nobis per adoptionis gratiam sua dignatus est benignitate per lavacrum regenerationis largire fraternitatis consortium.

Ioan. 1. 12. Unde Ioannes: *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri.* Quam sanè potestatem a Patre genitus ipse ex sua natura in se habuit, et non aliunde, ut proprius esset Dei filius, et daret quibus vellet gratis adoptionis gratiam. Et quia ita est, absit ut Christus ita natus credatur ut ceteri, sicut nec conceptus; quia filius Dei est unicus de Patris natura genitus. Quapropter audiant tam stulti disputatores, et non adscribant vile aliquid, aut foedum in Maria, vel triste, sed gaudium; non dolores, sed salutis gratiam in ortu Salvatoris. Audiant iam impletum in partu Virginis quod Habacuc Propheta valde⁽¹⁾ perspicuus olim cum pavore et extasi a longè cernebat tremebundus: *Domine audivi auditum tuum et timui, consideravi opera tua et expavi.* Ac deinde: *In medio duorum animalium cognoscêris.* Cognoscêris autem quia dicit, insinuat quòd priusquam nasceretur de Maria, non satis notus erat. Unde vellem isti tam religiosè intenderent et considerarent partum Virginis, quem Propheta talis et tantus a longè futurum prænoscit, qui præ admiratione pavens ac tremens dicit: *Domine audivi auditum tuum, et timui.* Et ut ad te loquar, quid audisti, sanctissime

Hab. 3. 2. ex versione LXX.

Vates? Quæso indica nobis, quid audieris, quod cum tanto stupore miraris, vel quid ex eo auditu, quod tantum contremiscis? Non enim loqueris ex usu ineffabilia, quæ cernis. Quia dicis auditum tuum audivi, non puto quod consuetè loqueris; vocem enim nos audivimus alicuius, et non auditum, quia auditus alterius non est, nisi eius cuius et in quo est. Et ideo fortè auditus tuus potiùs res est quàm sonus, immo vox, quam conversus Ioannes vidit. Hanc tu fortè vocem considerans cernis Verbum consubstantiale, pro quo sic pavescis; ac per hoc unum est quod audis, et quod conspicias. Pro qua profectò voce et auditu valde perterritus sic exclamas. Sed ne fortè nos extraneos relinqueres ab huiusmodi intellectu, continuo addis dicens: In medio duorum animalium innotescêris, dum appropinquaverint anni cognoscêris, dum advenerit tempus ostendêris. Ecce quàm patenter insinuas, quid audieris. Audisti itaque Verbum Patris, et conspexisti, non auditu auris, sed auditu mentis. Et hoc est opus mirabile, quod consideras. Considerabat enim mysterium incarnationis eius, et partum sacræ Virginis. Ideo ait: In medio duorum animalium, præsepe recognosce: et cum appropinquaverint anni, et advenerit tempus, plenitudinem intellige pariendi, quando Deus Pater iuxta Apostolum misit filium suum⁽²⁾ factum

Apoc. 1. 12.

Galat. 4. 4.

(1) Pro *perspicuus* quod Amel. habet, Feu-ard. edid. *propitius*.

(2) *Natum ex muliere* ita cod. Ameliana-

ex nus, quod non mirum, quando constat nonnullos ita legisse, etsi altera lectio præferenda sit.

ex muliere, factum sub lege; quia tunc innotuit credentibus quod absconditum erat sæculis et generationibus, et cognitum est quod nondum fuerat revelatum, et ostensum quod semper erat occultum. Unde Isaias: *Tu es, inquit, (1) Deus absconditus, et nos nesciebamus te.* Erat quidem Deus, sed absconditus. Sciebant autem plures quòd esset Deus unus, sed nesciebant quòd esset Filius. Idcirco rectè nec Pater cognoscebatur: sed cùm venit plenitudo temporis, innotuit seipsum et declaravit Patrem. Agnito itaque Filio, agnitus est et Pater. Ostensus tamen primùm in præsepio est per stellam in medio duorum animalium, quando et annuntiatum est per Angelum, quòd ipse sit filius Altissimi. Hæc est namque visio illa mirabilis, et auditus valde ineffabilis. Hæc est ipsa eademque contemplatio, quàm vidit Isaias, quando ait: *Puer natus est nobis, et filius datus est nobis.* Nobis quidem natus, et non sibi, sicut et datus, qui semper erat cum Patre natus. Et qui erat Patri coæternus unigenitus in natura deitatis, ipse unus idemque ex tempore natus per Virginem, et datus est nobis. Nobis quidem natus, et non sibi, quia coæternus Patri erat Filius. Quapropter cessent vaniloqui dicere, quòd communi lege sit natus de Virgine, super (2) quem omnes mirantur Prophetæ, cuius nativitatem in sæculo cùm audiunt, timent et gaudent,

X9

- (1) *Deus* deest in Feu-ard. boup, zun
 (2) *Quam* Feu-ard. sigel au zottuana
 (3) Emendavimus *pervius* pro *parvus*

pavent et adorant, silent et narrant, laudant quod explere nequeunt. Unde laudemus et nos, charissimæ, et credamus quicquid est ad liquidum in hoc partu, quod penetrare sensibus, et intelligere non valemus. Occurrite, sponsæ Christi, ad partum Virginis et ad præsepium. Videte quæso miraculum: videte de Verbo hoc cum pastoribus, adorate cum Magis, quia Verbum quod erat in principio apud Patrem, iacet in præsepio caro factum: et quod in præsepio tunc iacuit, nunc in dextera Patris residens regnat. Quapropter non nobis vilis videatur sponsus, qui in stabulo tam humiliter iacet, cui obsecundat Gabriel, et collaudant Angeli, cui stella famulatur, et totus deservit mundus. Nolite obsecro, cum istis perscrutari latebras virginei partus, quasi corruptas, quia et ipsi defecerunt scrutatores scrutantes scrutinium vanitatis; quia talia sentiunt, qualia Domini matrem non decent. Sed venite cum gaudio, et videte procedentem Dominum planissima fide tamquam sponsum de thalamo suo; non, ut isti garrunt, doloribus virginea membra corrumpentem, nec genitale matris secretum violantem, sed divinitus exultantem, ut Propheta canit, et procedentem liberè de aula ventris, tamquam sponsum de thalamo suo, quia (3) pervius factus est ei uterus clausus. Cuius nimirum egressus a summo cælo fortis narratur ad

cur-

quòd habet Feu-ardent. neque dubitavimus, quamquam Amelianus legit *per eum.* (2)

currendam viam, et recursus usque ad sedem Patris. In quibus totus ⁽¹⁾ vobis virginibus et Ecclesiae suae festivus procedit sponsus, exultans ut gigas, ut sibi lætus ducat uxorem. Et ideo non sunt audiendi, qui dicunt, quòd quando processit de utero Virginis quasi sponsus alacer, tunc doloribus afflixerit matrem, corruerit viscera, violaverit pudicitiam, multiplicaverit tristitias et ærumnas, auxerit gemitus. Quod si omnino ita esset, non satis probabiliter diceretur Dominus tamquam sponsus procedens de thalamo suo; ⁽²⁾ nam sponsus quando procedit de thalamo suo, semper iocundus et alacer gaudet videri. Nec dubium quin uterus Mariæ Virginis ipse sit thalamus, in quo sponsi ac sponsæ, cum caro fit Verbum, foedera ⁽³⁾ iunguntur nuptiarum. Non enim, sicut testatur Cyrillus, caro Christi vel corpus thalamus vel templum debet intelligi, sed uterus Virginis, ⁽⁴⁾ quia in Christo non duæ sunt personæ, sicut nonnulli hæreticorum voluerunt: quoniam non sic creatura, ut Sanctus iste testatur, in societatem sui creatoris assumpta est, ut ille habitatoris, et illa habitaculi teneat locum; sed ut ita naturæ duæ alteri altera uniretur, et in tantam convenient unitatem, ut utriusque diversitas unus idemque sit filius. Propter-

ea cum nascitur homo de Maria Virgine, non purus homo, neque communi lege naturæ, sed Deus Dei filius, non cum eo, sed in eo nascitur. Sicut et cum solvitur templum corporis Christi ex Evangelio, et resuscitatur, Deus homo solvitur in mortem, et Deus homo resuscitatur ad vitam. Non enim ita solvitur hoc templum, ut separetur a Verbo, sed sic solvitur, ut possit Deus pati et mori in homine. Quoniam, sicut beatus Augustinus ait, ut ipse qui natus est de Patre, Deus Verbum natus est, et de matre Verbum caro factum est. Unus igitur atque idem Deus, Dei filius, natus ante sæcula, natus et in sæculo, et utraque nativitas unius est filii Dei. Verumetiam, inquit, de eodem matris utero idem Deus homo exivit, et in sepulcro idem Deus homo factus iacuit, et ab inferis idem Deus homo die tertia resurrexit. Quapropter quæso audiant, quia in nullo ex quo conceptus est Deus homo, solvitur Christus; alioquin, sicut ait Ioannes Apostolus, qui solvit Iesum Christum, hic non est eius, sed hic est Antichristus. Idcirco cessent a talibus deliramentis, et confiteantur cum sanctis Patribus, sic eum esse natum de Virgine Maria, ut dignatus est, et ut decuit Deum; nullas adscribant sacratissimæ matri contumelias in-

S. Augustinus.

I. Ioan. 4.3.

Cyrillus.

(1) *Nobis virginibus* legebatur in Feu-ard. Nos emendavimus *vobis*, quamquam in Amel. sit etiam *nobis*. Sed fecimus eius exemplo, quoniam in fine huius opusculi ubi Feu-ard. habet *sponsus noster*, Amelianus codex legit *sponsus vester*.

(2) *Nam sponsus*, &c. verba hæc desi-

derantur in Feu-ard. in quo solum habentur sequentia *semper iocundus*, &c.

(3) *Iungunt* Feu-ard.

(4) *Quia in Christo non duæ sunt personæ*: erat in edit. et MS. *quamvis duæ sint personæ*, certè corruptum: itaque emendavimus coniectura ducti.

tulisse, non gemitus, non dolores, non ærumnas, non ullas viscerum vexationes, non ullas diræ tristitiæ corruptiones; quia hæc omnia, sicut sæpe dictum est, in prima origine illatæ sunt vindictæ et retributiones iustissimæ primæ prævaricationis. A quibus omnibus beata virgo Maria quantum est aliena a culpa, tantum proculdubio libera fuit a doloribus, et a pœna. Qua de causa, carissimæ, exultate in Domino et congaudete, quia tantæ gratiæ comparticipes factæ estis: congratulamini, quia non solum castitatem, verum et virginitatem integram illibatamque sponso vestro Deo religiosè satis admodum vovistis. Unde quia tali ac tanto sponso, dilectissimæ, dicatæ estis, servate immaculatum connubium vestrum, et dotalia iura, quæ non nisi fide integra et operibus servantur. Exorate quæso pro me, quia dignus non sum vobiscum ante thronum huius virginis dulcia cantica frequentare dramatis, saltem mihi venia donetur vestris intercedentibus meritis. Deinde obsecro, agite precibus hoc munus quam-

vis subulco vobis sermone dicatum, virgo beata vestro dignetur obsequio suscipere, quia ut scitis plenissimè, nostris non eget laudibus, quam omnis illa superiorum societas hymnidicis indesinenter celebrant melodiis; neque iam ullis potest obfusari calumniis, quæ gloriosa super choros Angelorum sublimata, veneratur ab omnibus, et dum adorant et collaudant filium Dei, ipsum eundemque eius confitentur filium, et recognoscunt non alium esse, ⁽¹⁾ qui coæqualis et substantialis Deo Patri credatur et adoretur ab omnibus, quàm qui natus est de utero Mariæ virginis. Et ideo, sponsæ Christi, sic respicite ad cunas, et ad præsepium, ut eum semper consedere intelligatis in dextera Patris, non iam vagientem inter crepundia, neque pendentem in cruce, sed regnantem super omnia, cui data est, ut ipse testatur, omnis potestas in cælo et in terra, *Math. 28. 18.* cui flectitur omne genu cælestium, terrestrium, et infernorum, *Philip. 2. 10.* et omnis lingua confitetur, quia Dominus Iesus Christus sponsus ⁽²⁾ vester in gloria est Patris. Amen.

Aliud fragmentum ex libello DE PARTU VIRGINIS, prout est in editione Feu-ard. et codic. Ameliano, in quo exordium potius cuiusdam sermonis ad populum continetur.

Quotiescumque, dilectissimi, vobis aliquid pro amore creatoris nostri in eius creatura dignis laudibus prædicatur et extollitur, ad eius proculdubio laudem re-

fertur, qui auctor creaturarum est, ut de creatura sua factor intelligatur et laudetur; quoniam iuxta Apostolum, *invisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intel-*

(1) Qui emendavimus quamvis in utroque sit *quàm*, nec dubitamus, quin ita

legendum sit.

(2) *Noster* Feu-ard.

lecta conspiciuntur : sicuti , ut ita dicam , fieri solet in quodam laudibili et mirabili artificio, dum quicquid in eo multis et magnis laudibus effertur, totum ad gloriam et laudem manus artificis iure inspicitur. Sed longè incomparabiliter Deus laudandus est in sanctis suis , et in omnibus operibus suis prædicandus. Hinc quoque David : *Laudate Dominum*, inquit, *in sanctis eius : laudate eum in firmamento virtutis eius.* Quod ut dignè possit fieri, fides priùs adhibenda est, quoniam omnia opera eius in fide : deinde intelligentia requirenda; alioquin, *nisi credideritis*, sicut Isaias ait, *non intelligetis.* Intelligibilia autem Dei per ea, ut dictum est, creaturarum quæ facta sunt et fiunt in sanctis eius, dignè in fide cum pietate devotionis considerata intelliguntur, intellecta verò ad plenum verè laudantur. Quæ nimirum laus in conspectu Dei et Angelorum eius tantò

ampliùs gratificatur, ut acceptior fiat, quantò in eisdem sanctis et veris operibus Deus sapienter fide creditur, et intellectu piè videtur. Hinc quoque David valde gratulabundus, tertio repetendo exhortatur dicens : *Psallite Deo nostro*, inquit, *psallite regi nostro, psallite* : Patri videlicet ac Filio; et ut Deus Trinitas commendetur unà cum Spiritu sancto, *psallite*, inquit, *sapienter.* De quibus profectò quisque non rectè intelligit aut credit, non dico sapienter, verùm nec utiliter, sed in vanum psallere videtur. Ideo dilectissimi, adhibete diligentiam in omnium sanctorum festivitibus, maximè verò in hac celebritate genitricis Dei, ut benè intelligendo ac rectè vivendo, in eius laudibus dignè assistere, et sapienter Deo psallere positis; quoniam quicquid genitrici eius officiosissimè impenditur, illi nimirum impenditur, cui iure patet omne clausum. . . .

Psalm. 150. 1.

Isai. 7. 9.

Rom. 1. 20.

Psalm. 46. 7.

Ibi 8.

SANCTI ILDEPHONSI SERMONES DUBII.

ADMONITIO AD LECTOREM.

Noli mirari, lector optime, quòd sequentes Sermones operibus dubiis et incertis S. Ildephonsi a nobis accenseri videas, quos tamen audis a viris non indoctis tamquam suos frequentissimè laudatos, et quasi Ildephonsinos communi opinione receptos. Facimus etenim nec temerè, nec sine aliorum virorum magna doctrine laude præstantium suffragiis, sine quibus numquam ausi fuisset iudicium de illis adeo apertè pronuntiare. Neque enim ignoramus quantæ invidiæ res plena sit, opiniones vetustate quodammodo consecratas, atque hominum animis altis radicibus infixas evellendas suscipere; quàmque difficile in operibus SS. Patrum paulò accuratius examinandis atque diiudicandis occupatum, intemperatioris critices notam effugere. Itaque quòd dici-

Tt

mus,

mus, rem esse valdè incertam, utrum Sermones isti reverà sint S. Ildephonsi, non nisi post seriam meditationem, longumque examen illorum institutum, post multas eorum inter se, tum cum aliis operibus S. Doctoris collationes factas, facem semper nobis preferentibus viris omni doctrina et eruditione præstantibus, denique non nisi gravibus rationibus adducti, pronuntiamus. Quæ omnia paulò fusiùs exponere operæpretium erit.

De S. Ildephonsi Sermonibus nihil amplius ad posteriorum temporum memoriam pervenerat præter historicorum testimonium, a quibus commemorantur nonnulli Sermones ab ipso conscripti, et cum cæteris operibus suis in lucem emissi; neque postrema sæcula ullum illorum exemplar viderant, donec sæculo decimosexto omnium primus Franciscus Feu-ardentius, nobilis Theologus Parisiensis e Fratr. Minorum familia, ex antiquo codice MS. (quem a Gotiscalco inter Aquitanos Episcopo ex Hispaniis adsportatum scribit) unà cum libro DE VIRGINITATE PERPETUA SANCTÆ Mariæ, et altero libello DE PARTURITIONE superiùs excusso, Sermones duodecim sub nomine S. Doctoris evulgavit. Scilicet deceptus fuit vir alioquin oculatissimus, quòd Sermones tali nomine inscriptos forsitam reperisset, neque illud a vero abhorreret, quando S. Ildephonsum Sermones scripsisse constaret. Inventum vulgatumque thesaurum omnes communi acclamatione suscipere, probare, laudare; Ildephonsi sententias unusquisque producere, ornare, amplificare; nemo de eis vel leviter dubitare, vel ad illorum examen animum adiciere. Qua ex re non multò post communis apud omnes litteratos opinio percrebuit, Sermones istos germanos esse Ildephonsi fætus.

Post hæc verò accidit, ut ex Doctoribus aliqui illorum lectioni seriò incumbentes, nonnulla in eis prima fronte suo iudicio minus probanda offenderint, quorum occasione de illis ad novum examen revocandis, legitimoque illorum parente diligentius investigando cogitarunt. Hos inter primus nobis occurrit P. Ioannes Poza, qui in suo Elucidario B. M. V. ad illustrandum argumentum de illibata Deiparæ Conceptione, testimonia ex Ildephonso nostro adducta expendere aggressus, eo fine ut incerta et spuria a certis legitimisque secerneret, multa sibi visus est in hisce Sermonibus reperisse, cùm ab Ildephonsi more et stilo, tum ab eius doctrina pietateque omnino aliena, quæ non essent temerè, nec sine gravissimis probationibus (quæ nullæ erant) tanto Doctori imputanda.

Pozæ iudicio Theophilus Raynaudus re de novo explorata acquievit. Amborumque sententiæ, qui eos sequutus est D. Nicolaus Antonius, in Bibliotheca antiqua Hispaniæ libenter suffragatus est, postquam Pozæ censuram totidem verbis retulisset. Deinde P. Remigius de Ceillier in opere Gallice edito de Scriptoribus Ec-

Ecclesiasticis, nullo pacto, ait, sibi persuaderi posse predictos Sermones esse S. Ildephonsi.

Ergo ex duplici capite, si istos Doctores audimus, oportet Sermones præfatos S. Ildephonso abiudicare: nempe ex doctrina in eis contenta, et ex proprio uniuscuiusque stilo. Verùm ut ingenuè loquamur, Poæ censuram in his quæ doctrinam spectant, minimè probare possumus: neque enim (nisi omnino cæcutimus) videmus quid sit quod erroris meritò insimulari queat. Tria siquidem sunt, quæ Fidei absona, piisque auribus minimè ferenda censes perdoctus Vir: primùm, quòd Sermone 5. de Assumptione dicitur, non debere indubitanter affirmari B.V. fuisse cum corpore in cælum assumptam, (quamquam pium sit ita credere) ne incerta pro certis recipiantur. Alterum, quòd Sermone præcedenti pia quadam temeritate asserere audeat Festum Assumptionis aliquod remedium et refrigerium asserere claustris infernalibus, adeo ut in eo die ministri Tartarei non audeant pertingere suos captivos, quos recolunt redemptos sanguine filii tantæ Virginis. Tertium denique, quòd in Homilia de Purificatione adseverat corpus Christi Domini fuisse quadraginta dierum numero formatum in utero Virginis. Hæc totius censure summa, cuius singula capita facilè diluuntur.

Nam quod de assumptione corporis Virginei dubitanter scribit auctor, illud ex Sermone Assumptionis desumptum est, quò ab eo laudatur sub nomine S. Hieronymi, cuius certè non est, sed vel Sophronii auctoris Græci Hieronymo supparis, ut placet aliquibus, vel ut volunt alii, auctoris multò recentioris, sed illorum priorum sæculorum, qui potuit illud asserere sine ulla offensione: nempe piè ab aliquibus tunc temporis credi B. Virginem fuisse in corpore assumptam in cælum, verùm indubitanter tamquam certum non posse affirmari: in quo certè errorem nullum animadvertimus. Neque si quis Ildephonsi sæculo idem pronuntiasset, facilè esset erroris arguendus, quando non in omnibus Ecclesiis, neque ab omnibus Doctoribus ita certò tenebatur, sed tantùm in aliquibus; quemadmodum colligitur ex Sermone secundo de Assumptione falsò Augustino attributo, cuius auctor post S. Isidorum, quem laudat, scribebat. Quod tamen, postquam ab universa Ecclesia receptum est, atque omnes sacri Doctores in ea veritate consentiunt, si quis inficiari, vel de eo dubitare auderet, temeritatis notam non effugeret.

Nec validius est, quod secundo loco opponebatur de refrigerio et levamine per Virginem allato claustris infernalibus in anniversario die suæ assumptionis. Quis enim miretur, illorum temporum Doctorem huiusmodi piæ temeritati, ut ipse vocat, lubenter indulxisse in B.V. gloriam, qui sciat, S. Augustinum quorundam sententiam improbare ausum non fuisse, qui existi-

Enchir. cap. 112.

marent, damnatorum pœnas certis temporum intervallis aliquatenus mitigari, ita ut in ira sua non contineat Deus miserationes suas; non eterno supplicio finem dando, sed levamen adhibendo, vel interponendo cruciatibus? Deinde unde evinci potest, hoc loco auctorem fuisse loquutum de hominibus in æternum damnatis in infernum ob gravia peccata, et non potius de animabus sanctis, quæ in Purgatorio torquentur? At verò his et damnatorum captivorumque nomina conveniunt: atque a ministris Tartareis in claustris infernalibus torqueri nemo ambigit.

Denique quod ultimo loco obiicitur de formatione corporis Dominici quadraginta dierum circulo peracta in utero Virginis, siquam habet difficultatem (ut certe habet) non aliam verò, quam quæ in verbis Augustini reperitur in lib. 83. quæst. q. 56. unde hic locus videtur fuisse desumptus ab illius Homiliæ scriptore. Verùm cum Augustini verba nullus sit Theologus post Magistrum Sententiarum, qui non ea sano sensu exposuerit, ex illorum commentariis potest huic loco solutio accommodari. Hisce igitur de doctrina criminationibus dilutis, reliquas animadversiones exponamus, quibus evincitur istos Sermones minimè censendos esse exploratos Ildephonsi fœtus.

Et primò quidem id quod omnium maximè Feu-ardentio persuasit hosce Sermones esse Ildephonsi, scilicet quòd in illo suo codice MS. satis vetusto unâ cum aliis operibus eiusdem S. Doctoris reperisset eos, quemadmodum tanti viri errorem elevat, ita quàm levis momenti fuerit, postea manifestè apparuit. Erat enim etiam in illo codice immediatè post libellum Ildephonsi DE PERPETUA DEIPARÆ VIRGINITATE ille alius tractatus DE PARTURITIONE proximè a nobis editus, quem, ut præmonuimus, nemo non Ildephonso abiudicat. Quoniam licèt sub eius nomine reperiat, longa tamen experientia compertum est fuisse in more apud antiquos ante artis typographicæ adinventionem, ut variorum Doctorum lucubrationes ad idem præsertim argumenti genus spectantes in eundem codicem congererent, nulla sæpissimè auctorum diversitate notata; quæ res immane est quot errores circa genuina uniuscuiusque opera pepererit. Abundant undique exempla, quorum nos, ut alia ommittamus, simile deprehendimus in ipso codice nostro Ameliano iam sæpius laudato in horum opusculorum editione. Est enim ferè totus expressus ad normam codicis quo Feu-ardentius usus est: iidem in utroque tractatus, eodemque ordine dispositi, nisi quòd noster correctior est, atque uno Sermone auctior, qui inscribitur DE S. MARIA. At verò post hæc omnia animadvertimus aliquot folia membranacea abscissa, in quibus absdubio alius tractatus continebatur DE LAUDIBUS B. VIRGINIS, cuius locupletissimus index adhuc

huc

huc remanet ad calcem ipsius codicis, eâdem, qua cætera, manu exaratus. At verò prædictus libellus non est propterea Ildephonsi censendus, sed vel Anselmi, aliûsve qui de B. Mariæ laudibus scripserit.

Huic animadversioni multum ponderis adiiciunt, quæ a viris doctis observata sunt circa horum stilum. Quamquàm enim nullus sit certus et exploratus Ildephonsi Sermo, quocum istos contulerint, quantum tamen ex cæteris operibus conicere potuerunt, nihil minus in eis vident quàm Ildephonsum. Siquidem propria illa scribendi ratio conformatioque latini sermonis, quæ Patrum Gothorum quasi characterem exprimit, nusquam apparet. Unum certè cuilibet paulò attentius illos perlegenti exploratum erit, non uno, nec duplici, sed multiplici stilo esse conscriptos: quod plures prodit auctores. Siquidem primus, et quartus, qui primi quasi compendium est, unius auctoris esse perhibentur: tertius, quintus, et sextus alium sapiunt auctorem: septimus et octavus omnino a præcedentibus diversi: decimus nulli priorum similis. Alius Scripturarum testimoniis totus intextus est; alii Patrum, et Doctorum citationibus abundant. In quo illud est omni animadversione dignum, quòd cum in eis aliquando laudentur Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, Sedulius poëta, unius Gregorii Magni nomen nusquam personat, Gregorii, inquam, illius, qui nostris Patribus Gothicis solus ipse instar omnium erat, cuius unius doctrinâ maximè delectabantur, cuius sententias semper in ore habebant, quibusque solebant omnem orationem conspergere, ut videre est cùm in Isidori operibus, tum in ipsius Ildephonsi libris de ANNOTATIONE BAPTISMI, et DE PROGRESSU SPIRITUALIS DESERTI: quamvis in libro DE VIRGINITATE PERPETUA S. M. nullam eius mentionem fecerit, quemadmodum nec alterius Doctoris, testimoniis Scripturarum urgendis, prout res postulabat, unicè intentus.

Ex quibus omnibus non temerè colligi posse videtur, ex primis undecim Sermonibus nullum esse, qui certa aliqua ratione Ildephonso nostro adscribendus sit. Neque de tribus postremis, quos adiicimus, est magis explorata sententia. Namque prioris, qui DE S. MARIA inscribitur, nullum aliud est argumentum, quàm quòd unus codex Amelianus inter cæteros illum exhibet. Duo reliqui suam veritatem P. Florezio persuaserunt, quoniam postquam ab Editoribus S. Augustini, qui parens eorum credebatur, reiecti sunt tamquam spurii, reperti fuere in codice suo MS. sæculi XIII. post libellum DE VIRGINITATE S. Mariæ, sub nomine S. Ildephonsi. Quod argumentum quantum per se valeat, vidimus: nisi solidior ex stilo et materiâ coniectura capiatur, quam quidem nos eruditorum arbitrio relinquimus, qui illis perlectis iudicabunt, quamnam habeant hi Sermones cum genuino S. Do-

cto-

ctoris stilo, atque etiam cum præcedentibus Sermonibus similitudinem. Nos hærentes rem in medio relinquimus, atque ad illorum accuratiorem editionem procedimus.

SERMO I.

DE ASSUMPTIONE BEATISSIMÆ,
ET GLORIOSÆ VIRGINIS
MARIÆ.

Hodie, dilectissimi fratres, natalitia beatæ Mariæ celebramus; ⁽¹⁾ et iam sinceris vestris meritis ac precibus adiuvemur, quatinus ipsa intervenire dignetur, ut et ego vos solemniter exhortari queam ad profectum salutis vestræ, vosque devotè percipere valeatis, ut simul nos omnes in eius laudibus digni inveniamur. Non enim ab omnipotente Deo tam effectus tantarum rerum, quàm voluntas requiritur. Et ideo, ut credo, pro bona voluntate, dilectissimi, præstabit vires loquendi, quas imperitia denegat, qui et vobis plenissimè gratiam intelligendi dedit, quoniam læti ad eius festivitatem devotique celebrandam occurrimus, ante cuius torum olim multitudo cælestis exercitûs decantavit:

Luc. 2. 14. Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Quapropter sit nobis bona voluntas in affectu, erit pro certo Dei adiutorium in proven- tu, ut et competenter intelligere possimus quam laudamus, et laudare religiosè Virginem, cuius hodie solemnia colimus. Ante cuius torum profectò quo puer reclinatur in stabulo, invitant nos,

ut dixi, Angeli canentes: *Gloria in excelsis Deo*, ut insinuent vobis, quod idem qui natus est in carne, Deus et homo est. Et quia Deus est, gloria in excelsis, ubi peccatum non est, sed perpetua laus amplior prædicatur; quòd autem idem homo, in terris, ubi seditio et bella sunt indesinenter, propter reconciliationem Meditatoris pax hominibus bonæ voluntatis nuntiatur: ac sic unus idemque Christus utrumque complectitur. Et ideo sursum in cælis non minuitur gloria superiorum civium, sed augetur; nec deorsum in terris propter discordias frustratur pax hominibus bonæ voluntatis, sed præstatur. Propter quod ad huius cunas infantia, quas Angeli frequentant, invitat nos sanctorum Prophetarum chorus, imo et sapientia Dei patris invitat nos, et Spiritus sanctus: Ante torum, inquit, huius Virginis frequentate nobis dulcia cantica dramatis. Dramaton enim, carissimæ, genus est carminis, quo genere Cantica Canticorum edita leguntur. Et iubemur, ut caritas amplior commendetur, eo genere canendi dulcia cantica in huius honore Virginis frequentare, ubi interdum Angeli canentes celebrant laudes, Archangelus Gabriel evangelizat, stella occurrens refulget, Magi veniunt et adorant, mu-

(1) *Et iam sinceris vestris meritis: lectio cod. Amel. magis ferenda, quàm*

Feu-ard. etiam et in cælis vestris meritis, &c.

munera deferunt, suisque muneribus prophetant: pastores audiunt et loquuntur; veniunt, vident, et intelligunt Verbum incarnatum, quod Dominus ostendit eis.

Idcirco, dilectissimæ, ubi talia et tanta ostenduntur, ⁽¹⁾ surgite cum hymnis et canticis spiritualibus psallentes in cordibus vestris Domino, et cum Angelis ⁽²⁾ decantate dicentes: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Quoniam hæc est mater Domini, ⁽³⁾ per quem vita redonatur. Hæc est virgo fœcunda, multis Prophetarum indiciis prædicata. Hæc est quæ hodierna die completis omnibus cælo assumitur, exiit carne, cælesti gloria vestitur. Hæc ex genere Abrahamæ orta virgo, in cuius semine benedicebantur omnes gentes de tribu Iuda. Unde dictum est: *Non deficiet princeps de Iuda, donec veniat qui mittendus est, et ipse erit expectatio gentium.* Ipsa est virga de radice Iesse, de cuius nimirum rursus radice flos ascendit Christus. Ipsa est Virgo clarissima, stirpe David progenita, cui Deus Pater olim in spiritu: *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.* Ecce ad quam concurrunt, o filii, omnia eloquia Prophetarum: ad quam omnia ænigmata concurrunt Scripturarum: de qua natus est Christus, Deus et homo, pridem in terris, ut ipsa hodie

assumpta de corpore renascatur in cælis. Unde et filia Ierusalem esse iure canitur, licet natus sit ex ea, qui eam olim fundavit Altissimus. Quæ revera mater illa cælestis hodie advenit obviam ornata monilibus suis, de qua dicitur: *Vidi Ierusalem descendentem de cælo a Deo ornatam auro mundo, et lapidibus pretiosis intextam.* ⁽⁵⁾ Quæ profectò hodie decorata ideo descendit, ut reginam mundi, beatam scilicet Mariam, secum eveheret ad sublimia, et collocaret in throno regni: alioquin officiosissimè prætexta non occurreret, nisi festivitas magna esset.

Propterea, o filii, seu quicumque pueri et puellæ, senes cum iunioribus, omnes vos moribus festivos præparate in festivitate tantæ Virginis. Producite choros lætitiæ spiritualis, ⁽⁶⁾ quatinus docere possitis cantica quæ auditis, vel quæ canitis. Aliàs autem, quia non est speciosa laus in ore peccatoris, ad hæc festa, donec vos vitiis exuatis, non congruitis. Ipsa igitur stella maris, quam hodie cælum suis recepit sedibus, appellatur: quia secundum verbum Hebraicum Maria ita interpretatur. Hinc agite, dilectissimæ, ut lucifer ille qui nescit occasum, oriatur in cordibus vestris, dum in hoc sæculo estis. Nam mare præsens sæculum est: stella autem beata virgo Maria, de qua ortus est ille, per quem il-

(1) *Satagite* Amel. cod.

(2) *Decantare* idem.

(3) *Per quam* Amel.

(4) *Auro mundo* ex Amel. cod. a viro mun-

do Feu-ard.

(5) *Quò* Feu-ard.

(6) *Quatinus dicere possint cantica quæ audistis, vel quæ canitis.* Feu-ard.

Psalm. 86.

Apoc. 21. 2.

Luc. 2. 14.

Gen. 49. 10.

Isaie 11.

Psalm. 31. 11.

Vide S. Bernardum
hom. 2. super *Mis-*
sus est.

illuminatur omnis mundus.

Hinc securiùs accedite ad laudem Virginis, et illuminamini: quoniam ipsa est, per quam vera lux in mare huius sæculi refulsit. Ipsa est ancilla Domini, iuxta quod ait ipsa post ineffabilia Gabrielis promissa: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.* Quapropter discite, carissimæ, humiliari, discite mites esse: quoniam hæc est sola virtus, quam in se Dominum respexisse præcipuè gloriatur, ut et vos ex eadem humilitate gloriari possitis; nam et ipsa regina nostri orbis dicitur. Agite cum ea, ut regnare valeatis, ubi exaltantur humiles, et deiiciuntur superbi; ubi dominantur mites, et servituti rediguntur obnoxii, qui ad præsens elevantur elati. Ecce iam beatam illam dicunt omnes generationes sæculorum, quæ se dudum tantis insignivit virtutibus, ita ut et sponsa iure dicatur, ac mater sui creatoris.

Ante cuius torum, quæso, rursus ad exequias non threnos doloris, non lamenta fletus, sed carmina Deo dulcia ⁽¹⁾ modulate vocibus, quoniam hodie iam læta pervenit ad regis thalamum. Pervenit itaque puerpera, ubi Angelorum melliflua indesinenter sonant organa, ubi hinc inde hymnidici sanctorum vicissim cantica nuptiarum alternant chori: ubi epitalamia sponsi et sponsæ suis suavia redduntur melodiis. Ad quas itaque nuptias

hodie beata Dei genitrix cum gaudio introivit, quæ fuit olim conditoris templum, Spiritus sancti sacrarium: sacrarium inquam Dei, quia omnes thesauri sapientiæ et scientiæ in eius utero sunt reconditi, quo et Verbum caro factum est, in quo habitat omnis plenitudo divinitatis. Sed tamen longè aliter Christus templum Verbi, aliter beata Virgo: quia uterus Virginis acsi hospitium fuit, ex quo Christus Deus ad nos, quasi sponsus de thalamo suo, potentiâ fortis ut gigas, exiit. Porrò Christus Deus et homo, unus mediator Dei et hominum fuit: non alter Deus, alter homo, ut templum et Verbum duo essent; sed unus idemque Christus Iesus. Qui dum resolvitur in mortem, Deus in suo homine, cum sit immortalis, propter unitatem ⁽²⁾ subsistentiæ mortuus prædicatur: ac per hoc non alius qui templum, alius qui Verbum, sed Verbum et templum unus est Christus. Et quia unus idemque, nec in passione dividi potest secundum substantiam, nec in maiestate.

Sic et Dei genitrix speciosa prædicatur, velut columba, pulchra ut luna, electa ut sol; quia columba illa, quæ super Christum mansit, eam totam repleverat: idcirco ob hanc speciem decoris non immeritò formositate virtutum speciosa laudatur. Pulchra ut luna: quinimò pulchrior quàm luna, quia in eius specie ⁽³⁾ gens omnium Ecclesiarum resplendet, quæ

(1) *Modulata* Feu-ard.

(2) *Substantiæ* Am.cod. pro *subsistentiæ*.

(3) *Genus* est in Amel. pro *gens*, quod est in Feu-ard.

Colos. 2. 3.

Ibi 9.

1. Timoth. 2. 5.

Cant. 6. 9.

quæ sole iustitiæ illustratur, ut caliginem præsentis vitæ destrueret possit, et ad ea pertinere nos omnes faciat, quò beata Virgo pervenit, ubi nullum iam patitur defectum luminis; quia laborum eius et gratiæ gloriosus est fructus. Ideo, dilectissimi, imitamini illam, dum vacat et tempus est, quam collaudant omnes sancti et diligunt: quæ hodie processit electa de terris ad cælum, electa ut sol. Et ecce in perpetuum clarior sole, coronata triumphat ante Dominum. In qua nimirum Virgine olim quasi in sole posuit rex tabernaculum suum, ac processit sponsus ad nos de thalamo suo, rex virtutum, rex gloriæ, ut omnes regnent per eum.

Psalm. 18. 6.

Sap. 4. 1.

O quàm pulchra est, admirabilis, casta generatio cum⁽¹⁾ claritate! Quòd si præclara est in virginibus, et præclara cum præconio bonæ famæ, multò magis in Dei genitrice Maria, quæ virgo permansit, et fœcunda mater: cuius sanè memoria inclita virtutum apud Deum et homines immortalis regnat. Qua de causa, filii, imitamini illam, et desiderate illam, quæ hodie iam ornata thalamo, sponsa et coniux, mater et virgo, introivit ad nuptias. Introivit itaque integrè sigillata signo pudoris, quia et virginitas atque castitas omnis insignitur

(1) Nos emendavimus *claritate*, quamvis in utroque et Amel. cod. et Feu-ard. editione legeretur apertè *caritate*. Emendavimus, non tam propter lectionem vulgatam, a qua frequenter recedere videmus, sed magis propter sequentia verba: *Quòd si præclara est in virginibus, et præclara cum præconio bonæ famæ, &c.*

apud Deum, ut accepta sit et probabilis. Qui autem imitantur illam, erunt ex parte eius: et beata quæ nescierit torum in delicto; habebit fructum in respectione animarum sanctarum.

Sap. 3. 13.

Unde quæso vos, o filii, imitamini signaculum fidei vestræ, beatam Mariam, quam, velut ignis ferrum, Spiritus sanctus totam decoxit, incanduit, et ignivit, ita ut in ea⁽²⁾ non nisi Spiritus sancti flamma videatur, nec sentiatur nisi tantum ignis amoris Dei. Hæc namque est hortus conclusus ille deliciarum, fons signatus, puteus aquarum viventium, reparatio vitæ, ianua cæli, decus mulierum, fastigium omnium virginum: quæ ut cedrus Libani quotidie in terris⁽³⁾ multiplicatur, dilataturque ramis, et in cælo radicibus, ut crescat ampliùs, solidatur. Exaltatur ut palma, floret velut oliva speciosa in campis, et⁽⁴⁾ fructificabit in domo Dei in æternum. In qua nimirum domo hodie læta introivit, et sequuntur eam omnium electorum animæ, quæ sunt ex parte illius. O! si permetteretur nobis scire, quæ illius vitæ gaudia ad quæ intravit hodie, quæ illa florentis paradisi amœna, quæ illa societas Angelorum, quantus famulatus cælorum, et sanctarum animarum⁽⁵⁾ numerus exultans occurrit! quanta illi hodie

Cantic. 4. 12.

Eck. 24. 17 18. 19.

Vv mon-

(2) *Non nisi Spiritus sancti flamma*: illa verba *non nisi* desiderantur in Feu-ard. sed habet Amel. cod.

(3) In Feu-ard. *multiplicabitur, dilatabiturque, &c.*

(4) *Fructificat* Amel. *Fructificabit* Feu-ard.

(5) *Innumerus* edebat Feu-ard.

monstrata sunt secretorum ar-
na, quàm ineffabilia sunt gaudia
reserata! Non dico explicare ver-
bis, saltem quis nec dignè cogi-
tare poterit quæ nec oculus vi-
dit, nec auris audivit, nec in cor
hominis ascenderunt.

Eccli. 24. 23.

Ibi. 24. 25. 26.

Idcirco, filii, perpendite Ma-
trem Domini, quæ quasi vitis fru-
ctificavit suavitatem odoris, et
protulit cunctis gentibus fructus
honestatis et gratiæ. Floruit ut
mater honorificata, ut mater pul-
chræ dilectionis et timoris, ut ma-
ter agnitionis Dei et spei, in qua
gratia omnis spes vitæ et virtutis,
et quæ sola refulsit virgo sancta
inter filias, acsi lilium inter spi-
nas. Virgo prudens, virgo pudic-
cissima, virgo pulcherrima, et
fœcunda: corpore decora atque
integra, animo fulgida, fide per-
spicua, vitæ præclara, amore vir-
ginitatis devota, in omni obe-
dientia virtutum parata, et in mi-
nisterio sibi credito cautissima:
cuius animam in passione Christi
pertransivit gladius, et in cunctis
angustiis decoxit fervor divini
amoris. Ipsa est ergo quæ a Pro-
phetis est prædicata, et a philo-
sophis etiam prædicata, ab Ar-
changelo salutata, a Spiritu san-
cto fœcundata, et ab eodem ob-
umbrata. Virilis seminis ignara,
prole fœcundata, ⁽¹⁾ virgo innupta,
in filio glorificata, quæ fide con-
cepit, et cum gaudio peperit.
Virgo siquidem ante partum, vir-
go in partu, et virgo post par-
tum: quem totus itaque non ca-
pit orbis, in eius se clausit visce-

(1) Pro *virgo* legitur in *Amel. viro*: et
postea ubi *Feu-ardent. quæda fide*, &c.

ra Deus factus homo. Qui cælum
et terram adimplet; cui cælum
thronus est, terra autem scabel-
lum pedum eius; qui palmo cæ-
los tenet, et appendit tribus di-
gitis molem terræ, ac pugillo
concludit, hunc Virgo sancta pan-
nis involvit, et in præsepio re-
clinavit. Ergo qui cuncta pascit
cælestia et terrestria, simul et
regit, hunc sacratissima Virgo
lacte carnis aluit et nutrit: ad
cuius deinde nutum universa re-
guntur, sub eius disciplina vel
arbitrio infans Deus versatur: et
quod mirabilius est, defensor om-
nium et creator quasi profu-
gus ⁽²⁾ in Ægyptum fugit. Quid
plura? qui cuncta quasi in statera
suspensa tenet, cruce suspendi-
tur: super quem beata Virgo
multum doluit, multumque per-
pressa est, et gladio passionis Chri-
sti vulnerata in anima, teloque
transfixa.

O sanctissima omnium femi-
narum, quæ cum Deo tale
tantumque contubernium habuit
in terris! Et ecce hodie exalta-
tur apud eum quem genuit, ut
permaneat sine fine gloriosa in
cælis. Quæ cum Apostolis de-
gens vixit, et quandiu simul fuê-
re, unanimiter in oratione per-
mansit, conferens cum iisdem,
donec omnia complerentur my-
steria repromissionis Christi, et
ipsi longè lateque causâ prædi-
cationis dispergerentur. Deinceps
verò quàm feliciter sub præsidio
Angelorum et Ioannis diligentia
fuit! O inclita Virgo! ecce remo-

ra-

quæ fide.

(2) In Ægypto Feu-ard.

Isaie 66. 1.

Isaie 40. 12.

Luce 2. 7.

Matth. 2. 14.

Actor. 1. 14.

raris in terris, quæ filium tuum redemptorem nostrum Iesum Christum præmittis ad cælos: beatiùs atque feliciùs et tu Angelis comitantibus penetras gloriosa. Secura igitur ac gaudens iam peragis, quia eundem filium tuum Dominum nostrum iam divinitatis gloriâ ⁽¹⁾ consedere ad dexteram Patris non ignoras. Unde quàm beatissima et laudabilis diei huius celebratio rectè colitur, in qua Virgo mirabilis cum laudibus cælestis militiæ ⁽²⁾ intra polorum aulam unâ cum ingenti triumpho excipitur? Ex cuius nimirum carne Dominus Iesus Verbum caro efficitur, qui cunctis in se credentibus ianuas paradisi aperire dignatus est. Qui matrem secum in throno regni collocavit, et in immortalitatis gloriam eam transposuit, ac super choros Angelorum supersolemniter evexit.

Quapropter, dilectissimæ, solemnitatem huius diei dignanter celebrate, de qua exultant Angeli, lætantur Archangeli, de qua gaudet omnis illa cælestis Ierusalem, civitas gloriosa. O! si permitteretur nobis scire quanta iocunditas, vel quanta ineffabilis lætitia illic est, vel quanta exultatio animarum sanctarum de visione tantæ claritatis; quantus famulatus beatorum spirituum, quantusque numerus Angelorum hodie genitrici Verbi Dei gratulabundus occurrit; ad quanta vel qualia gaudia feliciter hodie intravit, quæ profectò nec oculus vidit, nec auris audivit! Sunt enim invisibilia atque ineffabilia, quæ percepit, et ut iam dictum est, filium suum Dominum Iesum Christum, quem pendentem in cruce olim doluerat, multùmque perdoluerat, super omnia elevatum in dextera Patris regnantem iam conspicit. Quem gaudens adorat omnis ordo cælorum, cui venerantes inhærent, et inhærentes immortaliter Deo immortaliter vivunt. Cui hodie læta canit ipsa eademque beata mater et virgo: *Adhæsit anima mea post te: Psalm. 62. 9. idcirco suscepit me dextera tua.* Nihil enim lætius, nihilque iocundius quàm quæ ipsa canit: *Tenuisti, inquit, manum dexteram meam, et in voluntate tua deduxisti me, et cum gloria ⁽³⁾ suscepisti me.* Sed et alibi: ⁽⁴⁾ *Quid enim mihi est in cælo, et absque te quid volui super terram? Ac si dicat: Nihil nisi te unicum Dominum ut viderem, quem amavi, quem colui, quem cupivi, quem de toto corde diu quæsivi, ut es. Et ecce iam video, iamque teneo, cui me olim tota devotione commisi, nec dimittam quem amavi. Et quia iam præ amore defecit cor meum et caro mea, ideo tu Deus cordis mei deinceps pars mea in æternum eris. Porrò ad sodales conversa, fortè et ad reliquos gratulabunda sanctos hodie inquit: Sicut audivimus, o dilectissimi, ita iam videmus in civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri, quam Deus fundavit in æternum. De qua nimirum nobis*

bilia atque ineffabilia, quæ percepit, et ut iam dictum est, filium suum Dominum Iesum Christum, quem pendentem in cruce olim doluerat, multùmque perdoluerat, super omnia elevatum in dextera Patris regnantem iam conspicit. Quem gaudens adorat omnis ordo cælorum, cui venerantes inhærent, et inhærentes immortaliter Deo immortaliter vivunt. Cui hodie læta canit ipsa eademque beata mater et virgo: *Adhæsit anima mea post te: Psalm. 62. 9. idcirco suscepit me dextera tua.* Nihil enim lætius, nihilque iocundius quàm quæ ipsa canit: *Tenuisti, inquit, manum dexteram meam, et in voluntate tua deduxisti me, et cum gloria ⁽³⁾ suscepisti me.* Sed et alibi: ⁽⁴⁾ *Quid enim mihi est in cælo, et absque te quid volui super terram? Ac si dicat: Nihil nisi te unicum Dominum ut viderem, quem amavi, quem colui, quem cupivi, quem de toto corde diu quæsivi, ut es. Et ecce iam video, iamque teneo, cui me olim tota devotione commisi, nec dimittam quem amavi. Et quia iam præ amore defecit cor meum et caro mea, ideo tu Deus cordis mei deinceps pars mea in æternum eris. Porrò ad sodales conversa, fortè et ad reliquos gratulabunda sanctos hodie inquit: Sicut audivimus, o dilectissimi, ita iam videmus in civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri, quam Deus fundavit in æternum. De qua nimirum nobis*

Vv 2 du-

(1) *Conscendere* scribit Amel. cod.
(2) *Intra pro infra* emendavimus ex Am.

(3) *Assumpsisti me*: Amel.
(4) Feu-ard. *Quid enim est in cælis, &c.*

dudum gloriosa dicebantur, iam conspicimus et fruimur plenissimo caritatis intuitu.

Igitur pro talibus et huiusmodi gaudiis, quibus exultant cum ea sancti in gloria, et lætantur in cubilibus suis, lætemur et nos, carissimæ, in spe filiorum Dei, et ad ea imploremus suffragiis eorum pertingere, ad quæ illos pervenisse cum beata Virgine credimus corde ad iustitiam, et ore profiteamur ad salutem; quia tunc veri laudatores sumus, si ea sectamur quæ et ipsi sectati sunt, et ad eam fidem, quæ per dilectionem est, festinemus venire quantociùs. Alioquin incautè vani inspectores sumus et laudatores improbi, cum ipsi coronantur et accipiunt palmas, eo quòd in agone legitimè certaverint; si non et ipsi pro modulo nostro dignè ad ea pertingere laboramus. *Qui enim dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulavit et ipse ambulare.*

Propterea, ut sæpe dictum est, imitamini Matrem Domini, quæ vobis sponsum genuit immortalem: imitamini et sanctos, quorum exempla, favente Deo, plurima leguntur. Sequimini sponsum, et festinate ingredi, quòd hodie ingressa est beata Virgo ad æternas nuptias. Præparate lampades vestras, ut cum venerit sponsus, et pulsaverit, vos vigilantes inveniat; quia beati sunt servi illi quos, cum venerit Dominus, invenit præparatos ac pervigiles, sicuti hodie hanc vigilantem in-

venit. Hodie namque nimis læta meruit audire illud de Canticis: *Surge, veni, proxima mea, sponsa mea, columba mea, immaculata mea; quoniam ecce hiems transiit, pluvia abiit et recessit.* Cui fortè illa læta respondit propter adventum supernorum civium: *Flores apparuerunt in terra nostra, quia tempus putationis advenit.* Ac deinde: *Credo videre bona Domini in terra viventium:* bona siquidem olim sanctis repromissa, bona quæ sunt in Christo Iesu, quem genui, quem alui et nutriti: ad quem longè diu sitivit anima mea venire ad Deum fontem vivum. Et ecce hodie tandem aliquando gaudens vocata venio, et parebo ante faciem Dei. Unde *paratum, inquit, cor meum, Deus, paratum cor meum; cantabo, et psallam in gloria mea.* Ac si patenter dicat: *Cantabo et psallam in Christo, qui est gloria mea, quem dedisti mihi filium, ex quo non solùm gloria amplior, verùm et omnibus adoptio præstat.* Ideo iam læta, iam segura, convertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi: unde placebo ei in regione vivorum. Beata igitur nimium et felix virginitas, quæ talibus tantisque ⁽¹⁾ in extremo decoratur donis, et tantis coacervata virtutibus exaltatur, ita ut cum iubilo istud Davidicum hodie iocundans decantet: *Quàm dilecta tabernacula tua, Domine virtutum! concupiscit et deficit anima mea in atria Domini.* ⁽²⁾ *Acsi* pa-

(1) Feu-ard. edidit: *in extremis decoratur oculis.*

(2) *Acsi patenter dicat*: desunt hæc verba in Feu-ard.

Cant. 2. 10. 11.

Ibi 12.

Psalm. 26. 13.

Psalm. 41. 3.

Psalm. 107. 2.

Psalm. 114. 9.

Psalm. 83. 2. 3.

patenter dicat : Cor meum et caro mea exultaverunt priùs in Deum vivum, dum eum in carne parem, dum lactarem, dum nutrirerem, dumque ad incrementa perducerem; nunc autem ipse est rex meus, et Deus meus, quem genui, et fide credidi, corde desideravi.

Quapropter et vos, o filia, facite voluntatem Patris, ut sorores Christi et matres sitis, sicut ipse ait : *Quicumque fecerit voluntatem Patris mei qui in celis est, ipse meus frater et soror et mater est.* Facite ergo voluntatem Patris ⁽¹⁾ mei. Quia iam sponsæ estis, amate sponsum cui vos vovistis : et quia filia per adoptionem estis, ⁽²⁾ sorores vos cognoscat summi regis filius. Sed ne fortè inde aliqua vestrum magis lascivire velit, quia altum nomen est quod quæstis; meminisse decet, quia eius sanguine magno pro dote emptæ estis. Et ideo iuxta Apostolum, *Glorificate et portate Deum in corpore vestro.* Imitamini sponsum, et amate, quia sponsæ estis. Imitamini Matrem virginem et sanctos omnes quos laudatis : quoniam non tantum illis nostra prodest laudatio, quantum nobis eorum imitatio. Unde sponso magis placet imitator devotus, quàm laudator otiosus. Tamen vera laudatio, imitatio est operis. Nam verè laudare Deum et sanctos in ipsum, iam opus virtutis est; dum proficit mens, et accenditur igne divini amoris, solidaturque fundamento veræ humili-

tatis. Qua profectò humilitate in Christo beata Mater virgo fundata post omnia sibi divinitùs repromissa, *Ecce, inquit, ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.* Hinc quoque ipsa in cantico : *Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* Felix igitur et beata mens, quæ inter virtutes eximias et donorum exuberantiam tantum se humiliavit : quoniam ⁽³⁾ Dominus humilia respexit in cælo et in terra, et alta a longè cognoscit. Quòd si in cælo humilia requirit inter Angelos, quid putatis, o filii, in terris, ubi non nisi cum peccato cinis et vermes sumus?

Idcirco imitamini Matrem Domini, et obedite patribus : humiliamini inter virgineos flores, quia ex gratia Dei sunt pudicitiarum dona muneraque virtutum. Implorate precibus : dicite cum Propheta : *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.* Quotcumque estis, si estis quod vovistis, Dei muneris est, et gratia Redemptoris. Eius, inquam, sunt dona, cuius hodie mater cælos gloriosa conscendit, et penetravit locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei in voce exultationis ac lætitiæ, ubi iugiter sonus est epulantis. Ergo unde priùs cecinerat, *Gustate et videte, quoniam suavis est Dominus,* inde nunc epulatur cum sanctis omnibus, et lætatur. De qua nimirum fruitione deliciarum Dominus per Esaiam : *Ecce,*

(1) *Mei* deest in cod. Amel.
(2) *Sorores vos cognoscat* : lectio Amel.

Sorores deest in Feu-ard.
(3) *Dominus excelsus* : Amel.

Math. 12. 50.

1. Cor. 6. 20.

Luc. 1. 38.

Ibid. 48.

Psalm. 112. 6.

Psalm. 113. 9.

Psalm. 41. 5. 6.

Psalm. 33. 9.

Isai. 65. 13. 14. *Ecce, inquit, qui serviunt mihi, et qui comportant illud, bibent in atrïis sanctis meis; vos autem sitietis. Ecce qui serviunt mihi letabuntur; vos verò confundemini. Ecce qui serviunt mihi, exultabunt præ gaudio; vos verò clamabitis ob dolorem cordis, et propter contritionem spiritus ululabitis.*

Habetis igitur, filiæ, gaudia æternæ vitæ, ad quæ pervenit hodie beata et intemerata virginitas.

Lucæ 13. 24. Contendite et vos intrare per angustam portam ad thalamum sponsi vestri, cuius dotem et arras promunere accepistis. Satagite ac procurate promereri bona, quæ vobis sunt repromissa, ut accipiatis cum ⁽¹⁾ reliquis: de quibus profectò in Psalmo canit quisque fidelis: *Unam petii a Domino,*

Psalm. 26. 4.

Ibi 13. hanc requiram: et Credo videre bona Domini in terra viventium.

Quæ nimirum bona beata virgo Maria hodie lætissima percepit, ⁽²⁾ fruitura sine fine cum Angelis: hodie coronatur in regno, quod olim ei præparatum est unà cum sanctis a constitutione mundi: hodie collocatur in throno a dextris Dei, sicut canitur in Psalms: *Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate virtutum.*

Psalm. 44. 10.

Hinc quæso, cives Ierusalem, quicumque estis viri, quæcumque virgines, quæcumque viduæ, pueri vel puellæ, venite et videte cum omni puritate cordis, conspiciate diligentius Matrem Domini in æthereis sedi-

bus cum corona diadematis renitentem. Venite, inquam, mente, fide, devotione, et videte coronatam in die solemnitatis eius ac lætitiæ coronâ iocunditatis et decoris, qua coronavit eam Dominus sponsus virginum, rex gloriæ, ac remunerator omnium bonorum. Venite, quæso, et videte, quoniam hodie translata est arca testamenti Dei ad superos, exteriùs inaurata virtutibus, et fabricata interiùs auro purissimæ maiestatis: in qua lex testamenti Dei et manna fuit, quæ de cælo fluxerat, virga quoque Aaron quæ floruerat. De qua nimirum virga David in Psalmis: *Emittet Dominus ex Sion (inquit) virgam virtutis tuæ.* Deinde faciens apostrophem ad eandem, *Dominare (inquit) in medio inimicorum tuorum.* Quæ profectò virga nobis florens attulit fructum salutis pacatissimum, qui ad tempus intra uterum Virginis mysticum germinavit sacramentum. Hinc quoque de ea in Canticis: *Umbilicus tuus tornatilis, non indigens poculis: et venter tuus acervus tritici, vallatus liliis:* eo quòd concinat sibi in omnibus Christi ortus ex Virgine. Verè alvus ille ⁽³⁾ tornatilis fuit, quia in eo sapientia se influxit, quæ miscuit in cratere vinum suum, indeficientem cognitionis gratiam habens, et divinitatis suæ plenitudinem subministrans: in quo nimirum Virginis utero simul acervus tritici et liliæ flores Christi gratiâ ⁽⁴⁾ germinant; quo-

Psalm. 109. 2.

Ibidem.

Cant. 7. 2.

(1) *Cum reliquis virginibus: Amel.*

(2) *Fruitura cum Angelis est lectio cod. Amel. nam Feu-ard. habet: fruitur et cum*

Angelis, etc.

(3) *Crater tornatilis fuit: Amel.*

(4) *Germinavit: Amel.*

quo-

quoniam et granum tritici Christus erat, et lili-
um. ⁽¹⁾ Granum qui-

Ioan. 12. 24.

dem, secundum quod ait: *Amen, amen dico vobis: nisi granum frumenti cadens in terra mortuum fuerit, ipsum solum manet.* Verum quia de uno eodem-

Psalm. 64. 14.

que grano tritici acervi creverunt frumenti, hinc completum est illud propheticum, *Et valles abundabunt frumento*; quia granum illud mortuum plurimum fructum attulit. Hoc itaque granum manna fuit; et ideo omnes homines perpetua caelestium munerum messe saturavit. Unde Da-

Psalm. 80. 17.

vid, *Cibavit eos* (inquit) *ex adipe frumenti, et de petra melle saturavit eos.* In hoc ergo grano etiam lili-
um esse testantur divi-

Cant. 2. 1.

na eloquia. *Ego, inquit, flos campi, et lili-
um convallium.*

Propter quod uterus eiusdem Virginis per arcam figuratur, quae cuncta Sacramentorum arcana in se habuit: habuit enim panem vi-

Ioan. 6. 51.

vum illum qui de caelo descendit: habuit et legem testamenti novi, quia legislatorem genuit, in quo

Colos. 2. 3.

sunt omnes thesauri sapientiae atque scientiae. Et ideo recte arca Sacramentorum Dei Virgo Maria fuit, supra quam sane propitiatorium et Cherubin hinc inde obumbrantia figurantur; quia Mariae nullum extrinsecus obrepsit peccati contagium, sed intus omnis custodia legis et manna fuit, quod est mirabile Sacramentum, ac propitiatio humanae salutis. Supra quidem propitiatorium recte positum est, quia ipse propitiatio nostra su-

per omnia est benedictus Deus.

Et ideo, charissimae, sursum corda erigite, quod hodie, ut ita fatear, arca testamenti ab Angelis gloriosissime ad sublimia deportatur. Illò ⁽²⁾ mentem figite quod per-
venit sexus femineus, et virginitas Domino consecrata, habens supra se illum à quo divinitus de medio Cherubin responsa dantur fidelibus, et in quo repropitiatio praestatur recte credentibus. Et ideo quodcumque Deo mente offerre vultis, illuc fide transmittite, illuc vota inferte, inde precibus impetrata reportate; quoniam non aliunde est ex quo Deo Patri placere possitis, nisi in quo Pater totum constituit placitum suum. Hinc rogo de propitiatorio vobis quotidie loquentem audite, quia in ipso et ex ipso est summa redemptionis nostrae. Et si qua sunt fide quae offerimus, et totum per eum offeramus, in quo sibi Deus placere decrevit; quoniam aliunde non est unde placere possimus. *Hic est, inquit, filius*

Math. 17. 5.

meus dilectus, in quo mihi bene complacui: ipsum audite. Propterea audite ipsum loquentem in Evangelio, audite in Scripturis sacris, in quibus ab initio voluntas Patris per Filium monstratur.

Et quia hodie introducta est arca testamenti Dei in Ierusalem illam caelestem cum gaudio exultationis, quaeso cum hymnis et canticis devotissime agite diem festum cum omni frequentatione populi. Quod si David unà cum omni populo dignum duxit ar-

(1) Granum emendavimus ex Am. nostro, pro gratiam, quod erat mendose in Feu-ar.

(2) Mentem figite: Amel. Mente fugite: Feu-ard.

arcam veteris Testamenti cum tanto honore prosequi, ut Scriptura testatur; multò religiosiùs est hanc dignis laudibus commendari. Ait namque sermo divinus, quòd ascendit David, et omnis populus cum eo, ut ferrent arcam Dei, super quam invocatum est nomen Dei exercituum sedentis super Cherubin. Ac deinde *David*, inquit, *et omnis populus Iudebant coram Domino omni virtute in canticis, citharis, et psalteriis, tympanis et sistris, cum cymbalis et tubis.* Rogo, si in figura officiosissimè tanta confertur gloria, quid putas hodie ante beatam Virginem, quando illa in cælestem Ierusalem evehitur, quantus exercitus sanctorum præcucurrit cum hymnis et canticis?

Nec dubium quin illa centum quadraginta quatuor millia, qui in conspectu throni et seniorum sunt, tenentes citharas suas, cecinere cum omni fragore cæli canticum novum, quod nemo potest dicere, nisi ipsi qui hodie festivi veniunt obviam cum citharis suis, ac læti in suo beatam choro excipiunt Virginem, non qualemcumque, sed unam ex numero prudentum, et primam omnium inter primos, quæ vadit post agnum proximior quocumque ierit. Canit autem et ipsa cum eisdem canticum dramatis novum, quod nemo nisi eo in choro dicere valet. ⁽¹⁾ Habent igitur sancti organa sua in cælestibus, quibus dulcia canant carmi-

(1) Hoc loco legitur in Feu-ard. tota illa periodus: *Dramaton enim genus est carminis, etc.* quæ habetur supra in principio huius sermonis: nos verò reiecimus, quo-

na: habent psalteria et tympana: habent et tubas cum cymbalis, et sistris, in quibus personant Deo dignè laudes singuli in cordibus suis. Unde una virtutum harmonia Deo quotidie offertur cum iubilo in voce exultationis ac lætitiæ. Quæ omnia hodie musici generis cantica sonuerunt frago- sè in cælis obviam Virgini, tanquam voces citharizantium. Fortè occurrit primùm ei virginum chorus, inter quas, ut reor, flos purpureus Tecla scilicet et Cæcilia, Agnes quoque atque Perpetua: deinde viduarum laudabilis numerus, ubi ⁽²⁾ vadit et Anna filia Phanuelis unà cum ceteris omnibus; Sara quoque mater nostra, Rebecca atque Rachel cum pronubis sanctis. Quid plura? cuncti greges universi ordinis hodie læti eam suscipiunt, *Hosanna* præcinentes sub dramate iubilationis ante Matrem summi regis, quæ verum fuit templum Dei vivi, et arca testamenti. Ante quam sanè arcam in figura Christi regem devotissimè nudum saltasse legimus, et post sex passus hostias immolasse. Quòd si David gloriam illius quæ evacuatur, tanto tulit honore, quoniam hæc rerum figuratarum gesta sunt; quanto magis arca Dei viventis, de qua natus est Christus, Dei virtus, et Dei sapientia, huc hodie cum laudibus effertur? Illa namque omnia umbra sunt futurorum; in Maria verò manifesta veritas, ante quam Christus rex sub-

niam redundat hoc loco, nec in Amelian. reperitur.

(2) *Vadit* habet Amel. *vidit* Feu-ardent. fortè typographi erratum est.

subsiliendo pertransiit de morte ad vitam, de corruptione ad incorruptionem: sicque Ecclesiam unà cum Matre reduxit ad superiores, quoniam ipsa est Dei templum, et arca novi Testamenti, in qua verus Deus versatur: non in figura et ænigmate, sed in veritate pro salute omnium Deus homo immolatur. In cuius profectò sanguine Testamentum confirmatum est novum, quod testatus est cum Patribus nostris, et reconditum in utero Virginis, inde ad nos usque translatum. Quæ nimirum Virgo, acsi arca, hodie de captivitate huius sæculi Angelorum exequiis glorificata reducitur, non in Ierusalem quam decoxit vel evastavit Chaldæorum exercitus; sed in illam veram et cælestem, quam fundavit Deus et non homo, collocatur. Unde velim vos diligentius considerare, dilectissimi, cum quantis laudibus prosequi debeamus Dei genitricem, ad cæli palatium procedentem, quam hodie cælestis veneratur exercitus; cui comitantur legiones Angelicæ; in cuius adventu tripudiat ordo cælorum, et exultat sanctorum numerus: quia et si gaudium est in cælo super uno peccatore convertente in terris, multò magis gaudere credendum in cælo de adventu et gloria tantæ Virginis. Ideo et nos quæso gaudeamus in hymnis et canticis spiritualibus: iubilemus Deo cum exultatione, qui tantum dilexit nos, ut ipse

fieret, ⁽¹⁾ propter quòd nos sumus, homo. Ac deinde qui eramus filii iræ omnes iuxta Apostolum, fecit filios Dei per gratiam, quod ipse est per naturam.

Quapropter obsecro, accedite ad tantam gratiam per fidem: indesinenter accedite, et videte visionem magnam cum Moyse, quam vidit in rubo. Videte, inquam, iam completum, et admiramini quod prævidebat ipse tantus Patriarcha in spiritu futurum. Alioquin nisi in spiritu videri non potest etiam res gesta; quia visio magna est, quam dignè prævidere et ⁽²⁾ annuntiare nemo potest. Unde Moyses ait; *Ibo, et pertransibo, et videbo* (inquit) *visionem hanc magnam.* ⁽³⁾ Verè magnam; videbat enim quod arderet rubus silvestris, et non consumebatur: quod erat multum mirabile. Sed longè mirabilius erat, quia Deus erat totus in rubo, et Angelus vocabatur. Erat quippe visio corporea valde mirabilis, sed longè mirabilius quod intelligebatur in spiritu: quia præsens totus erat in flamma, et quod per flammam futurum monstrabatur; ita ut nec flamma deficeret, nec rubus ignibus consumeretur innocuis. Quo nimirum incombusto manente, virginitatem beatæ Mariæ conservatam credimus corde, confitemur ore: quoniam Spiritus sanctus, quia Deus ignis consumens est, totam inflammavit et incanduit, ita ut mater fieret Christi, et templum

Ephes. 2. 3.

Exod. 3. 3.

Deuteron. 4. 24.

Lucæ 15. 7.

(1) *Propter quem nos sumus*: Amelian. cod.

(2) *Admirari*: Amel.

(3) *Verè magnam*: supplevimus hæc verba ex nostro Ameliano, quæ sententiæ multam vim addunt.

Exod. 33. 20.

divinæ maiestatis. Non enim præbebat calori iuncta materies rebus alimenta incendii, neque sentiebat frutex damna naturæ possessa flammis. Ita et beata virgo Maria, quamvis nemo qui Deum videat, ipso teste, vivere possit; tamen totam deitatem in se suscipiens per Christum quem genuit, vixit intacta; feliciter deinceps virgo et incorrupta permansit. Hæc erat visio magna, quam pertransiens Moyses in spiritu prævidebat: unde tremefactus non audebat accedere, quoniam ineffabile erat totum visu quod cernebat. Propterea et vos, Sanctimoniales Christi, nolite parvipendere visum intelligentiæ, ignem divinitatis, quem resplendere recolitis in Maria; quoniam ipse est Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Iacob, ut vox de rubo sonuit, qui natus est ex ea. Ergo pluris est res quam completam cernimus, et permanet in salutem, quàm figura quæ pertransiit ad tempus veritate exhibita. Hinc quoque beatum dicimus Moysem, ⁽¹⁾ qui talia a longe et magna futura conspexit; sed beatior Maria, de qua ipsa visio fuit. De qua sanè visione Prophetarum eximius Habacuc tremens factus canit dicens: *Domine, audivi auditum tuum, et timui: consideravi opera tua, et expavi.* Expavit autem, tale aliquid ut vidit: expavit et Moyses, eo quòd incomprehensibile erat homini, quod

Habac. 3. 2.

(1) Repræsentamus lectionem nostri Am. correctionem multò Feu-ard, qui sic edidit: *Qui talia a longe et magna conspexit; sed beatior Mariæ ipsa visio.*

utrique videbant. Paveamus ergo et nos, ne fortè pereffluamus a tanto mysterio redemptionis nostræ; et adeamus mente cum fiducia per interventum sacratissimæ Virginis usque ad thronum summi Pontificis, ubi pro nobis est hostia ipse, et sacerdos, advocatus, et iudex. Et quia minùs idonei sumus ad hoc, per ipsam rogemus Christum, cuius hodie festum colimus. Rogemus votis omnibus, imploremus precibus, ut ipsa pro nobis rogare dignetur apud eum, quem genuit; quia etsi non sumus tanti meriti ut Moyses, et Prophetæ, aut Apostoli, beati tamen qui non viderunt, et crediderunt. Credamus ergo et nos, ⁽²⁾ et laudemus quæ gesta sunt, visa, et credita, quoniam vera sunt, ut ad ea quæ repromissa sunt pertinere valeamus.

Ioan. 20. 29.

Sed quia laudare dignè nequimus beatam Virginem, quia inferior est eâ nostra laus, veneremur et amemus quantum possumus. Adoremus Deum Patrem, ut veri adoratores, ut Salvator ait, in spiritu et veritate: quia Deus Spiritus est, et qui adorant eum, oportet adorare in spiritu. Aliàs autem nisi in spiritu non adoratur, nec ei rectè servitur. Idcirco egredimini ex iis angustiis carnalibus: exuite vos veterem hominem, et induite novum qui secundum Deum creatus est. Egredimini ex hac ⁽³⁾ dilectione carnali, ne sollicitudo præsentis vitæ ac volupta-

*Ioan. 4. 23.**Colos. 3. 9. 10.*

(2) Feu-ard. solum habet: *Et laudemus ut ad ea quæ repromissa sunt, pertinere valeamus.* Cætera supplevimus ex Amel.

(3) Pro dilectione habet Am. *delectatione.*

ptatis suffocet in vobis verbum vitæ, quod seminatum est in corde. Peregrinamini magis a corpore, ut cum Deo adesse possitis : quoniam *qui in carne sunt, Deo placere non possunt*. Vos autem, charissimæ, iam in carne non estis, quæ carnis opera in vobis mortificatis ; sed in spiritu.

Ubi 14. Quicumque ergo spiritu Dei aguntur, ii filii sunt Dei.

Et ideo dilatamini vos, et erigite mentem ad sublimia, ut possitis comprehendere ea, in quibus Christus sponsus vester in dextera Patris sedet et glorificatur: quatinus ibi adoretis eum in throno, ubi est ipse; ⁽¹⁾ quia iam extra mundum est, ubi in circuitu throni eius viginti quatuor seniores sedere leguntur ante conspectum Dei in sedibus suis, et adorant Christum regem viventem in sæcula sæculorum, mittentes coronas suas ante pedes eius, quas ab ipso acceperunt, dicentes: Gratias tibi agimus, Domine Deus omnipotens, qui es, et qui eras, qui accepisti virtutem, et regnasti in sæcula sæculorum. Ergo ubi adorant hi, et quomodo adorant, quantum fas est mortalibus, etiam in præsentiarum adorare eum oportet, quoniam Christus in Patre veritas est, veraxque Pater in Christo vero filio totus est, qui unus et verus Deus est, qui in Spiritu sancto adoratur: quia Deus Trinitas est, et ipse Deus Trinitas in templo suo, et non in manufactis hominum est. Templum autem Dei Ecclesia est,

sicut Ioannes testatur in sua Apocalypsi: *Et apertum est, inquit, templum Dei in cælo, et arca testamenti eius visa est*. Quæ profectò arca non illa Moysi fabricata, sed beata virgo Maria est, quæ hinc iam transposita erat; quam beatus Ioannes Evangelista, testis veritatis, cui commissa est, fortè recognoscens venerabiliter affatur. Quia in cælo visa est, monstratur species in genere, sicuti et genus per speciem declaratur. Quoniam beata Maria in templo Dei visa est, scilicet in Ecclesia Dei; Ecclesia verò in eius virginitatis fructu penitus Domino dedicatur: ac per hoc arca testamenti Dei, ipsa videlicet Dei genitrix, in templo eius non immeritò visa est, ⁽²⁾ quia Ecclesia et ipsa virgo est. Unde Apostolus: *Despondi enim vos uni viro, inquit, virginem castam exhibere Christo*. Et ideo, dilectissimæ, illuc mentem dirigite, ubi sponsus vester pro nobis introiit, et beata Virgo visa est: quoniam ibi eius festivitas rectè colitur, ubi Christus est sponsus, et æternæ vitæ gaudia celebrantur. Unde quæso, egredimini fide, moribus, mente, atque omni desiderio æternæ visionis, actibus et pollutum nolite tangere. Ascendite sursum per contemplationem, et per ⁽³⁾ conversationem bonæ vitæ, donec apertum est templum Dei in cælo; quatinus ingredi possitis, omnia ubi vobis repromissa bona servantur, et Virgo sancta cælesti

(1) Amel. cod. qui.

(2) Quia arca et ipsa virgo est. Amel.

(3) Conversionem pro conversationem: Feu-ard.

sti iam immortalitate vestitur. In
Matth. 6. 20. caelestibus namque sint corda ve-
 stra erecta, ubi est et thesaurus
 vester. Immo idem et thesaurus
 aeternae hereditatis sit in corde
 vestro, quatinus quod est in cae-
Apoc. 3. 11. lo, in vobis sit per fidem. Co-
 ronam itaque vestram nemo ac-
 cipiat alter, donec veniat spon-
Isai. 62. 3. sus: quin immò vos corona de-
 coris esse possitis in manu Domi-
 ni per gratiam eius, qui vos ad
 aeterna vocavit gaudia, Iesus Chri-
 stus, filius Virginis, dominus nos-
 ter, qui cum aeterno Patre unà
 cum Spiritu sancto vivit et re-
 gnat Deus per infinita saecula sae-
 culorum. Amen.

EIUSDEM SERMO II.

DE EADEM ASSUMPTIONE
 B. MARIE SECUNDUS.

Inter praecipuas sanctorum festi-
 vitates, charissimae, hodierna no-
 bis refulsit insignis et gloriosa ge-
 nitricis Dei Mariae solemnitas, in
 qua ipsa beata et venerabilis Vir-
 go assumpta est gloriosissime ad
 aethereum thalamum, in quo, ut
 canimus, rex regum, filius beatæ
 Mariae virginis, stellato, immò in-
 effabili sedet solio. Ubi millia mil-
 lium ministrant Angelorum iuxta
Dan. 7. 10. Danielis vaticinium, et decies
 centena assistunt millia: quorum
 cum laudibus et exequiis glorio-
 sa Dei genitrix hodie de terra
 exaltata, et de carne evecta, cum
 triumpho et exultatione suscepta
 est in caelo, et collocata in para-
 diso. Hæc est namque sacra et
 venerabilis solemnitas, fratres,

ante mundi constitutionem præ-
 scripta et præordinata; sed hodierna die exultanter est impleta.
 Nobis quidem, dilectissimi, hodierna est annua; sed Angelis
 in caelo et supernis civibus est continua et perpetua. Sed quia
 in presentiarum nobis continua esse non potest, debet tantò ce-
 lebrior fieri præ omnibus sanctorum festis, quantò ineffabili utitur privilegio mater Domini Salvatoris, et donum possidet perpetuæ virginitatis. Quia et si impartit præmia iustus iudex, Christus Dominus, secundum Apostolum unicuique iuxta opera sua; huic tamen sacratissimæ Virgini genitrici suæ, sicut incomparabile est quod gessit, et ineffabile donum quod percepit, ita et inæstimabile atque incomprehensibile præmium et gloria, non dico inter cæteras sacras virgines, verumetiam ultra omnes sanctos, quam promeruit. Pervenit namque ad cæli palatium beata et gloriosa, ubi Christus sponsus Ecclesiae infra thalamum collocavit eam in dextera maiestatis. Ibi siquidem eam assumpsit præcellentissimam inter primos, ubi iuxta David vocem stat regina in dextris Dei in vestitu deaurato, ⁽¹⁾ circumdata varietate. Hæc igitur dies est, in qua renata inter filias Ierusalem speciosa resplenduit: in qua gloriosa Dei genitrix quasi aurora processit, et vadit post agnum gloriosior quòcumque ille pergit.

Hæc namque est, ut dixi, fratres, festivitas hodierna præcipua et venerabilis nobis; sed ve-

ne-

(1) *Multiplici circumdata varietate. Amelian.*

Rom. 2. 6.

Psalm. 44. 10.

nerabilior in cælo est Angelis et sanctis omnibus, quorum lætitia et gaudium proculdubio ex huius adimpletur diei exultatione, quando beata Dei genitrix clarior sole refulsit in throno claritatis. Nam Christus, sicut legimus, in sole posuit tabernaculum suum: de quo ipse, ut ita loquar, tabernaculo processit tamquam sponsus de thalamo suo. De quo sanè tabernaculo, acsi ex voce genitricis Dei, dicitur: *Et qui creavit me, requievit in tabernaculo meo*. Idcirco absque dubio, fratres charissimi, beata Virgo pro tanta gratia, tantique honoris privilegio materno hodie resedit sublimata in throno: quoniam etsi duodecim leguntur throni, in quibus duodecim Apostolorum sessurus est numerus, quando iudex omnium, sacratissimæ huius Virginis filius, sedebit in sede maiestatis suæ cum senatoribus suis; non desunt tamen ibidem quàm plurimi alii, inter quos in conspectu Dei etiam viginti quatuor dicuntur residere seniores, et adorare ante thronum Dei viventem in sæcula sæculorum. Sed et Daniel testatur, quod throni positi sint: nec eorum tamen explet numerum. Undè liquidò constat, dilectissimi, quia thronus beatissimæ Virginis, paratus ante mundi constitutionem, hodie celsior glorificatur, et ⁽¹⁾ veneratur etiam ab Angelis: nec immeritò igitur, quoniam et ipsa

facta est thronus Dei et thalamus, in cuius utero veniens sapientia Dei Patris, Verbum caro factum est, et habitabit in nobis. *Ioan. 1. 14.* Quòd si anima iusti cuiuslibet sedes est sapientiæ, teste Scriptura, multò magis huius anima, fratres charissimi, quam Spiritus sanctus sic ⁽²⁾ implevit, etiam ante conceptionis horam, ut salutareretur ab Angelo. Ait enim: *Ave Maria, gratiâ plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus*. Ad quam ita mox ingressus filius Dei, qui est virtus et ⁽³⁾ sapientia Patris, sic replevit, sicque possedit, ut in ea Verbum caro fieret, et ⁽⁴⁾ habitaret totus Deus in homine. Et ideo totus in nobis, quia ⁽⁵⁾ totus Deus in ea fuit: ac per hoc, quem cæli et terra non capiunt, totum concepit Virgo de Spiritu sancto, et peperit pro salute mundi Deum et hominem.

Ideo dilectissimi, cogitate cum omni integritate fidei, cogitate, inquam, animam huius Virginis, quia commercium tanti muneris ⁽⁶⁾ non scire dignè nec cogitare possumus. Idcirco huius Virginis animam Dominum magnificentem glorificemus, quam hodie paradus excepit gaudens, quam Angeli cum laudibus prosequuntur, quam Apostolorum chorus veneratur, quam Martyres candidati beatificant, quam sanctorum Confessorum stolatus concelebrat numerus, cui hodie sanctarum Virgini

(1) *Veneratur*: lectio Amel. pro qua habet Feu-ard. *invenitur*.

(2) *Replevit*: Amel.

(3) *Sapientia Dei Patris*: Idem.

(4) *Habitaret*: lectio Amel. cod. quæ

consonat præcedenti verbo *fieret*: quare exclusimus Feu-ard. *habitavit*.

(5) *Totus Christus* habet Amel.

(6) *Non scire*: ex Amel. emendamus Feu-ard. qui edebat *non fide*.

num cum suis palmis victricibus exultanter occurrit exercitus. Quoniam hæc est anima illa beata, per quam auctor vitæ ingressus est mundum; per quam omnis maledictio soluta est priorum parentum, et cælestis benedictio in toto venit mundo. Hæc est Virgo, in cuius utero omnis Ecclesia subarratur, coniuncta Deo fœdere sempiterno creditur. Pro talibus et huiuscemodi Sacramentis veneranda est, fratres, hodierna festivitas, sic annua, ut semper nobis continua maneat et venerabilis in mente; quoniam post Christum, qui caput est et Deus totius Ecclesiæ, hæc Virgo gloriosa refulget, etiam super choros, ut cantatur, exaltata Angelicos: clarissima inter Virgines, candidior inter Martyres. Quia

Apoc. 7. 14. etsi illi martyrio coronati dealbarunt stolas suas, et candidas eas fecerunt in sanguine agni; nihilominus hæc beata et venerabilis Virgo candidior dignè prædicatur, eo quòd etsi corpora Martyrum pro Domino supplicia pertulerunt, nihilominus hæc admirabilis Virgo in anima passa, teste Domino, comprobatur. Ait enim Simeon, vel Dominus ad eam: *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius.* Quòd si gladius usque ad animam pervenit, quando ad crucem stetit, fugientibus Apostolis, cum videret Dominum pendentem; etiam

*Lucæ 2. 35.**Ioan. 19. 25.*

(1) Feu-ard. edidit: *Plusquam martyr mater est.* Sed nos vocem *martyr* reiecit, quoniam in Amel. non legitur.

(2) Amel. *et per mærorem in anima cruciatum sustinuit passionis.*

(3) *Ineffabilibus est donis in præsentiarum munerata:* edimus ad Amel. cod. nam

plusquam martyr fuit, quia in animo non minus amoris quàm mæroris est intus gladio vulnerata. Parata enim stetit, si non deesset manus percussoris. Beata Dei genitrix iure plusquam⁽¹⁾ mater est; quæ nimio amore vulnerata testis extitit Salvatoris,⁽²⁾ et pro mærore in animo cruciatum sustinuit passionis.

Propterea igitur quia hæc virgo et mater⁽³⁾ ineffabilibus est donis in præsentiarum munerata, privilegiis sublimata divinis; credere oportet, quòd hodie omnimoda cælesti ita illustratur gloria, ut nullus in terris possit dignè laudibus venerari.⁽⁴⁾ Unde quia quantum debemus eam honorare non possumus, implorandus est Spiritus sanctus, qui eam replevit et ornavit immensis largitatis suæ muneribus, implorandus etiam ipse unigenitus Deus, Dei filius, ut pro modulo infirmitatis nostræ suscipere dignetur laudes utcumque pro ipsa quas offerimus: quia nemo mortalium est, qui dignè possit huius sacratissimæ Virginis laudes dicere, neque possit mysteria quæ in illa completa sunt, verbis explicare. Tamen admodum⁽⁵⁾ quantum colenda sit, ostendit Gabriel Archangelus ad eam missus venerabiliter, dum eam prior salutatur ex officio debitæ venerationis, et collaudat gratiâ plenam, quam benedictam prædicat inter omnes

Lucæ 1. 26.

mu-lectio Feu-ard. *ineffabilis est* non cohæret.

(4) Sequimur Amel. ex quo verba aliqua supplevimus; ita enim Feu-ard. *Unde quantum debemus, quia non possumus.*

(5) *Quantum colenda sit:* deest sit in Feu-ard. et habet Amel.

mulieres, moxque matrem affuturam Domini ⁽¹⁾ indicat. Alioquin, charissimi, nisi esset non tantum ultra mulieres, verum etiam meritis ultra homines, tantus Archangelus non tantam ei exhiberet salutationis gratiam, nec tales tantasque inferret laudes. Quod si adhuc in carne mortali, ⁽²⁾ etiam ante completa mysterii sacramenta, Archangelus Dei tantam et exhibuit reverentiam, et attulit laudis præconia; quid putatis, charissimi, hodie in cælo quantas deferunt laudes, et glorificant filium Dei, qui natus est ex ea? Hæc est namque, dilectissimi, Maria virgo, ⁽³⁾ ob cuius se naturam Christus quàm sæpe filium hominis testatur ex Evangelio, ubi ait: *Filius hominis venturus est in regno Patris sui.* Necnon et cum diceret beato Petro unà cum cæteris: *Quem dicunt homines esse filium hominis?* ⁽⁴⁾ ac demum ab eis quæreret: *Vos autem quem me esse dicitis?* ait Petrus pro omnibus: *Tu es Christus, filius Dei vivi:* non quod eum negaret filium beatissimæ Virginis Mariæ, quod ait Christus; sed ut demonstraret unum eundemque filium hominis esse filium Dei: quam fidem tam in Petro quàm in cæteris Apostolis requirebat Dominus.

Et ideo, charissimi, veneremur sicut matrem Domini et Salvatoris nostri Iesu Christi: prædicemus acsi matrem Domini, et perpetuam virginem, quæ hodie pervenit ad thalamum æterni regis, ad easdem nuptias, quæ in utero ⁽⁵⁾ eius sunt dedicatæ, et pro quibus arras accepit sponsa Christi in dotis titulo, et pignus hæreditatis æternæ, Spiritum sanctum.

Ephes. 1. 14.

Sed qui minùs idonei sumus de tantis dignè loqui aut cogitare mysteriis, redeamus ad ipsius verba beatæ Virginis, ad ipsius rudimenta virtutum, quatinus ex eius tirocinio humilitatis meliùs ⁽⁶⁾ disserere valeamus, cur demum ad tantæ pervenerit celsitudinem claritatis. Ait enim inter cætera: *Quia respexit humilitatem ancille suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* Hinc quæso, fratres mei, audite ⁽⁷⁾ matrem Prophetissam Dei: Prophetissam dico, immo ut ita dicam, Evangelistam. Audite quæso, virgines, audiat omnis feminarum ordo humilitatem tantæ Virginis; et nolite credere, si non iam completa sunt omnia, quæcumque prædixit per eam, qui ipsam repleverat Spiritus veritatis. *Ecce enim, inquit, ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* Ergo quando hæc sancta

Luc. 1. 48.

(1) *Indicat* desideratur in Feu-ard.

(2) *Etiam completis mysterii sacramentis:* ita Feu-ard. malè, et contra sententiæ veritatem; et prosequitur: *Archangelus Dei exhibuit reverentiam.* Nos repræsentamus lectionem Amel. cod. veriorem, et pleniorrem absdubio.

(3) Non minus corrupta est hoc loco Feu-ard. lectio, quæ erat huiusmodi: *de cuius se natum Christus quàm sæpe &c.*

Lectio Amel. cod. plana est, si illud *se* post *Christus* legatur.

(4) Recedimus in his locis a Feu-ard. qui habebat hîc: *Ac deinde refert.*

(5) *Eius* supplevimus ex Amel.

(6) Feu-ard. *melius edicere videamur, cur de imis ad tantam pervenerit magnitudinem claritatis.* Verum huic lectioni prætulimus Amelianam.

(7) Loco *matrem* legit Amel. *mecum.*

cta et venerabilis Virgo dicebat, nescio, fratres, vel si paucis in eadem gente Iudæorum nota fuisset; loquebatur tamen cum fide, et prædicabat quæ futura noverat. Dicebat autem humilis et ancilla, ⁽¹⁾ quæ se beatam noverat: *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* Quapropter quæso, respicite terras quascumque sol suo illustrat lumine, et videte, quoniam nullam penè est natio, nullaque gens, quæ Christum non credat: et ubicumque Christus colitur et adoratur, venerabilis Dei genitrix Maria, beata et felix, necnon et virgo perpetua prædicatur. Et ideo, fratres, parum est ab uno vel a paucis dici, quod ab omnibus ubique prædicatur et creditur. Hoc itaque est, dilectissimi, quod dico, quia creditur. Et ecce per orbem terrarum ubique in omni gente, et in omni lingua beata Maria virgo pronuntiatur, et quot sunt homines, tot habet testes. Verum si quidem dixerim, quia creditur, dum prædicatur. Prædicatur autem, quia verè beata creditur esse apud Deum: et nunc fiducialius ubique pronuntiatur, quia verè et fideliter beata creditur.

Tamen quod prædictum est, in omnibus adimpletur; quia in terris beata et gloriosa dicitur, in cælis verò ab omnibus sanctis conspicua collaudatur et præclara. Inde enim, charissimi, hæc festivitas gloriosa, unde illa sublimatur, et beata etiam ab Angelis veneratur. *Quia respexit,*

Luc. 1. 48.

(1) Amel. quòd se beatam dicerent omnes generationes.

inquit, *humilitatem ancillæ suæ: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* ⁽²⁾ Mira et omni devotione plena vox, qua dicitur: *Quia respexit humilitatem ancillæ suæ.* Non enim ait: Quia respexit virginitatem meam, aut innocentiam, aut aliam quarumlibet virtutum gratiam; sed solam humilitatem suam respexisse Dominum humiliter fatetur. Mira itaque disciplina virtutis, et admirabilis philosophia. Siquidem mira et circumspecta professio Virginis, ut et veritas panderetur in sermone, et in nullo offenderetur divina virtus, quæ magnificabatur in professione. Unde cùm audisset omnia quæ ab Angelo ei deferebantur incomprehensibilia, et credidisset inaudita, necnon etiam et quæ ab Elisabeth dicebantur credita: *Magnificat*, inquit, *anima mea Dominum; et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo.* Deinde intulit: *Quia respexit humilitatem ancillæ suæ: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* Verumtamen in nullo de se præsumpsit, in nullo aliquid de se altum sapit; sed tota in Deo exultat, totusque spiritus eius in Deo gaudet, et tota eius anima Dominum magnificat et collaudat. Nihil sibi attribuit meritorum, nihil sibi de se adplaudit; sed solummodo ea quæ Dei sunt requirit et sapit. Idcirco in illo tota exultat, tota gaudet et lætatur: solam sibi vendicat humilitatem ancillæ, quæ ma-

Ubi supra.

(2) Feu-ardent. Mira etenim devotione.

mater veneratur ab Angelo Salvatoris. Nec tamen eandem humilitatem a se ⁽¹⁾ aliquid esse dixit, sed quia Altissimus eam respexit, et acceptam sibi fecit, *ideo*, inquit, *beatam me dicent omnes generationes*. O mira confessio, et mira humilitas! Confitetur humilitatem, quam solam in se respexisse dicit, qui cuncta respicit, et continuò prædicatur beatitudo ipsius, de qua hodie totus testis est mundus. Quæ beata etiam et cum Christo in æternum regnare creditur, quia completa sunt, quæ prædixit. Scriptum quippe est: *Omnis qui se humiliat, exaltabitur*. Exaltata est autem sancta Dei genitrix, non solùm quia humilis inventa est, verùm etiam ineffabiliter gratiâ repleta est. Quam deprecantes veneramur, et venerantes deprecamur; ut ipsa pro nobis intercedere dignetur apud Dominum nostrum, Dei filium, quem de se genuit incarnatum, qui cum Deo Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

EIVSDEM SERMO III.

DE EADEM ASSUMPTIONE
B. MARIE TERTIUS.

Adest nobis, dilectissimi fratres, hodierna festivitas beatæ Mariæ virginis gloriosa, plena gaudiis et immensis de ascensu eius repleta muneribus. ⁽²⁾ Illustris quidem pro meritis; sed illu-

strior valde pro gratia qua illustratur, non tantum beata ipsa virgo, verùm etiam per eam omnis Christi Ecclesia. Nec enim gratiam ex meritis gloriosa virginitas promeruit; sed præmia meritorum ex gratia percepit. Et ideo celebritas hodierna inde gloriosior est ceterorum sanctorum natalitiis, quò illustratur beata Virgo et mater Domini ineffabilibus divinorum sacramentorum privilegiis; quia inde creverunt merita, unde plenissimè referta est gratiâ. Et ideo apud Dominum quanta pensanda sint eius merita, vel cogitanda præmia, puto quòd nemo est qui ad purum edisserat, nisi qui potest verè perpendere, qualis vel quanta sit ista gratia, qua repletur ipsa, per quam venit in mundum Dei maiestas. Idcirco, fratres mei, veneranda est hæc solemnitas cum omni devotionis obsequio, et venerandum quod canitur etiam super choros exaltata Angelorum. Nam nulli hominum unquam concessum est tanti uti privilegio muneris, etiam ⁽³⁾ nec Angelo, ut una persona esset in Trinitate, quam de substantia sua genuerit, et esset Deus.

Ideo quæso, sileat insipientia carnis, et celebretur dignè cum laudibus festivitas matris domini et Salvatoris nostri, tanto honore dignissima, quantum est veneranda ex gratia, quia eius honor et gloria, laus et gratiarum actio est Redemptoris. Hodie quippe vocata

Yy pro-

(1) *Aliquam esse dixit*: Amel.

(2) Sequimur Amel. cod. nam Feu-ard. ita edidit: *Illustri siquidem de meritis*.

(3) *Nec desideratur* in Feu-ard. qui paulo infra pro *genuerit*, quod edimus ex Am. habet *genuit*.

processit, et immarcessibilem de manu Domini cum palma virginitatis percepit coronam. Hodie in throno regni suscepta est, et resedit. Hodie thalamum intravit, quia simul virgo et sponsa fuit. Hodie siquidem audivit illam vocem blandientis a sede maiestatis, qua dicitur: *Veni electa mea, et ponam te super thronum meum, quia concupivit rex speciem tuam.* Ad quam sanè vocem credimus, quòd gaudens et exultans soluta est beata illa anima, ac perrexit ad Dominum, ubi facta est ipsa thronus, quæ fuerat in carne templum divinitatis. Tantò speciosior præ cunctis et sublimior, quantò et gratia gloriosior refulsit. Hæc igitur divina est recompensatio, fratres, de qua dicitur: *Omnis qui se humiliat exaltabitur.* ⁽¹⁾ Fundata enim erat profunda humilitate, et dilatata in charitate, propterea hodie tam sublimiter est exaltata.

Luc. 14. 11. et 18. 14.

Sed quia celsitudinem et magnificentiam throni perscrutari non possumus, saltem thesauros eius humilitatis interdum perscrutemur, ut deinceps eius intervenientibus meritis ad gloriam donorum pertingere valeamus. Nam humilitas custos reliquarum virtutum est: et ideo venerabilis Virgo, quia virtutes multas sibi aggregaverat, custodem earum humilitatem in animo ferebat. Quam post perceptam gratiam ampliavit, et confessa est, se esse ancillam, quæ mater erat creatoris. Nihil nobilius, fratres, Dei

matre invenitur, quæ se profiteatur ancillam: nihil splendidius, quam splendor elegit gloriæ. Noverat enim beata Virgo, quia humilitas Deo semper placet; et ideo ex nuntio cum salutatur, nihil altum de se sapit, nihil præsumit, sed tota humilis ad Deum intendit, cui totum deputat quod est, et quod audit. Quapropter et nos discamus Deo deferre, discamus de nobis humilia sentire semper in omnibus. Discamus humiliari, quia auctor vitæ ideo ad nos cum esset altissimus, humilis venit, ut nos humilitatem de se doceret magister veritatis. Quia si quis sine humilitate virtutes congregat, quasi qui in vento pulverem portat. Unde ait ipse in Evangelio: *Discite a me, quia mitis sum et humilis corde.* Nec sine causa igitur præcipuè mortales et fragiles humilitatem discere iubet, qui etiam in cælis, ubi immortalis regnat inter Angelos, humilia requirit. Unde Davit Propheta ait: *Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat, et humilia respicit in celo et in terra?*

Matth. 11. 29.

Psal. 112. 6.

Quòd si ab ipsis Angelis in cælo mansuetudo exigitur, quid putatis hîc, fratres, ubi superbia regnat, ut humiliemur quantum necesse est nobis? Hinc quoque dictum legimus: *Quantò magnus es, humilia te in omnibus?* quoniam *humilem spiritum*, sicut Salomon ait, *suscipiet gloria.* Hoc quippe noverat beata Dei genitrix, fratres,

Eccli. 3. 20.

Proverb. 29. 23.

(1) *Fundata enim erat, et profundata humilitate*: ita cod. Amelianus, sed melius ut edimus ex Feu-ardentio.

Isaïæ 66. 2. tres mei , quòd ad humilem, et quietum , et trementem sermones suos , respiciat divina dignatio. Idcirco continuò ait ad

Lucæ 1. 38. Angelum : *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundùm verbum tuum.* Non enim superbit, sed crescit ex dono devòtionis obsequium humilitatis : privilegium augetur in omnibus , sed in nullo subripit arrogantia : quoniam non intumescit ad vanam gloriam , quæ beatam se prædicat mox futuram propter humilitatis indulgentiam. Ideo non discurrit quia humilis ; nam quantum mansuetus est quisque qui iussis obtemperat divinis , tantum immittis qui aut non credit , aut differt obedire quod audit. Iam humiliat se beata Virgo in cunctis , ut totam suscipiat in se gratiam largitoris ; quia quod per partes aliis datum est , tota simul venit in ea gratiæ plenitudo. Hinc quoque

Ioan. 1. 6.

ait Evangelista : *Et de plenitudine eius nos omnes accepimus.* Magna siquidem gratia , dilectissimi , beatæ Mariæ Virginis magna promeruit præmia æternæ remunerationis : quia multùm se humiliavit inter immensa dona , inter divinitatis commercia , hodie a Domino multum exaltatur gloriosa.

Denique ideo Christus humilis ad humilem virginem venit , quam elegit , ut de tam profunda humilitate triumphum erigeret salutis , et exaltaret eam , ut cantavimus , etiam super choros Angelicos. Quæ nimirum exaltatio privilegium est gratiæ. Unde cum timore et tremore perfectæ dilectionis recolenda

sunt hæc mystica donorum sacramenta ; sicque ex his compensanda est huius celebritatis gratia. Quapropter æstimate , fratres , qua reverentia , quo devotionis obsequio nos tantis interesse deceat sacramentis. Cui Angelus ipse non sine metu sancto , nec sine honore debito impendit reverentiam evangelizandi. Sentiebat enim Angelus in beata Virgine iam specialiter Dominum inesse , et futura noverat divini mysterii sacramenta. Ideo tam reverenter ait : *Ave gratia plena.* *Luc. 1.*

Deinde attendite quàm eximium sit mox quod infert : *Dominus tecum.* Non enim dixit , Dominus sit tecum , quasi visitandæ gratiæ ; sed Dominus tecum , quia in te novo nascendi inlabitur sacramento. Sicque totus vadens in salutationem propter maledictionem priorum parentum , magnum detegit benedictionis oraculum. *Benedicta tu* , inquit , *inter omnes mulieres.* Quomodo igitur nunc benedicta , charissimi ? Ecce de auditu gratia adimpletur , de auditu fides genita , contra fidem credidit. De conceptu deferre honorem cognatis didicit : de ortu filii pudor crevit. Aucta est castitas , integritas roborata , virginitas quoque solidata , omnes perseveraverunt virtutes. Extremuit omnia , quæ et prima mirabilis eius refulsit humilitas.

Quæ cum omnia ab Angelo didicisset , et repleta donis cælestibus fuisset , ait : *Ecce ancilla Domini , fiat mihi secundùm verbum tuum* : quam vocem mox secutus est effectus.

Fit itaque gravida mox beata Virgo, quæ hodie assumpta est in cælis cum gaudio: fitque sacramentum Spiritus sancti, et consilium Verbi. Quæ ideo beata iure dicitur inter omnes mulieres, quia omnes ex ea beatificantur. Collata quippe est gratia et beatitudo in specie, ut diffunderetur in omne genus Ecclesiæ. Unde nec immeritò beata et venerabilis hodie præcellit in genere totius corporis, quæ ultra omnes fœcundata est in specie prolis. Interea iure antefertur in cælestibus, quæ ita ditata est ac repleta præ omnibus in terris divinis muneribus. Quapropter festivitas hodierna celebritas est omnium supernorum civium gratissima, quia eius est assumptio de corpore, ex qua orta est veritas et iustitia, quæ de cælo prospexit, in qua omnes iustificamur, et exultant sancti in gloria.

Psalm. 84.

Hinc, fratres, quæso, iungamus vota cum supernis civibus, et iuxta modulum infirmitatis nostræ exæquamur laudibus, quoniam quod natum est ex ea, commune est omnium gaudium. Illi siquidem hodie occurrunt lætantes, et suscipiunt eam gaudentes cum hymnis et laudibus: nos prosequamur cum omni devotione cordis, et integritate fidei. Sicque prosequamur, ut ad illa ineffabilia dona, quæ percepit beata Dei genitrix, quandoque pertingere valeamus. Fortè igitur hodie interrogaverunt quidam sanctorum eminus prospicientes, illud de Canticis: *Quæ est ista quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus*

Psalm. 149.

mirrhæ et thuris? Quoniam in ascensu eius multa flagrabant ornamenta virtutum, incendio divini concremata amoris. Quæ ideo quasi virgula fumi, quia ipsa est virga illa de radice Iesse, quæ hodie ascendit. Gracilis quidem et delicata ex aromatibus universi pigmentarii pulveris, sed conflagrata incendio caritatis. Et ideo benè in modum fumi virgulæ ex aromatibus, quia facta est tota in holocaustum Dei, quæ odoramenta virtutum spargebat de se usque ad cælos; et non qualiacumque, sed universi pulveris pigmentarii. Unde fratres, admiratio illa Angelica non de virginitate sola, quæ fuit singularis in Maria, sed de immensitate gratiæ venit; quia universæ virtutes in ea respergebant ex incendio divini amoris suavitatem odoris, ita ut in ea esset forma, non solum virginum, verùm etiam omnium Ecclesiarum Dei. Quoniam virginitas et vita beatæ Mariæ speculum et species fuit totius castitatis, et integritas virtutum, decus pudicitæ, et magisterium valde eximium probitatis. In qua rogo, videant virgines quid vitare, quid corrigere, quid tenere debeant honestatis; quia primus discendi amor, ut ita fatear, nobilitas est magistri. Habetis ergo, virgines, egregii magisterii formam: habetis exemplar in ea perfectæ virginitatis. Ecce via, qua pergere debetis: ecce beatitudo et gloria, ad quam pervenire vultis. Illuc indesinenter votis et desiderio anhelare oportet, ut ad ea quandoque feliciter perveniatis.

Isai. 11.

S. Ambr. lib. de Virg.

Ve-

Verùm quia de propagine carnis nulla nobilior Dei matre refulsit, nulla splendidior ea processit, quam splendor paternæ gloriæ ineffabiliter divinitus illustravit; quam virtus Altissimi obumbravit, ut virgo pareret; quam divina gratia replevit, ut virgo conciperet; quam sapientia Dei Patris præ omnibus elegit, ut placeret; quæ corpus Christi sine contagione sui corporis generavit; quæ omnes virgultos in odorem suavitatis ardore caritatis Domino concremavit, ut tota holocaustum Deo fieret. Cuius caro et sanguis origo fuit benignissimi Salvatoris, cuius anima templum extitit in quo factum commercium nostræ redemptionis est. Bona siquidem domus, carissimi, in qua tota simul divinitas inlabitur Verbi, in qua sapientia Dei Patris septem sibi columnas erexit, super quam omnis innititur domus, et fabricatur Ecclesia. Quid dicam, fratres mei, quidve loquar de iis rebus mysticis, in quibus omnis humanus sermo silendo et admirando, potiusquam loquendo crescit, pro quibus Angeli gratulantur et de-

Lucæ 1. cantant: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis?* Quòd si tunc ad partum Virginis talia cantarunt, credimus, dilectissimi, quòd hodie dignas concelebrant exsequias, et suscipiunt cum gloria matrem sui creatoris gaudentes, quam Spiritus sanctus adimplevit, quam sapientia Patris, scilicet Filius Dei, possedit.

Unde et nos gratias agamus creatori nostro, quia donorum

eius privilegia nostra sunt munera, nostraque conspersio; quoniam fermentum quod conspersum est in specie, redundavit in genere, *donec fermentaretur totum. Et* *Lucæ 13.* *factum est unum corpus, unaque conspersio nova, Christus et Ecclesia.* Unde necesse est, carissimi, festivitas quæ per fidem flagrat in mente, ut habeatur et contempletur ab omnibus in specie; sitque in nostris oculis gloriosa, quæ nunc tantum in cordibus resplendet credita. Tunc quippe illa nobis erit festivitas continua et sempiterna, quæ nunc est in mente hodierna et diurna: ita ut sit illa iure quæ nunc flagrat in fide, anhelat in spe, ut permaneamus; pulsat in caritate, ut ingrediamur ad eam festivitatem in qua est beata et gloriosa Dei genitrix regina hodierna die assumpta per Iesum Christum Dominum nostrum, qui cum Deo Patre, et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

EIUSDEM SERMO IV.

DE ASSUMPTIONE B. MARIÆ
QUARTUS.

Fratres dilectissimi, cùm aliquid pro amore creatoris in creatura eius dignis laudibus prædicatur, aut excolitur, ad Dei proculdubio laudem refertur, qui auctor ipsius creaturarum operis invenitur. Sicuti et in quodam laudabili ac mirabili artificio, quicquid in eo magis laudibus celebratur, ad laudem artificis iure colligitur. Hinc quoque in Propheta scriptum est: *Laudate Do-*

Dominum, inquit, *in sanctis eius*. Unde in primis, dilectissimi, gratiæ vestræ dignitatem humiliter imploro, ut veniam detis præsumptioni vel imperfectioni meæ, qui cùm sim tardus ingenio, indoctus eloquio, tamen ex amore eius, quod in assumptione sanctæ Dei genitricis ac semper virginis Mariæ matris Domini legitur, more infantium balbutientium susurrare conatus sum, qui se sponte ad hoc ingerunt, quod dignè explere nequeunt. Sed ab omnipotente Domino non tam effectus, quàm voluntas requiritur, secundùm quod scriptum est: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.*

Luc. 1.

Est igitur sancta et venerabilis virgo Maria, mater Domini nostri Iesu Christi secundùm carnem, ex semine Abrahæ orta ex tribu Iuda, virga de radice Iesse, clara ex stirpe David, filia Ierusalem, stella maris, ancilla Dei, regina gentium, domina regum, sponsa Domini, mater Christi, conditoris templum, Spiritus sancti sacrarium, velut columba speciosa, pulchra ut luna, electa ut sol, signaculum fidei, reparatio Evæ, introitus vitæ, ianua cæli, decus mulierum, caput virginum, hortus conclusus, fons signatus, puteus aquarum viventium. Multiplicatur ut cedrus Libani, florens ut palma, velut oliva fructifera in domo Dei. Virgo sancta, virgo prudens, et una ex numero prudentium virginum. Virgo pulcherrima, virgo pudica, corpore decora, animo fulgida, fide perspicua, men-

Psalm. 51.

Cant. 4.

te præclara, amore virginitatis devota, ad obediendum parata, ministerio sibi credito cauta, in persecutione pacifica, in passione Christi mente compassa est. A Prophetis Dei prædicta, a Philosophis sanctis præfata, ab Archangelo salutata, a Spiritu sancto fœcundata, atque ab eodem obumbrata, seminis viri ignara, prole filii fœcunda: virgo innupta, ex filio læta, fide concipiens, gaudio pariens: virgo ante partum, virgo in partu, virgo post partum. Quem mundus totus non capit, in suo sacro alvo hæc Virgo inclusit. Qui mundum pugillo continet, eum beatissima Virgo pannis involvit: et qui præsentia maiestatis suæ in cælis Angelos pascit, Virgo hunc sacra sacro ubere matris aluit lacte. Et insuper ad cuius arbitrium totus orbis terrarum regitur, huius gloriosæ Virginis uberibus conditor mundi infans nutritur. Et sub cuius defensione proteguntur regna terrarum, cum ipso virgo Maria fugit in Ægyptum. Et qui totum mundum quasi in statera suspensum tenet, in cruce confixum virgo Maria cernens aspexit. Qui præsentia maiestatis e cælis numquam defuit, ascendentem etiam in cælum oculis propriis contemplata esse virgo Maria creditur.

O beatissima et sanctissima omnium feminarum Maria! quàm feliciter in terris remanes, quæ filium tuum, immò et Dominum redemptoremque nostrum Iesum Christum in cælos præmittis! Immò enim tu multò beatiùs et feliciùs cælos penetrans, quia filium tuum

tuum

tuum in sua gloria sedere ad dexteram Patris non ignoras. O beatissima et gloriosa celebratio noctis huius! in qua virgo venerabilis Maria cum laudibus cælestis militiæ poli aulam cum inefabili triumpho excipitur; ex cuius carne Dominus Iesus Verbum caro efficitur; quam ad immortalitatis gloriam transmutatam, ac super Angelos elevatam nullus fidelium ambigit.

O dilectissimi! si permitteretur scire nobis, quod tamen quia nec mens humana corde concipit, nec ore promit, quantum famulatus animarum sanctorum, quæ reverentia gaudens sanctorum Angelorum spirituum in adventum animæ beatæ Mariæ supernis sedibus impenditur, atque excolitur, cuius filium Dominum nostrum Iesum Christum super se elevatum, gaudentes cernunt, cernentes inhærent, inhærendo immortaliter vivunt! Agitè ergo nunc gaudentes quod agitis, celebrate solemniter quod celebratis, et a cordibus vestris pigritiam mali corporis excludite. Quo excluso animos vestros flamma sancti amoris accendite, voci cantilenæ sensum accommodate, sapienter psallite. Et inter hæc, ut inserar precibus vestris apud intercessionem beatæ Mariæ, quam summo cordis desiderio amantes colitis, veniam mihi obsecro, impetretis. Et quia illa mater meruit effici creatoris nostri, nos mereamur habere illam apud filium suum, immò et Dominum suum, redemptoremque nostrum intervenientem et in omnibus auxiliatricem.

Et quia illa meruit virtute Altissimi obumbrari, nos mereamur eius precibus adiuvari, ipso adjuvante, qui vivit et regnat Deus in unitate Spiritus sancti per omnia sæcula sæculorum. Amen.

EIUSDEM SERMO V.

DE ASSUMPTIONE B. MARIE
QUINTUS.

In illo tempore. Intravit Iesus in quoddam castellum, et mulier quædam Martha nomine excepit illum in domum suam: et reliqua. Luc. 10.

Hom. Ildeph. de eadem lectione.

Congruè satis et convenienter videtur a Patribus fuisse sancitum, ut in memoria Dei genitricis recitetur evangelica lectio, quæ narrat illas duas mente et carne sorores Dominum Iesum excepisse hospicio. Cui enim illa venienti in mundum templum præparavit in virtute sacratum, et perpetuæ virginitati dedicatum, huic istæ, ut Evangelium loquitur, temporalis habitationis præparaverunt hospitium, et piæ humanitatis, ac sincerissimæ caritatis præbuerunt obsequium. Harum enim vita et actus ita fuerunt mirabiles, et fidelium recordatione celebres, ut duarum vitarum figuram eas rectè tenere asserant divinarum litterarum catholici et doctissimi viri. Martha igitur, quæ curam domûs gerebat, et tanto talique hospiti ea quæ necessaria erant, præparabat, activæ vitæ figuram, ut diximus, præferebat. Per Mariam verò, quæ ad pedes Domini

se-

sedens instantissimè sermonis eius audiebat colloquia, vita perspicuè præmonstratur contemplativa.

Eia, fratres charissimi, videamus, si Domina nostra, immo Domini nostri et Dei genitrix et semper virgo Maria utramque vitam ad plenum exercuit, et activam laudabilem, quam opere Martha excoluit, et contemplativam optimam, quam Maria audiendo et eligendo obtinuit. Sane sicut dilectum domini Ioannem ⁽¹⁾ Theologum, de humanis, et corporalibus actibus Domini Iesu pauca dixisse, et multa de natura divinitatis eius, potentia, et maiestate dixisse et scripsisse, teste sacratissima serie descriptionis eius, cognoscimus; ita Domini genitricem non adeo fuisse credimus intentam activæ conversationi, quoniam se totam contulit divinæ speculationi. Non enim ad activam, ultra quàm matrem Domini decuit, se contraxit; sed toto mentis affectu et desiderio ad vitam se contemplativam erexit. Et ne ex toto esset vitæ exors activæ; postquam electa est a Domino, salutata ab Angelo, obumbrata a Spiritu Sancto, fœcundata Dei verbo, exurgens de loco, per iter devium et abrupta montium veniens ut deferret amicis actualis vitæ laboriosum officium, Zachariæ vatis ingreditur domum, Elisabeth salutans cognovit in spiritu in sinum eius nobile pignus depositum; et in iis paucis, ut dixi-

Luc. I.

mus, Marthæ complexit actum. Si Martha felix quæ activæ vitæ præferebat figuram, quanto magis istæ sanctissimæ, de quibus loquimur, personæ extiterunt felices, quæ tantorum gaudiorum et munerum meruerunt fieri compotes? Quæ maior potest esse felicitas, quàm in matre Domini, et ut ita dicam, in aula regali, in ⁽²⁾ aula virginali fœcunditas regnet et virginitas? quàm cum infœcunda et vetusta generat, et parit sterilitas? et cum ætas senectutis et antiquitatis nomen promeruit novæ paternitatis? Et ut beatus Hieronymus iocundo sermone prosequitur, Ioannes etiam ad introitum Mariæ exultavit et lusit, et per os Virginis audiebat verba ⁽³⁾ Domini, et de utero matris gestiebat in occursum eius erumpere. Quomodo, quantum, et qualiter officiis et obsequiis speculativæ vitæ cum altera Maria se subdidit, Gabriëlis Archangeli profiteatur assertio, sermonis Evangelici prosequatur oratio, quia ad hæc narranda nostræ parvitas deficit sermo. Unum profecto scimus: quia omnis eius vita et actio ⁽⁴⁾ intenta fuit sermoni Dominico. Et sicut de altera Maria dictum est: ista optimam partem elegit, quia Luc. 10. prima omnium feminarum Deo virginitatem obtulit, et idcirco promeruit, ut Dei filius Angelo nuntiante ex ea corpus nostræ redemptionis susciperet. Diximus enim eam semper intentam fuisse speculationi divinæ; sed oportet

(1) Amel. *Evangelistam.*

(2) Amel. *in alvo virginali.*

(3) Amel. *Domini pertonantis.*

(4) Idem: *intenta fuit semper in Domino.*

tet nos hoc ipsum catholicis verbis astruere.

Ut enim humano usu loquamur, ubi erat corpore quando Angelus a Deo mittebatur ad eam? utique in domo parentum. Ubi spiritu? verum ut diximus, in illo divinæ speculationis intuitu. Quid agebat? sine præiudicio alicuius inreprehensibiliter vivens, ut suæ professionis proprium erat, orabat, legebat. Quomodo orabat? canticum quod cecinit tympanisans, et exclamans. Quid legebat? forsitan occurrebant ei divinæ Scripturæ testimonia ad illud ineffabile sacramentum, quod in ea gerebatur, sine dubio pertinentia. Nonne in pignore quod gerebat, illud impleri posse credebatur Mosaycum: *Deut. 18. 15. Prophetam, inquit, suscitabit vobis Deus de fratribus vestris, tamquam me ipsum audietis?* Et multas alias in aperto cernebat Prophetarum sententias, per quas tanti sacramenti atque mysterii præmonstrabatur, et ad liquidum declarabatur veritas. Nonne ad hoc pertinere videbatur illud Iacobi Patriarchæ testimonium dicentis: *Genes. 49. 10. Non auferetur sceptrum de Iuda, et dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est: et ipse erit expectatio gentium?* Quid manifestius, quam quod ille fatebatur Balaam ariolus, et ⁽¹⁾ falsiloquus, Dei nutu veridicus? *Num. 24. 17. Orietur, inquit, stella ex Iacob, et exurget homo de Israel.* Sciebat enim Dei genitrix in arcem divinæ contemplationis assumpta,

Davidicis edocta testimoniis, processurum de se Dominum tamquam de thalamo suo sponsum; et ipsum speciosum, ut idem *Psalm. 18. 6. Psalm. 44. 3.* Propheta præcinit, præ filiis hominum. Non enim dubitabat ad se pertinere, Spiritus sancti illustrata lumine, quod Isaiam Prophetam recolebat dixisse: *Isai. 7. 14. et 11. 1. Ecce virgo concipiet et pariet filium. Et egredietur virga de radice Iesse, et flos de radice eius ascendet.* Quid apertius? quid iocundius? Et virginem parituram, et virgam de radice Iesse processuram, nobilissimus Prophetarum pronuntiat.

Placuit igitur inserere huic nostræ declamatiunculæ sententiam Psalmi octogesimisexti, quem ad memoriam Dei genitricis et mysterium Dominicæ incarnationis et nativitatis beatus Ambrosius, vir per cuncta laudabilis, et verus assertor fidei catholicæ, adeo festivè voluit exponere. Et idcirco, ut dixi, sententiam tanti Pontificis pauperculo nostro operi apponere volui, ut quod dignè non potuit prosequi ingenioli nostri paupertas, sententiæ tanti Pontificis nobilitet et commendet auctoritas. Ait enim secundum antiquam interpretationem iam dictus doctissimus doctor: Mater Sion dicet, homo, et homo natus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus. Matrem autem secundum divinitatem habere non potuit; quia auctor est matris. Ille homo factus est, non divina generatione, sed humana: ⁽²⁾ quique homo factus est, Deus homo natus est.

Ambrosius oratione funebri de excessu fratris sui Satyri.

Psalm. 86. 5.

Zz

Sed

(1) Amel. ex se falsiloquus.

(2) Quia qui: Amel.

Isai. 9.6. Sed et alibi habes: *Puer natus est nobis, et filius datus est nobis.* In puero enim nomen ætatis: in filio est plenitudo divinitatis. Factus est ex matre, natus est ex patre: idem tamen et natus et datus: non divisum, sed unum putes. ⁽¹⁾ Unus enim Dei filius et natus ex Patre, et ortus ex Virgine, distant ordine, sed in uno concurrente nomine, sicut et præsens lectio docet: quia homo factus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus. Homo utique corpore, altissimus potestate. Et si Deus et homo diversitate naturæ, idem tamen non alter in utroque. Aliud ergo speciale naturæ suæ, aliud nobiscum commune: sed in utroque unus et in utroque perfectus. Non igitur mirandum est, quia et dominum eum et Christum fecit Deus. Fecit ergo Iesum eum utique, qui ex corpore nomen accepit: fecit enim de quo etiam patriarcha David scribit: Mater Sion dicet, homo et homo factus est in ea. Quasi homo ergo factus, dissimilis utique, non divinitate, sed corpore: nec discretus a Patre, sed exceptus in munere.

Huius muneris gratiam, Angelo nuntiante, virgo Maria Dominum concipiendo promeruit, pariendo obtinuit, et post partum virgo perpetua permanens incorrupta possedit. Eiusdem gratiæ muneribus conferta, ut fas est credere, omne tempus Dominicæ infantia, pueritiæ, et adolescentiæ cum ipso peregit: et

obsequium maternæ dilectionis et dulcedinis, ut vera mater humanitatis suæ, filio ministravit. Quæ fuerunt inter se illorum colloquia, quàm dulcia, quàm amabilia, quando in matre fulgebat virginitas, et lætabatur fecunditas; in filio apparebat humanitas, et latebat divinitas; quantum, vel quale illud erat deificum ac virginale consortium, non dico nostrum, sed omnium hominum prorsus excedit intellectum. Deinde idem ipse qui erat unigenitus Virginis matris, cùm voluit apparere unicus Dei Patris, tempore sui baptismatis hoc ipsum ostendit maiestas Trinitatis; cùm Pater auditur in voce, Filius videtur in homine, Spiritus sanctus in specie dignatus est apparere columbæ. Est enim huius rei magnitudinis testis magnus præ ceteris homo, nomine Ioannes, a Deo missus. Iste verò tantus homo, qui hactenus erat Dominicæ incarnationis et nativitatis arcanorum mirabiliter conscius cum sanctis, factus est minister mirabilis mysterii huius.

Nos ergo, fratres, ut corde credamus, et ore confiteamur, tres denominatas, ⁽²⁾ distinctas, et discretas personas Patris, et Filii, et Spiritus sancti unius esse divinitatis, æternitatis, ⁽³⁾ immensitatis, et gloriæ, ammonent nos et doceant veritatis veracissima verba Prophetarum, et Apostolorum, et Evangelistarum veridica testimonia. Et ut in tribus personis summa, simplex, æter-

Matth. 3.16. et 17.

(1) Amel. *Unus enim Deus filius ex Patre, et ortus ex virgine.*

(2) *Distinctas* deest in Feu-ard.
(3) *Universitatis et gloria*: Feu-ard.

æterna, et incomprehensibilis credatur, confiteatur, et adoretur Trinitas, invitet nos sanctarum Scripturarum sinceritas, et catholicorum Patrum, eorum videlicet fidelis autoritas nos doceat, in quorum intellectu et scriptis fidei pietas et veritas non vacillat.

Mysterio itaque baptismatis peracto, ac præsentia totius Trinitatis consecrato, Iesu non alieno, sed suo spiritu, et propria voluntate desertum petiit, ubi ad tentandum eum malignus spiritus invenit: qui ipsius virtute superatus, Angelis ministrantibus, recessit ab eo confusus. Postea a beato Ioanne invenitur, et ob incomparabilem innocentiam ab eo

Matth. 4. 1.

Ioan. 1. 29.

Isaie 9. 2.

Luc. 6. 13.

Agnus mundi peccata tollens appellatur. Et ne lumen divinitus accensum sub modio poneretur, exivit ad publicum: et quia totum invenit mundum criminibus et peccatis obnoxium, omnibus medicinæ indixit remedium, in suo adventu appropinquare dixit regnum cælorum. Et ut illud Isaie impleretur vaticinium: *Populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam: habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis*; deinde ipso divinitatis suæ lumine præeunte, ex diversis huius vitæ conversationibus et officiis, ut Evangelia loquuntur, discipulos vocavit, et ex illis duodecim elegit, quos Apostolos vocavit, per quos humano generi salutis iter ostendit. Quorum semper conventui, nobili contubernio semper adhærebat sanctissima Virgo: cum illis semper habitabat, sese-

que Dominicis conspectibus frequenter præsentari gaudebat.

Eam verò optimam partem, quam soror Marthæ Maria in specie et figura gerebat, Dei genitrix iure vera firmissimè retinebat, et cum Apostolis de humanis Christi actibus, ut veriùs ac specialius cognoscebat, veriùs ac specialiter conferebat: ut ab ea discerent qualiter arcanum tanti mysterii et ipsi crederent, et lucidiùs aliis enarrarent, et cùm opportunum fuerit, sine omni ambiguitate scriptis mundo transmitterent. Ipsa verò, ut sanctus Evangelista Ioannes refert, Domini miraculis nonnunquam interfuit: in iis et in ceteris divinitatis eius operibus et virtutibus, ultra quàm dici potest, gloriabatur. Et si Maria quondam peccatrix, cui donando peccata erat propitius, intentè audiebat verba ex ore eius; quantò magis hæc, quæ erat mente et corpore sancta, audiebat ardentius, cuius idem ipse et dominus erat et filius? Ceterum ut Simeonis iusti prophetia impleretur dicentis: *Tuam ipsius animam pertransibit gladius*; tempore Dominicæ passionis cum dilecto discipulo ante crucem stabat, et ut verbis dulcissimis utar Ambrosii, piis oculis spectabat, non pignoris mortem, sed mundi salutem, ubi audire meruit: *Ecce filius tuus*; et dilecto discipulo de ea dictum: *Ecce mater tua*.

Ioan. 2. 1.

Luc. 7. 37.

Luc. 2. 35.

Ioan. 19. 25.

Libro 10. in Lucam, cap. 33.

Circa sepulturam verò Dominicam, multo magis quàm mulieres illas sanctas, quidam dicunt fuisse sollicitam: quorum opinionem, nisi fallor, astruere

videtur bonus ille Sedulius poëta Evangelicus, orator facundus, scriptor catholicus. Si enim scire volumus, quid Dei genitrix post resurrectionem Domini, antequam ipse cælos ascenderet, agebat; sine dubio loca Dominicæ nativitatis, passionis, sepulturæ, et resurrectionis frequenter circumiens, invisere cupiebat. In eisdem etiam locis lacrymas fundebat, et sanctissimi oris sui oscula dulcissima imprimebat. Deinde admotum sibi refugium, apostolicum videlicet contubernium, ⁽¹⁾ pasta intuitu Dominicorum locorum cum gaudio remeabat. Credimus eam interfuisse gaudiis Dominicæ ascensionis, et in die sancto Pentecostes cum sanctis Apostolis percepisse gratiam Spiritu sancti, quem constat eam plenissimè habere ab ipsa conceptione Christi. Si quis verò adhuc studio pietatis, vel piæ curiositatis affectu indagare voluerit, quid post ascensionem Domini egerit, quàm sanctè et iustè vixerit, et cum quibus habitaverit; soli Deo cognitum esse videtur, et Gabriëli Archangelo, cui eius tota causa commissa esse prædicatur a Domino, et Angelis sibi conlætantibus, secumque loquentibus, Ioanni etiam dilecto Domini discipulo, qui ab ipsa cruce eam suscepit in sua sollicitudine et cura; videlicet ut virgo virgini deserviret, et Domini matri rependeret servitutis et dilectionis obsequium, qui eum præ ceteris sua dilectione fecerat dignum. Beatissimo etenim Petro

Ioan. 19. 27.

Apostolorum principi, ceterisque Apostolis non incognita fuit eius purissima vita et actio, sancta quoque et admirabilis et prædicabilis conversatio: quippe quia cum eis semper fuit, ⁽²⁾ ab ipsorum conversionis initio usque ad illum diem, in quo unigenitus Dei filius homo ex ea vera fide genitus, a laboribus huius vitæ illam voluit eripere, et ad gloriam sibi a sæculis præparatam, ut creditur et prædicatur, super choros Angelorum dignatus est elevare.

Huius diei lætitiâ hodie totus mundus concelebrat. Hodie namque ob venerationem assumptionis Dei genitricis Angeli lætantur, virgines gratulantur, Patriarchæ et Prophetæ Deo laudes referunt; quia præsentia et vaticinia sua per eandem Dei genitricem completa esse cognoscunt. Apostoli et Evangelistæ tripudiant, cum in carne Deum venisse, et de Virgine natum vera fide scriptis suis pronuntiant. Gloriantur etiam hodie matres, genitrici Dei sui solemnia dignis laudibus celebrantes. Gaudent summi Pontifices, Confessores, et Doctores catholici, dum per eorum doctrinam fideles Dei credunt, et colunt Dei filium suscepisse quod non erat, et non amisisse quod erat. Et genitricem Dei prædicant virginem peperisse, et post partum virginem extitisse. Dicam aliquid plus si audeo, dicam fidei præsumptione, dicam pia temeritate. Totus mundus hodie condigna iubilatione lætatur et gau-

(1) *Pasta intuitu.* Am. *postea intuitu.* Feu.

(2) *Ab ipso conversationis initio.* Amel.

gaudet: tartarus tantummodo ululat, fremit, et submurmurat; quoniam gaudium et lætitia huius diei claustris infernalibus inclusis aliquod remedium et refrigerium præstat. Non audent, ut opinor, ministri tartarei hodie attingere suos captivos, quos recolunt redemptos illius sanguine, qui pro mundi salute est dignatus nasci de Virgine. ⁽¹⁾

De cuius Virginis meritis

(1) Non videmus, quid in huius periodi sententia iure reprehendi possit; quæ si accipiatur de animabus iustis, quæ in Purgatorio torquentur quousque leviorum criminum sordes eluerint, tota nostro iudicio pia est et catholica: pium enim est, nec improbable cogitare in solemnioribus Mariæ Festivitatibus prædictarum fidelium animarum tormenta levare, immo etiam interdum finiri precibus et meritis tantæ Virginis. Quid autem huic loco prohibet hanc interpretationem adhiberi? Certè non locus Purgatorii, quod in inferioribus terræ partibus situm, adeoque in claustris infernalibus collocatum creditur. Non tormenta, quæ a ministris tartareis infligi dicuntur; neque enim animæ purgandæ ab aliis quàm a dæmonibus torquentur. Non denique captivorum nomen, quo utitur auctor Sermonis: animæ enim quæ dæmoniorum potestati quantum ad pœnam subiectæ sunt, in carcere inferiori ad tempus detentæ, meritò illorum captivæ dici possunt.

Verumtamen fac loquatur de damnatis, qui hoc nomine communiter intelliguntur, æternis suppliciis ob gravia scelera addictis. Quid? Adeonè absonum est et inauditum aliquod vel his levamen suarum pœnarum contingere posse, quæ tamen non ideo sint aliquando finem habituræ? At verò D. Augustino non ita incommoda visa est similis de damnatis cogitatio, quamvis ipse non probaverit. En eius verba in Enchiridio cap. 112. tractantis versum illum Psalmi 87. *Non obliviscetur misereri Deus, nec continebit in ira sua misericordias suas.* "De his si-
ne scrupulo intelligitur, qui vasa misericordiae nuncupantur, quia et ipsi non pro meritis suis, sed Deo miserante liberantur; aut si hoc ad omnes (*scilicet etiam ad damnatos*) existimant pertinere, non ideo necesse est ut damnationem finiri opinentur eorum, de quibus

et gloriosissima hodierna eius assumptione divinæ legis interpret, sanctus videlicet Hieronymus, et alii egregii doctores tanta ac talia potuerunt et voluerunt dicere, quibus nos nec audemus aliquid nec debemus adicere. Et qui ad plenum vult cognoscere gloriam solemnitatis hodiernæ, Sermonem, quem supradictus pater Hieronymus edidit ad sanctam Paulam et ad Eustochium filiam eius

Auctor sermonis de Assumptione ad Paulam et Eustochium falsò putatus Hieronymus.

dictum est: *Ibunt hi in supplicium æternum...* Sed pœnas damnatorum certis temporum intervallis existiment, si hoc eis placet, aliquatenus mitigari; etiam sic quippe intelligi potest manere in illis ira Dei, hoc est, ipsa damnatio, ut in ira sua non tamen contineat miserationes suas; non æterno supplicio finem dando, sed levamen adhibendo vel interponendo cruciatibus: quia nec Psalmus ait, *ad finiendam iram suam*, vel *post iram suam*, sed *in ira sua...* Manebit ergo sine fine mors illa perpetua damnatorum, id est, alienatio a vita Dei, et omnibus erit ipsa communis, quàmlibet homines de varietate pœnarum, de dolorum relevatione, vel intermissione pro suis humanis motibus suspicentur."

Congruunt etiam in hanc sententiam, quæ Prudentius cecinit in Hymno 5. indicans per Festum Paschale non nihil quietis et relaxationis damnatis indulgeri:

*Sunt et spiritibus sæpe nocentibus
Pœnarum celebres sub styge feriæ.
Illa nocte, sacer qua rediit Deus
Stagnis ad superos ex Acherontis,
Marcent suppliciis tartara mitibus;
Exultatque sui carceris otio
Umbrarum populus liber ad ignibus,
Nec fervent solito flumina sulphure.*

Quis ergo miretur, quæ Prudentius poëta christianus et piissimus de Paschali festivitate dixit, fuisse ab huius sermonis auctore pia quadam (ut ipse loquitur) temeritate translata ad Festum Assumptionis B. Virginis Mariæ? Nulla itaque in sententia erroris species, quæcumque illi interpretatio adhibeatur. Quamquam priorem nos ab omni doctrinæ novitate remotiorem, nec minus auctoris menti consonam iudicamus.

eius virginem , et ad ceteras virgines , non solum præsentibus , sed etiam ad superventuras transmissit , legat. In eodem verò Sermonem non solum possunt addiscere virgines feminæ , sed etiam masculi , quomodo debeant virginum virgini virginaliter ac viriliter militare. Hodie , reverendissimi patres , et charissimi fratres , domini et seniores , matres et sorores , celebremus devotissimè beatæ Dei genitricis et semper virginis Mariæ celeberrimum festum , ut per eius singulare meritum , et orationes omnium sanctorum , sanctarumque virginum , pium mereamur habere atque propitium Virginis filium , et virginum sponsum , Dominum nostrum Iesum Christum , qui vivit et regnat cum Deo Patre et Spiritu sancto per omnia sæcula sæculorum. Amen.

EIUSDEM SERMO VI.

DE ASSUMPTIONE B. MARIE
SEXTUS.

Hodie , fratres charissimi , gloriosa et perpetua virgo Maria , cælos ascendit : hodie de terris et de præsentis sæculo nequam erepta , secunda de immarcessibili gloria ad cæli pervenit palatia. Hac , inquam , die meruit exaltari super choros Angelorum : quoniam ut credimus in dextera Patris sublevata ⁽¹⁾ in cælestis regni solio , post Christum gloriosa resedit , quæ meritò Domini templum , Spiritus sancti sacrarium et appellatur et creditur. Hæc est illa vir-

go gloriosa , cuius ineffabile meritum longè ante et figuris legalibus , et Prophetarum oraculis prænuntiabatur. Nam quid aliud præsignabat virga illa Aaron , quæ in tabernaculo Domini posita , tertia die inventa est germinasse ; iamque dilatatis foliis eruperant flores , qui turgentibus gemmis in amigdalas deformati sunt ? Virga ista sacra est virgo Maria , quæ neque sata , neque radicata , sine ullo cultore , tertio die , hoc est , tertio sæculi tempore , sancto Spiritu est fecundata , nobisque Deum genuit et hominem Christum : cuius utraque substantia , bene per amigdalam est figurata. Amigdala namque ex carne , osse , et nucleo constat : sic Deus et homo in una persona est Iesus Christus. Et in amigdala quidem caro exterior amarissima est ; nucleus verò interior vescentes grata dulcedine reficit. Sic et Christus per humanitatem passionis amaritudinem sensit , per divinitatem impassibilis mansit.

De hac virga Isaias Propheta prædixerat : *Egredietur virga de radice Iesse , et flos de radice eius ascendet.* Virgo namque Maria , cuius hodie ad cælos ascensionem colimus , de stirpe David regis , qui filius fuit Iesse , nobilissima prosapia , et regali stemmate exorta processit ; et flos de radice eius ascendit , quia verus ille Nazareus , et flos munditiæ Christus per eam , ex ea incarnatus , in mundum venit. Hic est ille flos sacerrimus , qui de seipso in epithalamium Ecclesiæ loquitur :

Ego

(1) *In cælis regni solio : edebat Feu-ard.*

Cant. 2. 1. *Ego flos campi, et lilium convallium.* Flos enim campi, qui non aratus, nec seritus fuit, quia de Virgine sine virili ministerio natus apparuit. Lilium autem convallium extitit, quia ad insinuandum humilitatis exemplum, pauperes parentes, de quibus nasceretur, elegit: dignatus pro nobis ipse pauper fieri, ut nos sua potestate divitiarum et divinitatis suæ donaret esse participes. Beatus quoque Ezechiel Propheeta huius sacræ Virginis se conscius fuisse prophetico spiritu

Ezech. 44. 2. 3. *testatur dicens: Vidi portam in domo Domini clausam, et dixit ad me Angelus: Porta hæc, quam vides, non aperietur. Princeps in ea sedebit, ut comedat panem coram Domino.* Porta namque in domo Domini clausa, virgo est Maria semper intacta. Vir non transiet per eam, quia Ioseph non cognovit eam. Clausa fuit in æternum, quia Maria virgo est ante partum, virgo in partu, et virgo post partum. Princeps in ea sedit, ut comederet panem coram Domino; quia Dei filius in utero illius novem mensium spatio moratus est, indeque egressus, et tamquam sponsus de thalamo suo, ut comederet panem coram Domino, iuxta quod ipse dixit:

Ioan. 4. 34. *Meus cibus est, ut faciam voluntatem eius qui misit me, Patris.*

Tot igitur et tantis hæc sancta virgo et mater Domini Prophetarum prænuntiata vaticiniis, hodie ad cælos assumpta est, meritorum fructus, et laborum præmia perceptura. Ascendens namque Dei filius in cælum, matrem

castissimam ad tempus ad hoc dimisit in terris, ut ei locum immortalitatis in æthereis mansionibus præpararet, ut cum eo in perpetuum regnaret. Et hæc est præsentis diei solemnitas, in qua gloriosa et felix ad cælestem assumpta est thalamum. Quæ profectò eius festività tantò excellentior est omnium sanctorum festivitibus, et incomparabiliter admiranda, quantò et ipsa Dei genitrix cæteris sanctis incomparabilis, magisque habetur mirabilis. Unde et ex persona supernorum civium in eius ascensione admirans Spiritus sanctus ait in Canticis canticorum: *Quæ Cant. 3. 6.* *est ista quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi?* De deserto enim præsentis sæculi hæc virgo hodie ascendit; atque ideo mirabantur animæ electorum, quænam hæc esset, quæ virtutibus meritorum etiam dignitatem supervinceret Angelorum. Quasi virgula autem fumi ex aromatibus ascendit, quia delicata, et divinis extenuata disciplinis, multis virtutum erat repleta odoribus, per quas quotidie se in holocaustum Domino concremabat incendio pii amoris, et desiderio charitatis.

Nec diu hæc sancta sacratissima Virgo post Domini ascensionem in terris potuit remanere, quam desiderabant Angeli, cælum et ipsum de eius ascensione quærebatur: atque ideo Spiritus sanctus invitabat dicens: *Veni columba Cant. 2. 10. 11.* *mea, immaculata mea; iam enim hiems transiit, imber abiit et recessit.* Quodque arden-

dentissimè vellet assumere, ostendit crebra ingeminatione in-

Cant. 4. 8. quiens: *Veni de Libano, sponsa mea: veni de Libano, veni.* Et pulchrè de Libano venire iubetur, hoc est, de candidatione; Libanus enim candidatio interpretatur. Et hæc virgo sancta candidata erat virtutibus, et dealbata Spiritus sancti muneribus, columbæ lacteæ servans simplicitatem, et virginittatis immaculatum candorem; atque ideo sola digna fuit, per quam, et ex qua Dei filius, ad reconciliationem humani generis veniens, carnem assumeret. Unde et ei soli Angelica

Luc. 1. 28. illa salutatio conveniens fuit: *Ave Maria, gratiâ plena.* Ceteris enim electis ex parte gratia datur, huic vero Virgini tota se infudit plenitudo gratiæ. Quod

(1) Neque in hoc loco quidquam reperimus, quod erroneum, aut impium fuerit pronuntiare, si tempora illa attendamus, quibus auctor sermonis hæc scribebat circa corporis Virginei assumptionem. Primum enim tota huius periodi sententia (sicut alia quamplurima huius sermonis) nostro iudicio desumpta est ex sermone de Assumptione B. M. Virginis, quem non semel citat hic auctor, falsò credens esse D. Hieronymi; sed qui ab eruditis putatur esse auctoris cuiusdam Græci, qui parùm latinè sciret; sive sit Sophronius ferè S. Hieronymo suppar, sive alius, ut placet aliquibus, plus uno sæculo posterior. Deinde etiamsi sermo iste sæculo septimo conscriptus fuisset, potuit nostro iudicio idipsum sine ulla nota ab illius auctore affirmari: nempe assumptionem corporis Virginei in cælum, quamquam ab aliquibus piâ devotione crederetur, rem verò tunc temporis fuisse nec satis exploratam, neque inter illas veritates recensitam adeo apertas, de quibus nefas esset ullo pacto dubitare. Nondum enim illis temporibus hoc Festum ab universa Ecclesia celebrabatur, nondum omnium Doctorum consensus in prædictam veritatem conspiraverat, quemadmodum hodierna die fieri videmus, quando universa Catholica Ecclesia Virginem in cor-

considerans Propheta David ait: *Descendet, sicut pluvia in vellus.* *Psalm. 71. 6.* Vellus enim virginittatem præsignat. Sicut enim vellus cum sit de corpore, corporis non subiacet passioni; ita virginittas cum sit in carne, vitia carnis ignorat.

Descendit ergo sicut pluvia in vellus, quia cælestis imber, hoc est unda divinitatis virgineo velteri placido se infudit illapsu, quando Verbum caro factum est, *Ioan. 1. 14.* et habitavit in nobis. Nec sanè illud omittere debemus, quod multi pietatis studio libentissimè amplectuntur: eam hodierno die a filio suo domino Iesu Christo ad cæli corporaliter sublevatam palatia. Quod licèt pium sit credere, a nobis tamen non debet affirmari, ne videamur dubia pro certis recipere. (1)

Ve-

pore assumptam toto terrarum orbe concelebrat, et omnium Theologorum suffragia ita consentiunt, ut qui aliter sentire auderet, impietatis, et temeritatis notam meritò incurreret.

Quod verò sæculo septimo mirandum non sit, quòd auctor sermonis cum huiusmodi dubitatione, et cautione de assumptione corporis Virginei locutus fuerit, exemplo comprobamus alterius sermonis in eiusdem festi celebritate conscripti, eodemque sæculo, aut fortè posteriori, ut colligitur ex auctoritate S. Isidori, quem proprio nomine laudat. Fuerat hic sermo cum aliis eiusdem notæ S. Augustino aliquando attributus, postea verò ut spurius reiectus est. Quisquis tamen fuerit illius auctor, de Virginis assumptione ita loquitur, num. 2.

“Hoc idcirco dicimus, fratres, quia „sicut iam in consuetudinem Christi suscepit Ecclesia, hodierna die ad cælos „assumpta fuisse traditur Virgo Maria. „Sed quo ordine hinc ad superna transierit regna, nulla catholica narrat historia. Non solum autem respuere apocrypha, verùm etiam ignorare dicitur „hæc eadem Dei Ecclesia. Et quidem sunt „nonnulla sine auctoris nomine de eius „assumptione scripta, quæ, ut dixi, ita „caventur, ut ad confirmandam rei ve-

„ri-

Verum enim hoc sit, necne, nos tamen credere convenit eam filio suo in cælestibus conregnare, nosque post Deum in omni veritate confirmare, meritis et precibus præmunire. Si autem vultis scire, quid post Domini ascensionem egerit, hoc unum certum est, quia virgo sancta corpore et mente permansit, conversata cum Apostolis, donec ipsi per diversas regiones prædicaturi sunt missi. Et licet omnes Apostoli eam venerarentur, eique officio dilectionis famularentur, plus tamen et specialius ceteris Ioannes usque ad finem vitæ dilexit et coluit; quique sibi commissam Virginem virgini accepit in suam, et sic ei, quasi filius matri, assistit et obsecutus est, recordans illud quod a benigno magistro in cruce audierat: *Mulier, ecce filius tuus.*

Ioan. 19. 26.

Huius igitur sacrosanctæ Virginis et matris Domini hodiernam festivitatem spirituali lætitia celebremus, quæ, sicut Evangelium loquitur, optimam partem elegit, quæ non aufertur ab ea. Quod quamvis historialiter de illa Maria sorore Lazari, ardentissima dilectrice

Luc. 10. 42.

„ritatem legi minimè permittantur. Hinc
„sanè pulsantur nonnulli, quia nec cor-
„pus eius in terra invenitur, nec assum-
„ptio eius cum carne (ut in Apocrypha
„legitur) in catholica historia reperi-
„tur.

„Sed nec invenitur apud Latinos ali-
„quis tractatorum de eius morte quid-
„piam apertè dixisse. Nam illum Evan-
„gelisti versiculum, quem Simeon dixit ad
„Domini Matrem, *Et tuam ipsius ani-*
„*mam pertransibit gladius*, beatæ recor-
„dationis Ambrosius cum tractaret, ait:
„Nec historia nec litteræ docent, Ma-
„riam gladio vitam finisse. Hinc et Isi-

Christi, dictum intelligitur, specialiter tamen beatæ Dei genitrici convenire creditur, quæ optimam partem elegit; quia ei singulariter datum est matrem esse, et sigillum castitatis non perdere: prolem suscipere, et incorrupta virginitate gaudere. Nam cum sint in Ecclesia tres ordines fidelium, coniugatorum videlicet, continentium, atque virginum; hæc sola superexcellenti et incommutabili dono mater potuit esse virgo, servare pudorem, et intactis suis visceribus edere Deum et hominem: unde merito eam Dei confitemur genitricem. Iam ergo ad eam, de qua loquimur, preces et vota vertamus, opem intercessionis eius poscamus singuli, poscamus omnes. Oremus ut sit ⁽¹⁾ protectrix in prosperis, submoveat noxia, suggerat profutura, admittat preces supplicantium intra sacrarium divinitatis, nobisque impetret consortium suæ beatitudinis, favente et adiuvante Domino nostro, filio eius Iesu Christo, cui est cum Deo patre imperium et immortalitas per infinita sæcula sæculorum. Amen.

„dorus, incertum est, inquit, per hoc
„dictum utrum gladius spiritus, an gla-
„dium dixerit persecutionis. Restat
„ergo ut homo mendaciter non fingat
„apertum, quod Deus voluit manere oc-
„cultum. Vera autem de eius assumptio-
„ne sententia hæc esse probatur, ut se-
„cundum Apostolum sive in corpore, si-
„ve extra corpus ignorantes, assumptam
„super Angelos credamus.”

Hæc dicta sunt, ut auctoris dictum ab acerbiori censura defendi posse, ratione et exemplo ostenderemus.

(1) Amel. *protectrix in adversis, pro-*
vectrix in prosperis, submoveat, &c.

Aaa EIUS-

EIVSDEM SERMO VII.

IN ⁽¹⁾ ASSUMPTIONE B. MARIE
SEPTIMUS.

Celebritas hodierni diei nos admonet, ut in laude Virginis Mariæ immorari debeamus, quia revera indignum est, ut in die tantæ Dei genitricis laudes Domini nostri sileat lingua carnis. In hac siquidem die competenter beata Virgo Maria sponso illi cælesti liberè proclamat: *Tenuisti manum dexteram meam, et in voluntate tua deduxisti me, et cum gloria assumpsisti me.* Hodie, inquam, et ipsa congruè ab sponso audit: *Veni proxima mea, speciosa mea, columba mea, quoniam ecce hiems transiit, pluvia abiit.* Ipsaque iam beata ^{Ibi 12.} respondit: *Flores visi sunt in terra nostra: tempus sectionis advenit. Anima mea exultabit in Domino, et delectabitur super salutari suo: Et in Domino laudabitur anima mea, audiant mansueti et lætentur: Et credo videre bona Domini in terra viventium.*

Videamus itaque, fratres, quæ sit hæc Virgo tam sancta, ad quam Spiritus sanctus venire dignatus est; quæ tam speciosa, quam Deus elegit sponsam; quæ tam casta, ut possit esse virgo post partum. Hæc est, inquam, Dei templum, fons ille signatus, et porta Dei clausa. In eam itaque sanctus descendit Spiritus: hanc ^{Lucæ 1. 35.} virtus obumbravit Altissimi, et

ex ea potens virtutum Christus egreditur. Hæc est immaculata coïtu, fecunda partu, virgo castitate: hæc concepit virgo, non ex viro, sed de Spiritu sancto: hæc peperit, non dolore, sed gaudio: hæc nutrit Angelorum et hominum cibum.

Felix certè et omni laude dignissima, quæ sine humano semine cælestem sæculo protulit panem, et mundi genuit Salvatorem! O fidei pactum! O fidei secretum! Promittit Angelus virgini filium nasciturum: virgo gaudet, cupitque effici mater. Verè magnum et salutare mysterium: quæ sic peperit, ut mater et virgo possit dici. Lacta Maria creatorem tuum, lacta panem cæli, lacta præmium mundi. Prebe lambenti mammillam, ut ille pro te præbeat percutienti maxillam. Tu illi ut mater temporalem ministra substantiam, ⁽²⁾ ut ipse nobis et tibi vitam tribuat sempiternam. Lacta ergo eum, qui fecit te, qui talem fecit te, ut ipse fieret in te. Lacta eum, qui fructum fecunditatis tibi dedit conceptus, et decus virginitatis non abstulit natus.

Videte, fratres, quàm dignè Domino consecrata virginitas famulatur, quam sic amare dignatur, ut una eademque femina, et virgo dici possit, et mater: quàm præferenda gratia, et cunctis sæculis prædicanda, quæ sola et genitricis dignitatem obtinuit, et virginalem pudicitiam

non

(1) *Assumptione* ut habet Amel. non ut Feu-ard. in *Nativitate*, de qua nec verbum in toto Sermone.

(2) Quæ sequuntur verba desiderantur in Feu-ard. ad sententiæ perfectionem.

non amisit. Electa est quæ autorem suum ederet: denique viro inexperta se parituram obstupuit, quæ thalamum ignoravit. O quàm beata mater ista, quæ sine contaminatione concepit, et sine dolore peperit medicinam! Felix inquam mater, per quam generis nostri vita est reparata, quæ de cælo suscepit prolem, et mundi genuit Salvatorem. Hæc enim mirabili et ineffabili modo omnium rerum et suum peperit Salvatorem. Electa quippe est virgo integra, cui fecunditas matris daretur; et facta est fecunda mater, in qua virginis integritas servaretur. Si enim cogitemus virginem, quæ sine concupiscentia carnis concepit carnem, et sine viro concepit virum, et si voluerimus quærere rationem, in ipsa nostra inquisitione subcumbimus, cum scriptum sit: *Generationem eius quis enarrabit?* Nam et ipsa beata Maria, cuius hodie natalitia celebramus, quem credendo peperit, credendo conceperat.

Isai. 53. 8.

Denique cum Dominicum illi partum Angelus nuntiasset, ac illa quippe castitatis conscia divinæ dispensationis gratia, Angelo respondisse fertur: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Angelus ei placido vultu respondit: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Non expavescas partum virgo, nec metuas, neque multum sis inexperta formidine. Tantum cre-

Lucæ 1. 34.

Ibid. 35.

de, et concepisti: ama, et peperisti. Spiritus enim sanctus superveniet in te; proinde non est quod metuas: et virtus Altissimi obumbrabit tibi; ⁽¹⁾ inde est quod gaudeas. Tunc enim sequeretur dolor partum, si præcederet libido conceptum; nunc verò Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi, id est, refrigerabit te sub sua umbra Spiritus idem sanctus, ne ⁽²⁾ in fervore concupiscentiæ torrearis. Ideoque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. His Maria auditis, iam fidei semine gravida, prius et Christum mente quàm ventre concipiens, respondit Angelo: *Ecce ancilla Domini: fiat mihi secundum verbum tuum.* Nec mora: ut assensus Virginis panditur, sponsus immaculatum corpus ingreditur, et qui toto mundo non capitur, puellæ innuptæ membrum infunditur.

Ibid. 38.

Nam audite, fratres, quomodo porta, per quam ingressus est Dominus, semper fuit clausa, quam Ezechiel Propheta in visione divina respexit: *Converti, me, inquit, ad viam portæ sanctuarii exterioris, quæ respiciebat ad orientem; et hæc erat clausa. Et dixit Dominus ad me: Porta hæc quam vides, clausa erit, et non aperietur, et vir non transiet per eam: quia Dominus Deus Israël ingredietur et egredietur per eam, et semper erit clausa.* ⁽³⁾ Ecce ubi evidenter ostendit nobis, quia

Ezech. 44. 1. 2.

Aaa 2

(1) Malè Feu-ard. *nec est quòd gaudeas.*(2) Feu-ard. *in furore concupiscentiæ torrearis.* Amel. *in fervore... tenearis.* Nossan-
verò non dubitavimus emendare *torrearis* ex certa coniectura.(3) Feu-ard. *Quæ ubi evidenter, &c.*

sancta Maria semper virgo fuit, virgo permansit: virgo ante partum, virgo in partu, et virgo post partum. Concepit, et virgo est: generat, et virgo est: lactat, et virgo est. ⁽¹⁾ Mater quippe esse potuit virgo Maria, mulier esse non potuit. Magnum mysterium! magnum donum! magna gratia! Ancilla peperit Dominum, creatura peperit creatorem. Visceribus fecundis, et genitalibus integris, virgo mater Dominum effudit in terris. Concipiens virgo, pariens virgo, ⁽²⁾ permanens virgo: virgo gravida, virgo fecunda, virgo perpetua. Quid miraris, o homo? Deum sic nasci oportuit, quando dignatus est esse homo. Interea toto affectu ad auxilium beatæ Virginis nos conferamus, omnes unanimes eius omni nisu patrocinia imploremus. Et dum nos eam supplici obsequio frequentamus in terris, ipsa nos sedula prece commendare dignetur in cælis apud Dominum Deum nostrum, qui in Trinitate vivit et regnat Deus per infinita sæcula sæculorum. Amen.

EIUSDEM SERMO VIII. ⁽³⁾

IN LAUDEM B. V. MARIÆ.

Scientes, fratres dilectissimi, auctori nostro multum nos debere conditos, plus redemptos, redemptionis nostræ commercium veneremur, et illum sa-

(1) Edimus ex Amelian. cum Feu-ard. edidisset: *Mater quippe esse potuit beata Maria, mulier esse potuit.*

(2) *Permanens virgo*: deerant hæc verba in Feu-ard. deinde Amel. pro *fecunda* scribit *fæta*.

(3) Hic sermo reperitur ad litteram in-

cratissimum uterum, ex quo homini Deus unitus apparuit, etsi non honorificamus meritis, saltem celebremus obsequiis; ⁽⁴⁾ scientes erroris nostri tenebras, partim eius fulgore respersas, quia quod protoplastorum negligentia, ⁽⁵⁾ primæ matris contumax tam arrogantia quàm gula perdiderat, huius sacræ Virginis partus non solum restauravit diruta, sed etiam tribuit sempiterna. Et idcirco cunctis præconiis veneremur auctricem, quæ dum auctorem suum concepit, excelsum nobis redemptorem ostendit in sæculo. Et quia ad vicem matris eius, matris nostræ Ecclesiæ forma constituitur, ipsa eam inter procellas sæculi frementes aspiciat, ipsa inter cursus mundiales continua oratione confoveat. Neque enim dubium, ⁽⁶⁾ illam quæ meruit pro liberandis dare pretium, posse liberatis impartiri suffragium. Nostra inter hæc oratio iugis ad Deum dirigatur, ut qui pro honore nominis sui viscera illa quæ sanctificavit, intravit, nosque sedulitate debita veneramur, prosit nobis ad remedium, quod per eam se nobis dedit in pretium.

Merito beata Maria ⁽⁷⁾ singulari a nobis præconio attollitur, quæ singulare commercium mundo præbuit. Merito inter feminas tunc etiam lætabatur, cum singularem medicinam pudico alvo gestabat. Sentiebat quidem pondera

ven-

ter eos, qui aliquando S. Hieronymo tribuebantur: postea inter spurios editus.

(4) *Scientes* deest in Feu-ard.

(5) *Prima mater* Amel.

(6) *Illam, quæ meruit . . . possit liberatis*, &c. Feu-ard.

(7) *Singulari* deest in Feu-ard.

ventris, quæ pudorem non perderat castitatis. Mirabatur partus insignia, quæ nulla noverat viri contagia. O benè fecunda virginitas, quæ novo inauditoque genere, et mater dici possit et virgo! Peperit eum a quo cœpit: portavit, a quo creata extitit; siquidem ipse est auctor Mariæ, qui est ortus ex Maria. Sic inenarrabili modo beata Maria et mater virgo est, dum fructus peregrinationis extitit, et integritatis dispendium non incurrit. Apud quam ita cælestis providentia negotii ipsius conditionem disposuit, ut magis obedientiam exhiberet in mandato, cùm honorificentiam agnosceret ex Angelo. Neque enim fidem derogat nuntii, quæ dignitatem intelligit, nuntiante sibi Angelo et dicente: *Spiritus enim sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbravit tibi: ideoque et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei.* Credidit ammonita, quod audivit: meruit sanctificata, quod credidit.

Luc. 1. 35.

Denique ⁽¹⁾ tantum se ad cæli fastigium sublevavit, ut Verbum in principio apud Deum, id est, Dei filium de summa arce susciperet. Cumque semper mysticum divinitatis arcanum ⁽²⁾ carni nostræ fragilitatique commisceret, latuit in homine divinitas, ut divinitati humanitas non periret: et sub velamento assumptæ carnis absconditus, pretiosius redemit

perditos, quàm si defendisset ab imminente hoste captivos. Immensa pietas, et supra quàm fari possit, prædicanda maiestas! Viscera puellæ aula sancti Spiritus replebat, innupta Virginis vulva Verbi semine crescente tegebat. Replebantur, inquam, arcana viscerum, sacri Spiritus fecunditate repleta; et erat spes in partu, quia non erat voluptas in coïtu. Stupebat speciosissima genitrix, ⁽³⁾ et apud se tacita mirabatur; urebatur æstu cogitationis ambiguæ, et percussa rerum novitate obstupescebat mirabiliter: sciens enim suam integritatem, mirabatur ventris ubertatem.

O felix Maria! O genitrix gloriosa! O puerpera sublimis, cuius visceribus auctor cæli terræque committitur! O felicia oscula labiis impressa lactantis, cùm ⁽⁴⁾ inter crepundia reptantis infantia, utpotè verus ex te filius tibi matri adluderet, cùm ex Patre Dominus imperaret. Nam auctorem tuum ipsa concipiens edidisti in tempore puberem, quem habueras ante tempora conditorem. O felix puerperium! delectabile Angelis, expectabile sanctis, necessarium perditis, congruum profligatis: qui post multas assumptæ carnis iniurias, et ad ultimum ⁽⁵⁾ verberatus flagris, potatus felle, patibulo affixus, ut te veram matrem ostenderet, verum se hominem patiando tormenta monstravit.

Tu

(1) Amelian. scribit: *Tantum se deiecit fastigium, ut verbum &c.*

(2) Feu-ard. *Carni nostræ fragilitatemque commisisset.*

(3) Apud Feu-ard. solum legitur: *Et apud*

se tacita, rerum novitate obstupescebat mirabiliter.

(4) Edebat Feu-ard. *inter crebra indicia.*

(5) Pro *verberatus* habet Feu-ard. *urebatur.*

Tu verò beata gloriosaque Maria, inter ista et propter ista laudabilis; quæ sic fecunditatis meruisti donum, virginitatis quòd non amisisti suffragium. Tu es enim benedicta inter mulieres, tu præclara cunctis virginum catervis, tu sequeris agnum quocumque perrexerit. Tu virgineos choros, et ab incentivis carnis illecebris alienos, per albenia lilia rosasque vernantes ad fontem⁽¹⁾ perennis vitæ potandos invitas. Tu in illarum beatarum virtutum felicissima regione primi ordinis dignitatem adeptæ, plantis roscidis oberrans, inter paradisi amœnitatis gramineos choros tenero poplite pergens, felicique palma violas immarcessibiles carpis. Tu concinentibus sine fine coniuncta choris, Angelis Archangelisque sociata, indefessa voce *Sanctus* clamitare non desinis. Sed quid dicam, pauper ingenio, cùm de te quicquid dixerò, minus profectò est quàm dignitas tua meretur? Si matrem gentium te vocem, præcellis: si formam Dei appellem, digna existis: si nutricem cælestis panis te vocitem, lactis dulcedine reples.

Lacta ergo mater cibum nostrum: lacta panem cælestem: lacta cibum Angelorum: lacta eum qui talem fecit te, ut ipse fieret in te: qui tibi munus fecunditatis attulit conceptus, et decus virginitatis non abstulit natus: qui priusquam nascere-

(1) *Per huius vitæ* edebat Feu-ardentius.

(2) Quàm malè Feu-ardentius *ut veterem nostræ conditionis initiaret.*

tur, te matrem creavit, ex qua nasceretur; ut illinc procederet tamquam sponsus de thalamo suo, quo mortalibus oculis possit videri. Quanta fuit hæc dignatio, ut crearetur ex te, quam creavit; portaretur manibus, quas formavit; suggeret tua ubera, quæ ipse implevit? Quas itaque laudes caritati Dei dicamus? quas gratias ei agamus? qui nos ita dilexit, ut propter nos homo fieret,⁽²⁾ ut uterum nostræ conditionis intraret, ut contumelias nati infantis subiret, atque cuncta humanitatis necessaria sustineret?

Agentes ergo quantum sufficimus, creatori nostro gratias,⁽³⁾ natalem pretiosissimæ illius genitricis cum gaudio celebremus. Dignum namque est cum summa ei gratulatione famulari, per quam virginitatis insignia pullularunt. Siquidem ipsa virgo extitit ante coniugium, virgo in coniugio: virgo prægnans, virgo pariens, virgo lactans. Et data marito, et mater non de marito. Sanctæ quippe matris omnipotens filius nullo modo natus virginitatem abstulit, quam nasciturus elegit. Exultent ergo virgines, virgo peperit Christum: nihil ex eo quod noverat putent exterminatum; quia mansit virgo post partum. Exultent viduæ natalem Virginis celebrantes: Anna vidua Virginem matrem agnovit. Exultent coniugatæ solemnibus beatæ matris frequentantes: Elizabeth coniugata Virginem matrem Domini

(3) Hoc loco Amelianus codex habet (sicut et paulò infra) *natalem, vel conceptionem*, scilicet activam B. M. V. quæ totius sermonis subiectum est.

ni est salutata. Exultent pueri, continentiam voventes puero; ipse verò integritatem continentiae pueritiæ consecravit, qui suæ matri fecunditatem attulit, virginitatem non abstulit. Ipsi honor, gloria, et potestas per immortalia sæcula sæculorum. Amen.

EIVSDEM SERMO IX.

DE ASSUMPTIONE B. MARIE
OCTAVUS.

(1) Merito itaque sancta et venerabilis Dei genitrix, Virgo Maria, cælorum Regina, mundi Domina, singulari a nobis præconio extollitur, quæ singulare commercium mundo præbuit. Denique tantum se ad cæli fastigium sublevavit, ut Verbum in principio apud Deum, de summa cæli arce susciperet. O felix Maria, et omni laude dignissima! O genitrix gloriosa! O sublimis puerpera! cuius visceribus auctor cæli terræque committitur. Hæc est immaculata coïtu, fecunda partu, virgo lactans Dominum cæli, Angelorum cibum et hominum nutriens. O felicia oscula lactantis labris impressa! O felix puerperium, lætabile Angelis, optabile sanctis, necessarium perditis, congruum profugatis! Quas ergo laudes, o Domina, totius mundi salvatio, fragilitas generis humani tibi persolvat, quæ solo tuo commercio recuperandi aditum (2) invenit? O quam venerandum, et præ ceteris honorandum hunc diem! in

quo Dei genitrix virgo Maria de mundo migravit ad Christum, quæ dolori non subiacuit post partum, non labori post transitum. O admirabilem thalamum, de quo speciosus forma prodiit sponsus! O lux gentium, spes fidelium, tabernaculum gloriæ, templum cæleste, cui Apostoli sacrum reddunt obsequium, ad cuius Angeli canunt triumphum, quam Christus amplexatur! O beata Maria! gaudens ingredi paradysum, quæ de terris ad cælestem vitam translata es ab Angelis, et inter choros virginum, sicut sol fulgens, suscepisti principatum super Archangelos in cælo. O excellentissima! quam hodie paradysus excepit gaudens, quam Cherubin et Seraphin cum laudibus prosequuntur, quam martyres candidati beatificant, quam sanctorum stolatus concelebrat numerus, cui omnium sanctarum virginum cum suis (3) palmis victricibus exultans occurrit exercitus. O clarissima inter virgines, quæ cum laudibus et exequiis hodie exaltata, et magno cum triumpho in cælos gloriosissimè everta! Accipe itaque, piissima ac misericordissima, quascumque exiles meritis tuis impares gratiarum actiones; et cum vota susceperis, culpas nostras orando excusa. Admitte nostras preces intra sacrarium exauditionis, et retribue nobis gratiam reconciliationis. Sit per te excusabile quod (4) malè gessimus, accipe quod

(1) Ferè totum ex superiori sermone desumptum.

(2) *Invenisti* Feu-ard.

(3) *Palmis* ex Amel. nam Feu-ard. habe-

bat *psalmis*; sicut paulò infra *charissima* pro *clarissima*.

(4) Feu-ardentius *quod per te ingerimus*.

of-

offerimus, impetra quod rogamus: quia potentio- rem ad placandam iram iudicis invenire non possumus, quàm te quæ meruisti mater existere eiusdem redemptoris et iudicis. Succurre ergo, genitrix Christi piissima, miseris ad te confugientibus, adiuva et refove omnes qui in te confidunt. Ora pro totius mundi piaculis, interveni pro clero, intercede pro monachorum choro, ora pro devoto femineo sexu: sentiant omnes tuam clementiam, quicumque invocant tuum nomen gloriosum. Sit tibi compassio super afflictionem captivorum, sit pius affectus super cælorum peregrinos. Et quia te sine fine in cælis gaudentem atque lætantem aspicias, quatenus ut preces nostras quas tibi cum fletibus fundimus, ad Deum ipsa admittas, eumque ut proprium filium pro nobis interpelles, ut cum ille in fine sæculi iudex advenerit, cum ipso et nos appareamus in gloria: qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

EIUSDEM SERMO X.

IN PURIFICATIONE S. MARIE.

In illo tempore: Postquam impleti sunt dies purgationis Mariæ secundum legem Moysi, tulerunt Dominum Iesum in Ierusalem, ut sisterent eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini: quia omne masculinum, adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur. Luc. 2. 22.

Series huius lectionis cum mul-

ta alia, tum præcipuè virtutem commendat humilitatis, quæ ceterarum est mater et custos; adeo ut sine hac alia virtus nulla haberi queat. Hanc ergo nobis præsens lectio non minùs in Domino salvatore, quàm in venerabili eius commendat genitrice; quorum uterque cum ab omni legis præcepto liber extiterit, uterque tamen causa commendandæ humilitatis, sponte se legalibus subdere voluit institutis. Perpendat ergo unusquisque quantam obedientiam præceptis debeat divinis purus ac peccator homo, si tantum se pro hominibus humiliare voluit totius peccati immunis Deus homo. Ut autem quantum Deus unà cum genitrice sua a præcepto legis immunes extiterint, noverimus, ipsum legis mandatum diligentius perscrutemur.

Mulier, inquit Deus in lege, quæ suscepto semine pepererit masculinum, immunda erit septem diebus. Octava autem die circumcidetur infantulus, et ipsa triginta tribus diebus manebit in sanguinis sui purificatione. Levit. 12. 2. 3. 4. Cum ergo mulierem, quæ suscepto semine peperisset, immundam decernat, et per temporum spatia expiari iubeat; illam utique ab hac excludit necessitate, quæ non de virili semine, sed de Spiritu sancti concepit obumbratione. Sed Dominus legis sponte se voluit subdere legi, ut nos a maledicto legis absolveret: similiter et intemerata eius genitrix, quæ se noverat nihil legi debere, humilitatis tamen gratiâ legale voluit exequi præceptum, ad-

adimplens illud viri sapientis:
*Eccl. 3. 20. Quanto magnus es, humilia te
 in omnibus.*

*Postquam autem impleti
 sunt dies purgationis eius,*
 (vel Domini scilicet, vel ma-
 tris illius; uno enim eodem-
 que ordine mater cum filio ex-
 piari iuebantur) *tulerunt illum*
 (haud dubium, quin puerum Ie-
 sum) *parentes eius in Ierusa-
 lem ad templum Domini, ut
 sisterent* (id est statuerent, conse-
 crarent) *eum Domino.* Pueri He-
 bræorum, qui ex omni regno Ie-
 rusalem deferebantur, siquidem
 ex tribu Levi fuissent, ibidem
 detinebantur in templo Domi-
 ni perpetuò servituri. Si verò
 ex alia tribu fuissent, dato pre-
 tio redimebantur a parentibus ad
 propria referendi. Et puerorum
 quidem purificatio in hostiarum
 oblatione constabat: matrum ve-
 rò in hoc quòd quadraginta die-
 bus tam ab ingressu templi Do-
 mini, quàm a viri toro prohi-
 bebantur; non quòd ex legitimo
 et nuptiali connubio sit culpa fi-
 lios procreare, sed quia ipse le-
 gitimus et nuptialis coitus a
 culpa iniquitatis non possit esse
 extraneus.

Bonum namque nuptiarum ab
 ipso humani generis initio divi-
 nitus concessum novimus. Un-
 de Apostolus honorabile connu-
 bium, et torum immaculatum
 sine dubitatione commendat. Cum
 igitur legitimæ nuptiæ liberaliter
 sint a Deo tributæ in fide et di-
 lectione, si libidinis voluntate
 non agantur, necessariò prolem

edunt peccato primi hominis vi-
 tiam. De bonis itaque nuptiis
 adeo bonum est quod nascitur,
 ut etiam malum non sit, si sine
 adulterio vel fornicatione nasca-
 tur. Deus enim humanæ naturæ
 fecunditatis dona contulit, libi-
 dinis verò malum creatura Dei
 non est, sed pœna peccati: pro-
 inde de ⁽¹⁾ munditia nuptiarum
 mundus homo non nascitur, quia
 interveniente sordida libidine ini-
 quitas seminatur. Hinc et beatus
 David, qui se noverat de legiti-
 mo connubio generatum, huius
 tamen rei conscius, maculam
 carnalis generationis non sine gra-
 vi gemitu deplorabat dicens: *Ec-
 ce, in iniquitatibus conceptus
 sum, et in peccatis concepit me
 mater mea.* Hæc paucis dicta
 sunt, ut noverimus, maculam ori-
 ginalis peccati non in legitimis
 nuptiis, sed in voluptate et dele-
 ctatione constare libidinis.

Psalm. 50. 7.

Quòd autem mulier quadragin-
 ta diebus, edito partu, ab in-
 gressu templi prohibebatur, ideo
 iuxta litteram factum videtur, ut
 quot diebus infans in utero for-
 matur, tot etiam diebus eius pur-
 gatio celebraretur. Dicunt enim
 Physici, id est, qui de genituris
 singularum rerum disputant, quòd
 susceptum semen a femina sex
 primis diebus lactis habeat simi-
 litudinem, sequentibus novem
 vertatur in sanguinem, reliquis
 autem duodecim solidetur: dehinc
 decem et novem aliis per singu-
 la membrorum liniamenta forme-
 tur, inde usque ad tempus pa-
 riendi magnitudine sui augeatur.

Bbb Qui

(1) Amel. cod. habet *immunditia.*

Qui numeri simul iuncti quadraginta et sex faciunt. Sex verò et novem et duodecim et decem et novem, quadraginta et sex faciunt: quo numero, ut dictum est, infans in utero matris concipitur.

Unde et ipsum primi hominis vocabulum, quod est Adam, eundem numerum per Græca elementa exprimit. Secundùm enim Græcorum calculationem, qui singulis litteris certum præfigurant numerum, ⁽¹⁾ et unum, et quatuor, item et unum, et quadraginta faciunt, quæ litteræ nomen Adam exprimunt; numeri verò quadraginta sex reddunt. ^{Ioan. 2. 20.} Hinc Iudæi in Evangelio, licet ignorantibus quid dicerent, veraciter tamen de templo Domini corporis, quod ab eis erat in morte solvendum, et ab ipso post triduum resuscitandum, locuti sunt. Quadraginta et sex annis

(1) Amel. cod. *A unum: D quatuor: item A unum: M quadraginta faciunt.*

(2) Non inficiamur hæc verba paulò duriora esse prima fronte; quibus significari videtur conceptionem corporis D. N. Iesuchristi fuisse ad instar ceterorum hominum quadraginta dierum spatio peractam, contra quod cum SS. PP. credimus Catholici omnes adversus Heterodoxos, nempe Spiritus sancti virtute mirabiliter operante fuisse in instanti perfectam. Verùm nè statim condemnemus auctorem, facit non multum dissimilis quidam S. Augustini locus, (quemadmodum in monito ad lectorem diximus) quem videtur hic noster auctor in suo sermone scribendo præ oculis habuisse. Est autem locus Augustini in libro de diversis quæstionibus 83. quæst. 56. *de annis quadraginta sex ædificati Templi, Ioan. 2. 20.* in cuius enotatione postquam ordinem, quem natura dicitur a Physicis observare in humani corporis formatione, totidem fere verbis, quibus auctor noster, recensuit, post varias numeri 46. multiplicationes, et combinationes factas, ex quibus tandem numerus dierum, quibus no-

ædificatum est templum hoc: quo utique dierum numero corpus Dominicum in utero Virginis formatum credimus ⁽²⁾, more Scripturarum usitatissimo, annos pro diebus, a toto scilicet partem intelligentes. Quòd autem purificatio non quadraginta sex diebus, sed quadraginta tantum expleri iubetur, mos est Scripturæ usitatissimus, minores numeros quidem causam transcendere solere, infra maiores includere.

Quia omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur. Ex quo Dominus per Ægyptum transiens primogenita Ægyptiorum peremit, et filios Israël inde eduxit, omnia sibi primogenita filiorum Israël consecravit, tam de hominibus, quàm de pecoribus: ea lege, ut pecora quidem, si munda essent, in sacrificio eius offerentur; immunda verò, aut mu-

Exod. 12. 14.

vem menses continentur, eliceretur, concludit: *Non ergo absurdè quadraginta sex annis dicitur fabricatum esse templum, quod corpus eius significabat; ut quot anni fuerunt in fabricatione templi, tot dies fuerint in corporis Domini perfectione.*

Quem Augustini locum cum nullus non Theologus congrua interpretatione exposuerit, non erit difficile ex illorum commentariis auctoris nostri verba similiter interpretari. Consulatur Petrus Lombardus 3. libro Sent. distinct. 3. atque in hunc Magistri locum eius commentatores, e quibus unus nunc nobis occurrit D. Bonaventura, qui ita loquitur: *Dicendum quod in Scriptura frequenter tunc res dicitur fieri, cum innotescit: et per hunc quidem modum verbum Augustini est intelligendum, quia etsi corpus Dominicum ab instanti conceptionis fuit formatum, non tamen apparuit nec percipi potuit præ parvitate quantitatis molis; sed post quadraginta sex dies ad tantam quantitatem perfectionis deductum est, quod aspectibus hominum patere potuit, &c.*

mutarentur , aut redimerentur , aut interficerentur , iuxta quod in lege scriptum est. Primogenitum verò hominis , siquidem ex tribu Levi fuisset , ut dictum est , ibidem detinebatur ; si autem ex alia tribu , pretio redemptum ad propria referebatur. Pretium autem erat quinque siclorum post unum mensem pondere sanctuarii.

Allegoricè hæc omnia primogenita unum illum ac singularem significabant primogenitum , qui cum esset in substantia Dei Patris unicus , factus est in substantia hominis primogenitus omnis creaturæ , id est , omnium hominum , iuxta quod Apostolus de eo dicit : *Qui est primogenitus mortuorum et princeps regum terræ* ; qui verè ac singulariter sanctus Dominus fuit , quia peccatum non fecit , nec inventus est dolus in ore eius. Tropologicè nos quoque omnia primogenita nostra in sacrificio Domini offerimus , cùm quidquid boni per eius gratiam in mente concipimus , non nostris viribus , sed eius gratiæ attribuimus. Immunda nostra pretio quinque siclorum redimimus , cum quæcumque prava per quinque corporis sensus commisimus , digna satisfactione punimus.

Et ut darent , inquit , *hostiam*. Hostia hæc pauperum erat : nam in lege præcipiebatur , ut parentes pro puero agnum offerent immaculatum , et turturem sive pullum columbæ. Si verò manus illorum agnum invenire non posset , offerrent duos turtures , vel duos

pullos columbarum. Redemptor autem noster , memor per omnia nostræ salutis , non solùm homo pro nobis , verùm etiam pauper homo fieri dignatus est ; et pauperem pro se hostiam offerri , ac de pauperibus nasci parentibus voluit , ut nos sua paupertate spiritualium divitiarum et cælestis regni participes efficeret , secundùm quod ait Apostolus : *Cùm esset dives , pro nobis pauper factus est , ut illius paupertate nos ditaremur*. Non autem vacat a mysterio , quòd hæc volucres maximè in sacrificio Domini offerri iubebantur ; nam per has , quisque mundandus esset , in lege expiari præcipiebatur. Columba enim simplicissimum est animal , et a fellis amaritudine alienum. Turtur verò castitate præeminet , adeo ut si casu proprium perdiderit , deinceps alium non requirat coniugem. Quòd Dominus has aves sibi in sacrificio præcipiebat offerri , significabat se sanctorum castissima simplicitate , quasi gratissimo delectari sacrificio. Notandum etiam quòd utraque hæc avis gemitum pro cantu edere solet , significans geminam sanctorum in hoc sæculo plorationem : quo tam pro reatibus suis deflent , quibus ad liquidum , quandiu hîc sunt , carere non possunt , quàm pro eo quòd diutius a regno differuntur. Quòd verò columba gregatim incedere solet , turtur autem solivagus est ; per columbam , activa vita , quæ multorum est communis ; per turturem verò contemplativa , quæ paucis est imitabilis , designatur.

Bbb 2

Et

Et ecce homo in Ierusalem, cui nomen Simeon. Veniens in carne Dominus, non solum ab Angelis, verum etiam ab omni hominum conditione testimonium habuit; quia dignum erat, ut qui ad salutem omnium veniebat, ab omni ætate, sexu, et conditione ei testimonium perhiberetur. Iam ergo ei testimonium perhibuerat illa sublimis et Angelica dignitas, quando in eius nativitate exultando clamaverunt: *Gloria in excelsis Deo.* Perhibuerat Virgo quæ genuerat: perhibuerat et coniugatus Zacharias, cum coniugali sua Elisabeth: perhibuerat puer Ioannes adhuc in utero matris positus. Restabat ut aliquis continens et senex ei testimonium redderet, qui utique talis inducitur, de cuius assertione nemo dubitaret: *Homo, inquit, iustus et timoratus.* Bene autem cum dixisset iustus, addidit et timoratus; quia iustitia sine Dei timore custodiri nullatenus valet. Re autem vera iustus erat, quia non suam tantum, quàm totius populi consolationem expectabat.

Et responsum acceperat a Spiritu sancto. Magnum desiderium habuerunt antiqui sancti Christum videndi in carne, ⁽¹⁾ qua eum noverant oraculis Prophetarum ex Virgine nasciturum, ut ipse Dominus manifestavit, quando discipulis in Evangelio ait: *Dico vobis quòd multi Prophetæ, et Reges, et iusti voluerunt videre quæ vos videtis, et non viderunt.* Quod huic sancto seni Simeoni gratiâ meritorum concess-

sum est. Accepit quippe ⁽²⁾ responsum a Spiritu sancto quo plenus erat, non visurum se mortem temporalem, nisi prius videret in carne Christum, qui omne humanum genus redimeret. *Et venit in spiritu in templum:* non est putandum quòd sine corpore, solo spiritu in templum venit, illum quem diu desideraverat, visurus.

Et cum inducerent puerum Iesum parentes eius, ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo, et ipse accepit eum in ulnas suas, id est, in brachia sua. Mysticè sanctus iste senex mundum designat, quasi longo senio, et gravi iam ætate declivem. Accepit ergo puerum senex Christum in ulnas, quia mundus in ultima sui ætate Dei filium incarnatum accepit, et ab eo vetustate peccatorum exutus, in novam christianæ religionis infantiam est regeneratus. *Et benedixit Deum.* Sciebat beatus iste senex beatos fore, qui Christum in carne viderent: et ideo tam prolixo tempore in corpore optabat manere, donec corporalibus etiam oculis eum cerneret, quasi securus iam de totius humani generis redemptione: *Nunc, inquit, dimittis, Domine, servum tuum in pace.* Ac si diceret: Dimittis in pace, quia video pacem. Christus enim est pax nostra, qui factus est nobis secundum Apostolum a Deo Patre pax, et reconciliatio. Quare autem se in pace optaret dimitti, manifestat: *Quia viderunt,*

(1) Qui eum noverant Amel.

(2) Responsum in mente idem.

runt, inquit, *oculi mei salutare tuum*. Salutare Dei Christum Dominum dicit, per quem Deus Pater mundum reconciliavit, et genus humanum æternæ saluti reformavit, ut quicumque vellent in eum credere, in fide et dilectione eum conspicerent. Constat autem Dominum in primo adventu nequaquam ab omnibus populis visum fuisse: sed quod dicit, *ante faciem omnium populorum*, more prophetico, ⁽¹⁾ prophetiæ oculum ad futurum diem iudicii intendit, quando Christus per humanitatem ab omni carne videbitur, ut videat eum omnis oculus, et reddat unicuique secundum opera sua.

Lumen, inquit, *ad revelationem gentium*. Utrique populo Iudaico scilicet, atque gentili Christus lumen extitit; quia utrumque a tenebris ignorantiae infidelitatis ad verum lumen divinæ cognitionis perduxit. Specialiter autem ⁽²⁾ plebis Israeliticæ fuit: quia ex eodem populo incarnatus, inter eos conversatus, et miracula inter eos eatenus inaudita est operatus. Notandum autem quod prius dixit, Christum venisse lumen ad revelationem gentium, deinde ad gloriam plebis Israel: quia prophetali intuitu primùm gentes ad fidem Christi convertendas, postmodum verò Iudæos in fine mundi in eum credituros prævidit. Tale est et illud Psalmistæ, qui cum de vocatione gentium præmisisset: *Notum fecit Dominus salutare suum, ante conspe-*

Psalm. 97.

(1) *Propheticè oculum... intenditur*. Ita Feu-ard. malè.

ctum gentium revelavit iustitiam suam; mox de ultima Iudæorum conversione adiecit: *Recordatus misericordiæ suæ, et veritatis suæ domui Israel*. Huic quoque rei et Apostolus concordat, *Cùm plenitudo*, inquit, *gentium introierit, tunc omnis Israel salvus fiet*. De qua rursus conversione Psalmista: *Convertentur ad vesperam, et famem patientur ut canes, et circuibunt civitatem*: id est, Iudæi in finem mundi, quasi in vesperam, ad fidem Christi conversi, esurient panem illum, qui de cælo descendit, et ut eundem accipere mereantur, civitatem super montem Christum positam, hoc est, sanctam Ecclesiam, quasi canes circuibunt, ut quem nunc ⁽³⁾ velut acerrimi venatores impiè insectantur, tunc piè devotionis latratibus tueantur.

Rom. 11. 25.

Ioan. 6. 59.

Hæc breviter de Evangelicæ lectionis textu dicta sufficiant; quæ licet satis abundanterque huius solemnitatis causas manifestent, non ab re tamen est, si aliquid de eius vocabulo compendiosius dicamus. Vocatur itaque Græco vocabulo *Yppante*, quod Latinè obviatio dici potest. *Ypante* enim græcè, obviare dicitur. Proinde hæc festivitas tali vocabulo notatur, quia cum Dominus hodierna die in templum a parentibus fuisset delatus, et a sanctis quos plurimos tunc temporis Ierosolymis fuisse non dubium est, ei obviari credimus. Agitur autem hæc festi-

vi-

(2) *Gloria plebis* Amel. cod.

(3) *Velut cervum venatores*: lect. Am. cod.

vitas mense Februario, quem Ro-
 mani adhuc pagani a Februo, id
 est, Plutone sic vocaverunt, quem
 potentissimum purgationis crede-
 bant. ⁽¹⁾ Februlare enim, purgare
 dicimus. Quo mense lustrabatur
 civitas. Cùm enim Romani omnes
 gentes sibi subiugassent, tributum
 eis imposuerunt, eo tenore, ut
 quinto quoque anno idem tribu-
 tum persolveretur. Quo expleto,
 et censu persoluto, ab omni po-
 pulo, ut dictum est, civitas lu-
 strabatur, et diis manibus sacri-
 ficia offerebant, quorum auxilio
 et virtute totum orbem se subiu-
 gasse putabant. Quam lustrandi
 consuetudinem congruè et reli-
 giosè christiana mutavit religio,
 cum eodem mense, hoc est, ho-
 dierna die in honore sanctæ Dei
 genitricis et perpetuæ Virginis
 Mariæ non solum clerus, sed et
 omnis plebs Ecclesiarum loca

ADNOTATIO FRANCISCI FEU-ARDENTII.

(1) *Plinius*: Vulgata priscis temporibus
 opinio obtinuit, Februa esse omnia, qui-
 bus malefactorum conscientia purgaren-
 tur, delerenturque peccata, aut manes
 defunctorum placidi redderentur. *Varro*
de Vita Populi Roman. In eorum sacris
 liba quum sint facta, incerni solent far-
 ris semine, ac dicere se ea Februlare, id
 est, purgare. *Ovidius 2. Fast.* Februa Ro-
 mani dixerunt piamenta patres: Nunc quo-
 que dant verbo plurima signa fidem. *Et*
paullò post: Denique quodcumque est, quo
 corpora nostra piantur: Hoc apud inton-
 sos nomen habebat avos. *B. Augustinus*
lib. 7. de Civit. cap. 7. Terminalia eodem
 mense Februario celebrari dicunt, cùm fit
 sacrum purgatorium, quod vocant Fe-
 bruum; unde mensis nomen accepit. *Idem*
lib. 18. contr. Faustum Manic. cap. 5. Ianua-
 rius a Iano appellatus est, Februarius a
 Februis sacris Lupercorum. *Albinus lib.*
de Eccl. Offic. De festivitate ista dicit Be-

cum cereis et diversis hymnis
⁽²⁾ lustrando circumeunt; non iam
 in memoriam terreni imperii quin-
 quennem, sed ob recordationem
 cælestis regni perennem: quando
 iuxta Evangelicam parabolam om-
 nes sancti cum bonorum ope-
 rum lampadibus in fine mundi
 sponso Christo obviantes, ab eo
 in thalamum æternæ felicitatis
 sunt intromittendi. Quò et nos
 ut admitti mereamur, sanctæ Dei
 genitricis auxilium sedulò implo-
 remus, ut sua potenti interces-
 sione apud clementiam filii sui
 nobis omnium impetret veniam
 criminum, quæ hodierna die
 purgationem subiit temporalem
 sine sordibus peccatorum. Per
 eundem Dominum nostrum Ie-
 sum Christum, qui cum Pa-
 tre et Spiritu sancto vivit et
 regnat in sæcula sæculorum. A-
 men.

da sacerdos et doctor eximiùs in lib. de
temporibus: Secundum mensem dicavit
 Numa Februo, id est, Plutoni, qui lustra-
 tionum potens credebatur; lustrarique eo
 mense civitatem necesse erat. Sed hanc
 lustrandi consuetudinem bene mutavit
 christiana religio cum in mense eodem, die
 sanctæ Mariæ, plebs universa cum sacer-
 dotibus ac ministris hymnos modulando,
 devota per Ecclesias, perque congrua ur-
 bis loca procedit, datosque a pontifice ce-
 reos in manibus gestant ardentes. *Eisdem*
verbis eadem tradunt Amalarius Fortuna-
tus lib. 3. de Eccl. Offic. cap. 43. Rabanus
Maurus lib. 2. de Institut. Cleric. cap. 33.
Qui copiosiora desiderat, consulat Ioannem
Carnotensem Serm. de Purificat. S. Mariæ,
Rupertum lib. 3. de Divinis Offic. cap. 25.
et Guilielmum Mimatensem Episcopum lib. 6.
Rat. Divin. Offic.

(2) *Lustrantibus* habet Feu-ard. et paulo
 infra ubi est *terreni imperii*, edidit *æter-*
ni imperii: quorum utrumque emendavi-
 mus ex Amel.

ITEM

ITEM SERMO XI.

IN NATIVIT. S. DEI GENITRICIS,
SEMPERQUE VIRGINIS
MARIE.

Audite, fratres, et intelligite: considerate qualiter omnipotens Deus per ineffabilem pietatem suam condidit mundum: et proprietate sua maxima hominem ad imaginem suam plasmavit, et constituit eum colonum paradisi, ut vita perpetua perfrueretur, et Angelorum consortio quotidie congauderet: qui per infirmitatem carnis quam acceperat, promissionem quam accepit, non custodivit, suadente adversario, qui per superbiam perdidit quod habebat, et per invidiam homini nocuit. Ubi enim infirmiolem partem invenit, ibi prius suasit. Per ipsum lapsum quo ipse cecidit, in ipso genus humanum prostravit. Dixit enim ad mulierem: *Si comederetis ex hoc fructu, eritis sicut Dii, scientes bonum et malum.* Hoc initium peccati superbia fuit, ut homo de terra factus in mente conciperet, ut fieret æqualis Deo. Scire enim voluit, quod nequaquam habere potuit. Tunc enim deiecti sunt de paradiso in hoc mundo in istam convallem lacrymarum, ubi cum labore et sudore vitam suam finirent, et in ipsa ærumna posteros suos reliquerunt; quia scriptum est: Mors dominata est in Adam, et ita dominabitur in omnes eius filios.

Dum conditor mundi omnia

per sapientiam suam ⁽¹⁾ considerasset, et tam fragilem mundum, et caducum in omnibus, et primum semper ad deteriora cerne-
ret, lapsum de bonis, ruere in malis; doluit per magnam pietatem suam, et quem ille pro benignitate ad imaginem suam condiderat, et ipse sponte perierat, qualiter revocasset in pristinum locum, ubi eum constituerat, procuravit. In longinquo ergo disposuit per sapientiam suam, ut per semetipsum redimeret, quod per semetipsum plasmavit. Voluit per pietatem suam et omnipotentiam suam visitare mundum, ut ipse qui hominem fecerat, per visitationem suam redimeret. Præparavit sibi vas, ut per ipsum potuisset apparere hominibus. Scriptum est enim, *Sapientia edificavit sibi domum, vel templum,* hoc est, Mariam Virginem. Consideremus in quantum possumus, quia nec lingua sufficit loqui, quod voluntas cupit proferre, quanta fuit benignitas Dei, ut de tam longinquo inquireret sibi templum, ubi habitaret. Quia Maria Virgo non sic est nata, sicut solent pueri vel puellæ nasci; sed de ⁽²⁾Anna sterili, et patre iam sene, extra consuetudinem mulierum, post refrigescentem calorem, et sanguinem iam tepidum in pectore refrigescentem, et omnem amorum libidinis discessum, mundo corde et corpore ab omni pollutione carnali, orta est. Sic enim Dominus voluit, ut de tali vasculo mater
sua

Proverb. 9. 1.

Gen. 3. 5.

(1) *Creasset* Feu-ard. melius verò Amelian. *considerasset.*

(2) *De anu sterili*: ita Amelianus.

sua nasceretur. Quod nunc scimus, quia per Spiritum sanctum illo ordinante, et benigniter præcipiente, præparavit sibi matrem, quæ præcessit omnibus matribus. Talis enim fuit, qualis nec antea visa est, nec habebit sequentem.

Honorabilis dies, et sacra festivitas, in qua nata est Virgo Maria Dei genitrix. Hoc est gaudium nostrum, hæc est festivitas nostra; quia quando voluit fecit, ut nos per suam magnam misericordiam per Virginem visiteret. Exultemus et lætemur omnes in celebrationem hodiernæ festivitatis beatæ Dei genitricis et semper virginis Mariæ, quia præclara et sancta est, in qua inchoavit Redemptor omnium visitationem mirabilem, et nos de captivitate ad pristinum locum revocare dignatus est. Adiuvet nos, quæsumus, ipse omnipotens Deus per gloriosam intercessionem suæ matris, in qua felix eius est inchoata nativitas, ut per eius intercessionem cum eo vivamus, qui propter nos dignatus est mortem suscipere, ut nos cum ipso vitam perpetuam mereamur habere; præstante ipso domino nostro Iesu Christo, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XII.

DE S. MARIA.

*Ex cod. Amel. ex quo primus eum edidit
P. Florez.*

Creator omnium et auctor vitæ, dilectissimi fratres, sicut fides vestra optimè novit, Dominus Deus est, quia scriptum est:

*Apud te, Domine, est fons vitæ: Psalm. 35. 10.
et in lumine tuo videbimus lumen.* Et Adam primus homo creatus est a Deo valdè benè; sed per Evam suadente serpente deceptus est valdè malè. Auctor verò mortis diabolus est, sicut scriptum est: *Per invidiam diaboli mors introivit in orbem terrarum: et imitantur eum qui sunt ex parte eius.* Sap. 2. 24. 25.

Ipse enim diabolus rectè a Deo conditus est, et in veritate noluit stare; sed mox ut creatus est, per superbiæ suæ vitium offenso creatore, cælesti sede caruit. Quas sedes Dominus reparare cupiens, Protoplastum, scilicet Adam et Evam uxorem eius ex terra in terram condidit, ex quorum genere ruinas vacuas cæli repararet. Sed auctor mortis hanc reparationem invidens, fontem rudem humani generis, tamquam rivulos nativitatis per arva spargeret, venenum suæ mortis immiscere festinavit. Sic ergo genus humanum, quasi unam arborem adhuc in radice teneram, tamquam in propaginis prole prodiret, vitiavit.

Indè est ergo, quòd radix vitiata quotidie indesinenter frondet, frondesque eius indesinenter per mortem marcescunt: et sæpe contingit quòd aurum fulgens reperiatur in luto, et ex pungenti spina, pulchra rubens oriatur et rosa. Hoc enim operante providentia divina, ex radice vitiata sine vitio prodiit virga, quæ intelligitur beatissima Virgo Maria, attestante Isaia Propheta, qui dixit: *Exiet virga de radice Iesse, et flos de radice eius ascendet.* Isai. 11. 1.

Hu-

Huius enim gloriosæ Virginis, id est, sanctæ Mariæ figuram tenuit virga illa, quæ fuit in ministerio Aaron sacerdotis, iubente Domino a sancto Moyse in tabernaculo posita: quæ altero die sola fronduit, nucesque protulit; quia proculdubio sola Virgo Maria fuit, quæ Dominum peperit, et post partum virgo permansit. Per hanc ergo auctor vitæ auctorem mortis patenter damnavit, dum per mulieris filium damnavit mulieris peccatum. Scriptum est enim: *Initium peccati a muliere cœptum est, et nos per illam morimur.* Et iterum: *Adam non est seductus, mulier verò seducta.* Ita e contrario: a muliere cœpit reparatio vitæ, per cuius filium dominum nostrum Iesu Christum omnes resurgimus, quia scriptum est: *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur.*

Videamus ergo, fratres carissimi, qualiter sibi istæ duæ mulieres distent. Ad Evam enim auctor mortis per tortuosum serpentem mortem suasit; e contra beatæ Mariæ auctor vitæ per Gabriëlem Archangelum salutis auxilium misit. Evæ enim suasit diabolus, ut comederet cibum vetitum; Mariæ nuntiavit Angelus, quòd conciperet per obedientiam promissionis filium.

Eva comedens prohibitum pomum et sibi nocuit et viro; beata Maria concipiens nobis datum filium, sicut scriptum est, *puer natus est nobis, filius datus est nobis*, et feminis profuit et viris. Illa enim in animo furto rapere visa est divinitatis essentiam,

attestante sanctæ Trinitatis eloquio: *Ecce Adam factus est quasi unus ex nobis*; Maria autem humilem se confitetur Domini esse ancillam: ait enim ad Angelum: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.* Sancta Maria per obedientiam humilitatis obumbratur a virtute altissimæ divinitatis; Eva per corruptionem concipiens, et in dolore pariens, sub viri potestate fuit. Maria per mysterium Spiritus sancti fide concipiens, gaudio pariens: inde Reges, et Principes ovantes eius cupiunt subici potestati. Eva de paradiso mittitur ad exilium; Maria de exilio huius sæculi elevatur ad cælum.

Eva timens post partum absconditur inter ligna paradisi; Maria virgo gaudens post partum circumdatur cætibus Angelorum cælestis militiæ dicentium cum gaudio: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Eva posteros ex sua carne nascentes homines transmisit ad inferos; benedicta Maria ex sua prole natos dirigit ad cælos. Ex carne Evæ dicuntur filii hominum; ex beatæ Mariæ filio renati non dicuntur filii hominum, sed filii Dei. Ut quid ulterius immoror protrahendo plurima? Eva obfuit, Maria profuit. Eva luxit, Maria illuxit. Sileat ergo nunc a feminis per beatam Mariam mortifer et male suasibilis sibilus, quia iam sumus omnes redempti per gloriosæ Virginis Mariæ filium. Cadat et improprium Evæ, quia universi sumus læti per partum sanctæ Virginis Mariæ.

Ccc

Exul-

Exultet et lætetur celebrando hunc diem solemniter Christianorum caterva, quia vita quam destruxerat Eva, reparatur per beatam Mariam. Sed et potius gaudete, beatæ puellæ, Virgines Christi, quæ per exemplum beatissimæ Mariæ, sanctissimæ virginis, carnales nuptias contemnentes, dolorem partus, potestatem viri, curam carnis, luctum pignoris, et sollicitudines mundi evadentes, ut sine impedimento vivere studeatis, et probetis, sicut nos monet beatus Apostolus dicens: * Dominum exorando, terrena desideria respuendo, polum in dote merebimini, quia sociatæ beatæ Mariæ thalamo Christo placebitis. Funera non plangetis, cum sine fine gaudia sumetis; quia immortaliter vivit amor vester Christus Dominus Iesus. Et quia semper vivit Christus, cum quo est amor vester, regnaturæ estis et vos pariter cum omnibus sanctis. Fusis ergo precibus, fratres carissimi, cuncti Dominum communiter deprecemur, ut qui sanctæ Mariæ Virginis dignatus est propter nostram redemptionem, nostramque salutem habitare nobiscum, et qui eam super astra cæli ac super virginum choros facit regnare in cælestibus, ipse nos, eius meritis suffragantibus, iubeat fieri in sanctorum congregatione participes, ut non inveniat in animabus nostris ille sævus accusator quod perimat; sed eius immensa pietas nos misericorditer pertrahat ad coronam: qui vivit et regnat cum Deo Patre per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Hic desinit cod. Amelianus.

ITEM SERMO XIII.

IN DIEM SANCTÆ MARIÆ.

Editus a P. Florez ex codic. suo MS. sæculi XIII.

Exhortatur nos Dominus Deus noster pariter et admonet, dicens: *Audi Israël, Dominus Deus tuus Deus unus est.* *Deut. 6. 5.* Deus noster hic non potest extimari, non potest mutari, non potest numerari, dicente propheta David: *Magnus Dominus noster, et magna virtus eius, et sapientiæ eius non est numerus.* *Psalm. 14. 6. 5.* Optime nostis ista, fratres carissimi, qui corde fortiter tenetis catholicam veritatem; audite tamen breviter quod adiuvante Domino proposui explanandum. Deus unus est Pater, Deus unus est Filius, Deus unus est Spiritus sanctus. Non tres Dii, sed unus Deus. Tres in vocabulo, sed unus in Deitate substantiæ. Sed dicet mihi hæreticus: ergo si unum sunt, omnes sunt incarnati. Non: sed ad solum Christum pertinet caro. Nempe aliud est anima, aliud ratio; etenim in anima est ratio, sed una est anima. Sed aliud agit anima, aliud ratio. Anima vivit, ratio sapit. Ad animam pertinet vita, ad rationem pertinet sapientia. Et licet unum sint, anima sola suscipit vitam, ratio sola suscipit sapientiam. Sic et Pater, et Filius, et Spiritus sanctus licet unum sint, et unus Deus sint, ad solum Christum pertinet caro, sicut ad solam rationem pertinet sapientia.

In sole candor et splendor uno
ra-

* Hic desiderantur verba Apostoli ad orationis contextum.

radio sunt ; sed calor exsiccat, splendor inluminat. Aliud suscipit calor, aliud splendor. Et licet calor et splendor ab invicem non queant separari, suscipit calor fervorem, non inluminatorem : suscipit splendor inluminatorem, non fervorem. Aliud simul, aliud singulares agunt ; tamen ab invicem non separantur. Sic et Filius suscepit carnem, et non deseruit Patrem, nec defuit a Patre. Suscepit, inquam, Filius carnem in proprietate, sed tamen et Pater et Spiritus sanctus non defuerunt maiestate. In divinitate æqualitas, in carne sola Filii proprietate : non tamen ab eo Patris, et Spiritus sancti recessit aliquando divinitas. Cum ergo una sit deitas, una sit divinitas, impleverunt quidem carnem Christi et Pater, et Spiritus sanctus ; sed maiestate, non susceptione. Vis scire, quod cum eo fuit Pater ? Ipse Dominus dicit : *Non sum solus, quia Pater mecum est.* Audite et de Spiritu sancto, quia cum eo erat :

Ioan. 8. 16.

Luc. 4. 1.

Evangelista testatur, quia Iesus egressus a Iordane plenus Spiritu sancto. Ecce sic solus dominus noster Iesus Christus suscepit carnem, et tamen Pater, et Spiritus sanctus non defuerunt maiestate. Si cælum et terram implet Pater, implet et Spiritus sanctus : carnem Christi deserere non potuerunt, quando in divinitatis unitate manserunt.

Ad hoc citharam respice, ut musicum melos sonis dulcibus reddat, tres pariter esse videntur : ars, manus, et chorda. Et tamen unus sonus auditur. Ars di-

ctat, manus tangit, resonat chorda. Tria quidem pariter operantur, sed sola chorda resonat quod auditur. Nec ars, nec manus sonum reddunt, sed ea cum chorda pariter operantur. Sic nec Pater, nec Spiritus sanctus suscipiunt carnem, et tamen cum Filio pariter operantur. Sonum sola chorda excutit : carnem solus Christus accepit. Operatio in tribus constat ; sed quomodo pertinet ad solam chordam soni retinctio, sic pertinet ad solum Christum carnis humanæ susceptio.

E contra Iudæus : Contra naturam, inquit, parere virgo Maria non potuit. Et detestandus Manichæus : Si caro, inquit, erat, virgo esse non potuit : si virgo peperit, phantasma fuit. Utrisque respondendum est. De historia veteris Testamenti necessarium exemplum contra Iudæum. Dominus sancto Moysi præcepit de singulis tribubus singulas virgas afferri. Adlatæ sunt duodecim virgæ ; inter quas una erat, quæ Aaron fuerat sacerdotis. Positæ sunt a sancto Moyse in tabernaculo testimonii. Virga autem Aaron post alterum diem invenitur subito produxisse flores, et frondes, et peperisse nuces. Delectat hoc mysterium cum caritate vestra contra perfidiam iudaicam commisceri, ubi maximè figura intervenit sacramenti. Virga hæc protulit quod ante non habuit, nec radicata plantatione, nec defossa sarculo, non animata succo, nec fecundata seminario ; et tamen cum illic deessent universa iure naturæ, protulit virga quod nec semine suggeri potuit, nec

Num. 17.

radice. Virga ergo potuit contra naturam nuces educere; et Virgo sancta Maria non potuit contra naturam ex iussu Dei filium generare? Dicat igitur mihi Iudæus incredulus, quemadmodum arida virga floruit, et fronduit, et nuces protulit: et ego dicam illi, quemadmodum Maria Dei filium concepit, et peperit. Profectò Iudæus nec conceptum poterit virgæ explicare, nec Virginis partum. Veniat ad Ecclesiam: exponitur illi, ut agnoscat. Verumtamen ordinem officii naturaliter Virgo peregit, expectans tempora pariendi; virga autem non habuit tempora germinandi: Virgo enim decursis novem mensibus peperit; virga autem alia die, quod natura non habuit, genuit. Sed Virginem dicis parere, natura nullatenus patitur. Deus enim qui mirabile signum ostendit contra naturam, ut asina loqueretur, ipse mirabilius facere voluit, ut Christus de sancta Maria Virgine nasceretur.

Num. 22. 28.

Audiat et versutus ille Manichæus aliud sacramentum. Solis radius specular penetrat, et soliditatem eius insensibili subtilitate pertraicit: et talis videtur intrinsecus, qualis et extrinsecus. Itaque fratres, nec cum ingreditur violatur, nec cum egreditur dissipat, quia in ingressu et egressu eius specular integrum perseverat. Specular ergo non rumpit radius solis; integritatem Virginis ingressus aut regressus vitare poterat Deitatis?

Sed quid ulterius immoror? Audiat Christianus quod non vult audire Iudæus, vel hæreticus Ma-

nichæus; ut hic proficiat in fide redemptus, ille autem deficiat induratus. Virga illa unde aiebamus Aaronis Virgo Maria fuit, quæ verum nobis Christum sacerdotem concepit, et peperit, de quo David cecinit dicens: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* Superiore namque versu iam dixerat: *Virgam virtutis suæ emitte Dominus ex Sion, et dominabitur in medio inimicorum suorum.* Esaias quoque Propheta repletus Spiritu sancto canit, et dicit: *Exiet virga de radice Iesse, et flos de radice eius ascendet: et requiescet super eum Spiritus Domini, spiritus sapientiæ, et intellectus, spiritus consilii, et fortitudinis, spiritus scientiæ, et pietatis, et replevit eum spiritu timoris Domini.* Quòd ergo hæc virga nuces protulit, imago Dominici corporis fuit. Nux enim trinam habet in suo corpore substantiæ unionem: corium, testa, et nucleum. In corio caro, in testa ossa, in nucleo interior anima designatur. In corio nux carnem significat Salvatoris, quæ habuit in se asperitatem vel amaritudinem passionis. In nucleo interiori declarat dulcedinem deitatis, quæ tribuit pastum, et luminis subministrat officium. In testa lignum interserens crucis, quod non discrevit in quod foris, vel intus fuit; sed quæ terrena et cælestia fuerant, mediator ligni interpositione sociavit.

Psalm. 109. 5.

Isai. 11. 1.2.3.

Sed quia non desunt qui dicant, non posse fieri, ut Christus de Maria Virgine nasceretur, asserentes, cum sint immundi, quod

pars

pars illa corporis fuerit turpis. Quòd si aliquid ibi fuisset immunditiæ, sua præsentia Dominus purificaret. Adtende solem radios suos ubique mittere in sordibus, in cloacis, in locis etiam squalidissimis. Immunde hæretice: cloacas intrat sol, et non inquinatur; Deitas potuit inquinari a vulva Virginis? Anima tua impia, anima infidelis et tenebrosa, quæ ista sibi confingit, adtendens spiritibus erroris, ubi est? Numquid tantum in capite? Numquid tantum in oculis, et non etiam in intestinis tuis, ubi sunt stercora tua? Immunde hæretice: anima tua non inquinatur ab stercore tuo, et Iesus inquinari potuit ab opere suo?

Sunt etiam qui dicunt, quia sancta Maria habuerit filios ex Ioseph post partum Domini, quod nefas est dici. His breviter respondemus. Genitalia ex quibus in mundum procedimus, portæ dicuntur; et non solum dicitur, sed etiam scribitur. Sanctus enim Iob sic dicit de die nativitatæ suæ: *Qui non conclusit, inquit, portas ventris matris meæ, ne me pareret.* Iam videte, fratres, quomodo porta, per quam ingressus est Dominus, semper fuerit clausa. Sic enim ait Ezechiël Propheta: *Et converti me, inquit, ad viam portæ sanctuarii, quæ respiciebat ad orientem, et ecce erat clausa. Et dixit Dominus ad me: porta hæc, quam vides, clausa erit, et non aperietur. Vir non transiet per eam, quoniam Dominus Deus Israël egredietur per eam, et semper erit clausa.* Ecce ubi evi-

denter ostenditur nobis, quia sancta Maria semper virgo fuerit. Virgo ante partum, virgo in partu, virgo post partum. Cantet ergo tibi, Domine, omnis terra canticum novum, quia fecisti in cælo novum: ut virgo sine virili complexu virilem conciperet et pareret sexum. Concepit, et virgo est: generat, et virgo est: lactat, et virgo est. Maria sancta, hæretice, mater esse potuit, mulier esse non potuit. Intumescunt ubera virginis, et intacta manent genitalia matris. Utique corrumpi non potuit quæ integritatem genuit. Magnum meritum, magnum donum, magna gratia. Ancilla peperit Dominum, creatura peperit creatorem, filia peperit patrem: filia divinitatis, mater humanitatis. *Verbum caro factum est, et habitabit in nobis.*

EIUSDEM SERMO XIV.

Ex eod. MS. P. Florez.

Carissimi, Filius Dei sine tempore natus ex Patre, quid erat antequam veniret in homine? Facite itaque vos quæsisse, et dixisse: Antequam Christus de Maria Virgine nasceretur, putas erat, aut non erat? His cogitationibus respondet ipse Dominus: quando enim ei dictum est a Iudæis, *quinquaginta annos nondum habes, et Abraham vidisti?* respondit, et dixit: *Amen dico vobis, ante Abraham ego sum.* Ergo erat. Sed quid erat? Ne fortè aliquis dicat, Angelus erat, audite oraculum. Sanctum Evangelium respondet vobis. Nostis, quod erat

Iob 3. 10.

Ezech. 44. 1.

Ioan. 1. 14.

Ioan. 8. 57. 58.

erat Christus, et quæritis quid erat? *In principio erat Verbum.* Ecce quid erat. In principio erat Verbum: non in principio factum est Verbum, sed erat Verbum. Dic quale Verbum? Vis audire quale Verbum? *Et Deus erat Verbum.* O Verbum! Tale Verbum quis explicet verbis? *Et Deus erat Verbum.* Sed fortè Deus factus est a Deo? Absit. Unde scimus quòd absit? Noli dicere factum. Audi quod sequitur Evangelium: *Omnia per ipsum facta sunt.* Omnia quid est? Omne quidquid factum est a Deo, per ipsum factum est. Quomodo ergo ipse factus est? Numquid ipse se fecit? Postremò si ipse se fecit, erat qui se faceret. Si ergo qui se faceret erat, numquam deerat.

Quomodo ergo in Virgine tale Verbum? Quomodo Verbum Dei in utero Virginis? Angelos non deseruit, Patrem non deseruit. Quomodo ergo in illo utero includi potuit? Absit. Esse potuit, includi non potuit. Quomodo, inquit, esse potuit tantus in loco tantillo? Ergo nec capit uterus quem non capit mundus. De verbo meo vobiscum ago. Ecce quod loquor, quod vobis dico, hoc comprehendite. Hoc certè miramur, quomodo Christus carnem accepit? De Virgine natus est, et a Patre non recessit. Ecce ego quod loquor vobis antequam ad vos proferam verbum, iam in corde habeo verbum. Non enim dicerem vobis, nisi antea cogitarem. Quando cogitavi quod vobis dicerem, iam in corde meo verbum erat. Et

quærebam, quomodo veniret ad te, quod erat in me. Attendi cuius linguæ esses. Inveni te latinum. Latinè tibi proferendum est verbum. Si autem Græcus esses, græcè tibi loqui deberem, et proferrem ad te verbum græcum. Prorsus verbum quod est in corde meo, antecedit linguas istas. Quæro illi sonum, quasi vehiculum, unde perveniat ad te, quod non recedit a me. Ecce audistis, et quod erat in corde meo, iam est et in vestro. Et in meo est, et in vestro est. Et vos habere cœpistis, et ego non perdidit. Sicut verbum meum adsumpsit sonum, per quem audiretur, sic verbum Dei adsumpsit carnem, per quam videretur. Et sicut verbum meum quod ad vos accessit, a me non recessit; sic verbum Dei cum in utero matris fuit, Patrem penitus et cælestia non reliquit. Quia qui per humanitatem gignebatur in carne, per divinitatem cum Patre regnabat et regnat ubique. In utero Virginis ita teneri potuit, includi non potuit. Sicut sapientia hominis animo reunitur, nec tamen quolibet vinculo religatur; sic quoque magnus Deus parvo Virginis habitavit in utero, sicut semper habitat in corde purissimo. Quantum potui dixi. Et tamen quid dixi? Quis dixit? Homo loqui vult de Deo. Tantus est, talis est, ut nec loqui eum possimus, nec de eo tacere debeamus. Accipiat in voce nostra affectum, non defectum. Gratias tibi, Domine, quia volui dicere. Quàm longè est a tua magnitudine quod dixi, tu scis. Tamen de
mo-

modicis micis mensæ tuæ pavi cedamus a te. Ut cum nos in
 conservos meos. Pasce tu inte- hac vita cum pietate correxeris,
 rius quos regenerasti, et nutriti. et ad te sine confusione perduxeris,
 Domine Deus nos voca, ut as- laudemus nomen tuum in sæ-
 cendamus ad te: firma, ne re- cula sæculorum. Amen.

DEO GRATIAS.

FINIS OPERUM DUBIORUM S. ILDEPHONSI ARCHIEPISCOPI TOLETANI.

APPENDIX

OPERUM SUPPOSITORUM SANCTO ILDEPHONSO.

LIBELLUS DE CORONA VIRGINIS.

PRÆFATIO.

*D*ubia Ildephonsi opera sequuntur ea, quæ ipsi falsò adscripta comperimus. In quibus primus nobis censendus occurrit libellus inscriptus: CORONA B. MARIÆ VIRGINIS, quem ipsi adiudicare laboravit ante omnes Petrus de Alva, e Franciscana Familia Theologus satis notus cum propter multam doctrinam, tum verò maximè ob insignem in Dei genitricem devotionem, cuius cultui gloriæque sese totum multos annos mancipasse videtur. Hic ergo in tom. 2. Bibliothecæ Marianæ, quam maximo conatu adgressus, morte præoccupatus affectam reliquit, hanc Coronam edidit sub hoc titulo: CORONA B. MARIÆ V. AUCTORIS ANONYMI; FORTE ILDEPHONSI ARCHIEPISCOPI TOLETANI. Fatetur equidem, in MS. vetusto S. Ecclesiæ Toletanæ, ex quo eam primus evulgabat, sine auctoris nomine reperiri. Quem auctorem cum frustra quæsiisset, consulens catalogos Scriptorum Ecclesiasticorum, quos constasset Coronas Virgini calamo contexuisse, subiit illius animum cogitatio illa, forte non alteri quàm S. Ildephonso Toletano fuisse adscribendam. Huic coniecturæ aliquæ rationes suo iudicio favebant, quibus eo lubentiùs permoveri se passus est, quo sibi videbatur domesticæ laudi ea ratione pulcherrimè ac honestissimè inserviri posse.

Verumtamen, quamquam libellus ea est pietate ac doctrina conscriptus, ut Ildephonso nostro dignus fuerit, tot habet in se notas, tamque aperta alterius auctoris indicia, ut sine iniuria adscribi S. Ildephonso non possit.

Namque rem vel leviter examinantes, elocutionis genus totum est ab Ildephonso alienum, atque sæculo XII. penitus conforme. Quod ex canticis sive rhythmis apparet, quibus undique conspersa est oratio: qui cum versibus Leoninis constant, sæculo XII. posteriores esse nemo dubitabit. Idcirco enim Leonini appellati sunt, sive quòd a Leone quodam Monacho Gallo eo sæculo inventi fuerent, ut placet Ducangio aliisque non paucis; sive quòd ab eodem Leone frequentari cæpti eodem sæculo. Illud certum, Patribus Gothicis huiusmodi carminis genus in usu non fuisse, ut ex S. Eugenio versibus exploratis colligi potest. Ea enim carmina quæ sub Ildephonsi nomine circumferuntur a Pseudo-Iuliano et aliis, commentitia sunt, et proprio cerebro conficta.

Quæ

Quæ omnia etsi minus valerent ad id evincendum, attamen auctoritates, quæ in hoc libello leguntur ex S. Bernardo desumptæ, litem dirimere videntur, omnemque dubitationem de medio tollere. Videsis in cap. 17. orationem illam D. Bernardi, quam nemo non memoriter recitare solet: In periculis, in rebus dubiis, etc.

Itaque quæ pro S. Ildephonso congerit pio studio laudatus Alva, leviora sunt, quàm ut quemquam movere possint. Quòd enim asserit in eodem cod. MS. alia quædam opuscula explorata eiusdem S. Doctoris reperiri, quàm levis momenti sit, iam sæpe nos ostendisse meminimus. Neque codicis vetustas aliquid momenti adfert, nisi sæculo XII. multò antiquior esset, quod negamus. At verò Ildephonsum in Mariam Deigenitricem insigniter devotum opuscula in eius laudem scripsisse constat. Equidem ita est; sed opusculum quale fuerit scimus, et cuius argumenti: atque DE CORONA VIRGINIS nullum inscriptum legimus. Præterea de stilo totiusque sermonis habitu quidquid adducitur, eiusmodi est ut per se totum evanescat; vix enim aliquid habet cum stilo Patrum Gothorum commune. Qua in re ad iudicium lectoris non ineruditi, quemadmodum sæpe aliàs fecimus, libenter provocamus.

Ut ut res sit, libellus certè dignus est, qui ab omnibus legatur: legi enim vix posse credimus sine intimo quodam pietatis et devotionis sensu erga Deiparam. A nobis autem necessariò edendus fuit et propter Petrum de Alva, et propter alios multos ad quos ex Alva opinio illa manavit, esse Ildephonsi nostri fætum. Fecimus autem sicut et in ceteris, ut cum cod. MS. Bibliothecæ S. Ecclesiæ Toletanæ ex pluteo 5. num. 9. (diverso absdubio ab eo codice quem vidit Petrus de Alva, nos verò minime reperimus) collatum, emendatumque quantum in nobis fuit, ederemus. Vale.

INCIPIIT PROLOGUS

IN CORONA BEATÆ VIRGINIS MARIÆ.

Eccli. 45. 14. Corona aurea super caput eius expressa signo sanctitatis. Gloriosæ Virginis imperatoriam maiestatem, omnium virtutum gloria decoratam, margaritis omnium charismatum adornatam, sapientiæ et scientiæ ⁽¹⁾ fulgore illustratam laudare, benedicere, et prædicare docent Scripturæ, hortantur creaturæ, monent fi-

guræ, peneque ⁽²⁾ omnes scientiæ Theologicæ sacræ paginæ. Ad hoc etiam incitatur per signa mirifica, per oracula de cælo lapsa, per occulta mysteria, per doctrinam propheticam, per significationem mysticam, per lectionem Evangelicam, per Apostolicam tubam. Iam enim laudant eam cæli cælorum, sol,

Ddd et

(1) Fulgore deest in Alvæ editione.

(2) Omnis Alva.

et luna , et stellæ , et lumen, totus orbis terrarum , chori et legiones Angelorum , et omnes phalanges spirituum supernorum. Quapropter Spiritu sancto inspirati ⁽¹⁾ sancti Dei homines ex omni natione , quæ sub cælo est, conati sunt illam extollere mirandis laudibus , deauratis eloquiis, sermonibus rutilantibus et præclaris. Ego verò , cui tam opulenter ac splendidè non sunt data dona charismatum , illam ex infusa scintillula elucidabo , vel pro posse , licèt balbutiens ⁽²⁾ vernula , demonstrabo , ne ingratus inveniar ad ubertatem eius degustatam. Ut autem iuxta verbum prælibatum eius sanctissimus vertex ornatu ampliori refulgeat , impono illi quamdam coronam auream , duodecim lapidibus insignitam, sex præclaris ⁽³⁾ luminibus splendidam, sex floribus pulcherrimis odoriferam, et omni suavitate respersam. Ordo autem situationis hanc seriem continebit. In primo loco inseram Topazion, in 2. Lucanum , in 3. Sardium, in 4. Lilium, in 5. Calcedonium, in 6. Arturum, in 7. Sapphyrum, in 8. Crocum , in 9. Achatem, in 10. Sidus marinum, in 11. Iaspidem , in 12. Rosam , in 13. Carbunculum , in 14. Solem , in 15. Smaragdum , in 16. Violam, in 17. Amethystum , in 18. Lunam , in 19. Chrysolitum , in 20. Solsequium, in 21. Chrysopasum, in 22. Oriona , in 23. Beryllum, in 24. Camamillam. Ut tam ex pretiosis lapidibus , quàm ex lu-

minaribus fulgentibus , quàm etiam ex decoris floribus corona insigniùs nobilitetur , pulchrifictur , et coretur , et a Domina placentiùs et gaudentiùs acceptetur. Unde rogo te, alma Virgo, mundissima , sincera , et clarissima , Regina nobilissima , ut hoc tantillum servitii gratanter suscipias , in tua gratia sub tuo præsidio me suscipias , et omnibus ereptum periculis , quandoque choris Angelicis me coniungas. Filiis verò gratiæ hîc te glorificantibus vel tuam opem poscentibus te exhibeas , rogo , placidam ac serenam : tuo obtentu mereantur veniam de peccatis: tuo ducatu perveniant ad gloriam paradisi. Amen.

EXPLICIT PROLOGUS.

CAPUT I.

Ostenditur, qua ratione corona hæc nostræ Domine esse debeat.

In desiderio animæ meæ , in gaudio Spiritus sancti, in caritate non ficta , in verbo veritatis te cupio extollere , te laudare , te benedicere , Virgo sole speciosior , aspectu pulchrior , fide et gratia vernantior ; cùm sis pulcherrima, et serena , clara, fulgens, et amœna , amabilis velut rosa , placens, grata , et speciosa. Verùm tanta est dignitas tua et excellentia, quòd si ad laudandum et glorificandum te linguis hominum loquar et Angelorum , et noscerem omnia arcana mysteriorum , ha-

(1) *Sancti* addimus ex MS. nostro.
 (2) *Vernulam* edebat Alva malè : quod

emendavimus ex MS.
 (3) *Lucibus* Alva.

beremque et omnem scientiam Scripturarum, prius mihi deficeret virtus et potentia, quàm tantorum præconiorum eorum exordii forent explicata ad liquidum elementa. Tu enim es incomparabilis cunctis mulieribus in pulchritudine, in decore, et in elegantia: clarior omnibus hominibus in virtute, gratia, et sapientia: gloriosior Angelis in eminentia dignitatis, in excellentia⁽¹⁾ sanctitatis, in adeptione gloriæ et honoris. Exaltata super choros Angelorum, super thronos Apostolorum, et Prophetarum, omniumque civium supernorum, ad dexteram amantissimi Filii tui coronata resides. Ibi tua merita recitantur, tua præconia gloriosè extolluntur, tuæ laudes et prærogativæ venerabiliter et devotissimè ab omnibus prædicantur. Quid ergo ego miser et peccator addere possum ad tam ineffabilia? Sed ad hoc tantùm hic stilus meus ducitur, ut tuæ laudis ibi stilla aliqua dirigatur. Corona hæc quam tibi, Domina, polliceor, meritò debet esse aurea; nam ut aurum excellit omnia genera metallorum, sic tu, Domina, in cælo et in terra super omnes obtines principatum. Tibique omne genu curvatur cælestium, terrestrium, et infernorum, et omnis lingua confitetur, quòd Mater domini nostri Iesu Christi in gloria es Dei Patris, amicta sole sicut vestimento, coronata serto splendifero duodecim stellarum, gloriâ et splendore decorata: et

sicut aurum claritate conspicuum, et formâ decorum, sic tu, Domina, es sanctitate clarissima, virtutibus et miraculis fulgentissima, præclaris meritis radiantissima, mente et corpore formosa et decora.

ORATIO.

Virgo Regina, sole induta, duodecim stellis coronata, in cælis exaltata, cùm sis pia, et omnibus viscerosior, maris stella serenior, vide hostilia iacula quibus confodior, aspice dolores quibus excrucior, cerne tentationes quibus illidor. Ne diù hostis sæviat, ne prosternat, ne subiciat, dextera tua ipsum deiiciat, infernus deglutiat: et ne in morte caliget oculus fidei, tunc mihi refulgeat radius tuæ claritatis. Dum corpus necat mors dura et aspera, et mentem turbant mala præterita, dum contremiscit tota conscientia, assistat nobis tua præsentia: et ne perturbemur ab adversariis, defende nos tuis præsidiis. Transeamus cum spe sanctæ resurrectionis securi de gloria perpetuæ claritatis. Amen.

CAPUT II.

Topazius lapis pretiosus in corona Virginis.

⁽²⁾ Omnium gratiarum Virgo plena, tota clara et serena, sanctum et benedictum reclinatorium, aureum et perlucidum, in decorem et gloriam Dei filio coaptatum, ad laudem et gloriam tuæ excellentiæ, in primo loco tuæ coro-

Ddd 2

næ

(1) Ubi MS. habet *sanctitatis* repetit Alva *dignitatis*.

(2) *Omni* edidit Alva.

næ inclitæ affigo lapidem Topazion, splendorem omnium lapidum ⁽¹⁾superantem; qui benè ad ornatum tuæ nobilis coronæ pertinet, eo quòd tu, dulcissima Domina, ut cunctas feminas vincis pulchritudine carnis, sic et omnes sanctos et omnes Angelos superas excellentia sanctitatis. Nam omnis vita tua, cunctis extitit sanctitatis exemplar et perfectionis, et morum disciplina regularis. Si in fide quis commendatur, quis in illa locupletior te? Si in spe, quis longanimior? Si in caritate, quis ferventior? Si in religiositate, quis honestior? Quis studiosior in lectione? Quis devotior in oratione? Quis subtilior in contemplatione? Quis viscerosior in pietate? Quis mansuetior in lenitate? Quis purior in castitate? Quis mundior in virginitate, et in temperantia? Quis copiosior in scientia? Quis eloquentior in iustitia? Quis fortior contra adversa? Quis sanctus, vel Angelus divina arcana profundius penetravit? Quis copiosius divinam gratiam ad se traxit? Quis altissimam maiestatem limpidiùs et clariùs contemplatus fuit? Meritò ergo, Domina, in ornamento tui capitis obtines Topazium, omnibus lapidibus præstantiorem; quia tu omnes sanctos et Angelos superas in pulchritudine virtutum, in splendore charismatum, et in coronis meritorum. Idcirco propter omnium bonorum quam possides pulchritudinem, et totius misericordiæ af-

fluentissimam ubertatem, peccatores trahis ad veniam, pugnatores perducis ad bravii coronam, iustos ducis ad gloriam incorruptam. Tu, Domina mundi, Regina cæli, servitutem ademisti, libertatem restituisti, sustulisti mortem, vitam donasti, dum salvatorem nostrum Dei filium peperisti. Tu, Domina, in angustiis nos recreas, in adversis confortas, in infirmitatibus corroboras, in morte liberas, a dæmoniis nos eripis, a morte perpetua subtrahis, paradisi ianuam nobis pandis, Redemptori nostro coniungis. Tu, mater indulgentiæ, ligata solvis, soluta reseras, adversa mitigas, contrita sanas, reos solvis, reficis delinquentes, lapsos relevas, recreas desperatos, honorem renovas, fiduciam reformas, vires gratiamque infundis. Tu indignationem compeccis, amissam hereditatem restituisti, nos separas a diabolo, purificas a peccato, reconcilias Deo.

ORATIO.

O! ⁽²⁾Virgo aurea, mater Dei sanctissima, Angelorum gratulatio, Patriarcharum exultatio, Prophetarum lætitia, Apostolorum gaudium, Martyrum suavitas, Confessorum dulcor, Virginum harmonia, pias aures ad me flecte, illos tuos misericordes oculos ad me converte. Cæcus sum, lumen infunde; infirmus sum, salutem tribue; mortuus sum, vivifica me. Tuo enim aspectu mellifluo lætificantur gemebundi: tuo tactu ⁽³⁾lenissimo sanantur infirmi:

tuo

(1) Malè Alva imperantem.

(2) Virga aurea MS.

(3) Levissimo Alva.

tuo odore roseo mortui reviviscunt : et omnia bona , quæ fiunt in cælo , vel tuis meritis donantur , vel tuis precibus obtinentur. Respice igitur , Domina , hunc peccatorem miserum , peccatis tenebrosus , multis miseriis circumdatum. Per te , Virgo sanctissima , mea vincula dirumpantur , mea debita dimittantur , mea diruta reparentur , mea vetera renoveantur , mea confracta solidentur , mea perdita restaurentur , mea imperfecta perficiantur. Per gratiam tuam voluntas mundeatur , mens resplendeat , animus inflammetur , liquescat pectus , dulcescat gustus , aspectus decoretur. Aduva me lucerna per quam illuminor , dulcedo per quam reficior , virtus per quam consolidor , fortitudo per quam sustentor. Longè fac a me verbum iniquum et dolosum , cogitatum ⁽¹⁾ malignum , opus nefarium. Gratiâ tua totam dirigat vitam meam ; præsentia tua illustret meam mentem ; misericordia tua me perducatur ad vitam æternam. Nam verè tu es ⁽²⁾ vita recta ad illam gloriam , prout hîc unitur. O Mater ! qua tenditur ad cæli fastigium , hîc per te recipitur conventus humilium. Favus , et mel dulcoris , et candor floris : mundi domina , caritatis nectura , amoris coniunctura , mundans crimina : virginalis dignitas decora-

(1) *Malignum* deest in Alvæ edit.

(2) Locus hic depravatus est nec minus in nostro codice , quàm in Alvæ edit. Nam primò *vita* in utroque legitur , cum fuerit apertè scribendum *via* : deinde *prout hîc unitur* nihil significat , sicut nec *sinitur* , quod nos in MS. legimus. Tandem Alva coniectatur pro *O Mater ! legendum amatur* ,

ta lilio , fecunda virginitas exaltata solio : Angelorum Regina , salutis medicina , flos convallium ; virtutum disciplina , munditiæ cortina , lumen cordium : Regina supernaturalis , carina ⁽³⁾ mundialis , Christi solium , duc tecum parvulorum ad gloriam sanctorum ⁽⁴⁾ post exilium. Amen.

CAPUT III.

Lucanum sidus in corona Virginis secundum locum obtinet.

Tu igitur , Virgo præclara , felix cæli porta , amœnitas paradisi , Angelorum domina , Regina mundi , sanctorum lætitia : advocata credentium , fortitudo pugnantium , revocatrix errantium , medela pœnitentium : ad laudem et gloriam tuæ imperialis maiestatis , in secundo loco tuæ coronæ gloriosæ affigo Lucanum. Est autem Lucanum corpus sphericum et rotundum , clarum et lucidum , pulchrum et gratiosum : quæ omnia , sanctissima , valde tibi conveniunt : idcirco merito in corona tua debet situari. In forma circulari et rotunda æternitas designatur , non habens principium , neque finem : nam licèt tu , Domina , esse cœperis ex tempore , ⁽⁵⁾ coram Deo quodammodo æterna extitisti , eo quòd a sua maiestate fuisti æternaliter præordinata , ⁽⁶⁾ ante mundi constitutionem

quod tamen nec sensum aperit sententiæ.

(3) *Mundialis* supplevimus ex MS. et certe desideratur ad rhythmici consonantiæ.

(4) *Post* deest in edit. Alvæ.

(5) Corruptus hic locus in Alvæ edit. *Corona Deo quodammodo æterna Deo extitisti.*

(6) Hoc loco interserit cod. MS. *ab initio , et ante sæcula præscita , et præordinata.*

nem in matrem Dei electa, sancta, et immaculata; ut per te Deus nobis suam pacem de cælis mitteret, genus humanum redimeret, ruinam Angelicam repararet, vinctos de inferni claustris educeret, et cæli ianuam reseraret. Fuisti etiam clara operibus sanctis, clarior salutaribus exemplis, clarissima meritis gloriosis. Coram Deo et hominibus fuisti amabilis et grata, super decorem mulierum gratiosissima, super pulchritudinem Angelorum elegantissima. O quàm magna es in meritis, Mater Dei! O quanta est dulcedo pietatis et misericordiæ tuæ! Terrestria reparas, cælestia restauras, ima summis confœderas, et omnibus ad te clamantibus misericorditer gratiam administras. Idcirco qui misericordia indiget, accedat ad te, et viscera tua inveniet misericordia redundare. Qui ex contrariæ partis impulsu in fide dubitat, respiciat ad te, et quod erat dubitans, solidè stabilietur. Qui per carnis concupiscentiam oblectatur, tuam gratiam invocet, et periculum castitatis auferetur. Qui superbia et elatione in mente pulsatur, in te vertat intuitum, et de merito tuæ humilitatis tumor animi detumescet. Qui iracundiæ facibus est accensus, oculos levet ad te, et de tua tranquillitate mitescet. Qui de via vitæ per errorem abductus fuerit, ad te stellam maris respiciat, et in luce tua ad veritatis semitam reducetur. Ad omne periculum pietas tua subvenit, et potens est subvenire. Et meritò quidem, cum sis mater Dei, Regina mun-

di, cælorum Imperatrix, sponsa Spiritus sancti. Tu enim facis in Christo manere, et ad divina pervenire. Tu in æternitate Dei viges, et in veritate Dei luces, in bonitate Dei gaudes. Tu segregatos a vitiis reddis gratiæ, socias sanctitati, fugas scelera, lavas vitia: reddis lapsis innocentiam, moestis lætitiā: fugas odia, paras concordiam. Tu bella compescis, iras comprimis, superbos calcas, humiles amas, discordes sedas, inimicos concordas, præsentes socias, absentes invites, terrena cælestibus, et ima divinis concilias. Tu peperisti Deum cæli, Regem terræ, orbis Dominum, reparatorem mundi, mortificatorem mortis, restauratorem vitæ, perpetuitatis auctorem: nec ipsum concipiendo, sensisti libidinem, nec pariendo, dolorem. Pro quo partu benedicto offero hoc laudis carmen:

Conditor alme siderum,

Natus ante Luciferum,

Mundum salvare cupiens,

Ad huius mundi vesperum

Candoris intrat uterum,

Tamquam sponsus egrediens.

Per Prophetas prædicatur,

In figuris demonstratur,

Hoc grande mysterium.

Oraculo Gabriëlis

MARIÆ lato de cælis,

Clarum fit indicium.

Ut de flore vel lilio

Gratus odor emittitur,

Sic de MARIÆ gremio

Verbum Patris emittitur.

Gloria fecunditatis,

Et honor virginitatis

In corpore MARIÆ,

Ut

Ut candor manet in rosa,
Et albedo speciosa
Monstratur in ebore.

Qua propter cùm omnium bonorum post Deum sis causa, te affecto et desidero laudare, tuam pulchritudinem amare, tuam beatitudinem venerari, tuam celsitudinem glorificare, tuam benignitatem deprecari.

ORATIO.

Lucem igitur miserationum tuarum supernè infunde, ut anima mea peccatis sordida, gratiâ tua sit diluta, tua gloria illustrata, tuo dulcore dulcorata, tuo amore inflammata, tua protectione conservata. Partus ⁽¹⁾ tuus virgineus et deificus me captivum redimat, me ægrum sanet, me cæcum illuminet, me mortuum suscitet, et ab omni peccato et periculo me præservet. Domina mea, quam honorabo; dulcedo mea, quam amabo; Regina mea, quam reverbor; sponsa mea, cui me servabo, gratiam tui aspectus super me converte, ut in decore tuo videam lucem, et inter tenebras videam veritatem, et inter vanitatem videam vitam, et devitem mortem. Et cùm sis omnium gratiarum plenissima, interiora mea ab omni malitia dilue, cor meum templum Dei perfice, tuo sancto amore illud reple, ut te amando desiderem, desiderando te quæram, quærendo inveniam, inveniendò amplectar, et teneam, et in te ⁽²⁾ suaviter requiescam.

(1) *Tuus* deest in Alvæ edit.

(2) Ubi MS. noster habet *sua viter* legit

CAPUT IV.

*Tertiò locatur Sardius lapis in
corona Virginis.*

Virgo mater pietatis, thronus summæ maiestatis, cui servit Angelorum et hominum natura, quam collaudat omnis creatura: ad cuius nutum humescunt arida, recalescunt frigida, reviviscunt mortua: cuius vita nihil sanctius, cuius conscientia nihil purius, cuius oculis nihil beatius, cuius amore nihil honestius, cuius amplexu nihil castius, cuius dote nihil utilius. Ideo ego peccator in te tanta conspiciens, tibi desiderans complacere, et quodam modo applaudere, ut tua corona resplendeat insigniùs, in tertio illius loco ⁽³⁾ colloco Sardium lapidem pretiosum, splendore purpureo decoratum. Sardius igitur rubicundo splendore tuam illustrat coronam nobilem, cùm spiritale martyrium colorat et purpurat mentem tuam. Cùm enim amantissimus Filius tuus, tuæ virginitatis sponsus, vinctus flagellis cæditur, sputis illuditur, opprobriis lacessitur, contumeliis fatigatur, illusionibus dehonestatur, cruci clavis affigitur, felle et aceto potatur, in latere lancea perforatur, tota efficeris dissoluta, omni mœrore confecta, omni dolore cruciaris, omni cruciatu torqueris, omni acerbitate amaricar: vulneraris in mente, translancearis in anima, iacularis in corde, confoderis in pectore, martyrizaris gladio, in visceribus totali-

Alva in suo *sua vita*.

(3) *Colloco* deest in Alvæ edit.

liter iugularis. Sed nunc gaude, Domina, quia quem vidisti morientem in terris, nunc conspicias regnantem in cælis: teque dolorum suorum participem, illuc suæ gloriæ et gaudii facit consortem, donans tibi perennem honorem, ut tibi omne genuflectatur, et omnis lingua tibi laudes confiteatur, ⁽¹⁾ tamquam Matri Dei, et sponsæ Spiritus sancti, filiæque amantissimæ Dei Patris, quæ sedes a dextris Regis æterni, ut Regina clarissima, gloria et honore coronata, in vestitu deaurato mirabili varietate circumdata, omnium Angelorum et sanctorum concentu et harmonia excellentissimè collaudata. Unde pro utroque, scilicet dolore mortis filii, et ineffabili gloria, qua nunc lætaris in cælis, his verbis aliquomodo te cupio demulcere.

Ave Virgo cælibata
 Comparata lilio,
 Ense crucis iugulata
⁽²⁾ Transfixaque gladio.
 Sed resurgente filio
 Tuo sis exhilarata,
 Tristitiaque fugata
 Cumulata gaudio.
 Nunc in cælis exaltata
 Resides in solio:
 Solarique pallio,
 Condecenter adornata,
 Stellis claris coronata,
 Nobili tripudio
 Virginum Collegio
 Veneranter cogitata,
 Omniumque iubilo
 In æternum collaudata. Amen.

(1) *Tamquam matri Dei.* Alva edidit *antequam*: at coniectabatur legendum *tamquam*, sicut est in nostro MS.

(2) Alva *crucifixaque* improprie, nec ad

Meritò igitur, clementissima Domina, ab omnibus es laudanda et glorificanda, cum omnibus conferas gratiam, neminique exaggeres pœnam. Tu enim confers terræ pacem, cælis gratiam, salutem perditis, vitam mortuis: regis prospera, repellis adversa, vitia extinguis, virtutes succendis, reddis casta corpora, corda pura: pacem membris, mentibus das quietam fidem, gentibus vitæ ordinem, moribus disciplinam. Tu namque, Domina, es admirabilis singulari virginitate, amabilis salutifera fecunditate, venerabilis inæstimabili sanctitate. Tu visibilem mundo suum exhibuisti salvatorem, tu genuisti mundo restauratorem, tu obtulisti mundo Dominum et creatorem. Tu es divinis et Angelicis præconiis prædicata, sancta mente et corpore permanens, multis donorum privilegiis sublimata, cum Senatoribus cæli infra curiam paradisi conversata, sub Spiritus sancti disciplina et magisterio totius divinitatis informata, virtute Altissimi obumbrata, salutifero rore Spiritus sancti fecundata et imprægnata. Tu exemplar es continentiae et castitatis; tu es forma perfectæ integritatis; ⁽³⁾ tu præcellis cunctis, supereminens universis. Tu virgo sancta, virgo sobria, virgo devota, singularis integritate, excellens integritate, concepisti salvo pudore, peperisti sine dolore. Tu vitam et lucem hominum genuisti:

tu metri numerum. MS. noster habet, ut edimus.

(3) Alva *tu ne præcellis*: nos exclusimus *ne ad MS. nostrum.*

tu virgo Deum de Spiritu sancto concepisti, quem illibata peperisti: tu virgo speciosa præ filiabus hominum speciosum forma præ filiis hominum castitatis visceribus concepisti, nobisque ipsum obtulisti.

ORATIO.

Cum igitur sis mater Dei clementissima, dulcissima, potentissima, miserere mei in die tribulationis et necessitatis meæ. Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt, et odio iniquo oderunt et persecuti sunt me, animam meam ⁽¹⁾ corripuerunt, vulneraverunt, construpaverunt, sub pedibus suis conculcaverunt. Reconcilia me, Domina mea, creatori meo, quem carne tua sancta induisti. Redde me Deo meo, quem lacte virgineo nutristi, ut ⁽²⁾ per tua sancta merita gratiâ illius visitatus, misericordia suscitatus, luce illustratus, virtute roboratus, possim hostes meos contemnere, virtuosa opera perficere, creatori meo perfectè inhærere, laudesque perpetuas illi et tibi in æternum psallere et cantare. Amen.

CAPUT V.

Lilium flos candidus in quarto loco coronæ Virginis situatur.

Maria thesaurus et hortus benedictionis, columna et firmamentum veritatis, splendor et nitor gratiæ, vena et venia indulgentiæ, imperatrix et doctrix glo-

riæ, fundamentum Ecclesiæ, fons sapientiæ, aula pudicitæ, spes salutis et veniæ, plena virtutis et gratiæ, sedes pacis, aula beatitudinis, terra benedictionis, parens veritatis, ministra salutis, amatrix humilium, honor continentium, lux peccatorum, ⁽³⁾ virtus pœnitentium, via errantium, magistra perfectorum, gaudium Angelorum et hominum, ad gloriam et decorem tuæ coronæ in quarto ipsius loco situo lilium, florem gratum et speciosum. Lilium habet albedinem in colore, suavitatem in odore, lenitatem in superficie, pulchritudinem in decore; et hæc tibi conveniunt, ut meritò in tua corona debeat situari. In albedine ⁽⁴⁾ lilii virginitas designatur; fuisti enim Virgo pura mente, et corpore castificata: et sicut virginitatem habuisti in corpore, sic puritatem et munditiam in conscientia; virgo enim in partu fuisti, et post partum inviolata permansisti. ⁽⁵⁾ Decora igitur in carne tua virginitatis candore, et in anima humilitatis et puritatis splendore, placuisti Dei Filio pro sanctitatis et virtutis duplici ornamento. Tu Domina es singularis; nam nulla alia, ut tu, sic Deo placuit, nec tam speciosum palatium illi ædificavit. Ergo sicut in comparatione Dei nemo bonus, sic in comparatione tui nulla invenitur perfecta, quamvis eximia comprobetur. Sed quid tam suaviter redolet animæ, ut nomen tuum respersum? de quo

Eee no-

(1) *Corripuerunt* nost. MS. *Alva corrumpunt.*

(2) *Alva partus sancta merita, &c.*

(3) MS. nost. *unctio pœnitentium.*

(4) *Filii* legebatur in utroque MS. certè mendosè.

(5) *Decorata* MS. noster.

nomine ait quidam :

* f. aureum.

MARIÆ nomen * aurum,
Fragrans, et aromaticum,
Velut pigmentum cælicum:
Ut sol est luce fulgidum,
Et mortuis vivificum,
Et Monachis mellifluum,
Sanctum, et anagogicum,
Divinum, et extaticum.

Genes. 24. 16.

Tu es et Domina multum lenis et mitis; sacra enim Scriptura te prædicat lenitatis magistram, benignitatis normam, modestiæ regulam, mansuetudinis formam. Tu etiam es puella decora nimis, virgoque pulcherrima, et incognita viro; neque est mulier similis tui in aspectu, in pulchritudine, et in sensu verborum: et quia tu formosa valde castitatis ornatu virgineo, et incredibili pulchritudine totius sanctitatis, et omnium virtutum apparatu pretioso, in oculis summi Regis fuisti placida, valde amabilis et gratiosa. Tu etiam habuisti pulchritudinem in oculis propter simplicitatem existentem, elegantiam in labiis propter eloquentiam distillantem, decorem in manibus propter largitatem affluentem, speciem in auribus propter pietatem inclinantem. Quis est sufficiens tuas virtutes enarrare, tua mirabilia explanare? Tu es cælo altior, abyssu profundior. Tu Deum, quem mundus non potest capere, immaculato utero portasti. Tu primæ matris damna restaurasti, tu homini perduto redemptionem⁽¹⁾ adinvenisti: tu singulare commercium mundo præ-

buisti. Tu omnem creaturam sanctitate et dignitate transcendis. Tu cælestia,⁽²⁾ et terrena uno fœdere coniungis, ad cælestia et superna nos provehis, pactum confirmas, et mortis vincula dissolvis. Tu Virgo regia gemmis virtutum ornata, gemino mentis et corporis decore fulgida, specie tua et pulchritudine tua in cælestibus cognita, cælestium civium in te provocasti aspectus, ita ut Regis animum in tui concupiscentiam⁽³⁾ inclinares, et cælestem nuntium ad te de supernis educeres. Tu concepisti, et sine peccato; gravida fuisti, sed non gravata; peperisti, sed non corrupta; Deum pariens, et de Deo concipiens; nesciens virum, et gignens filium; casta puerpera, mater intacta, illius mater, cuius Deus Pater. Filius paternæ caritatis est corona tuæ castitatis: sapientia Paterni cordis est fructus tui uteri virginalis. Tu flos florem, virgo virginem sponsum, coronam virginum es prolata. Super salutem et omnem pulchritudinem a Domino es amata; sine tactu pudoris inventa es Mater Salvatoris; Dominum omnium meruisti portare, et Regem Angelorum sola Virgo lactare; fulgore virtutum mundum illuminare, luce iustitiæ corda clarificare; quia semper radias splendore gratiæ, et nullis macularis sordibus culpæ. Saluto igitur te, Regina virginum, rosa veris, convallis liliium: te salutando, volo finire istud capitulum.

ORA-

(1) MS. noster adduxisti.

(2) Alva et terrestria cum fœdere.

(3) Alva inclinaret, ... educeret.

ORATIO.
 Ave plena cælesti gratia, plena Deo, plenaque gloria: te circumdant virginum lilia, te sociant virtutum premia, Virgo Dei, Virgo puerpera, obumbrata virtute supera. Tu illa nubes lucifera, ⁽¹⁾ quæ illustras cælum et sidera: dealbata turris eburnea, colorata rosa purpurea: ut prostretur legio fellea, commendata est tibi romphæa. Cum sis salus et honor hominum, mater Dei, corona virginum, tibi decus non habens terminum, persolvatur iure post Dominum.

CAPUT VI.

Situatio Calcedonii pretiosi lapidis in corona Virginis

MARIÆ.

Virgo et Domina mirifica, per quam fracta sunt tartara, reservata sunt cælestia, reparata sunt perdita, renovata sunt elementa: singulari decore præ cunctis rutilans, singularique pulchritudine radians et coruscans, ad honorem et gloriam tui sanctissimi capitis, in quinto loco tuæ coronæ inclitæ situo Calcedonium lapidem pretiosum, virtute præcipuum. Calcedonius, qui obscurus est domi, sed sub divo rutilat, et fulget in diademate tuo, quo virtutes et miracula tua non iam latent in angulo, sed dilatantur in universo mundo. Ubique nomen tuum prædicatur, fructus tuus benedicitur, venter tuus extollitur, ⁽²⁾ ubera tua venerantur.

(1) *Quæ illustras*: hæc verba desiderantur in Alvæ edit.

In omnem terram exivit sonus Psalm.18.5.
 tuarum virtutum, et in fines orbis audita est vox tuorum miraculorum. In toto orbe animas illustras, corpora recreas, mortuos suscitās, infirmos sanas, pauperes reparas, imbecilles sustentas, confecta solidas, perdita restauras, congregata conservas: cæcis visum, claudis gressum, surdis reparas auditum: mutis eloquentia, ignorantibus scientia, languentibus medicina, cunctis tua gratia infunditur, tua pietate cunctis succurritur, omnibus tua misericordia suffragatur. O igitur Virgo benedicta, et superbenedicta, fructum baiulans benedictum, per quem benedicuntur omnia, cælum, terra, et maria! O pulchra ad intuendum, amabilis ad contemplantum, delectabilis ad amandum! Cuius pulchritudinem sol et luna mirantur, cuius splendore corda illuminantur, * cuius * f. cui. potestates Angelicæ famulantur, cuius opes nunquam deficiunt, cuius opes nunquam decrescunt. Tu quidem Deo es grata, Angelis, et hominibus; Deo per humilitatem, Angelis per virginitatem, hominibus per fecunditatem.

Tu es cella custos unguentorum,
 Aula celestium Sacramentorum,
 Clarum sidus navigantium,
 Callis rectus non errantium,
 Laus sanctorum canentium,
 Salus vera languentium.
 Arca sophiæ,
 Tabernaculum gloriæ,
 Regula iustitiæ,
 Virtus temperantiæ,

Eee 2 Ro-

(2) *Alva verba tua.*

Rosa pudicitiae.
 Nardus odorifera,
 Amigdalus lenitatis,
 Vernans laurus castitatis,
 Oliva fructifera.
 Florens hortus austro flante,
 Porta clausa post et ante,
 Via veris in via.
 Fusa rore cæli tellus,
 Fusum Gedeonis vellus,
 Deitatis pluvia.
 Placa, MARIA maris stella,
 Ne involvat nos procella,
 Et tempestas omnia.

O Regina radiantissima, omnibus bonis plenissima! per te Deo refunditur gloria, Angelis lætitia, salus peccatoribus, solamen desperantibus, infirmis sanitas, cæcis claritas, tristibus gaudium, mœrentibus solatium, pugnantis constantia, iustis gloria, et immarcescibilis corona. Tu cura ægros medicans, gaudium mœstos consolans, sanitas dolentes lætificans:

Tu convallis humilis,
 Terra non arabilis,
 Quæ fructum parturiit:
 Flos campi convallium,
 Singulare lilium,
 Christus ex te prodiit.
 Tu cælestis paradusis,
 Libanusque non incisus,
 Vaporans dulcedinem:
 Tu candoris et decoris,
 Tu dulcoris et odoris
 Habens pulchritudinem.

Tu es mater numinis⁽¹⁾ sancta nitore radians, et superni luminis claritate terram illustrans. Tu lux puritatis et sanctimonie mundissimum Deo habitaculum præparasti. Tu in cælesti throno super or-

dines Angelorum perpetua claritate refulges, tamquam sidus ante lucanum matutino nos rore perfundis. Splendidius in sanctitate radians quàm luminaria in firmamento cæli, inflammata caritate, cunctis Angelis vicinius lumen deificum contemplaris. Tu sapientie et virtutis candida luce radians, horridas temporum tenebras virtutum fulgore fugasti. Tu mater salutis, quæ sola desperatis potes afferre medicinam, de cuius utero virginali Deus in salutem populi sui est egressus: mater salutis, per quam mors victa succubuit, et salus hominis desperata surrexit: mater salutis, quæ deiectæ mentis ruinas erigis, et ardentem * restringis morbum æstuantium delictorum.

* f. restringis.

ORATIO.

Miserere igitur, tam potens, et tam clemens, tam dulcis, et tam pia, tam pulchra, et tam formosa, huius peccatoris famuli. A peccatis et vitiis ablue et munda, tua luce pectus irradia meum, tuo amore animam inflamma, a filio tuo impetra mihi pacem et indulgentiam, et in die iudicii resurrectionem glorificatam. Amen.

CAPUT VII.

Positio Arturi luminaris splendidi in corona Virginis.

Regina serenissima, mater Dei intacta, Virgo pura, Virgo sancta, Virgo immaculata, cuius laudamus virginitatem, miramur humilitatem, sed cariùs (quæ miseris sapit dulciùs), invocamus

tuam

(1) MS. noster

numinis sancti.

tuam misericordiam et pietatem. Nardus tua et unguenta sunt dona Spiritus sancti in te quiescentis, te illuminantis, suo amore te inflammantis. Tuus fructus est æternus, cuius odor mundum replet, cuius sapor fideles ⁽¹⁾ satiat, cuius splendor solem superat. Quia igitur tam pretiosum fructum vitis fructifera nobis protulisti, ad aliquid honoris et gloriæ tuæ magnificentiæ aggregandum, in sexto loco tuæ coronæ Arturum situo, clarum et lucidum luminare, septem stellis decoratum, in modum plaustrum. Huic, Domina, similis, et quodam modo compararis. Fuisti quidem virginitate lucida, fide et sanctitate clara, fecunditate fulgentissima: septem stellis fuisti decorata, cum septem virtutibus fuisti adornata. Tu enim fuisti ⁽²⁾ solidata per fidem, amore inflammata per caritatem, sursum elevata per spem, per temperantiam fuisti sobria et modesta, per fortitudinem vigorata, per iustitiam æquissima, per prudentiam disertissima. Currus Dei fuisti, in tua sancta anima Deum omnipotentem circumferendo, et dominum Iesum Christum in tuo sancto utero baiulando. Currus etiam Israel es, peccata nostra benignè supportando, indulgentiam et pacem nobis impetrans, ad iter paradisi tuum ducatum præstans. Domina mea, solatium cordis mei, dulcor animæ meæ, recrea-

(1) Alva sanat.

(2) Solida idem.

(3) Alva edebat: indica mihi quid tibi præsentem, &c.

(4) Pota emendavimus ex MS. nost. Alva enim edidit nuti: fortè autem legendum

tio spiritus mei, vitia et peccata mea, mores meos duros et ferreos misericorditer supporta; tuis meritis sit mihi concessa pax et indulgentia; per te via paradisi sit mihi ostensa, et ostia et ianua cælica reserata. Igitur præclara Domina mea, indica mihi, quid tibi ⁽³⁾ offeram pulchrum et gratum; demonstra mihi quid tibi præsentem et dem amabile et iucundum; ostende mihi, quid tibi donem delectabile atque formosum: ⁽⁴⁾ pota hunc peccatorem foetidum ab ubertate plenitudinis munditiæ tuæ; pasce hunc vermem horridum ab opulentia dulcedinis tuæ; eripe me de manu potestatis adversæ; confunde omnes adversarios meos: sicut fumus ⁽⁵⁾ deficit, pereant omnes inimici mei: potestas tua Domina, conterat eos, infernus viventes deglutiat eos. ⁽⁶⁾ Aperi nunc, Davidica clavis, viscera melliflui cordis tui, aperi nunc ostium luminis tui, ingrediar, et videam, atque degustem suaviter uberum tuorum, et de tuo fonte dulcissimo anima sitiens ebrietur; ex qua recreatione mirifica te sciam diligere toto affectu cordis, toto conatu mentis, ferventer et prudenter, sinceriter et iucundanter, humiliter et devotè. Da mihi vocem laudis, ut dignè sciam tua mirabilia enarrare. Benedicta sit tua virginitas florida, benedicta sit tua fecunditas virginea, benedicta sit tua humilitas

erat nutri.

(5) Deficiant Alva.

(6) Edimus hanc periodum ad MS. nostrum: nam in Alvæ editione hæc verba aperi nunc ostium luminis tui perturbato ordine erant immediate ante illa et de tuo fonte.

tas gratiosa, benedicta sit tua pietas viscerosa, benedicta sit tua sanctitas qua fis excellentior cunctis, benedicta sit tua ⁽¹⁾ dignitas pretiosior universis: nam Spiritus sanctus suo rore mellifluo tuum uterum virgineum fecundavit, tuum corpus sanctissimum per divinum umbraculum obumbravit: tua felix anima, quæ est sanctæ Trinitatis nobile triclinium, nobilissimè insignitur; siquidem ornatur auro fidei, argento sapientiæ, lapidibus pretiosis, sanctitatis * velleris, verecundiæ rosis, liliis castitatis, violis virginitatis. Sole iustitiæ illustratur, luna castimoniæ et stellis innocentiae radiatur, omnibus thesauris gratiæ decoratur, omnibus sacris charismatibus nobilitatur.

* f. vellere.

ORATIO.

O Virgo Domina, tot et tantis bonis cumulata et referta! sis nobis clemens in nostris necessitatibus, dulcis in tribulationibus, pia in angustiis, prompta et apta ad succurrendum in periculis. Tu etiam tribulatis es refrigerium, tu mœstis impendis solatium, tu mulces fletus plorantium. Nos premit sarcina criminum, defluunt aquæ cupidinum, discurrunt fluctus voluptatum. Sed o! tu miserans miseris, nos consolare tuis solatiis: et ne ⁽²⁾ involvamus perpetuis tenebris, ne depremur æternis suppliciis, succurre nobis in hora dolorosa et pavidæ mortis, perduc nos ad gaudium sanctæ resurrectionis, et ad gaudium perpetuæ claritatis. Amen.

(1) Alva repetit *sanctitas*: pro quo est in MS. nost. *dignitas*.

CAPUT VIII.

Sapphyrus lapis pretiosus in corona situatur Virginis.

Sanctæ Trinitatis nobile triclinium, Verbi Patris sanctum reclinatorium, puella decora, virgo formosa, Regina clara et serena, pia, dulcis, gratiâ plena, cui a Deo collatum est, ut inter feminas ⁽³⁾ prima Deo virginitatis munus offerres, unde iure Angelico aspectu simul et * factu meruisti perfrui, quæ Angelicam studuisti vitam imitari. In te enim cælis distillantibus, tota se infundit plenitudo divinitatis, cui oblata sunt et data gratiæ plenitudo, Dei cohabitatio, cælestis benedictio. Quapropter cum tot mirabilium insignia in te tam excellenter prædicentur, ego peccator cupiens adhuc tuam gloriam ampliare, in septimo loco tuæ coronæ Sapphyrum lapidem pretiosissimum collocare decrevi. Sapphyrus enim similis est sereno cælo, quem cum solis radius aspicit, splendorem ardentem emittit: cuius virtus est corpus castificare, oculis proficere, venenis officere. Et iste lapis meritò competit capitis tui ornameto. Tu Domina fuisti semper clara et serena, sincera, mundissima, et amœna. Tu enim es semper tota pulchra, tota formosa, tota immaculata, et tota speciosa. Macula nulla fuscari, nulla sorde maculari, omni gratia illustrari, omni virtute decorari. Pulchrior et speciosior es

* f. affatu.

SO-

(2) Melius quam Alva *induamur*.

(3) Alva *primum*.

sole in aspectu tuo , et super omnem dispositionem stellarum rutilas decore præcipuo. Sed dum illa summa maiestas , cuius tu es amabilis sponsa , et dilecta filia, suo gratioso et amabili radio tuam faciem reverberat , tum spes mea ampliori pulchritudine augmentatur , sapientia tua copiosiori luce ⁽¹⁾ radiat , caritas tua tota ardens in Dei amore efficitur , et omnes virtutes tuæ ampliori sanctitate perfunduntur. Tu etiam, Domina, mentes et corpora castificas , oculos mentis et corporis illuminas, ⁽²⁾ peccatorum venena eliminat et extirpas. Cum igitur, Domina, sis salus humani generis , spes et solatium pauperis , succurre nobis servulis miseris ; nam bella præmunt hostilia , hostes sua ⁽³⁾ extendunt retia , caro suggerit mollia, dæmon rixas et iurgia , mundus opes et honores , et quæcumque curiosa. O Regina misericordiæ ! succurre in tempore angustiarum , fer nobis opem tuæ gratiæ : et ne corruamus in tantis periculis , mane nobiscum , Domina, quoniam advesperascit. Tu fons salutis et totius gratiæ , via pacis , et portus indulgentiæ , audi planctus tuæ familiæ. Circundant nos multa pericula , corpus consumit ægritudo prævalida , pectus urit tentatio acerrima : pluvia devotionis compescitur , fervor in oratione non reperitur , oculus ⁽⁴⁾ rationis caligat.

(1) MS. noster radiatur.

(2) Alva edebat ex suo corruptissimè: pecorum venena alumnas.

(3) Super extendunt retia : Alva.

(4) Oculis ratione : Alva.

ORATIO.

O refugium pauperum ! O miserorum refrigerium ! in te sperant oculi omnium , ut liberemur a tam pestiferis malis , cui salvare suppetit quos volueris. Mane nobiscum, quoniam advesperascit: libera nos de tenebris et umbra mortis , et perduc ad gloriam perpetuæ immortalitatis. Amen.

CAPUT IX.

Crocus flos aromaticus in corona Virginis.

Si linguis omnium gentium et omnium melodiis Angelorum tuas laudes , Virgo sanctissima , possem depromere , nihil sufficienter sufficerem ; quia verè in laudibus meis non invenitur conveniens organum , et hebes est cuiuscumque subtilitatis ingenium. Nam Spiritus sanctus , fons et origo omnium bonorum , sic in te cumulavit ⁽⁵⁾ sua insignia virtutum , et charismata gratiarum , quòd neque honorem quem habes in mundo , nec gloriam quam possides in præmio , posset exprimere spiritus Angelicus , nec intellectus humanus. Quantum ergo ab omnibus , Virgo serenissima , debeas collaudari , ego peccator ad honorem tuum et gloriam octavo loco tuæ coronæ inclitæ Crocum florem aromaticum , tibi valde idoneum , cupio collocare. Est enim Crocus colore aureus, ⁽⁶⁾ odore oblectativus, virtuo-

(5) Alva pro sua quod est in MS. nostro edebat super sicut paulò ante.

(6) Corruptè Alva ex suo: colore aureus obletatimius.

tuositate mirificus, valde lætificativus. Tu es enim virgō aurea, omni sanctitate ornata. Per aurum tua sanctitas designatur; nam sicut aurum omnia metalla excellit nobilitate et valore, sic tuæ sanctitatis dignitas superat omnium sanctorum merita, et omnium prærogativas Angelorum. Ideo super omnes in cælis obtines: unde sicut in toto mundo non est locus dignior tui virginei uteri templo quo filium Dei suscepisti, sic nec in cælo, illo regali solio quo super omnes sanctos te Dei filius sublimavit. Tu etiam es odorifera plusquam Crocus, quia tu ante Deum et homines fragras et refoles. Unde et odor tuus est *sicut odor agri pleni, quem benedixit Dominus. Ager plenus est tuus sanctus uterus, qui produxit messem benedictam, ex qua Angeli et homines sustentantur: sed odor, qui procedit ex tua humilitate, valde Deum oblectat; odor procedens ex tua virginitate valde delectat Angelos; odor procedens ex tua pietate, multum recreat homines; odor procedens ex tua sanctitate, multum terrificat dæmones. Fuisti etiam et es virtuositate mirifica; nam virtus ex te procedens clarificat visum, temperat gustum, reformat auditum, confortat cor, illuminat intellectum. Gratia tua, Domina, in multis lætitiā in nobis parit: tu enim, Virgo piissima, frequenter consolaris tristia, lenis aspera, lætificas dolorosa, roboras debiles, sustentas imbecilles, vivificas mortuos, sa-*

Genes. 27. 27.

nas et liberas ægrotos. Pro his omnibus, Domina, in tua gloria et honore gratulemur, in tuis laudibus exultabimus, in tuis præconiis iucundamur, tuis coronis et præmiis congaudemus. Unde de dulcore et iubilo, qui ex te ⁽¹⁾ cordi amanti infunditur, dicit quidam: Oleum effusum, unguentum exinanitum, iubilus cordium, nomen *MARIÆ* sanctum et gloriosum. Sed frangatur alabastrum: descende, Domina, in hortum meum, succende ibi amorem ignitum, stilla tui decoris unguentum, resperge tuorum fragrantiam aromatum.

O R A T I O.

MARIA sit in memoria, *MARIÆ* rimetur dulcor et gratia, *MARIÆ* recolantur beneficia, et caritas indefessa. Sed et hos, quos nunc tibi offero versus, Domina, pro tuæ gloriæ honorificentia commendata digneris suscipere gratiosè.

Salve flumen misericordiæ,

Flumen pacis, et flumen gratiæ:

Ros convallium,

Flos pudicitæ,

Mater Dei,

Et mater veniæ.

Salve vera salus fidelium,

Maiestatis thronus et solium.

Templum Christi,

Domus, triclinium,

Via vitæ, pudoris lilium.

Salve floris decor amabilis,

Sponsa Christi ancilla humilis,

Tota pulchra et venerabilis,

Cui nulla fuit consimilis.

Prædicamus te venerabilem,

San-

(1) Alva concordie menti.

Sanctam mente, et corde simplicem:

Mundam carne,

Mitem et placabilem,

Deo gratam,

Deo amabilem.

Qui te gustant, adhuc esuriunt,

Tuum sanctum dulcorem sitiunt:

Te amare ardentem cupiunt,

Te laudare, sed non sufficiunt.

Sacra Mater Dei et hominis, laus et decus humani generis, sanctitate sanctos transgrediens, claritate plus fulgens ceteris, quis te dignè valet extollere? laudes dignas quis tibi ⁽¹⁾ promere? Ex quò Deum es digna parere, et lactare sacro ubere, salus nostra in manu tua est, Domina. Tantùm respiciat super nos misericordia tua, et securi serviemus Deo regi æterno, et tibi ipsius benedictæ genitrici. O Regina gloriæ! quæ cum Deo vivis et regnas in solio maiestatis supernæ per infinita sæculorum sæcula. Amen.

CAPUT X.

Situatio Achate pretiosi lapidis in corona Virginis MARIÆ.

In cælesti throno resides, Regina fulgentissima, gloria et honore coronata, gemmis virtutum ornata, et multùm læta, multùm formosa, multùm pulchra: pulchra virginitate, pulchrior humilitate, pulcherrima in filii Dei conceptione: pulchra in laude opinionis, pulchrior in honestate conversationis, pulcherrima in glo-

ria divinæ visionis. Pulchra, quia nec maculam aut rugam habuisti, neque carnis neque spiritus aliquod inquinamentum, sed tota tamquam obrizum purissima, tota splendida, tota candida, tota rutilans, tota mundissima: a cuius corde et opere longè fuit omnis peccati macula, cui fortiter adhæsit totius sanctitatis gratia, et charisma. Tam pulchra, Domina, tamque speciosa, et tam formosa gratanter accipe lapidem Achatem, quem ad ampliandum tuum apparatus, in nono loco tuæ coronæ statui collocare. Achates inter ceteras virtutes facit hominem gratiosum: quem te decet habere, Domina, in tui capitis ornamento, quia hæc in nobis efficacius operaris. Sumus in peccatis tenebrosi, concupiscentiis limosi, ⁽²⁾ vitiis umbrosi; idcirco Deo odibiles et detestabiles, tamquam filii gehennæ. Sunt enim multi inflati per superbiam, nigri per avaritiam, sanguinolenti per iracundiam, foetidi per luxuriam, lutosi per gulam, lividi per invidiam, somniculosi per pigritiam. Cum ⁽³⁾ autem placuit ei, qui te segregavit ex utero matris ad succurrendum miseris, ut tua super nos viscera moveantur, tunc obstetricante manu tua, educuntur extra opera tenebrosa, et introducuntur virtuosa; detestantur vitia, amplectuntur ieiunia; extinguuntur concupiscentiæ, reviviscunt virtutes: *Aperis manum tuam, et implet omne animal benedictione, et gratiæ tuæ in nobis*

Psalm. 145. 4. 16.

Fff bis

(1) *Promeretur Alva.*
(2) *Alva vitiis verbosi.*

(3) *Cum enim Alva.*

bis iactato semine, ex superbis fiunt humiles, ex avaris compatiētes, ex gulosis abstinentes, ex luxuriosis casti, ex iracundis caritativi, ex pigris laboriosi; ut qui prius Deo displicebant velut filii tenebrarum, nunc per te fiunt placidi, tamquam filii lucis, cælestisque regni coheredes Christi. Et ideo gloria in excelsis Deo, qui de tam utili et necessaria nobis procuratrice providit, cuius cura et officium est evacuare tartarum, illuminare mundum, irradiare cælum, replere paradysum, diabolum conterere, prædam ex ipsius ore rapere, peccatores per pœnitentiam patrimonio, ut mater piissima, aggregare. O igitur MARIA! plena gratia, virgo refulgens, aurea tota, munda, et illibata, in Christi habitaculum consecrata, vas in decorem et gloriam per ornatum, in oculis summi Regis gratum et placitum, sancti Spiritus benedictione sanctificatum! O puella virginea, ab Spiritu sancto consecrata, a sanctis Angelis protecta et custodita, ab Archangelis et Angelis circumgirata et consolata, multisque gratiis et virtutibus decorata! Verte, Domina, ad me pium et dulcem oculum tuum, clementem et gratiosum, fulgidum et luminosum. Visita me infirmum, cura me ægrotum, sana me languidum, consolare me tristem et gemebundum. Da mihi cor devotum, et intellectum il-

lustratum, ut cognoscere valeam largitatem tuæ bonitatis et misericordiæ, puritatem tuæ carnis virgineæ, profunditatem tui intellectus et sapientiæ, sanctitatem tui corporis et animæ. Respice, summa Imperatrix, de altissimo tuæ excellentissimæ maiestatis, et tenebras mei cordis tuæ gratiæ splendoribus illustra, sensum pervigilem in me repara, amore tuo me inflamma.

O RATIO.

Oro, ut tua virginitas me castificet, tua fecunditas virtutibus exornet, tua humilitas me faciat ⁽¹⁾ humilem, tua pietas me pium et dulcem, tua sanctitas me compunctum et gemebundum, tua clementia æternâ gloriâ dignum, et quandiu vixero in tuis laudibus et carminibus devotum. Nam duris tormentis corpus atteritur, et tentamenti animus frangitur, dulcor internus nobis subtrahitur. O sacra regina virginum! da solatium, confer remedium, vide fletus ad te clamantium: et ne labamur in vitiis, ne fiamus similes bestiis, mane nobiscum, Domina, quoniam advesperascit. Te ergo venerabilem virginem illibatam, per partum admirabilem in cælis coronatam, ut hanc animam flebilem, ærumnis cumulatam, reddas mitem et humilem, sordibusque mundatam, ut per mortem placabilem, contritam et devotam, vadat ad vitam nobilem, floridam, et splendibilem, a malis elongatam. Amen.

(1) MS. noster mitem.

CAPUT XI.

Stella marina splendida in corona Virginis.

Ad laudandum, benedicendum, et prædicandum te, sanctissima Mater Christi, monemur Scripturis, incitamur exemplis, provocamur beneficiis, accendimur inspirationibus internis, et miraculis manifestis. Tu Deum hominibus genuisti, pacem mundo impetrasti, diabolum superasti et viciisti, humanum genus reparasti, et omnia bona in cælo et in terra te mediante sunt patrata. Tu sanctæ Trinitatis nobilissimus et sanctissimus thronus, tu Verbi Patris incarnati speciosus et virgineus thalamus, tu lapis pretiosissimus in corona Imperatoris æterni, tu summi Patris filia carissima, sancti Spiritus sponsa amantissima, Angelorum et hominum domina et regina. Tu chorus admirabilis, plenus sapientia, illustratus splendore, oculatus scientia, clarus omnium gratia, perfectus in decore, in medio lapidum ignitorum, id est, Angelorum et Archangelorum miranda gloria splendidisti, omnes cedros, et omnes qui sunt in paradiso Dei, præcellis sanctitate. Tu Seraphim cum sex alis portans ⁽¹⁾stigmata Iesu Christi, accensus in amorem conditoris, divinis spectaculis suspensus, et raptus in contemplatione excellentissimæ maiestatis. Quapropter ego quamvis indignus tam præclarissimam Dominam honorare cupiens, iuxta intentum præ-

(1) *Stigmam Alva.*

libatum, in decimo loco pretiosæ coronæ tuæ situo stellam maris, nautas et ⁽²⁾navigantes dirigentem. Siquidem stella maris navigantes dirigit, eos consolatur et erigit, et ad portum optatum adducit. Tu enim, Domina, es ista maris stella, quæ inter fluctus tentationum, inter pericula rerum mundialium, inter dolores ægritudinum nos regis et dirigit, auxilium et consilium impendis, exultationem infundis, et ad portum animas nostras conducis. Cuius stellæ patrociniū quidam servitor tuus, et laudator devotus in suis opusculis nos corde attento flagitare admonet, dicens:

ORATIO.

In periculis, in rebus dubiis respice stellam, invoca MARIAM: non recedat a corde, non recedat ab ore. Nam ipsam sequens non devias; ipsam cogitans, non erras; ipsam rogans, non desperas; ipsa tenente, non metuis; ipsa protegente, non corruis; ipsa regente, non fatigaris; ipsa duce, ad cælestia pervenis. Quod nobis contingat tuis sanctis patrociniis et meritis gloriosis, annuente tuo Filio benedicto, cum quo vivis et regnas per omnia sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT XII.

Iaspis lapis pretiosus hinc situatur in corona nostræ Domine.

Benedicta sis Domina, et Mater domini nostri Iesu Christi, mater misericordiarum, et domina totius consolationis, quæ

Fff 2 con-

(2) MS. noster remigantes.

S. Bernardus homilia 2. super Missus circa finem.

consolaris nos in omni tribulatione nostra; et benedictum sit nomen gloriæ tuæ, sanctum, ⁽¹⁾ et laudabile, et superexaltatum in sæcula. O ianua paradisi! O ministra gratiæ Spiritus sancti! O magistra omnis scientiæ, theoricæ et divinæ! Doctrinx humilitatis et paupertatis Christi! Tu Patriarchis fide et patientia es clarior; Prophetis sensu et sapientia acutior; Apostolis in perfectione sanctitatis accumulatio; in tolerantia dolorum præcellis Martyres; in exercendis actibus virtuosis Confessores; in munditia castitatis Virgines; Angelos et Archangelos præcellis in administratione gratiarum; Dominationes in prostratione vitiorum et cupiditatum; Principatus et Potestates in refrænatione contrariæ potestatis: Thronos in tranquillitate pacis, Cherubim in sapientiæ splendore, Seraphim in caritatis ardore. Cum igitur sis valde mirabilis, Domina, eo quòd in omni scientia, et in omni gratia et sanctitate ac virtute omnes transcendis, nec quisquam est tibi similis; ideo ego peccator gratiam apud te desiderans comparare, in undecimo loco coronæ nobilis situo Iaspidem, lapidem pretiosum. Iaspis est lapis virtuosus, pretiosus, colorum varietate ⁽²⁾ venustus, virore conspicuus, ad restringendum sanguinem præcipuus. Et hic benè competit ad ornandum, Domina, sanctum caput tuum: tu enim fuisti virtutum varie-

tate decorata, virginitatis et fidei virore ornata, ad restringendum sanguinem, id est, carnis concupiscentias et voluptates, tamquam medicina salutaris et efficax, a Deo nobis es ministrata. Nam licèt fueris imprægnata, tamen per Spiritum sanctum fecundata, per partum deificata. Licèt vigorosa per fortitudinem, virtuosa per rectitudinem, amorosa per caritatem, luminosa per sapientiam, ingeniosa per intelligentiam, viscerosa per pietatem, in prosperitate humilis, in adversitate fortis, in sanctitate sublimis; viror tamen virginitatis semper revixit in tuo corpore, et decor fidei semper revixit in tua sacra mente. Tu etiam sanguinem peccatorum restringis et desiccas, carnales fluxus compeccis et refrigeras, et quidquid in nobis maculosum est, clarificas et sanas.

ORATIO.

Igitur puella purissima, amatrix virginitatis, extingue in corpore meo prurium et sordes libidinis, et rore ⁽³⁾ salutifero crea in me munditiam floridæ castitatis. In omni oratione, meditatione, lectione, et operatione sentiat mens mea tuæ præsentis dulcedinem, et iustificationem Angelicam me consolantem, dirigentem, et protegentem. Unge cor meum tuæ suavitatis unguento pretiosissimo, ut sentire possim tui amoris dulcedinem, tuæ caritatis voluptatem, et amicitie mulcebilitatem et iucunditatem.

Sed

(1) *Et laudabile* deest in Alvæ edit.
 (2) *Alva venustus*.

(3) MS. noster *salvifico*.

Sed ego miser et cæcus per exteriora frequentius discurrens, a tuo sancto amore digredior: in carnalibus blandimentis consolationes nefarias quæro; et hinc est, quòd in tua caritate et dulcedine non delector, quia ego in transitoriis et caducis, cogitatione, affectione, locutione implicor. Tu autem, Domina, cælestia diligens, lucem habitas inaccessibilem: tu in cælo, et ego in terra: tu diligis bona incorruptibilia et æterna, ego fluxa et caduca, in quibus non est nisi vanitas, et miseria, et afflictio spiritus. Quid plura inferam? tu es pia, sancta, iusta, et clemens, ego iniquus, impius, iniustus, et immisericors: tu lux, ego cæcus: tu vita, ego mortuus: tu gaudium, ego tristitia. En ad te clamo, Mater Dei Salvatoris, vivifica me: Mater Redemptoris, redime me: Mater Salvatoris, salva me. Ne autem, gloriosa Domina, ⁽¹⁾ mortiferis voluptatibus in his temporalibus periclititer, oro te, ut cor meum teneas, mentem regas, intellectum dirigas, animum suspendas, ut per vim tui amoris ⁽²⁾ tibi perfectè inhæream, et in dulcedinis et gratiæ tuæ ubertate dormiam et requiescam.

CAPUT XIII.

Positio Rosæ vernulæ in corona Virginis.

Regina Hierarchialis, thronus Seraphicus existens, in quo resi-

det et refulget totius sanctæ Trinitatis maiestas et gloria, virtus et potestas, honor et magnificentia, quam laudant Angeli atque Archangeli, Cherubim quoque et Seraphim, et omnes turbæ cælestium civium, et phalanges spirituum supernorum; quia quod in eis erat dirutum et confractum, per te, Domina, insigniùs est constructum et reparatum. Idcirco beneficiorum per te susceptorum non immemores nec ingrati, ⁽³⁾ in tua glorificatione laudes hymnidicas festivis vocibus cum omni harmonia et honorificentia cantant dicentes: *Quæ Cant. 6. 9.*
est ista, quæ progreditur, quasi aurora consurgens; pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata? Cùm enim nascereris, quasi rutilans aurora consurgis: ortus nimirum tuus vicem auroræ tenuit, in qua dies gratiæ cœpit, nox verò infidelitatis et ignorantiae finem * defecit. Lunæ plenæ * *f. fecit.*
pulchritudinem habuisti, dum gratiâ plena facta es in Verbi incarnati conceptu. Cùm solem iustitiæ paris, soli congrua similitudine compararis; sicut enim ⁽⁴⁾ de prolato radio non corrumpitur aut minuitur solis corpus, sic te pariente non violavit prolatio sacri partus. Tibi, mater misericordiæ, competit electio solis, quæ splendoris æternos radios exhibes universis. *Terribilis, ut castrorum acies* extitisti, cùm cælis lætantibus, Angelis obsequentibus, sanctis

(1) Alva mortiferos voluptatibus his temporalibus.

(2) Tibi deest in Alvæ edit.

(3) Alva intra glorificationem.

(4) Alva deplorato, et infra ubi MS. noster habet *prolatio*, ille edidit *ploratio*.

ctis exultantibus, vexillis virtutum coruscantibus, terribilis dæmonibus apparuisti. O igitur Domina mirifica, solari claritate insignita, lunæ pulchritudine decorata! suscipe gratanter rosam vernulam, quam tibi offero, ut in duodecimo loco tuæ coronæ nobilis collocetur. Rosa enim flos florum per excellentiam est vocata, aspectu est valde placens et grata, in redolentia mirè est oblectabilis, proficua et utilis in medicina, quæ omnia optimè tibi conveniunt, Virgo grata. Sed tu, Domina, non es rosa mundi, quæ statim post ortum arescit et deficit; sed tu es rosa paradisi, quæ gestaris in manu Regis cæli. Tu es flos florum virginium, et regina omnium puellarum Christi; nam a te habuerunt formam integritatis, et tamquam a præcellenti magistra doctrinam perfectæ castitatis: ideo super omnes triumphans resides in throno imperialis dignitatis. Tu etiam, Domina, es pulchra fide, pulchra coram Deo humilitate, pulchra coram Angelis virginitate, coram hominibus misericordia et pietate. Odor etiam tuæ pietatis præsentitur in cælo, fragrantia tuæ misericordiæ ⁽¹⁾ odoratur in sæculo, dulcedo tuæ compassionis respergitur in inferno. Odor tuæ humilitatis filium summi Regis de cælesti throno fecit descendere, et in hospio tui virginei ventris compulit declinare: de quo hospio quidam

dictator devotus ita scripsit:

Sol luna lucidior,
Et luna sideribus;
Sic MARIA dignior
Creaturis omnibus.
Salve mater pietatis,
Et totius Trinitatis
Nobile triclinium:
Verbi carnem incarnati,
Speciale maiestati
Præparans hospitium.

Tua etiam medicina subvenit in infirmitate, succurrit in adversitate, recreat in labore, solatur in dolore: in persecutione ⁽²⁾ præstat auxilium, in tribulatione solatium, sanat pestes corporis, eliminat vitia cordis. Unde quidam: Ad omne periculum pietas Virginis subvenit, et potens est subvenire.

ORATIO.

Cum igitur tot et tantæ sint tuorum prærogativæ meritorum, clarifica, lux formosa, visum meum, ut speculetur tuam pulchritudinem; sana gustum meum, ut saporet tuam dulcedinem; olfactum renova, ut odoret tuam suavitatem; illumina et inflamma omnia interiora mea tua sancta sapientia, et ⁽³⁾ flammivoma caritate tua, ut de te sciam prudenter cogitare, ferventer diligere, te devotè colere, te profundè intelligere, sapienter investigare, suaviter ruminare, tibi dulciter inhærere. Assiste, Domina, mihi te devotè deprecanti, te suaviter ruminanti, te le-

(1) Alva adoratur.

(2) Alva præstans, et paulo infra pro eliminat, quod edimus ex MS. nost. ille

edebat illuminat.

(3) Alva flammateria.

genti, te meditati, de te loquenti, ad te anxie suspiranti. Odor tuus me recreet, memoria tua me confortet, suavitas tua me reficiat, gratia tua me nutriat, pietas tua me dulcoret, presentia tua me consoletur, ducatus tuus me comitetur, ducens per tuas semitas ad lucem quam inhabitas. Amen.

CAPUT XIV.

Situatio Carbunculi lapidis pretiosi in corona Virginis.

* f. *Virgo*. * **V**irga regia, gemmis virtutum ornata, monilibus gratiarum composita, iustitiæ vestimento induta, specie tua et pulchritudine tua in cælestibus cognita, benignitas tua sic Regis animum in sui concupiscentiam inclinavit, quod suum de cælis ei transtulit nuntium, et ipsemet in eius protinus festinavit amplexum. Si igitur, reverendissima Domina, creator visibilium et invisibilium sic concupivit amorem tuum, sic desideravit amplexum; nos miseri qui per te sumus reparati, et a perpetua morte liberati, cum quanto amore tenemur te diligere? cum quanta reverentia tibi servire? cum quantis te laudibus extollere? Tu enim es sole speciosior aspectu, fide pulchrior, et gratia veneratior, super decorem mulierum elegantior. Ideo cum sis pulchra et decora, amabilis et gratiosa, clara, fulgens, et serena, rutilans, splendida, et crystallina, rogo te, ut in decorem tuæ nobilis coronæ gratanter digneris Carbunculum suscipere, quem in tertio decimo * ipsius

decrevi collocare. Carbunculus enim tenebras illustrat, splendorem oculis intuentis vibrat. Hoc efficacius in nobis operaris, cum sis speciosa Christi mater singularis. Quis enim sufficeret exprimere lucem miserationum tuarum, quam tu, Domina, mundo tenebroso infulsisti? Quis sufficeret enarrare virtutes et miracula, signa ingentia atque portentosa, quæ vel pro salute animarum, vel pro medela corporum, vel pro consolatione bonorum, vel pro correctione malorum, multifarie multisque modis dignata es operari? Nec dulcedo misericordiæ tuæ, nec multitudo pietatis tuæ, nec affluentia gratiæ et bonitatis tuæ christianum quempiam latet, prout cuilibet in tribulationibus, necessitatibus, ac periculis constat esse comperitum. Quapropter delectabile est omnibus MARIAM laudare, benedicere, et prædicare. Cum MARIA nominatur, tunduntur pectora, curvantur capita, prodeunt lacrymæ pietatis seu devotionis, et suspiria contriti spiritus, vel inflammata affectionis. O nomen splendidius sole, fragrantius balsamo et cinnamomo! ad cuius prolationem mundus gaudet, cælum ridet, iubilat Angelus, exultat iustus, confunditur diabolus, contremiscit infernus. Sed et si quis oculos cordis aperuerit ad intuendum vel considerandum perfectionem tuæ sanctitatis, vel compositionem tui corporis, vel profunditatem tuæ sapientiæ vel intelligentiæ, infunditur illico exultatio mentis, et iubilus cordis, et serenitas pectoris,

seu

* supple loco.

(1) seu operatio alicuius gratiæ spiritalis.

ORATIO.
 O igitur clementissima, quæ vitam inspiras mortuis, salutem pereuntibus, lumen cæcis, solamen desperantibus, consolationem lugentibus! de thesauris tuæ profundissimæ misericordiæ infunde quæso (2) mihi cordis iubilum, mentis lætitiâ, pectoris claritatem. Esto mihi vita et salus animæ meæ, dulcedo et pax cordis mei, suavitas et iucunditas animi mei. Stella maris clarissima, mater compatientissima, dirige me, defende me ab hostibus et periculis omnibus, quatenus tua succurrente gratia, et opitulante misericordia, a vitiis omnibus purgatus, et a cunctis adversitatibus liberatus, et præsentem vitam miseram valeam transire illæsus, et ad sempiterna gaudia venire securus. Amen.

CAPUT XV.

Sol luminare præfulgidum hic totam coronam illustrat.

Signaculum castitatis, liliu virginitatis, MARIA, mulieribus pulchrior, cunctisque Angelis delectabilior, omnibus sanctis sanctior, pietate viscerosior, omni gratia elegantior: Archangelus te salutât, Deus Pater te sanctificat, Spiritus sanctus tibi obumbrat, Dei filius te desponsat: * animæ te sanctitate Deum fide concepit, tui ventris puritas ipsum castè genuit, tui corporis virgi-

nitas ipsum floridè peperit. O gloriosa et supergloriosa! O laudabilis et superlaudabilis! Quis valeat tua exprimere merita, dignè laudare præconia, dinumerare merita? Cælis (3) gaudium dedisti, terris Deum obtulisti, mundo pacem refudisti. Per te lux cæcis infunditur, fides cordibus oritur, consopiuntur vitia, confunduntur dæmonia, evacuantur tartara, augmentantur cælestia, recreantur pauperes, sustentantur debiles, exaltantur humiles, infirmantes sospitantur, pœnitentes illustrantur, inferna per te clauduntur, cælestia reserantur. Ex prædictis, clarissima Domina, liquet, quòd omnium benedictionem et laudem es assecuta, quia omnibus tua beneficia infudisti. Quamobrem Patriarchæ te desiderant, Apostoli te amplectuntur, et Evangelistæ te reverentur, Martyres te venerantur, Confessores te prædicant, Virgines te circumdant, Angeli te glorificant, et omnes insimul te exaltant. Ego verò peccator, qui non sum similis uni ex illis (4) in laudem et gloriam et honorem tuum offero tibi, Domina, solem super omnia luminaria speciosum et fulgidum, ut per me in quartodecimo loco tuæ coronæ nobilis collocetur, quatenus corona tua eo ampliùs clarificetur et illustretur, copiosiore pulchritudine coretur. Nam sol habet altitudinem in situ, agilitatem in motu, iucunditatem in aspectu, fecunditatem in effectu, luminositatem in actu. Quæ

* f. animæ tuæ sanctitas.

(1) MS. nost. seu apertio.
 (2) Alva in cordis iubilum.

(3) MS. nost. gloriam.
 (4) In deest in Alva edit.

omnia cum tibi valde convenient, solem decrevi in tua corona meritò inserendum collocare. Tu enim, Domina, in alto es exaltata, quia tua conversatio extitit a peccatoribus elongata; siquidem in arduis cælorum constituisti nidum tuum, cor tuum suspendisti ad lumen illud purissimum, et ⁽¹⁾ incircumscriptum, omnium rerum fontale principium, columbino et aquilino oculo contemplaris Deum Patrem luminum, per ardens desiderium divinum adorans mysterium, exprimens caritatis et devotionis incensum, ⁽²⁾ potans et degustans ex torrente divinæ voluptatis, et de dulcedine internæ suavitatis. Agiliter etiam moveris propter pietatem: girum enim cæli et terræ circuis, ut videas necessitates pauperum, suspiria iuvenum, dolores senum, lamenta viduarum, languores infirmantium, vota tibi servientium, ut velut patrona humani generis, et afflictis ⁽³⁾ medica singularis, subvenis cunctis divino munere ex officio magnæ misericordiæ tuæ, et affectionis viscerosæ. Infers etiam, Domina, ⁽⁴⁾ iucunditatem intuentibus et contemplantibus te: et hoc quia pulchra es ad intuendum, amabilis ad contemplandum, delectabilis ad amandum, cuius pulchritudinem sol et luna mirantur, cuius splendore sidera illustrantur, cuius ⁽⁵⁾ potestati Angeli famulantur. Sed quis ut tu, Do-

mina, animas steriles sic fecundat? quis sic impinguat corda arentia? quis sic pectora frigida calefacit? Omnia bona, quæ illic summa maiestas decrevit facere, tuis manibus voluit commendare. Commissi quippè sunt tibi thesauri sapientiæ et scientiæ, iocalia charismatum, decoramenta virtutum, ornamenta gratiarum. Cùm igitur ex his bonis super nos seminas, sterilitatem nostram fecundas: sic salutaria opera facis producere, et fructus optimos propagare. Quantos latrones fecisti pœnitentes? quantas meretrices castas et continentibus? quantos raptos pios eleemosynarios? quantos ebrios parcos et sobrios? quantos gulosos abstinentes et modestos? Quot luxuriosos castificasti? ⁽⁶⁾ quot iracundos mites fecisti? Clara es etiam ac splendida, et tota luminosa. Tu enim amicta lumine sicut vestimento, per coronam duodecim stellarum in tuo capite rutilantem, et solare pallium, quo te Ioannes vidit refulgentem, nobis liquidè declarasti, quòd sicut sol oriens mundo in altissimis Dei, sic species et decor tuæ refulgentiæ ⁽⁷⁾ est in ornatum supernæ Ierusalem triumphantis et militantis. Unde sicut dulce et delectabile est oculis intuentium videre solem, ita iucundum et suave est valde omnibus turmis Angelicis tuam conspiciere claritatem. Quam ob rem mirantur in te Angeli sincerissi-

Ggg mam

(1) Alva edidit *circumscriptum* ex suo, animadvertens legendum esse *incircumscriptum*, prout reperimus in MS.

(2) *Portans* Alva.

(3) MS. nost. *medicina*.

(4) MS. *novam iucunditatem*.

(5) Alva *puritati*.

(6) *Quot iracundos mites fecisti?* hæc verba desiderantur in Alva.

(7) *Est* deest in Alva.

mam claritatem, Archangeli sanctitatem perfectissimam, Principatus ⁽¹⁾ superioritatem generandum, Potestates * coercibilem potentiam, virtutes operationem mirificam, dominationes victoriam triumphalem, Throni placatissimam tranquillitatem, Cherubin radium sapientiæ fulgentis, Seraphin igniculum amoris æstuantis.

ORATIO.

Cum igitur tanta miracula de te, Domina, prædicentur, oro, ut tuum amorem mihi infundas. Demonstra mihi Angelicum et venustum aspectum tuum, sicque lætus moriar, grandi spe et confidentiâ suffultus, et * in corruptione mea, et immarcescibili gloria securus. Amen.

* suppl. de.

CAPUT XVI.

Positio smaragdi pretiosi in corona Virginis.

Thronus sapientialis sanctæ Trinitatis, cathedra dignissima Filii Dei Patris, Domini nostri Iesu Christi mater virginea, et sponsa speciosa, tu mihi, Domina, post Deum es salus mea, spes mea, et consolatio mea: penes te bonorum omnium est mihi reposita multitudo: tu mihi es in fluctuatione anchora, in ⁽²⁾ naufragio portus, in tribulatione subsidium, in opportunitate auxilium, in prosperitate moderantia, in expectatione lætitia, in labore recreatio. Ostende ergo te,

(1) MS. nost. superioritatem generandam. Alva coniectabatur generalem.
 (2) Alva naufragium.
 (3) Per merita munditiæ virginalis Alva.
 (4) Quod Alva.

occurre mihi hilariter, filia summi Regis, dulcedo animæ meæ, lumen mentis meæ, pax et serenitas cordis mei. Videant te, tripudium Angelorum, reparatio perditorum, corona liliorum virginalium. Cognoscant te, spes pœnitentium, lumen mentium, fons omnium bonorum, corona triumphantium. Appare mihi, consolatrix animæ meæ, sanitas cordis mei, via salutis meæ. Amplectar te sanctis et castis desideriis, Virgo, liliū castitatis, ⁽³⁾ primiceria munditiæ virginalis. Et quia decorem et pulchritudinem tuam honorare decrevi, rogo te, Domina, smaragdum lapidem pretiosum, ⁽⁴⁾ quem in quintodecimo loco tuæ coronæ statui situare, in laudem et gloriam tuam acceptare digneris. Smaragdus enim est lapis pretiosus, carus et speciosus, virore placidus, oculis gratiosus. Huic Virgo valde assimilari, regina et stella orientalis. Quæ enim creatura ⁽⁵⁾ unquam fuit charior et pretiosior Deo, utilior mundo, necessarior generi humano? Tu non solum pretiosior es lapidibus pretiosis, verum etiam cunctis feminis, sole, luna, et stellis cæli, Angelis, et sanctis universis. Tu etiam es lignum pomiferum in medio paradisi, quod per ⁽⁶⁾ rivum fontis irriguum vires, flores, frondes, et fructificas: vires in germinatione bonorum morum, flores ⁽⁷⁾ in prolotione virtutum, frondes in

(5) Numquam idem.

(6) MS. nost. vivum fontis irriguum.

(7) Alva edebat ex suo imploratione; coniectabatur tamen forte legendum in ploratione.

in dilatatione pietatis, fructificas in operibus sanctæ caritatis. ⁽¹⁾ Viror tuus oculos mentis et corporis clarificat, virtus tuorum foliorum languentes recreat, odor tuorum florum mortuos suscitatur, dulcedo tuorum fructuum pœnitentes et desperatos salvat.

ORATIO.

⁽²⁾ Clarifica ergo, Domina mea, oculos mentis meæ tuo grato virore, recrea animam meam tuo sancto dulcore, me mortuum suscita tuo miro odore. Possideam te totaliter in medio cordis, et in arcanis pectoris mei, lux mundi, splendor Ecclesiæ, lætitia Ierusalem, honorificentia populi nostri. Infunde amorem tuum ardentissimum in visceribus meis, ut ferveam ad laudandum te, ad glorificandum te, ad loquendum de te, ad prædicandum de te. *Sonet*, gloriosa Domina, *vox tua in auribus meis*, sentiam venas susurri tui, ostende mihi pulcherrimam faciem tuam, et salva erit anima mea. Et cum omnia viscera tua pietate et misericordia sint plena, ⁽³⁾ sisque post Deum singulare refugium nostrum, oro te, ut piè et devotè audias planctum dolorum quibus affligimur, angustiarum quibus cruciamur; nam hodie pax de terris evanuit, fame humana natura languet et deficit, christianus christianum expoliatur et occidit. Messes et fru-

ges a feris devorantur, vineæ ab ipsis demoliuntur: quotidie pululant vitia, quotidie cumulantur peccata, hinc inde discurrunt dæmonia, terræmotus magni quandoque per loca: pietas et misericordia desiit a laicis, honestas et castitas a clericis, cupiditas et indevotio regnat in religiosis, sæculares aurum et argentum aggregant, religiosi hæc eadem ambiunt et desiderant. Prælati ad dignitates anhelant, evertuntur castra, depopulantur urbes, sæviunt mortalitates, fiunt fraudes et deceptiones, propalantur mendacia, perpetrantur furta, expoliantur monasteria, constuprantur virgines, ⁽⁴⁾ violantur moniales, deturpantur maritata. Ecce, clementissima Domina, in quantam miseriam cecidit humana natura, in quantam tristitiam corruit mater Ecclesia, quanto dolore cruciatur omnis creatura. Condoleatur igitur, pia mater, pius affectus tuus, compatiantur generi humano viscera misericordiæ tuæ, assiste pro nobis ante tribunal Dei, flecte rigorem Dei Patris, revocantur sententiam iudicis, fræna severitatis adversariæ * pietatis, nova pax oriatur de cælo, opera pietatis reviviscant in sæculo, actus virtuosus ⁽⁵⁾ floreat in claustris, merita tua recolantur in mundo, laus et gloria reddatur Domino Iesu Christo, et Patri, et Spiritui sancto. Amen.

Cant. 2. 14.

(1) Corruptione Alva Virgo tuos oculos.

(2) Alva glorifica.

(3) Alva sicque post Deum.

(4) Alva violantur maritales.

(5) MS. nost. refloreat.

* f. impietatis.

CAPUT XVII.

Positio floris pulcherrimi, scilicet violæ, in sextodecimo loco in corona Virginis.

Tu Domina nostra speciosa valde, virgoque pulcherrima et incognita viro. Speciosa es inter omnes filias Ierusalem, quia illæ sponsæ Christi tantùm, tu vero mater et sponsa: illæ uno tantùm virginitatis gaudent privilegio, tu verò fecundaris, et virginitatis gaudes privilegio: tu verò fecundaris, et virginitatis tanquam duplici prætitularis ornamento. Pulchra es etiam casto amore, pulchrior pietatis opere, pulcherrima pro Christi virginea conceptione, et parturitione. Pulchra in virginitate, pulchrior in humilitate, pulcherrima in caritate. Pulchram te fecit morum suavitas, pulchriorem operum sanctitas, pulcherrimam regalis maiestas. Potestatibus Angelicis circumvallata, omnino fuisti intacta, mente et corpore inviolata. Tu es illa maris stella, supremo cæli cardine Deo proxima, ad quam suspirant Christicolæ inter fluctus huius sæculi navigantes, quatenus cæcitati nostræ infundas radios fidei, quos infelix homo, nudatus iustitia, citò a se repulit et abiecit. Idcirco ut a te merear illustrari, tuisque meritis salvari, offero tibi quemdam florem pulcherrimum, scilicet violam, quæ in sextodecimo loco tuæ coronæ per me nunc inseritur, ut eius odore pla-

cido respergatur. Est enim viola decorus flosculus colore hyacinthino, mirè odoriferus, in medicina proficuus. Iste flos, o Domina, valde tuæ coronæ congruit, quia tu illum in virtutibus imitaris. Nam tu, sacra Virgo, es viola puritatis, viola pudicitiae, viola castitatis, viola⁽¹⁾ convalescentis, viola redolentis, viola suavitatis,⁽²⁾ viola sanctitatis. In colore hyacinthino simili cælo sereno notatur⁽³⁾ affectus tuus de terris ad alta sublevatus. Tu enim, Domina, inter astra matutina constituisti cubile tuum, ut cum filiis Dei iubilantibus laudares creatorem tuum; ad sponsum enim in dextera maiestatis sedentem suspendisti cor tuum. Unde quidam sanctus inquit: Sublime sanctum verticem erexisti, Domina, usque ad sedentem in throno, usque ad Dominum maiestatis. Sed et fragrantiam tuam miræ suavitatis, et redolentiam tuam dulcis et piæ visitationis corda te diligentium lætificas, et tuo spirituali tactu languentes recreas atque sanas. Idem dicit quidam sanctus: Tu patrona generis humani, tu afflictis rebus medica singularis.

ORATIO.

O dulcis medica,⁽⁴⁾ animarum curatrix, cordium illustratrix! sana languores meos, illumina cæcitatem meam, illustra fidem, confirma spem, accende caritatem. Tu stella lucida, quæ splendorem paternæ gloriæ in splendoribus sanctorum rutilantem nobis

(1) Idem *viola sanitatis*.

(2) MS.nost. *convalescentiæ... redolentiæ*.

(3) Idem *effectus tuus*.

(4) *Alva animarum curatarum*.

bis genuisti, æternum Mane in umbra mortis sedentibus nuntiasti: velut aurora consurgens cursus æterni solis prætulisti, luce gratiæ mundum illuminans, iubare virtutum sanctam Ecclesiam illustrans. Splendor tuus illustrat cælum, illuminat mundum, penetrat infernum, vitia abolet, virtutes refovet, sanctitatem ministrat, pacem et caritatem de cælis nobis procurat. Tu etiam luges innocentia, radias castitate, totius sanctitatis magnificaris ornatu. Tu mater es æternæ lucis, cuius claritate Angeli gratulantur, gaudent homines, et speciali iucunditate spiritus et animæ reficiuntur. Tu es aurora solem generans, cui indefessè rutilans continua de luce iucundat. Huius splendore irradiaris, feliciter illuminaris, excellentissimè illustraris. Tu porta templi clausa, Regum principi præparata, domus Dei sacrata, sigillo totius Trinitatis signata. Tu nubes lucida, per quam caligo peccatorum destruitur; nubes rorida, qua nostra ariditas dulcoratur, nostra sterilitas fecundatur; nubes candida, qua caligo dealbatur, de qua nube sic dicitur:

O nubes lucis fulgida,
 In cælis sublimata,
 Iesse virgula florida,
 Gratia fecundata.
 Arca rore madida,
 Desursum irrigata,
 Irrora corda arida
 Stilla dulci et grata.
 Tu thronus sapientiæ,
 Et virga æquitatis,

Tu cedrus pudiciæ,
 Vitis ubertatis,
 Cypressus redolens,
 Oliva lenitatis,
 Ad portum indulgentiæ
 Duc nos, fons pietatis.
 Tu castitatis liliū,
 Porta orientalis,
 Trinitatis triclinium,
 Thronus imperialis,
 Peccatorum refugium,
 Materque principalis,
 Ad cælorum fastigium
 Trahe nos, flos vernalis.
 Sacramentis inventio,
 Sidus miri splendoris,
 Legis nostræ præfatio,
 Textus summi Doctoris,
 Esto nostra protectio,
 Mater plena dulcoris,
 Nostræ salutis actio,
 Post hanc vallem mœroris.
 Amen.

CAPUT XVIII.

*Amethystus lapis pretiosus in
 corona Virginis.*

Salve sancta Mater Dei, aureum reclinatorium Salvatoris mundi, orientale lumen, sanctorum pectora illuminans et illustrans. Philosophia virtutis, Christianorum magistra, claustralium disciplina, doctrina pacis, gladius spiritus, galea victorialis. Tua virtus irradiat cælos, lætificat Angelos, terrificat diabolos, evacuat tartaros. Tu thronus imperialis, et sedes sanctæ Trinitatis, dormitorium Iesu Christi, a sancto Spiritu consecratum, sanctificatum, et adornatum. In terris adoraris, in cælis coronaris, ⁽¹⁾ fortem alligas,

va-

(1) Alva fortem illigas.

vasa diripis captivitatis. Tu mater virtutis, mortificatrix criminis, clavis regni cælorum, castitatis speculum. Salve Virgo speciosa, terrestria confœderans cælestibus, homines socians Angelis, et sempiterno fœdere copulans ima summis. O Virgo sincerissima, a Patriarchis præfigurata, a Prophetis præmonstrata, ab Apostolis prædicata, a Doctoribus prætitulata! Ex quo igitur tot et tantis bonis illustraris, a cunctis sic magnificè commendaris, iustum est, ut modicum quid de mea penuria tibi offeram ad clarificandam maiestatem tuam venerandam. Suscipe ergo gratanter, Domina, pretiosum lapidem amethystum, quem in decimoseptimo loco tuæ coronæ situo, ut illi præbeat splendorem suum. Est autem amethystus ex parte violaceus, ex parte rosaceus, super lapides purpureos obtinet principatum. Et quia huic, Domina,⁽¹⁾ similis, debet in tuo diademate situari. Tu enim fuisti grata et odorifera ut viola fragrans, atque purpurea velut rosa. In viola parvula tua humilitas commendatur, et in rosa colorata tua caritas designatur;

* f. tui filii.

ut enim ex conceptu * tui te fecisti Dei ancillam humilem, ita ex amore flammeo quo eum dilexisti, ipse te fecit gloria et honore sublimem; tantaque sunt tibi data charismata gratiarum atque prærogativæ virtutum, ut non solùm homines præcelleres, verumetiam Angelos, et Archan-

gelos, cælique Principatus, ac Cherubin, et Seraphin legiones.

Superasti Virgines per castitatem mirabilem; miranda fuit enim tua virginitas, quia fecunditate privilegiata. Ex fecunditate tua virginea propagasti nobis redemptorem omnium, salvatorem salvandorum, reparatorem Angelorum, quod nulla alia virgo facere potuit. Superasti Confessores per virtuosam operationem; licet enim mira fecerint, tamen tu ipsis fuisti superior, in signis virtutum, et in laboribus pœnitentiæ, in operibus misericordiæ, in fervore spiritus, in affluentia pietatis. Superasti Martyres per victoriam triumphalem; nulli enim doli⁽²⁾ tentatoris claustra tuæ virginitatis potuerunt dirumpere, nulla blandimenta seductoris valuerunt tuam constantiam emollire, nulla iacula hostis sævientis tuam fortitudinem potuerunt superare. Superasti Apostolos per excellentissimam sanctitatem; fuisti enim illis superior in amore Dei, in dilectione proximi, in cognitione mysteriorum Iesu Christi, et in⁽³⁾ capacitate mysteriorum Altissimi, et in degustatione gloriæ cælestis. Superasti Patriarchas et Prophetas in fide, et spe, et longanimitate, in clariore cognitione præteritorum et futurorum, et intelligentia ænigmatum et figurarum. Superasti omnes choros spirituum supernorum in puritate mentis, in claritate intellectus, in signis, et

(1) *Similis Alva.*

(2) Alva edebat *temptares* suspicabatur tamen legendum *tentaris*. Vera lectio ea

est quam ex nost. MS. representamus.

(3) Alva ex suo *compacitate*.

et virtutibus , et prodigiis , in refrænando hostiles insultus , in principatu mirabili , in dominatu glorioso , in tranquillitate pacis , in splendore sapientiali , in ardore caritatis.

ORATIO.

Cum igitur , dulcissima Domina , omnia bona a Deo in manu tua sint posita , ut liquet ex præcedentibus , rogo te , ut hanc orationem digneris placenter suscipere , ut pacem et indulgentiam mihi placeas impetrare.

O Virgo splendor gloriæ,
 Sanctificata Spiritu,
 Columba plena gemitu,
 Nobis Ægypti exitu,
 Occurre plena gratiæ,
 Et familiæ malignæ
 Defende nos a fremitu,
 In iustorum exercitu,
 Dulci fruamur requie.
 Gratiarum monilibus
 Ornaris Christi gratia:
 Pretiosis lapidibus,
 Virtutum fulgens gratia.
 Tu plena sapientia
 Cunctisque charismatibus,
 Nos dæmonum insultibus,
 Tua nos serva potentia:
 Da nobis pacem omnibus,
 Virginum primiceria.
 Tu sempiterno fœdere,
 Cælesti sponso iungeris,
 Fac nobis dilucescere,
 Hunc cuius mater crederis;
 Et cum sis arca fœderis,
 Placatum nobis reddere
 Illum vindictæ tempore
 Meritis quibus frueris.

(1) MS. nost. *beatamque Seraphin* , sed fortè scribendum fuit *beataque*.

(2) Alva *cumque illuminativa* *revelativa latronis* , nos vero edimus ad MS.

Succurre nobis miseris,
 Iam lucis orto sidere,
 Et digneris occurrere
 Nobis in die funeris.

CAPUT XIX.

Luna clara et fulgida in corona Virginis.

Gaude et lætare , filia Sion , virgo inclita , liliū paradisi , quia in te gaudent Angeli atque Archangeli , Cherubin quoque et Seraphin , Principatus et Potestates , totiusque cælestis exercitus legiones. Siquidem tu es reconciliatio mundi , forma pacis , via salutis , regula disciplinæ : te Salvator adamavit , tua carne se induit , tibi suam gratiam commendavit. Ideo pro tantis beneficiis te laudant Angeli , adorant Dominationes , Principatus et Potestates colunt et celebrant, ⁽¹⁾ beatiquè Seraphin extensis alis præferunt et demonstrant. Et ego peccator pauperculus et indignus , ut tibi aliquantulum complaceam , in decimo octavo loco tuæ coronæ situo lunam claram et lucidam , ut splendore suo illustret et clarificet illam. Luna enim a sole lumen recipit , ⁽²⁾ estque illuminativa noctis , amica , et diffusiva roris , revelativa latronis. Quæ cum tibi , clarissima Domina , optimè convenient , meritò debet in tuo diademate collocari. ⁽³⁾ Tu ante illam altissimam maiestatem collocata , illi tuos castos et puros oculos es infigens,
 Deum

cuius veram lectionem suspicatus est Alva.

(3) *Tu autem illam* , etc. ita Alva : cuius coniectura erat *tu autem in illa* longe distat a vera lectione nost. MS.

Deum omnipotentem sedentem in throno cupidè sitiens et concupiscens, qui tibi velut suo amabilique obiecto suam claritatem transmittit et communicat. Ex qua tu, Domina, peccatorum noctem illuminas, tenebras noctis propellis et fugas, ariditatem animarum gratia reficis et impinguas, et prædetegis conventicula, illusiones aërearum, machinamenta latronum spiritualium, et omnes nequitas, et diabolicarum falsitatum. O igitur sancta virgo virginum, sanctum et benedictum triclinium supernæ maiestatis! Quantis laudibus tenemur te laudare? Quantis precibus et lachrimis te inflectere, ut ab his spiritualibus nequitiis nos defendas? Tu enim es gloriosum reclinatorium Salvatoris sæculorum, qui ex tua clara carne ac virginea in aula castissimi ventris nobile et honorificum præcinctorium sibi fabricavit ad crudelem mortis Principem debellandum. Tu etiam es sanctum, et inviolabile, et intemeratum sancti Spiritus sacrarium, in quo idem Spiritus sanctus reposuit thesauros gratiarum suarum et charismatum; reconditi namque sunt apud te thesauri indeficientes⁽¹⁾ virtutis et gratiæ, pacis et misericordiæ, salutis et sapientiæ, honoris et gloriæ. Adhuc etiam idem spiritus contulit tibi, ut in nomine tuo *omne genu flectatur, caelestium, terrestrium, et infernorum, et omnis lingua confitea-*

Philip. 2. 10.

(1) MS. nost. *veritatis, et gratiæ.*

(2) *Sic pro ac* habet MS. nost. in quo

tur quia tu Mater Domini nostri Iesu Christi *es in gloria Dei Patris*, sedens a dextris amantissimi sponsi, et unici filii tui, immarcescibili corona septem stellarum fulgore radianti insigniter coronata, turmis virginalibus constipata, super omnes sanctos mirificentius exaltata, alternantibus hymnidicis Angelorum choris, in liliis perpetuæ virilitatis, infra curiam paradisi, ad quam nos perducatur filius tuus, per hoc carmen tibi oblatum tuis precibus delinitus.

O RATIO.

Ave thronus maiestatis,
 Ave flos humilitatis,
 Et candoris lilium:
 Totius divinitatis,
 Illibatæ caritatis
 Templum et sacrarium.
 Ave terra virginea,
 Sive cælestis area,
 Gerens florem gratum;
 Quam fecundavit spiritus,
 Obumbravit divinitus
 Verbum incarnatum.
 Ut lux aurora vernula
 Cæli depellit nubila,
 Diei dat splendorem;
 (2) Sic ortus tuæ claritatis,
 In novella iucunditatis
 Proferens Salvatorem.
 Nos in mortis agonia,
 Virgo pro tua gratia
 Digneris visitare,
 Et ad superna gaudia,
 Ubi perennis est gloria,
 Post mortem convocare. Amen.

paulo infra pro *agonia* legitur *angaria*.

CAPUT XX.

Positio chrysoliti lapidis pretiosi in corona Virginis.

Lucundare Virgo filia Sion, et exulta satis Christi mater et sponsa, quia Dominus est tibi in lucem sempiternam, et filius tuus amantissimus in gloriam tuam. Vox ⁽¹⁾speculatorum cælestium resonet tibi laudem, et iubilus astrorum matutinarum distillat tibi canticum gloriæ et honoris. Et meritò quidem, nam luce miserationum tuarum cæli et terra illustrantur. Quis enim, viscerosa mater, vitare potest pietatis tuæ dulcedinem? Tuis meritis confunditur diabolus, evacuatur tartarus, illustratur mundus, tripudiat Angelus, repletur paradus. Quas enim gratiarum actiones tibi, regina veneranda, ego indignus peccator potero referre? In tuo sancto ventre latent divina mysteria, in tuo sancto corde Dei arcana, in tuo sancto pectore residet Dei sapientia, in ventre ⁽²⁾tuæ matris gratia fuisti repleta. Nulla sorde unquam polluta, nullo contagio maculata, Deum castè suscepisti, sacra carne induisti, illibatè peperisti. Et quia, sacra Domina, protulisti nobis dulcissimum puerum in salutem et gloriam sempiternam, in laudem et gloriam tibi offero chrysolitum, lapidem pretiosum, ut in loco vigesimo tuæ coronæ nobili collocetur. Chrysolitus partim aureo colore, partim marino

decoratur. In auro pietas, in colore maris amaritudo exprimitur; nam sicut aurum omnia metalla superat, sic pietas omnia exercitia corporalia, promissionem habens vitæ, quæ nunc est et futuræ, et est propriè cultus Dei. Tu igitur, Domina, semper fuisti pia erga miseros, dulcis erga tribulatos, misericors erga pauperes; fuisti etiam, Domina ⁽³⁾purissima, divino cultui totaliter dedicata, Deum toto corde diligendo, ipsum totis viribus laudando, in eum tendendo, eius faciem semper quærendo, ipsum contemplando, illi inhærendo, illum gustando, et de torrente voluptatis eius potando; et propter hæc illum in tuo ventre virgineo ⁽⁴⁾humanatum portasti, et sine dolore peperisti, sacro ubere lactasti, flentem dulciter consolasti, amicabiliter nutristi, dulcia illi oscula impressisti, ita ut nullis unquam usibus mancipatâ fueris nisi divinis. Fuisti etiam ex persecutionibus et tribulationibus filii tui amantissimi amaricata, et ex doloribus et passionibus eius multum angustiata, et ex eius morte in anima gladio transfixa, ut tibi fuerat prophetatum, et

Luc. 2. 35.

** suppl. animam.*

*tuam ipsius * pertransibit gladius.*

ORATIO.

Ergo cum tot insignia de te, Domina, prædicentur, verte sanctum et pium intuitum super me peccatorem miserum, omni gratia privatum. Illustra spiritum
Hhh meum,

(1) In Alvæ edition. *especutorum*.

(2) *Dei matris* legitur in MS. absurdissimè.

(3) *Piissima* idem.

(4) *Alva humanatum porta*: MS. nost. *humanitatum portasti*. Ex utroque vera lectio resultat.

meum, recrea pectus meum, accende cor meum, et vivifica animam meam, ⁽¹⁾renova mentem meam. Pia, refice me: prudens virgo, instrue me: lucerna mea, illustra me: virtus mea, conforta me. Per te dirigatur operatio mea, per te gubernetur intentio mea et affectio: intret lux tua in corde meo, et amor tuus in visceribus meis, et caritas tua in præcordiis meis, ut dulciter sapiam de te, et videam, et intelligam, quid placidum et ⁽²⁾acceptum sit coram te omni tempore. Tu Virgo sanctissima, es Arca Testamenti, circumtectata ex omni parte auro, in qua sunt omnes thesauri gratiæ et misericordiæ Dei: exteriùs inaurata virtutibus, interiùs innocentia et pietate: interiùs fulgens auro pietatis, exteriùs rutilans operibus caritatis, et miraculorum claritate. Tota es munda intus in mente, tota pulchra exteriùs in operatione, tota carens macula, tota Deo sociata, divina claritate fulgens, divinis laudibus resultans. Tu es templum Domini, ubi est omnipotentia in caritate, sapientia in humilitate, benignitas in virtute, soliditas in credulitate, simplicitas in perfectione, castitas in virginitate, sanctitas in actione et opere. Tu es vita mundi, medicina animarum languentium, arbor vitæ in medio paradisi, cuius fructus sanat contritos, reparat languidos, solatur tristes, sustentat imbecilles. Tu es etiam

gloria mundi, columna cæli, firmamentum virtutis, romphæa peremptrix diaboli, morsus inferni. Tu extinguis concupiscentias, fructus virtutum germinas, tentatos roboras, cæcos illuminas, sitiennes potas, esurientes cibas, morientes tuo caractere munis, et salutari ducatu perducis ad gloriam paradisi, quam nobis concedat filius tuus benedictus. Amen.

CAPUT XXI.

Hic Virgo laudatur devotè, et solsequium in eius corona.

Sicut sol oriens mundo in altissimis Dei, sic species tua, virgo MARIA, in ornamento totius aulæ paradisi: quam speciem concupivit Rex Regum, Dominus et Princeps regnantium, faciens admirabile commercium, suam nobis deitatem tribuens, nostram capiens mortalitatem, ut paupertatem nostram de stercore erigeret, sceptrisque imperialibus, ac perenni regno illam mirabiliter insigniret. Ideo ab omnibus sanctissima prædicaris, quia omnium bonorum causa nobis effecta es, non solùm salutis ⁽³⁾perpetuæ, verùm etiam totius virtutis et sanctitatis vitæ. ⁽⁴⁾Ex te das nobis exemplum bonorum operum, et impetras a Domino diversa * charismatum gratiarum. Nam per te influit in nobis misericordiæ suæ dulcedinem, suæ pietatis clementiam, et gratiæ ubertatem; per te dispensantur divina charismata,

* f. charismata.

(1) Alva revoca.

(2) Mendose in Alva et accepto.

(3) Alva perpetuum.

(4) Excedas edidit Alva: videbat tamen ipse veram lectionem, quam reperimus in nost. MS.

ta, per te reserantur arcana cælestia, in te latent mysteria cælica, ex te manant Ecclesiæ Sacramenta. Gaudia accumulās Angelis, salutem paras hominibus, pacem terris annuntias, Deum ad misericordiam inclinas. Per te lux cordibus infunditur, dulcedo peccatoribus distillatur, mentibus gaudium, tristibus solatium oritur, bravium laborantibus, et corona certantibus. Tu es fructus salvificus, vivo fonte irrigatus, pietatis balsamiticum liquorem distillans. Ex te enim defluunt caritatis aromata, suavitatis unguenta, odoramenta virtutum, et irrigua lacrymarum. Tu cinnamomo fragrantior, tu cedro virtuosior, cypresso redolentior, cibus pigmentorum suavior. Tu animarum speculum, tu nectar Angelicum, imperiale ornamentum. Per te fracta sunt tartara, redempta plebs captivata, cælestia patefacta. Ex te prodeunt flores rosarum, et lilia convallium, et omnia genera specierum. Tu sapphyrus Indicus, scintillans carbunculus, tu rutillans sapphyrus, tu viroris smaragdus. In te sunt thesauri pretiosorum lapidum, fragrantia omnium unguentorum, suavitas omnium aromatum, et claritas omnium stellarum. Virtutes tuæ pretiosiores sunt auro, fragrantiores sunt cinnamomo, pulchriores sapphyro. Merita tua vincunt suavitatem unguentorum, decorem ornamentorum regaliū. Fecunditas rutilat ut stella matutina, splendet velut luna

plena, refulget ut sol ⁽¹⁾ virtute superna. Ideo pro tantis prærogativis meritorum ego peccator de mea penuria in honorem et gloriam tuam offero tibi solsequium, florem redolentem et gratum, ut in tua corona affigatur, et in loco vicesimo collocetur. Solsequium dicitur, quia sequens solem; nam sole super eum veniente, statim applaudendo se illi aperit; eo verò recedente, ⁽²⁾ tristis se in ipso constringit, complicat, atque claudit. Huic assimilatis, virgo purissima. Nam cum sol iustitiæ, videlicet Verbum supernum prodiens, nec Patris relinquens dexteram, ad opus suum exiens, suscepturus naturam nostram, ingreditur uterum tuum, volens induere carnis nostræ pallium, et ex purissimis tuis sanguinibus sibi fabricare indumentum; quàm gratanter, quàm festinè illi affectum tuum reserasti, * summæ * *f. sinum mentis.* mentis dilatasti, desiderium extendisti, et ut diu tecum remaneret, illum amoris amplexibus restrinxisti! Cum verò post mortem suam se a tuis aspectibus absentavit, remansisti tristis et solitaria, dolens et gemebunda, multisque calamitatibus oppressa. Et sicut solsequium est gratum oculis in colore, sic tu ex humilitate et benignitate tua fuisti oculis supernæ maiestatis grata, totiusque sanctæ Trinitatis aspectui placentissima: Et ut ex odore recreat odoratum, sic tuæ virginitatis fragrantia redoluit Angelis,

Hhh 2

sa-

(1) MS. nost. *in virtute sua.*(2) Idem *velut tristis in se ipso constringens, complicat, etc.*

sacris puellis Christi, oblectamentum præbuit Dei Filio, odorem fudit mirificum, et cælestis Ierusalem cunctis civibus voluptatis spiramentum.

ORATIO.

O igitur puella virginea, humilitate placida, virtutibus odorifera, caritate ignifera et luminosa! Tu cor devotum mira dulcedine delectas et inebrias, pectus purgas et castificas, animam irradias, et illustras, et serenas, omnia interiora illuminas. In amorem tuum, oro, ut ferveat affectus meus, liquescat anima mea, inflammetur cor meum, gratia tua refoveantur viscera mea, dulcore tuo impinguescant omnia interiora mea, numquam deficiat laus tua de ore meo, nec amor tuus de præcordiis meis, nec sanctum nomen tuum de corde et memoria mea, ut te semper sentiam protrectricem in tentatione, consolatricem in tribulatione, et in periculis adiutricem, in nubilo illustratricem, in acerbitate dulcoratricem, in adversitate liberatricem, in necessitate subsidium, in conflictu mortis solatium, dux fidelis et socia ad Angelorum gaudia. Amen.

CAPUT XXII.

Chrysopasus in corona Virginis.

Judith 14. 16.

Una mulier Hebræa fecit confusionem in domo Nabucodonosor. Mulier Hebræa est virgo MARIA, virtutum monilibus adornata, ab Abraham Patriarcha He-

bræa nuncupata;⁽¹⁾ quod de radice Iesse velut virga vernula propagata, florem protulit pulcherrimum dominum nostrum Iesum Christum, cuius odore resurgunt mortui, cuius fragrantia⁽²⁾ resperguntur cæli et inferi, cuius redolentia recreantur homines universi. Tu verò virga Iesse gracilis, extenuata cælestibus disciplinis, virga aromatizans fragrantiam caritatis et sanctitatis, virga dominationis et virtutis, confusionem in domo Nabucodonosor, id est, diaboli fecisti, cum virgam tyrannicam eius confregisti, extinguens Holofernem ipsius Principem, principatum et dominationem eius⁽³⁾ a nobis evacuando, crudele iugum eius a facie olei fecisti computrescere, et ab oppressione nostra sceptrum durissimum deperire. Et ideo beatissima ab omnibus prædicaris, per quam salus datur mundo, gaudium cælo, honor et gloria Deo, pax peccatoribus, spes lapsis, lux cæcis, Ecclesiæ gratia et benedictio, iustis perpetua beatitudo. Propter quod cum sis talis, ac tanta, omniumque bonorum post Deum nobis causa extiteris, extollo te laude quintuplici, ut gratia tua dignus merear inveniri. Ave regina misericordiæ, sponsa Christi, mater Dei, filia summi Patris, amica Spiritus sancti, salus mundi, lumen Ecclesiæ, dulcedo pietatis. Ave regina virginum, Imperatrix Angelorum, exultatio bonorum, amica pacis. Mater virgo, dulcis femi-

(1) MS. nost. quæ.
(2) Respergunt Alva.

(3) *A nobile* edebat Alva pro *a nobis*, quod est in MS.

mina, lucerna iustitiæ, doctrina sanctitatis. Ave rosa placentior, lignum vitæ, liliū paradisi, Trinitatis triclinium, æterni Verbi palatium, felix cæli porta, solamen in mœrore. Ave plena gratia, mater pauperum, advocata peccatorum, sceptrum æquitatis, gaudium animæ, pax peccatoris, tripudium et lætitia cordis. Ave nostra fiducia, firmamentum debilium, splendor in tenebris, fundamentum fidei, portus indulgentiæ, via pœnitentiæ, fons dulcedinis, causa nostræ salvationis. Sed quia amplius te honorare cupio, chrysopasum lapidem pretiosum tibi offero, quem in vicesimo primo loco tuæ coronæ affigere curabo. Chrysopasus aureo pallore refulget, et colore viridi decoratur. ⁽¹⁾ Cui quia similis efficeris, debet meritò tuæ coronæ affigi. Tu enim tamquam aurum ante Deum rutilasti, et sanctorum operum virore ei complacuisti. In auro sapientia, in virore virginitas designatur. Fuiſti etiam, Domina, virgo pura, virgo sancta, virgo immaculata, mente et corpore illibata. Et quia te virginem Deo dedicasti, primaque illi virginitatem voviſti, scientia et sapientia copiosissimæ datæ sunt tibi: ideo et virgo prudens, et femina sapiens construxisti domum tuam, non dico, tibi, sed Deo. Nam ille qui in cælis habet habitationem, specie tua et pulchritudine tua illectus, in tua sancta anima con-

stituit thronum suum, et in tuo alvo virgineo domicilium suum: ubi compegit nostræ substantiæ pallium, quo vicit humani generis inimicum: ex quo traxit sanguinem purpureum, delentem nostræ perditionis chirographum, placentemque nobis Deum Patrem omnipotentem. Sed quia ⁽²⁾ tantæ maiestatis habitationem non ornatum minime decet apparere, ille, qui in te posuit tabernaculum suum, ornavit te septem donis Spiritus sancti, tamquam septem pretiosorum lapidum nobilissimo ornamento. Primò ornavit te dono sapientiæ, quo tota es elevata in divinis per amorem ecstaticum. Secundò ornavit te dono intellectus, quo in arcanis es dilatata per splendorem hierarchicum. Tertio dono consilii, quo facta es prudens, sagax, et astuta per documentum cælicum. Quartò dono scientiæ, quo facta es in Scripturis educata per Christi magisterium. Quintò dono fortitudinis, quo sis fortis, constans, et vigorosa contra omnem adversitatem. Sextò dono pietatis, quo sis clemens, pia, et viscerosa propter infusam caritatem. Septimò dono divini timoris, quo sis ⁽³⁾ mens simplex, et timorosa erga tremendam maiestatem.

ORATIO.

Et ideo rogo te, clementissima Domina, ut tua gratia muniat frontem meam, illustret sensus meos, corpus castificet, sen-

(1) Alva et quia.

(2) Alva tantæ maiestati habitationem non ordinatam. MS. nost. maiestatis . . .

non honoratam.

(3) MS. nost. mens mitis simplex, etc. credimus legendum mente mitis.

sus sanctificet , cor inflammet. Virtus intret in animam meam, illuminet conscientiam meam, purificet carnem meam. Gratia et virtus tua me tueatur in tentatione , me consoletur in tribulatione , mihi assistat in periculo, me protegat a peccato. Gratia tua mihi assistat orando , legendo , meditando , loquendo , comedendo , vigilando , et dormiendo. Misericordia et pietas tua remittat mihi debita , cumulet merita , restauret perdita , acquirat mihi bona sine mensura. Gratia et virtus tua illustret mortem meam , repellat hostem meum, eruat me de manu inferni , et perducatur me ad gaudia paradisi. Amen.

CAPUT XXIII.

Hic Oriona stella splendida in corona Virginis collocatur.

Vidi speciosam sicut columbam , et circundabant eam flores rosarum , et lilia convallium. Meritò , Domina , Spiritus sanctus tuum ascensum in hoc verbo miratur. Tu siquidem es pulchra fide , speciosa facie , decore mente , formosa ⁽¹⁾ sanctitate ; simplex , ut columba , et candida in anima , omni munditia et innocentia dealbata ; quam circundant astra lucentia Angelorum , et Apostolorum , rosæ fragrantis Martyrum , violæ redolentes Confessorum , lilia candida Virginum. Est autem rationalis condecencia : nam innocentia et puritas tua excedit innocentiam Angelorum , sa-

(1) Alva sanitate.

piencia tua Apostolorum intelligentiam , constantia tua Martyrum tolerantiam , prudentia tua Confessorum solertiam , castimonia tua Virginum continentiam. Quis enim Angelus in divinis sic rapitur ? Quis Apostolus sic in amore succenditur ? Quis Martyrum in patiando constantior ? Quis Confessorum in opere virtuosior ? Quæ virgo aut sancta femina in castitate mundior ? Idcirco cùm tam mirabilis existas in omni gratia , volens mihi illam a te , Domina , comparare , præsentò tibi Orionam stellam claram et splendidam , ut in ea corona tua illustretur , et in loco vicesimosecundo affigatur. Est autem Oriona stella splendida , pluviae diffusiva. Tu enim , Domina , fuisti Oriona splendida , cum Deum fide concepisti , et splendidior effecta , cum post partum inviolata permansisti , splendidissima , cum in choro gloriæ super choros Angelorum et Archangelorum exaltata fuisti. Et cum sis cælestis area compluta , cælesti rore imbuta , infundis nobis pluviam gratiæ et devotionis , pluviam poenitiæ et contritionis , pluviam doloris et lacrymationis , pluviam dulcedinis et consolationis.

ORATIO.

O igitur nobilis et generosa mater æterni et ⁽²⁾ incarnati Verbi Patris , quæ mundo perduto subvenisti per fructum salvificum , ex immaculata carne tua per candorem virgineum et rorem mirificè procuratum ! O præclara puel-

(2) MS. nost. increati Verbi.

puella in matrem summi Regis ab æterno et ante sæcula præparata! O Regina splendida! ab Spiritu sancto in sponsam omnium virtutum monilibus adornatam, a primo diluculo exoptatam, opus mirificum a summo conditore varietate mirifica vivifica compactum, totius sanctitatis et perfectionis sculptura mirificentius decoratum. Ego indignus et vilis peccator, licet pollutus vitiis, maculatus concupiscentiis, et inquinatus sordibus, turpatus voluptatibus, involutus tenebris, obscuratus peccatis, vagus corde, instabilis mente, maiestatem tuam cupio extollere laudibus, tua sancta merita efferre præconiis, virtutum et gratiarum tuarum insignia titulis glorificare devotis. Sed o tu Domina, quæ in tuo incessu habes honestatem, in tuo aspectu venustatem, in manibus liberalitatem, in oculis verecundiam, in labiis facundiam, in auribus clementiam, prudentiam in verbo, sanctitatem in animo, Dei sapientiam in pectore, divina arcana in mente, Verbum Patris humanatum in ventre, totaque gratiarum omnium ornamentis circumstantiata, intus et extra rutilans decore præcipuo, medere nostris languoribus et infirmitatibus, infunde lumen sensibus, pectus aridum perfunde unctione mirifica, et omnia mea intima illuminatione gloriosa, ut sic sermones sanctos et gloriosos et devotos tibi offeram, et verba flammantia, tuum amorem redolentia tibi devotè decantem. Tu enim, Domina, es illa, de qua scriptum est:

Dixit Deus: fiat lux, et facta est lux. O lux pura, lux pulchra, lux illuminans cælestia, illustrans terrestria, terrificans inferna, lux reducens erroneos, lætificans languidos, exhilarans Angelos, et omnes curiæ paradisi sanctos et iustos! O lux revelans mysteria, detegens absconsa, irradians latebrosa! Nostra maculosa detege, nostra ruinosa erige, opacis et nebulosis nostris refulge, infirmantibus da* sopitatem, mœrentibus iucunditatem, illustra peccatores ad pœnitentiam, confidentes et sperantes in te perduc ad gloriam æternam. Amen.

Genes. 1. 3.

* f. *sopitatem.*

CAPUT XXIV.

Situatio berylli lapidis pretiosi in corona Virginis.

Facies candelabrum de auro purissimo. Tu, Domina gloriosissima, candelabrum hoc fuisti, cui supposuit suam lucernam Dei sapientia, ut amissam quæreret drachmam. Te filiæ Ierusalem attentius intuentur, ut currant in odorem unguentorum tuorum, in lumine virtutum tuarum. Tu mensa fuisti per divinæ legis studium et agnitionem. In te fuit propositio panum per patrum exempla, et bonorum operum exercitacionem. Arca fuisti per gloriosum thesaurum fecunditatis: thuribulum Dei aureum per devotionem orationis, quam totam incanduerat amor æternitatis: urna per circumspectionem: manna per divini partus suavitatem: virga per regiam auctoritatem: tabulæ testamenti per scientiæ plenitudinem:

Exod. 25. 31.

nem:

nem: propitiatorium per affectum pietatis. In Dei tabernaculo nihil erat, quod non auro vestiretur. Sic et tu, Domina, quasi tabernaculum es quod ⁽¹⁾ sancificavit Altissimus: tota fuisti aurea, quia caritate plena. Tu es stella maris, quia ad te miseri suspirant, ad te spiritus Angelici aspirant. Duo Cherubim obumbrantia propitiatorium, sunt Gabriël Archangelus, et Ioannes Evangelista, ante thronum tuum carmina laudis et gloriæ iubilantes. De thuribulo aureo, id est, de tuo pectore virgineo ascendit fumus aromatum in conspectu Domini; quia per te, quæ es mediatrix et advocata nostra præcipua apud Deum, nostra defertur devotio, et per te propitiari nobis eius dignatur miseratio. Idcirco, ut Deum pro me digneris exorare, illumque mihi propitium reddere, offero tibi beryllum lapidem pretiosum, quo corona tua decoretur, loque vigesimotertio situetur. Est autem beryllus lapis clarus et viridis, efficaciam habens facere hominem gratiosum, et contra hostes invictum reddere. Tu enim, Domina, hunc lapidem quodammodo repræsentas; nam per donum sapientiæ fuisti clara et splendida, nulla macula denigrata, nulla sorde unquam polluta, nullo vitio contenebrata; sed per gratiam supernæ illuminationis fuisti, velut quædam emanatio Dei omnipotentis, clara et sincera, in qua nihil inquinatum incurrit. Clara fuisti in anima, in vultu lucida, in corpore nitida,

(1) *Ædificavit Alva.*

in facie angelica: clara ad discernendum ambigua, clarior ad cognoscendum mysteria, clarissima ad intelligendum et specularandum divina. Et quia æternam Dei sapientiam gestasti in tuo corpore humanatam, habes venerationem inclytam, claritatem perpetuam, et gloriam incorruptam Dei; et gratia, qua fuisti repleta, fecit te semper virentem et viridem, producendo germen iustitiæ, florem innocentiae, fructum misericordiae. Tu enim emisisti folia bonæ voluntatis, lilia castitatis, violam pietatis, rosas patientiæ et virtutis, poma sanctæ et perfectæ caritatis. Ex abundantia etiam tuæ pietatis et misericordiae tuos servientes, in te confidentes, facis per bona opera Deo et Angelis gratiosos et placidos, et contra impetus dæmonum per fidei constantiam stare fortes et invictos, cælesti ⁽²⁾ gloria et corona præmiandos. Amen.

CAPUT XXV.

Camamilla, flos decorus corona Virginis in ultimo loco.

Fecit Rex Salomon thronum de ebore grandem, et vestivit eum auro fulvo nimis, qui habebat sex gradus. Salomon noster, Christus Rex pacificus, sapientiâ singularis, amabilis gloriâ et potentiâ, thronum sibi ædificavit, tuum videlicet uterum, in quo ineffabilis illa maiestas requievit. Thronus eburneus fuisti, quia tria sunt in ebore, quæ ple-

3. Reg. 10.18.

(2) Deest *gloria* in Alvæ edit.

nissimè in te fuerunt. Est enim mirabilis candoris, natura frigidus, de casto nascitur elephante. Ita et tu, gloriosissima Virgo, candida fuisti, qui ab omni pollutione segregata: frigidissima, quia ab æstu carnalis concupiscentiæ elongata, de castis Patriarcharum amplexibus generata. Grandis ideo diceris, quia si multa in creaturis magna sunt, nihil tamen tam magnificum fecerunt opera digitorum Dei. Auro fulvo vestiris, quia purissimo sapientiæ nitore coloraris. Sex gradus throni sunt sex opera misericordiæ, quibus tu, Virgo gloriosa, plena extitisti, quæ opera in tuo bono filio expendisti. Nam ipsum esurientem pavisti, lacte virgineo potasti, eum in thalamo tui ventris excepisti, nudum in pannis involvisti, infirmum vagientem sacro ubere recreasti, in carcere nostræ mortalitatis positum nutriti et fovisti. Duæ manus thronum complectentes, duæ vitæ sunt, scilicet activa, et contemplativa, ⁽¹⁾ quæ in te cum catena caritatis coniunguntur. Duo leones sunt Gabriël Archangelus, et Ioannes Evangelista, quorum alter dexteræ tuæ, alter sinistræ casti deputati sunt. Leones dicuntur propter rugitum altisonæ eructationis, quorum unus dicit:

Luc. 1. 28.

Ave gratia plena, etc. Alius dicit:

Ioan. 1. 1.

In principio erat Verbum, etc. Verè non est simile opus in omni creatura compositum, quia istud ordines Angelorum transcendit. Ideo excellentissima Domina, extollens et transcendens

omnia, tamquam nobilissimæ imperatrici promisi tibi coronam fabricare, non qualem decuit, sed qualem mea exiguitas invenire vel cogitare potuit, in cuius loco ultimo restat collocare camamillam pro eius congruo complemento. Est autem camamilla, flos candidus, sphæricus et rotundus, odore gratus, quodam in medio aureo nodulo decoratus. Huic, Domina, congrua similitudine compararis; nam in anima es dealbata per innocentiam, in conscientia munda et nitida per fidem rectam, in corpore candida et decora per castitatem virgineam. Ideo ut Regina speciosa, sicut columba liliis virgineis constipata, unà cum eis cantas canticum novum ante agnum, super montem Sion stantem, super thronum Patris sedentem, quod nemo cantare potest, nisi in albis ambulantes, nomen agni et Patris eius scriptum habentes in frontibus suis. Quia, ut dicitur, veritas non quærit angulos. Propter veritatem et mansuetudinem, et iustitiam, pro quibus mirabiliter te deduxit Christi dextera, dicta es rotunda, non angularis. Sed et tuarum virtutum fragrantia superat omnia genera aromatum, odor tuæ pietatis et misericordiæ super thus et balsamum, redolentia tuæ caritatis et amicitiae vincit suavitatem omnium unguentorum. In medio tui pallore aureo rutilans, quia sapientia cordis tui est ⁽²⁾ speciosior sole, prudentia cordis tui et pectoris est splendidior luna, tui

Iii in-

(1) Alva quod in te.

(2) Alva pretiosior.

intellectus⁽¹⁾ scientia super omnem dispositionem stellarum rutilat decore mirabili. Nec mirum, si fulges et rutilas sapientia, cum sempiternam sapientiam Dei Patris in tuis castis visceribus de Spiritu sancto conceperis, ipsamque carnem velatam in salutem nostram mundo protuleris. Hæc igitur sapientia incarnata est⁽²⁾ lux mundum illuminans, peccatores salvans, cælestia irradians, homines et Angelos perpetuo fœdere connectens et copulans.

Igitur de hac corona, quam tibi, Mater Dei, virgo perpetua, pollicitus sum, me dixisse hucusque sufficiat. Et si quid bene, et prout materiæ competit, di-

cere potui, illud divinæ gratiæ meritisque tuis adscribo. Quæ verò minus rectè seu minus cautè protuli, meæ insipientiæ imputo, atque peccatis meis. Et quia tantam maiestatem indignè * paucò * f. *paveo*. contrectasse, veniam peto. Indulge, purissima, pœnitenti et supplicanti te, ex malitia non offendenti, sed de tua benignitate confidenti, seu præsumententi. Cùm sis regina misericordiarum, advocata peccatorum, excusatrix criminum, defensatrix⁽³⁾ pupillorum, quæ in sede imperiali resides, cum unigenito tuo domino nostro Iesu Christo regnas laudanda et glorificanda per infinita sæculorum sæcula. Amen.

(4) EXPLICIT LIBER DE LAUDIBUS ET HONORE B. VIRGINIS MARIÆ ex viginti quatuor lapidibus in coronæ suæ positi capiti gratis Domino nostro Iesu Christo Salvatori totius mundi.

(1) Deerat *scientia* in Alvæ edit. quare suspicabatur legendum *tuus intellectus*.

(2) MS. nost. *lux vera mundum, etc.*

(3) Alva *populorum*.

(4) In MS. nostro ita desinit hic tractatus: *Explicit: Deo gratias*. Deinde hæc habentur: *Arripe eam et exaltabit te; glorificaveris ab ea, cum eam fueris ample-*

*xatus: dabit capiti tuo augmenta gratiarum et corona inclyta proteget te. Gloria in excelsis Deo, gratiarum actio, et vox laudis; qui nunc per oracula de cælo lapsa, nunc per prophetica mysteria, nunc per lucem Evangelicam, nunc per Apostolicam tubam multifarie multisque modis * ad amorem Virginis Mariæ, Reginæ Angelorum Serenissimæ.*

* fortè supplendum *provocat nos*.

CONTINUATIO CHRONICORUM B. ISIDORI
S. ILDEPHONSO FALSO ADSRIPTA.

MONITUM.

Lucas Tudensis Episcopus, qui iussu Berengariæ Reginæ chronicon mundi scribere aggressus est sæculo XIV. primus fuit, qui illius operis quasi fundamenta iacturus, post chronicon ab Isidoro scriptum usque ad Sisebuti regnum, nobis obtrusit presentem prosecutionem Chronicorum, tamquam ab Ildephonso Toletano præsule compositam, cuius operis nulla anterior extabat memoria. Unde Tudensis illud hauserit, incertum est. Sunt qui cum Laurentio de Padilla putant, totum id quod sub Ildephonsi nomine venditavit, fuisse ab illo confictum. A nobis numquam impetrabunt, ut de viro probo temere cogitemus; mirari tamen satis non possumus tantam viri credulitatem, qui tot fabularum portenta non viderit, quibus hæc historiæ pars tota contexta est. Quare iam nullus est historicus, qui eam velut commentum putidum non despiciat, indignum prorsus quod S. Ildephonsi aliquando existimatum sit.

Inter alia quamplurima, S. Isidorum sedem Hispalensem tamquam Primatem obtinuisse disserte asserit mendacissimus consarcinator nugarum, Theodisclum quemdam introducens illius successorem, nulli hactenus antea notum, nec ullis Præsulum catalogis adscriptum, ob apostasiæ crimina dignitate depositum, exulantemque: qua occasione primatiam dignitatem ad Ecclesiam Toletanam translata commentatur.

Huic fabulæ aliam non minus ineptam attexit de Mahometis impii prophetæ adventu in Hispaniam, eiusque Cordubæ prædicatione instituta; quem fingit de reditu M. Isidori ex Urbe admonitum a diabolo, aufugisse, atque ea ratione vincula, carceres, pœnasque iam ab Isidoro indictas evasisse.

Quis hæc legat, qui historiam veram infamis Prophetæ eiusque vitæ chronologiam observaverit, quin ista portenta non rideat, ac miretur homines fuisse, qui tot insulsis anilibus fabulis vel fingendis, vel narrandis delectarentur?

Hæc vel leviter indicata satis sint ad huius monumenti falsitatem suadendam, atque ab Ildephonso nostro illius invidiam ablegandam. Qui plura velit, consulat D. Nicolaum Antonium in S. Isidoro, et Ildephonso, ubi has fabulas diffuse insequitur: tum P. Florez in tomo 5. Hispaniæ Sacræ, et alibi, ubi de Primatis dignitate S. Ecclesiæ Toletanæ verba facit.

Nos interea eius editionem representamus ad exemplar editionis factæ a Francisco Scotto , in tom. 2. Hispaniæ illustratæ, qui eam ex Tudensi transcripsit cum hoc eodem titulo , quem præfigimus.

INCIPIIT CONTINUATIO CHRONICORUM

B. ISIDORI ARCHIEPISCOPI HISPALENSIS,

PER B. ILLEPHONSUM ARCHIEPISCOPUM TOLETANUM

COMPOSITA.

Quoniam præclarus doctor Isidorus ætates mundi et quorundam Imperatorum et Regum historias ab exordio mundi usque ad tempus Sisenandi Regis Gothorum docili compendio patefecit ; nos a tempore quo ipse desiit , sumamus principium , ne præsentium heroum memoria a futurorum mentibus diluatur.

Era DCLXXI. anno imperii Heraclii decimo octavo, post Suinthilanum Regem Sisenandus regnat annis tribus. Iste synoda Episcoporum egit , patiens fuit , regulis catholicis orthodoxis stetit. Toleti finivit vitam.

Era DCLXXIII. anno imperii Heraclii vigesimoprimum Chintilanus regnum accepit. Synoda plura Toleti cum Episcopis egit , et subditum regnum in fide catholica firmavit. Regnavit annos quinque , menses quatuor. Anno sexto regni Chintilani doctor et legislator Hispaniarum Isidorus stans in Ecclesia , peracto sermone ad populum , et expandens manum ad cælum , ac benedicens omnibus , Deo sibi hactenus traditum gregem commendans , felicissimo somno obdormivit in Domino , senio sanctissimo decoratus. Extitit quip-

pe spiritu prophetiæ clarus , in eleemosynis largus , hospitalitate præcipuus , corde serenus , in sententia verax , in iudicio iustus , in prædicatione assiduus , in exhortatione lætus , in lucrandis Deo animabus studiosus , in expositione Scripturarum cautus , in consilio prævidus , in habitu humilis , in mensa sobrius , in oratione devotus , honestate præclarus , semper pro Ecclesia ac veritatis defensione mori pronus , et in omni bonitate conspicuus. Præterea pater extitit clericorum , doctor et sustentator monachorum ac monialium , consolator mœrentium , tutamen pupillarum ac viduarum , levamen oppressorum , defensor civium , attritor superbiorum , persecutor et malleus hæreticorum. Rexit Archipræsulatum Hispalensis Ecclesiæ quadraginta annis , diversis fulgens miraculorum signis , primatiæ dignitate florens , et Romani Papæ in Hispaniis vices gerens. Sacerdotibus , Regibus , et populis divinas et humanas leges tradidit , et Romano Antistiti humiliter obedire præcepit. Nolitibus obedire , maledictionem intulit , et eos a fidelium consortio separavit. Multis librorum volumi-

mi-

minibus Christi Ecclesiam infor-
mavit, et in pace quievit era
DCLXXX. Toletum ad syno-

dum Episcopus convocavit, et ore
prophético eis sui obitus diem,
et Hispaniis ventura prædixit.

Sidus honestatis, lux morum, sol probitatis,

Hæc ait in synodo Toleti vir sacer ille

ISIDORUS, per quem floruit alma fides.

Si servaveritis quæ vobis præcipiuntur,

Servabit Christus vos in amore suo.

Frumentum dabit ac oleum, dabit optima quæque,

Si pura mente complaceatis ei.

Si neglexeritis ea, non impune feretis,

Cum recte prava puniat acta Deus.

Inde cadent Gothi bellis, et barbarus hostis

Vos premet innumera clade, timore, fame.

Tunc convertimini, tunc crimina plangite vestra,

Et statim Dominus auxiliator erit.

Gloria maior erit vobis: et gratia Christi

Extollet Gothos uberiore bono.

De gestis eius hæc inter Re-
gum actus annotavimus, quia ipse
de præclara Regum Gothorum
stirpe, patre Severiano Cartha-
ginensi duce, exitit procreatus.
Post transitum autem eius mense
uno Rex Catholicus Chintilianus
Toleti decessit, bono fine per-
functus. Successit beatissimo do-
ctori Isidoro Theodiscus, natio-
ne Græcus, varietate linguarum
doctus, exteriùs locutione niti-
dus, interiùs autem, ut exitus
demonstravit, sub ovina pelle
lupus voracissimus. Nam libros
quosdam de naturis rerum et ar-
te medicinæ, necnon et de arte
notoria, quos pater Isidorus fa-
cundo stylo composuerat, et ne-
dum ad publicum venerant, in
odium fidei corrupit, resecans
vera, et inserens falsa: atque per
quemdam Arabum nomine Avi-
cennam, de Latino in Arabicum
transtulit. Hic in his et aliis plu-

ribus infidelis inventus, et erro-
neus in articulis fidei comproba-
tus, per Synodum ab Archiepi-
scopali dignitate degradatus est.
Asserebat enim dominum no-
strum Iesum Christum cum Pa-
tre et Spiritu sancto non esse
unum Deum, sed potius adopti-
vum. Hic, ut dictum est, pri-
vatus honore sacerdotii ad Ara-
bes transiit, et sectæ pseudo-
prophetæ Mahometi adhæsit, et
plura docuit detestanda sub im-
peratore Heraclio. Tunc tempo-
ris dignitas primatiæ translata est
ad Ecclesiam Toletanam.

Heraclius adversus Cosdroam
Regem Persarum gessit bellum
anno imperii sui sexto, et Sise-
buti Regis Gothorum sexto. Quo
devicto et occiso, ac Hieroso-
lymam delata cruce Domini, et
viso Angelo super portas Hieru-
salem, inde ad propria reversus
est cum gaudio magno. Hoc tem-

tem-

tempore dedignantibus Orientis gentibus vectigalia et tributa reddere Romanis, cœperunt pro viribus rebellare. Tunc surrexit quidam iniquus concionator, ortus in Arabia, nomine Mahomet. Qui pessimus seductor videns inter Orientales et Romanos ortam discordiam, se contra Deum erexit et Christianorum imperium, seductoriè hortans genus Arabum, atque dicens: Non debere alterius gentis domino subiugari, quia Dominus illis esset provisurus, de suo genere ducem benevolum concedendo, quem haberent ut fratrem, cum quo etiam Dominus loqueretur. Hæc et his similia cum prædicaret illis verbis suasoriis, et virtutes quasdam simulatas, et miracula artibus magicis facere videretur, extemplo Ismaëlitæ, sicut bruta animalia quibus non est intellectus, paulatim de bono in malum mutati, derelicta fide catholica cœperunt ei credere, et eum in tanta veneratione habere, ut eum prophetam prædicarent a Deo missum, et sibi eligerent Regem, simulatis illius seducti miraculis, et facundia decepti. Erat enim pulcher, facundus, et fortis, et magicis artibus valde imbutus. Iste Mahometus Sarracenorum et Arabum princeps, ut fertur, fuit de genere Ismaël filii Abrahæ. Qui cum in adolescentia cœpisset esse mercator providus, pergebat frequenter cum camelis suis apud Ægyptum et Palæstinam, et morabatur cum Iudæis et Christianis, et maxime cum quodam monacho Antiocheno superstitionis

amico, qui vocabatur Ioannes; a quo tam novum quàm vetus superficialiter et superstitiosè didicit Testamentum. Et cum hæc illacque cum diversis speciebus aromatum, et divitiarum causa lucri pergeret, contigit ut Corozatam ingrederetur provinciam. Cuius provinciæ domina, quæ Cadiga vocabatur, ut vidit iuvenem, primò in illius pulchritudine et eloquentia mente capta, cœpit diversas species, quas secum Mahomet attulerat, contemplari, et ei familiariùs adhærere. Quam Mahomet cautè incantationum suarum perstrinxit phantasmate, et astutè paulatim cœpit ducere in errorem, dicens ei, quòd ipse esset Messias, quem venturum expectabant Iudæi. Auxiliabantur ei non solùm Regina Cadiga, quæ ab eo decepta erat, sed etiam multi Iudæorum, qui ad eum de diversis partibus concurrebant. Omnes etiam Ismaëlitæ et Arabes catervatim confluebant ad eum, attoniti tanta novitate rei. Quibus cœpit novas leges fingere, eisque tradere, adhibens ipsis nefandis legibus de utroque Testamento corrupta testimonia. Ideo divinæ paginæ auctoritates pervertit, ut tam Christianis quàm Iudæis cum Sarracenis aditum præcluderet disputandi. Dedit etiam suis edictum, ut quicumque alia quàm ea, quæ ab illo acceperant, prædicaret, animadversione gladii puniretur. Huius sacrilegas traditiones Sarraceni Dei leges appellant, eumque suum legislatorem et nuntium Dei fatentur. Præfata quoque Cadiga, cum videret illum

Iu-

Iudæorum et Sarracenorum pariter contubernio vallatum, existimabat in illo divinam latere sapientiam: et cum esset vidua, accepit eum sibi maritum: et ipse Mahumet nomen Regis assumpsit sibi imposito diademate regni. Cœpit deinde se in armis gerere strenuè, et Regis ac Prophetæ sibi nomen et insignia usurpare. Post hæc verò cœpit cadere frequenter caduco morbo, et epileptica passione. Quòd regina Cadiga cernens, admodum tristabatur, eo quòd nupsisset homini, quem credebat arreptione dæmonum laborare. Ille autem astutè leniendo decipiebat eam, dicens: quia Angelum Domini Gabriëlem mecum loquentem contemplor, et non ferens splendorem vultus eius, utpote carnalis homo, deficio et cado. Hæc dicens, quædam signa et miracula magicis artibus facere nitebatur. Verumtamen, ut fertur, diabolus transfigurans se in Angelum lucis, quædam ei prædicebat futura. Unde est, ut in exordio suæ subdolæ prædicationis adiret Hispaniam, et Cordubæ suæ perditionis sectam doceret. Dicebat enim Iesum Christum Dominum de virgine esse natum operatione Spiritus sancti, non tamen esse Deum. Quod cum beatissimo patri Isidoro nuntiatum fuisset, qui tunc revertebatur a Romana Curia, confestim misit ministros, qui caperent eum. Sed diabolus Mahumeto apparuit, et quàm citiùs fugeret, imperavit. Mahumetus autem post fugam in Africam et Arabiam innumerabiles plebes seduxit, et regno ad-

epto, cum Ismaëlitis, qui credebant eum ab ore Gabriëlis Archangeli leges, quas ei tradebat, recipere, Romanum Imperium fortiter devastabat.

Era DCLVI. Mahumetus cum exercitu suo partes Arabiæ, Syriam et Mesopotamiam hostiliter invasit, et tam ipsas quàm vicinas patrias funesta deprædatione occupavit. Quod cum nuntiatum fuisset Theodoro fratri Heraclii, qui tunc præerat partibus Orientis, mox apud Gabatam cum magno exercitu obviam illi præliaturus occurrit: ubi dum inter se acriùs dimicarent, Theodorus interfectus est, et exercitûs Christianorum maxima pars occubuit diro gladio, et cæteri fuga lapsi sunt. Tunc Agareni de Romanorum fuga validiores effecti, audaciùs appetunt Siriam, et depopulantes patriam, apud Damascum, nobilem quondam Christianorum urbem, sibi regni solium firmaverunt, et dictis Mahumeti tribuebant fidem, divinam in eo latere potentiam asserentes. Mahumetus autem inter cetera nefanda quæ docuit, sectam Nicolai advenæ Antiocheni, qui unus de septem Apostolorum diaconis fuerat, iam per Apostolos emortuam, suscitavit. Quam Dominus in Apocalypsi Angelo Ephesi Ecclesiæ scribit, se odire dicens: *Odisti facta Nicolaitarum, quæ*

Apoc. 2. 6.

et ego odi. Decimo autem regni sui anno, quia dixerat se moriturum, et tertia die resurrecturum, Albimor discipulus eius volens experiri, utrum verè a morte resurgeret, callidè Mahumeto efficacissimum venenum obtulit:

quo

quo statim repentina mutatione Mahumet mortis suæ terminum sensit. Unde quibusdam sibi astantibus dixit, quòd per aquam remissionem acciperent peccatorum, et statim mortuus est. Discipuli verò eius diligenter custodiebant corpus ipsius, expectantes quòd resurgeret. Sed nimio erumpente foetore, cum iam sustinere non possent, eis abscedentibus Albimor post undecimam diem reperit corpus eius a canibus dilaniatum, et diligenter colligens ossa illius, cum magno Sarracenorum conventu sepelivit eum in Medina Ruphul, quæ Latine civitas nuntii dicitur.

Era DCLXVI. anno Heraclii decimoseptimo, post Mahumet Abubacar de cognatione eius electus in Regem, Arabes fortiter rexit per triennium. Post hunc Homer regnavit, qui multis præliis triumphavit, Alexandriam civitatem Metropolim suo imperio subiecit. Post multas victorias in mari et in terra ab ipso factas, dum quadam die orationi vacaret, a quodam servo suo sagittatus interiit, expletis in regno decem annis. Sicque error Sarracenorum exordium habuit, et de Romanis per diversas orbis partes multas obtinuerunt provincias et victorias. Atque ut fertur, tantorum malorum causa Romanorum avaritia fuit, qui sibi subditas nationes iugo servitutis intolerabiliter opprimebant: unde opportunitate male habita, eorum dominium quàm citius a suis cervicibus excusserunt, se nefariis ritibus Mahumeti miserabiliter implicantes. Hic enim fuit

cauda draconis, de qua legitur in Apocalypsi, quod deiecit de cælo tertiam partem stellarum. Apoc. 12. 4. Sed iam ad Reges Gothorum vertatur stylus.

Era DCLXXX. anno imperii Heraclii vigesimosexto, post Chintilanum Regem Tulga regnat annis tribus. Iste blandus et catholicus per omnia fuit. Regna sibi subdita in pace dilatavit, in iudicio rectus, et largitate ac lenitate claruit. Synoda a suis decessoribus facta firmavit. Toleti decessit.

Era DCLXXXII. anno imperii iunioris Heraclii primo, Chindasvinthus regnavit solus quatuor annis, mensibus octo, postea verò cum filio suo Reccesvintho annis aliis sex regnavit, et mensibus septem. Iste a Romano Papa obtinuit privilegium, ut secundum beneplacitum Pontificum Hispanorum primatiæ dignitas esset Hispali, vel Toleti, et per multa synoda firmata cum Episcopis erudivit Ecclesiam. Cuius tempore ab omni perturbatione quievit Hispania, adeo ut nullus in ea infidelis reperiretur, vel qui rebellionis sumeret arma. Libros sanctorum Patrum diligenter fecit perquiri, et instituta B. Isidori firmiter observari. Hic perfidum Theodiscum Hispalensem Episcopum Synodalis sententia exulavit, et dignitatem primatiæ transtulit ad Ecclesiam Toletanam. Obiit Toleti.

Era DCLXXXVI. anno imperii Constantis filii Heraclii primo, cum Chindasvintho Reccesvinthus filius eius regnavit annis sex, et postea solus annis duodecim. Hic fidem catholicam in
tan-

tantum dilexit, ut semper perquireret viros litteratos, qui frequenter coram ipso conferrent de articulis fidei. Delectabatur enim in divinis Scripturis, et altaria Christi auro, argento, gemmis, et sericis summo studio decorabat. Ter synoda cum Episcopis Toleti peregit, et leges a prædecessoribus suis editas firmavit, atque quasdam addidit omnino honestati convenientes. Cunctos mirè dilexit, et ab omnibus valde dilectus fuit. Erat enim adeo mitis et humilis, ut inter subditos, quasi unus ex illis vi-

deretur. In pace regnum sibi subditum rexit, et in villa nomine Gerticos, quæ in monte Cauriensis sita est, propria morte decessit sub Imperatore Constantino. Hucusque beatus scripsit Ildephonsus Hispaniarum primas et Archiepiscopus Toletanus: qui tempore dicti Regis Reccesvinthi quasi lucifer inter sidera, tam morum honestate quàm signorum claritate fulsit in Ecclesia Dei. Qui etiam donis cælestibus a perpetua Dei genitrice Maria et Leocadia in præsentis vite meruit honorari.

EPIGRAMMATA SANCTO ILDEPHONSO
 ATTRIBUTA IN COLLECTIONE VARIORUM CARMINUM
 A PSEUDO-IULIANO FACTA.

MONITUM.

Vel ipsum solum collectoris nomen, nulli hominum non suspectum invisumque, omnem hisce carminibus fidem abrogavit, adeo ut vix quærendum iam sit, quare a nobis ad appendicem inter apocryphos Ildephonsi fœtus ammandentur hæc epigrammata, quæ unius Pseudo-Iuliani, insignis fabularum parentis, auctoritate et testimonio fere omnia tueantur. Dicimus fere omnia, quoniam ex eis nonnulla, antequam Pseudo-Iulianus somnia sua vulgasset, ab ipso Hieronymo de la Higuera producta fuerant in sua Historia Toletana, tum etiam ab aliis antiquioribus citata: qualia sunt tertium pro S. Heladio præsule Toletano, quartum de S. Eugenio, et decimum, quod hîc inscribitur de translatione S. Fulgentii: omnia tamen a collectore corrupta atque interpolata, ut suo loco notabimus.

Verumtamen non propterea omnia una eademque sententia damnamus. Lubentius sequimur iudicium de illis a Cl. Nicolao Antonio latum, qui non omnia improbare ausus est. Tria saltem agnoscit epigrammata, quæ si a versibus interpolatis (ut ipse putat) purgarentur, Ildephonsi genuina haberi possent. Ea sunt secundum de hospicio a suis parentibus Toleti ædificato, tertium de S. Heladio, et quartum de S. Eugenio Avunculo suo.

Reliqua tamquam spuria explodenda putat, nihil præter mera impostoris commenta continentia. Et credimus certe, nullum non manus illi daturum, qui paulo serius ea percurrerit. Nos vix ab eo discedimus, ut ex animadversionibus illis subiiciendis apparebit; simulque ut lectorem hanc qualemcumque carminum diversitatem moneremus, diversis characteribus notavimus.

Præter hæc epigrammata ex Pseudo-Iuliani collectione desumpta, quæ sunt XII. alterum ultimo loco edimus in honorem S. Isidori Hispalensis, ceteris non minus apocryphum, nostro quidem iudicio. Verum protulerat illud, atque S. Ildephonso adscripserat auctor vitæ S. Isidori a Bolandianis editæ, qui creditur fuisse Lucas Tudensis, post illud aliud, quod in collectione extat numero X. atque incipit: Crux hæc alma gerit, etc. Itaque necessario reliquis adiiciendum fuit, nequid de spuriis operibus S. Ildephonso aliquando attributis in hoc appendice desideraretur.

(1) EPIGRAMMA I.

Lucæ sacravit supplex Evantius ædem,
 Cui Nicolaus erat nobilis ipse pater.
 Lucia nostra parens, soror et Evantia, frater
 Eugenius præsul huius et urbis amans.
 Lazarus a genitrice mea recta optima pauper
 Accipit hospitibus, pauperibusque domum.
 Quin avia industri de sanguine nata Gothorum,
 Tempa simul Marco sancta Blesilla facit.
 Quin eius soboles Nicolaique Evantia, coniux
 Ophilonis amans, et venerata Deum;
 Tempa superba Petro sub mœnibus erigit urbis,
 Auget item redditus, complet honore domum.
 Hic Ophilo regis soboles fuit Athanagildi,
 Atque meus genitor frater item Stephanus.
 Cœnobium Eulaliæ Rex Athanagildus et ædem,
 Noster avus, Iustæ sed prius instituit.
 Vir fuit iste pius, nulli pietate secundus:
 Sed clam propter eos qui viguere Gothos.
 Sebastianus habet templum regnante Liuva
 Urbe sub; at reparat Ervigius Mariæ.
 Quin tamen ædificat Rex Constantinus eidem,
 Toletique domus tertia sacra fuit.
 Vivite magnificis tecta assurgentia Divis,
 Qui regitis vestro mœnia præsidio.

II.

DE HOSPITIO A PARENTIBUS SUIS EDIFICATO.

(2) *Lucia cum Stephano genitrix, sed avunculus illum
 Compulit Eugenius præsul ad hospitium.
 Lazarus hoc mendicus habet sub mœnibus urbis,
 Qua via Complutum cursibus apta patet.*

(1) Supposititium est hoc epigramma, inquit Nicolaus Antonius, continetque cogitationes omnes, quas de S. Ildephonsi stirpe et cognatione conceperat artifex; indignum ut imputetur sanctissimo viro, a quo omnis superbiæ et arrogantiae fastus abesse debuit. Præter hæc autem quot falsa et absurda involvit? Attendat lector, Athanagildum regem Gothorum, quem nulli pietate secundum fuisse dicit, Arianum vixisse: deinde etiam Ervigii meminisse poëtam, quem tamen Ervigium duodecim annis post Ildephonsi obitum fuisse inauguratum regem constat: et deinceps de huius epigrammatis suppositione non dubitabit.

(2) Agnoscit hoc epigramma pro germano idem Nicolaus Antonius. Certe in contrarium nihil certum adduci potest; quando traditio fert S. Ildephonsum Lucia et Stephano genitum, sanctique Eugenii nepotem fuisse. Adducitur etiam, auctore eodem Nicolao, a Hieronymo de la Higuera in sua Historia Toletana, tamquam ad se ex Germania remissum. Quod quamvis non gravis momenti sit ad persuadendum, tamen pro Ildephonsino ut habeatur non repugnamus.

III.

EIVSDEM CARMEN SEPULCHRALE PRO S. HELADIO PRÆSULE TOLETANO.

(1) *P*ræsulis HELADII tumba requiescit in ista
 Corpus , at illius spiritus astra tenet.
 Toleti Rector fuit hic , dum degit in Aula;
 Ex monachoque Abbas Agaliensis erat.
 Hinc Toletanam rapitur violenter ad urbem,
 Confectus senio , sed pietate vigens.
 Corporis exubias martyr Leocadia cepit:
 Illa domus Reges Pontificesque capit.
 Unde die extrema surget redivivus ad auras,
 Ut capiat meritis præmia digna suis.
 Iamque octoginta senior transegerat annos,
 Gloria Pontificum , fax animosa Dei.
 Ildephonsus ego , quem fecerat ille ministrum,
 Persolvi sancto qualiacumque seni.

IV.

PRO S. EUGENIO AVUNCULO , TOLETANO PONTIFICE.

(2) *P*ræsulis EUGENII iacet hic venerabile corpus,
 Quem Leocadiæ templa verenda tenent.
 Hic monachus fit , mortales dum perfugit umbras,
 Et Toletano præsul in orbe senex.
 Vita beata fuit mores sine labe pudici:
 Qualis Isidorus , atque Leander erat.
 Discipulus dat dilecto postrema Magistro
 Et consanguineo funeris officia.

(1) De hoc epigrammate , sicut et sequenti non dubitamus quin legitima sint antiquitatis monumenta. Agnovit etiam illos ante chronicorum falsorum editionem historicus *de la Higuera* , sed absque interpollatione carminum , aut verborum perversione , quas collectio Pseudo-Iuliani repræsentat. Namque secundum huius epigrammatis distichon ita exhibet collectio prædicta:

*Toleti Lector fuit hic , dum degit in Aula:
 Ex monacho Lector Agaliensis erat.*

In quo primum *Lector* esse errorem typorum putamus ; secundum vero *Lector* in pentametro repetitum manum detegit Pseudo-Iuliani illius corruptoris. Deinde distichon penultimum eiusdem esse notæ videtur ; itaque ab eodem historico in sua *Historia Toletana* prætermissum fuit.

(2) Hoc epigramma , quod superius dicebamus alterum esse ex his , quæ genuina haberi possunt , dimidia sui parte confictum est , et spurium , a collectore pro libitu interpollatum , ut placet eidem Nicolao Antonio. Equidem non levem iniicit suspicionem , quòd ipsum ab historico *de la Higuera* citatum dicatur tetrastichon , cum heic appareat octastichon : quare secundum et quartum distichon reiicienda putat ; et nos propterea diverso caractere notavimus. Forte assequutus est quod res est. Verum si quis totum epigramma defendere contenderit , non multum repugnabimus.

V.

ALIUD PRO S. LEANDRO , ET MASSONA METROPOLITANIS,
HOC EMERITENSI , ILLO VERÒ HISPALENSI.

(1) **L**EANDER pater excellens , quem suscipit Æther,
Laudibus ornatum , conspicuum titulis:
Incus Arianæ gentis , medicator et idem,
Doctor Isidori , quem generat Domino.
Tu quoque ter felix , Meritensis gloria terræ,
Mausona , consilio , pectore note , fide.
Ambo pares animis , pietate et laudibus ambo,
Inque domo magni murus uterque Dei.
Vicistis tolerando minas animumque rebellem
Regis : eum sceleris pœnituisse ferunt.
Vos soboli Regis biforem reserastis olympum:
Per vos alter enim martyr ad astra volat:
Alter et ad roseas emergit luminis auras,
Et qua luce caret , tunc iubar eius habet.
Vos memorant genti Gothicæ tribuisse salutem;
Liquit et invisum dogma , piumque tenet.
Vos meritò victrix laurus , sequiturque perennis
Gloria , tot meritis debita magnificis.
Semper vester honos , atque inclyta fama manebit,
Vosque canent populi , sed magis astra canunt.
Estis enim æterna præcincti tempora fronde
Inter Doctores splendidiore loco.

VI.

AD SANCTISSIMUM VIRUM ET DOCTOREM FULGENTIUM.

FULGENTI , nova Carthago quem reddidit auris,
Teque nimis felix postmodo patre fuit.
Inde patrem recipit te gaudens Astigis unda,
Qua fruitur Bætis , teque magis fruitur.
Corrigis effrenes mores , vitamque tuorum
Erudis exemplo doctor et eloquio.
Hispalis ipsa tuos cineres cum fratribus aptat:
Tres eadem fratres continet urna simul.

(1) Quintum hoc epigramma , sicut et sequentia , sextum de S. Fulgentio , septimum de S. Isidoro , octavum de S. Florentina , et nonum de S. Leocadia , absolute putat supposititia idem Nicolaus Antonius. Scilicet desiderabat in illis , ut nos putamus , Gothicam antiquitatem , quam minimè præferunt : præterea unius Pseudo-Juliani testimonio consistunt , ex quo cuique suspecta sint oportet.

VII.

EPITAPHIUM.

AD S. ISIDORUM HISPALENSEM.

Mens penetrat cælos , hac corpus dormit in urna,
 Dulce decus gentis , Dux ISIDORE , tuæ.
 Quæ tibi discipulus sacrat , præsumme Magister,
 Qui fuit exilii parsque comesque tui,
 Carmina sume libens , et quem tu vivus amasti,
 Post tua securus fata , Magister , ama.
 Ora pro nobis miseris , clarissime doctor,
 O decus Hesperix , religionis honor.
 Da rogo te facilem , te desine quæso rogari,
 Teque vocant populi , discipulusque vocat.
 Quem variæ cingunt curæ , quem densa pericla
 Infestant , cæli fac statione frui.

VIII.

AD S. VIRGINEM FLORENTINAM.

FLORENTINA micans , decus immortale pudoris,
 Intemerata parens virgineique chori.
 Pauperiem præfers opibus , Christumque marito,
 Qui tibi dives opum plurimus esse cupit.
 Omnia calce premis , quæ fallax mundus adorat,
 Sponsa Dei pauper pauperis astra petis.
 Gaude sorte tua quodvis fruitura per ævum,
 Agnumque agna tuum læta dehinc sequere.
 Castas funde preces pro nostro , virgo , reatu,
 Quemque tuus sponsus iuivit , et ipsa iuva.

IX.

AD S. LEOCADIAM VIRGINEM ET MARTYREM.

Nam quibus ipse tuos cantabo laudibus actus,
 Sanguine clara tuo , clarior ipsa fide,
 LEOCADIA , æterni sponsi sociata cubili,
 Quem modo complexu sed sine fine tenes.
 Toleti decus ipsa tui , quam Hispania tota
 Invocat , et precibus supplicat usque suis.
 Te Dacianus agit , furiis feralibus actus,
 Vincere te diro carcere posse putans.
 Hic crucis auxilio , morientumque acta dolore,
 Iam macerata diu , non superata manes.

Omni

Omnipotensque tuis faciles accommodat aures
 Optatis : flagro cæsa per astra volas.
 Et mihi ter misero renitenti splendida vultu
 E tumulto egrediens cernere das facilem.
 In populi ore pii velum das scindere ferro,
 Et mandata Dei das Genitricis amans.
 Te laudent superi, laudat quam turba piorum:
 Esto memor tui, virgo, clientis ovans.
 Toletum te voce vocat, quam sanguine fundis,
 Proque tuis solitas civibus adde preces.

X.

IN TRANSLATIONE CORPORIS S. FULGENTII.

(1) **C**RUX hæc alma gerit geminorum corpora fratrum,
 LEANDRUM, ISIDORUM pariterque ex ordine vatum:
 Tertia FLORENTINA soror, devota perennis,
 O! quàm compositè concors hæc digna quiescit!
 Isidorus medius disiungit membra priorum.
 Hi quales fuerint, libris inquirito, lector.
 Cognosces et eos bene cuncta fuisse locutos,
 In quibus hic recubat FULGENTIUS. Inspice tres hos
 Spe certa plenosque fide, super omnia caros.
 Dogmatibus cernes horum cernes crevisse fideles,
 Ac reddi Domino quos impia iura tenebant.
 Atque viros credas sublimes vivere semper,
 Aspicias puros sursum contende videre.

(1) Hoc epigramma in collectione Pseudo-Juliani insertum, antiquius ea est: nempe in vita S. Isidori a Tudensi, (ut creditur) scripta reperitur sub nomine S. Ildephonsi. De eius vero legitimo auctore non putamus iudicium exactius fieri posse, quam quod pronuntiavit idem Nicolaus Antonius tam sæpe appellatus a nobis: neque Ildephonsi, neque alterius antiqui putandum esse. Corruptus tamen etiam est, et ineptissimè auctus a collectore, ut de S. Fulgentio mentionem iniiceret, quemadmodum apparet facta collatione cum eo quod ex Tudensi transcribimus:

*CruX hæc alma gerit geminorum corpora fratrum,
 Leandri, Isidori, pariumque ex ordine vatum.
 Tertia Florentina soror devota perennis,
 O quàm composita consors! hic digna quiescit.
 Isidorus medius disiungit membra duorum.
 Hi quales fuerint, libris inquirito, lector.
 Cognosces et hos bene cuncta fuisse locutos,
 Spe certos, plenosque fide, super omnia caros.
 Dogmatibus cernas horum crevisse fideles,
 Ac reddi Domino quod impia iura tenebant.
 Utque viros credas sublimes vivere semper,
 Aspiciens sursum pictos contende videre.*

XI.

DE SYNAGRIA PATRUELE SUA.

- (1) **N**unc Ophilonis ego soboles Synagria nupsi
 Theodato Arverna nobilitate pari.
 Inque Gothis Ophilo sed Arverna gente maritus,
 Vir fuit apprimè nobilis atque pius.
 Coniugio durante viro peperisse Bonitum
 Contigit : in multis optimus iste fuit.
 Mira canunt puero sæclis volventibus ævi
 Eventura : Deus sospitet ista mihi.
 Emorior consorte tori , atque superstite nato;
 Cum matre et caro progenitore cubo.
 Indulget si multa Deus mihi crimina clemens,
 Æterna requie sors erit inde frui.
 Qui legis hæc , effunde preces , pro meque rogabis
 Assidua numen candidus ipse prece.

XII.

SANCTO IUSTO.

- (2) **C**are pater nobis , tum re tum nomine iuste,
 Qui numeros imples nominis ipse tui.
 Helladii soboles , monachus puerilibus annis:
 Is Benedictini splendida norma chori.
 Fisque pater monachis multis , servoque tuorum
 Alfonso , nutrit quos , Benedicte , tibi.
 Post Toletanam raptaris pastor ad ædem;
 Tempora Episcopii certa fuere tui.
 Dignus eras vita ; sed mors inopina recondit
 Spes multas tanti præsulis , atque patris.
 Ingenio celeri iuncta est facundia mira:
 Iudicium gravitas concomitata senis.
 Tertia pontificem tantum te viderat ætas:
 In Leocadiæ mortuus æde iaces.

(1) Ridicula mille , et mille figmenta continet de S. Bonito , Arvernensi Episcopo, ut illum ex eadem familia et gente qua Ildephonsus noster erat , genitum faciat. Vide Nicol. Antonium.

(2) Hoc epigramma (de quo nihil annotatum reperimus a Nic. Ant.) vera continet de Sancto Iusto , atque ex elogio illius , quod Ildephonsus scripsit, videtur compositum, si expressam S. Benedicti mentionem excipias, quæ illud recentius et apocryphum apertè demonstrat.

ALIUD EPITAPHIUM IN LAUDEM S. ISIDORI.

Ex illius vita a Tudensi, ut creditur, scripta. (1)

In laudem Ecclesiæ Christo regi gloriæ
 Concinamus iugiter:
 Et Virginis unico carmine Davidico
 Canamus solemniter.
 Gloriam ISIDORI, meritorum memori
 Voce sonent cantici:
 Crescat laudum cumulus, gratuletur populus,
 Et chori Angelici.
 Nostris in temporibus præfulgens hic moribus,
 In verbis Dominicis
 Fidus fidem extulit, fide labem expulit
 Erroris hæretici.
 Natus de Cartagine nihil ab origine
 Puerile sapiens,
 Per fines Hispaniæ fontem sapientiæ
 Fudit, mira faciens.
 Hispali dum præfuit Primas, legem docuit,
 Hispanus Hispaniam.
 In doctrina præmicans, Crucifixum prædicans,
 Fugans idolatriam.
 Stemmata prænobilis, extitit immobilis
 In Dei magnalibus:
 Affectans cælestium gaudiorum præmium
 Spretis temporalibus.
 Per fulgorem operum exemplar fructiferum
 Sese clero tribuit:
 Nihil a certo varians, totus cælis inhians,
 Vitia perdomuit.
 Romanorum dogmata cosmi hic per climata
 Reparavit largius:
 Hesperus Hesperiam, lucifer Ecclesiam
 Decoravit clarius.

Or-

(1) Extat hoc epitaphium, ut dicimus, in vita apud Bolandianos edita, quæ Tuden-
 sis opus habetur. Videtur illud S. Ildephonso adscribere velle: nam post illud quod
 iam superius edimus, quod incipit: *Crux hæc alma gerit, etc.* ab Ildephonso, ut ipse
 ait, compositum, nullius alterius auctoris facta mentione adiicit: *Item aliud*, atque
 hoc aliud epigramma describit: *In laudem Ecclesiæ, etc.*

Apocryphum tamen esse multis convincitur. Continet enim fere omnes fabulas,
 quas in chronici continuatione superius edita confutavimus, de primatia Ecclesiæ
 Hispalensis, de Mahometi confutatione atque expulsionem.

Deinde ipsa ratio carminis sæcula posteriora prodit, in quibus multo post PP. Go-
 thorum ætatem in usu esse cœperunt Leonini versus, quemadmodum alibi nos iam
 annotasse meminimus.

Orthodoxus Arium, dirum adversarium
 Rationis calculo
 Confudit hic malleus: cessit hostis felleus,
 Victus in propatulo.
 Iberi devotio Cleri pleno gaudio
 Colat patrem patriæ;
 Contemplando dogmata, cosmi laudent climata
 Doctorem Ecclesiæ.
 Decus Archipræsulum, Sacerdotum speculum,
 Scripsit docte modulans
 De fide catholica carmina mirifica,
 Libros libris cumulans.
 Mahometi cæcitas, perdens gentes perditas,
 Illius miracula
 Nequiens refellere, moesta fuit cedere
 Viro sine macula.
 Ut sincere credidit, sincere sic edidit
 Formam pœnitudinis:
 In discendis perspicax, in exemplis efficax
 Doctor multitudinis.
 Quis ad plenum promere posset, vel præscribere
 De gestorum titulis?
 Lingua non sufficeret, dextera deficeret
 In scribendis singulis.
 Exoremus igitur hunc, de cuius creditur
 Sanctitate firmiter;
 Hostis ab insidiis ut nos, et a vitiis
 Defendat perenniter.
 O depressor criminum, tua nobis Dominum
 Prece reconcilies;
 In spe nos confoveas, noxia submoveas,
 Sordes cunctas expies.
 Quem tecum excolimus, fratris tui poscimus
 Leandri suffragia:
 Preces nostras audiat, audiens suscipiat
 Æterna memoria.
 Doctoris FULGENTII, horum fratrum socii,
 Recordari volumus;
 Quem per vitæ meritum, salutis sollicitum
 Esse nostræ, quæsumus.
 Virginem egregiam FLORENTINAM sociam
 Cum fratribus petimus,
 Ut adiutrix veniat, et offensas leniat,
 In quas nos cecidimus;
 Et leniri Dominus velit nihilominus.

Amen

Amen clerus concinat.
Interventu Virginis labe mundet criminis
Quos peccatum inquinat.
Pro nobis tam celebris Virgo pulsis tenebris
Vitiorum advocet;
Ut qui regit omnia miranda potentia,
Nos in cælis collocet. Amen.

FINIS TOMI PRIMI.

EPICRAMMATA VARIA.

Interuenit Virginis libe mader cinnipis
 Quos peccatum inquit
 Pro nobis tam celebris Vugo pulis tenentis
 Vitorum abocet
 Ut qui regit omnia in anda potentis
 Nos in caelis collocet. Amen

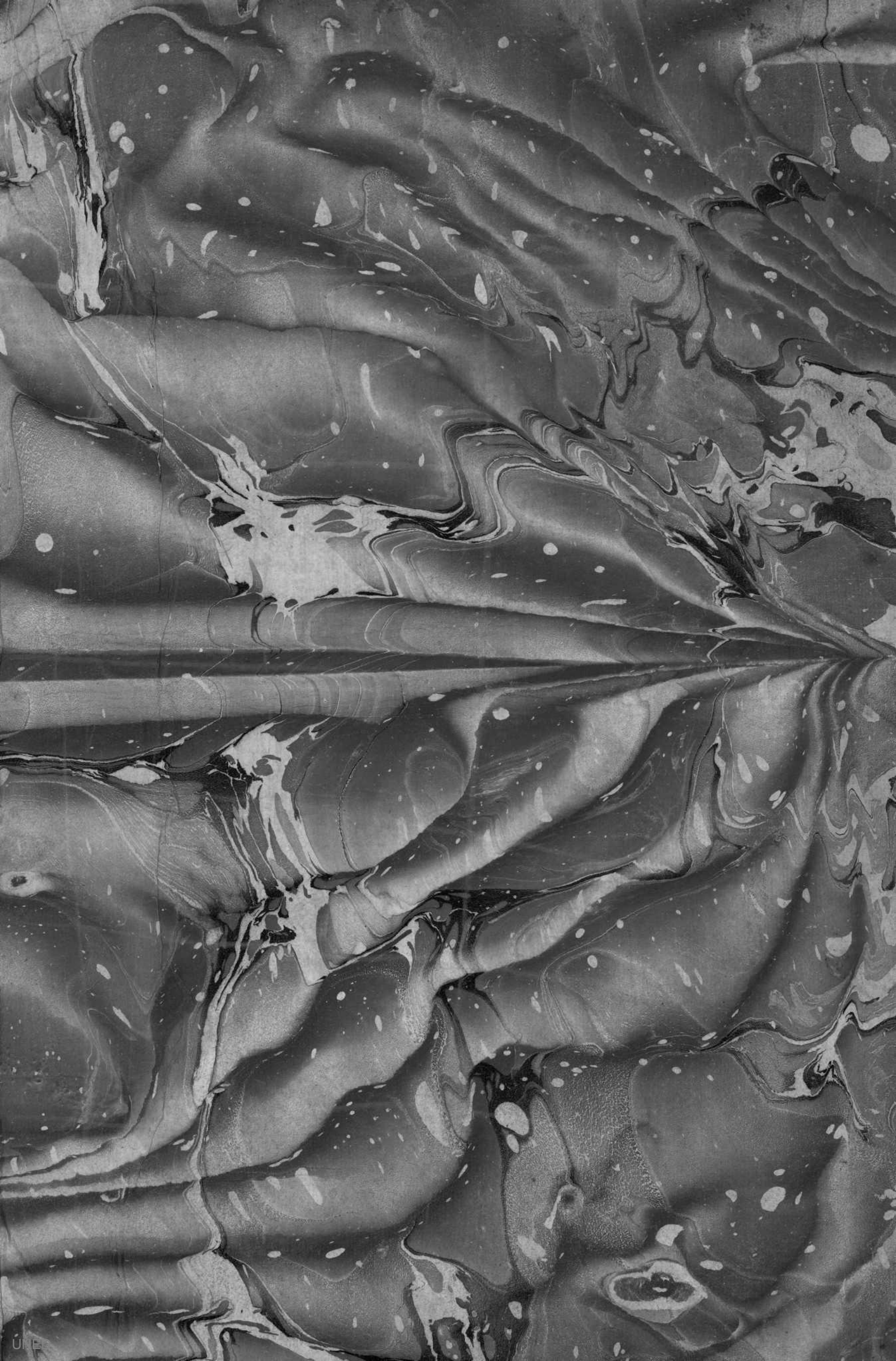
FINIS TOMI PRIMI.

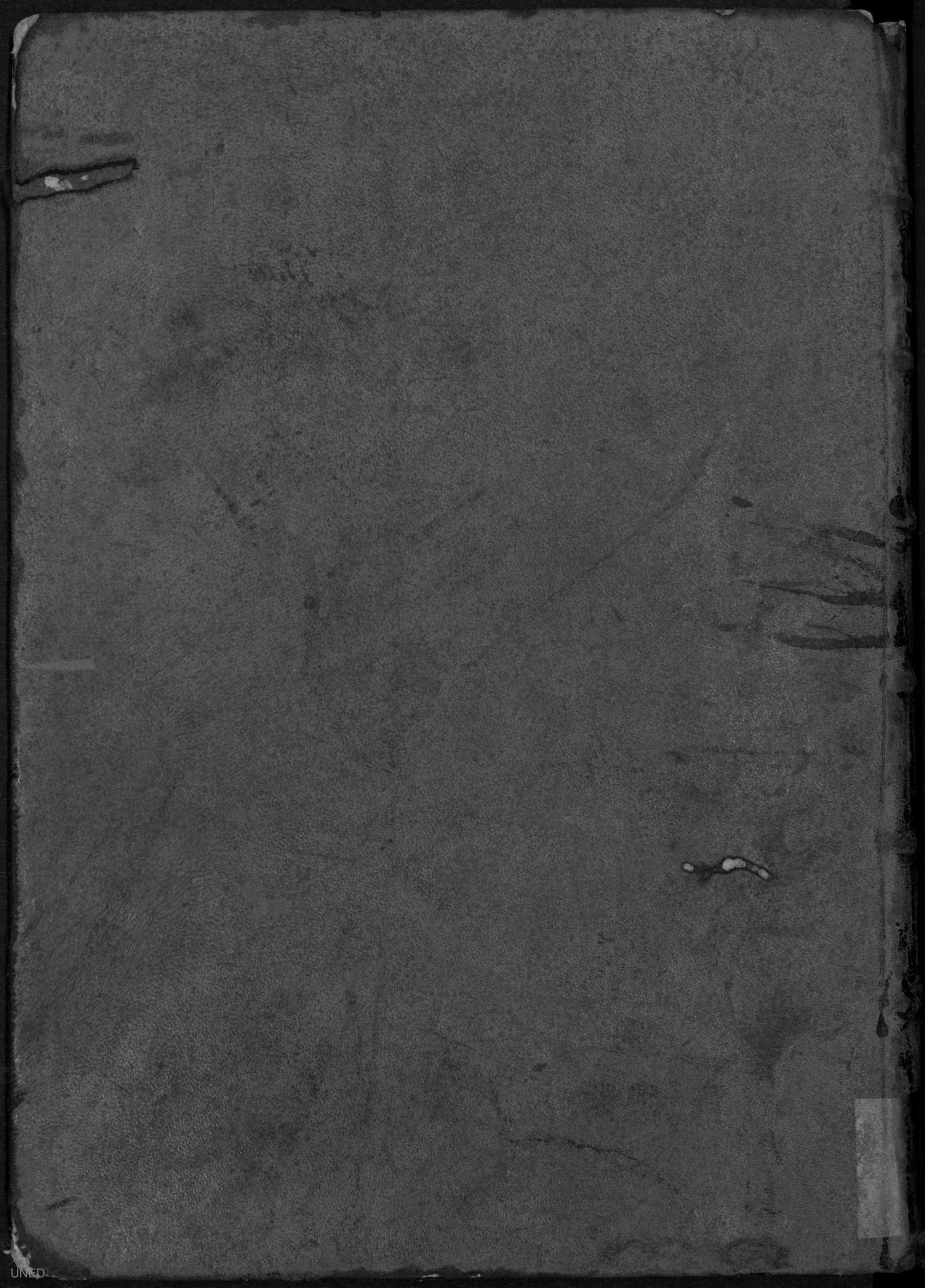

[The following text is extremely faint and illegible, appearing to be a list of entries or a continuation of the text from the previous page.]

S. S. P. P.

TOLETANORUM

F. A.
076

UNED